

W.I. Lenin

Wat te doen

www.MinisterieVanPropaganda.org

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. Dogmatisme en “vrijheid van kritiek”
2. Elementaire beweging van de massa's en doelbewustheid van de sociaaldemocratie
3. Trade-unionistische en sociaaldemocratische politiek
4. Het handwerkersgedoe van de economen en de organisatie van de revolutionairen
5. Het “plan” voor een algemeen-Russische krant

Slotwoord

Voorwoord

De onderhavige brochure moest — volgens het oorspronkelijke plan van de schrijver — gewijd zijn aan de grondige ontwikkeling van de gedachten, die in het artikel “Waarmee te beginnen?” (“Iskra”, Nr. 4. Mei 1901) zijn vervat. Voor alles moeten wij de lezer onze verontschuldiging aanbieden wegens de late vervulling van de daar gegeven (en bij de beantwoording van vele persoonlijke verzoeken en brieven herhaalde) belofte. Eén van de oorzaken van deze vertraging was de in Juni van het afgelopen jaar (1901) ondernomen poging tot vereniging van alle buitenlandse sociaaldemocratische organisaties. Het lag voor de hand de resultaten van deze poging af te wachten, want bij het slagen daarvan zou het wellicht nodig zijn geweest de organisatorische opvattingen van de “Iskra” van een ietwat ander gezichtspunt uiteen te zetten en in ieder geval zou het slagen van zulk een poging de zeer snelle beëindiging van het bestaan der twee richtingen in de Russische sociaaldemocratie hebben beloofd. Zoals de lezer bekend is, eindigde de poging met een mislukking en kon zij, zoals wij hieronder zullen aantonen, na de nieuwe wending van de “Rabotsjeje Djelo” in nr. 10 naar het economische ook niet anders eindigen. Het bleek absoluut noodzakelijk, tegen deze vage en weinig bepaalde, maar daarvoor des te taaiere en telkens in veelsoortige vormen weer oplevende richting een vastberaden strijd aan te binden. Dienovereenkomstig is het oorspronkelijke plan van de brochure gewijzigd en zeer belangrijk uitgebreid.

Haar voornaamste onderwerp moest uit drie vraagstukken bestaan, die in het artikel “Waarmee te beginnen?” waren gesteld. En wel: de vraagstukken van het karakter en de voornaamste inhoud van onze politieke agitatie, van onze organisatorische taak, van het plan om tegelijkertijd en van verschillende kanten een strijdvaardige algemeen-Russische organisatie op te bouwen.

Deze vraagstukken hebben sedert lange tijd de belangstelling van de schrijver, die ze reeds in de “Rabotsjaja Gazeta” bij één van de mislukte pogingen om het blad weer uit te geven, heeft trachten op te werpen (zie Hoofdst. V). Maar het oorspronkelijke voornemen om zich in de brochure tot de analyse van slechts deze drie vraagstukken te beperken en zijn opvattingen naar mogelijkheid in positieve vorm uiteen te zetten, zonder, of bijna zonder, tot polemiek zijn toevlucht te nemen, bleek om tweërlei redenen volkomen onuitvoerbaar te zijn. Enerzijds bleek het economisme veel levenskrachtiger dan wij hadden aangenomen (wij gebruiken het woord economisme in ruime zin, zoals het in Nr. 12 van de “Iskra” (December 1901) in het artikel “Een onderhoud met de verdedigers van het economisme” werd uitgelegd, waarin, om zo te zeggen, een ontwerp voor de hierbij de lezer aangeboden brochure werd ontworpen) Het bleek onbetwistbaar, dat de verschillende opvattingen over de oplossing van deze drie vraagstukken in veel grotere mate uit de fundamentele tegengesteldheid van de twee richtingen in de Russische sociaaldemocratie, dan uit de meningsverschillen over bijzonderheden te verklaren zijn. Anderzijds heeft het gebrek aan begrip van de economen voor de praktische toepassing van onze opvattingen in de “Iskra” met alle duidelijkheid getoond, dat wij dikwijls letterlijk verschillende talen spreken, dat wij het daarom niet met elkaar eens kunnen worden, indien we niet ab ovo^[1] beginnen; dat het noodzakelijk is een poging te doen tot een zo populair mogelijke, door uiterst talrijke en concrete voorbeelden verduidelijkte, stelselmatige “opheldering” van alle kernpunten van onze meningsverschillen met alle economen. En ik besloot zulk een poging tot “opheldering” te doen, waarbij ik mij volkomen bewust was, dat dit de omvang van de brochure zeer sterk zou vergroten en haar verschijnen vertragen, — maar ik zag tegelijkertijd geen mogelijkheid om mijn, in het artikel “Waarmee te beginnen” gegeven belofte op een andere wijze te houden. Aan de verontschuldiging wegens de vertraging moet ik derhalve nog een verontschuldiging toevoegen wegens de geweldige gebreken in de literaire afwerking van de brochure: ik moest in de grootste haast werken en werd bovendien door allerlei ander werk gestoord.

De analyse van de bovengenoemde drie vraagstukken vormt als voorheen het voornaamste onderwerp van de brochure; maar ik moest met twee meer algemene kwesties beginnen: waarom is voor ons een zo “onschuldige” en “natuurlijke” leuze als de “vrijheid van kritiek” een waar krijgssignaal? Waarom kunnen wij het zelfs niet over de fundamentele kwestie van de rol der sociaaldemocratie tegenover de elementaire massabeweging eens worden? Verder werd de uiteénzetting van de opvattingen over het karakter en de inhoud van de politieke agitatie tot een verklaring van het onderscheid tussen trade-unionistische en sociaaldemocratische politiek en de uiteénzetting van de organisatorische opvattingen tot een verklaring van het onderscheid tussen het handwerkersgedoe, dat de economisten bevredigt, en de naar onze opvatting noodzakelijke organisatie van de revolutionairen. Vervolgens houd ik des te sterker vast aan het ‘plan’ van een algemeen-Russisch politiek blad, hoe minder houdbaar de daartegen ingebrachte tegenwerpingen waren en hoe minder zakelijk men mij op de in het artikel “Waarmee te beginnen?” gestelde vragen heeft geantwoord, — op de vraag hoe wij ons gelijktijdig, van alle kanten, aan de opbouw van de voor ons noodzakelijke organisatie kunnen zetten. Tenslotte hoop ik in het slotgedeelte van de brochure aan te tonen, dat wij alles hebben gedaan wat van ons afhing, om de besliste breuk met de economisten te voorkomen, die evenwel onvermijdelijk bleek te zijn; dat de “Rabotsjeje Djelo” een bijzondere, zo men wil: “historische” betekenis heeft verworven, doordat zij het meest volkomen, het meest plastisch, niet het consequente economisme, maar die verwardheid en die weifeling tot uitdrukking heeft gebracht, die de bijzondere trek van een geheel tijdvak in de geschiedenis van de Russische sociaal- democratie zijn geweest; — dat derhalve ook de op het eerste gezicht uitermate uitvoerige polemiek met de “Rabotsjeje Djelo” betekenis verkrijgt, want wij kunnen niet vooruit gaan wanneer wij dit tijdvak niet definitief liquideren.

Noten:

[1] Letterlijk: “van het ei af”, waarmee bedoeld wordt: van het begin af.

1. Dogmatisme en “vrijheid van kritiek”

a) Wat betekent “Vrijheid van kritiek”?

De leuze “Vrijheid van kritiek” is tegenwoordig ongetwijfeld het meest in de mode, een leuze die in de discussies tussen de socialisten en democraten van alle landen het meest wordt gebruikt. Op het eerste gezicht kan men zich moeilijk iets wonderlijkers bedenken dan dit plechtige beroep van één der discussiërende partijen op de vrijheid van kritiek. Zijn er soms uit de vooraanstaande partijen stemmen tegen deze in de meeste Europese landen bestaande constitutionele wet opgegaan, die de vrijheid van wetenschap en wetenschappelijk onderzoek waarborgt? “Hier is iets niet in orde!” — zal ieder buitenstaander tot zichzelf moeten zeggen, die deze allerwegen herhaalde mode-leuze heeft vernomen, maar die nog niet tot het wezen van de meningsverschillen tussen de discussiërenden is doordrongen. “Deze leuze is blijkbaar één van die conventionele woordjes, die zich door het gebruik als bijnamen inburgeren en bijna tot soortnamen worden.”

Inderdaad is het voor niemand een geheim, dat er zich in de huidige internationale sociaaldemocratie [1] twee richtingen hebben gevormd, waartussen nu eens de strijd ontbrandt en in helle vlammen oplaait, dan weer uitdooft en onder de as van plechtige “wapenstilstand-resoluties” voortglimt. Waarin de “nieuwe” richting bestaat, die “kritisch” tegenover het “oude dogmatische” marxisme staat, is met voldoende duidelijkheid door Bernstein gezegd en door Millerand getoond.

De sociaaldemocratie moest van een partij van de sociale revolutie tot een democratische partij van de sociale hervormingen worden. Deze politieke eis heeft Bernstein met een gehele batterij van tamelijk nauw overeenstemmende “nieuwe” argumenten en beschouwingen omgeven. Geloochend werd de mogelijkheid, het socialisme wetenschappelijk te funderen en zijn noodzakelijkheid en onvermijdelijkheid van het standpunt der materialistische geschiedenisopvatting te bewijzen; geloochend werd het feit van de toenemende ellende, van de proletarisering en de verscherping van de kapitalistische tegenstellingen; het begrip zelf van het “einddoel” werd onhoudbaar verklaard en de idee van dictatuur van het proletariaat onvoorwaardelijk afgewezen; geloochend werd de principiële tegenstelling tussen het liberalisme en het socialisme; geloochend de theorie van de klassenstrijd, die op een streng democratische maatschappij die naar de wil van de meerderheid wordt geregeerd niet van toepassing zou zijn, enz.

De eis van de besliste wending van de revolutionaire sociaaldemocratie naar het burgerlijke sociaal-reformisme werd derhalve begeleid door de niet minder besliste wending naar de burgerlijke kritiek op alle fundamentele ideeën van het marxisme. En omdat deze laatste kritiek op het marxisme reeds sinds lang èn van de politieke tribune èn van de universiteitskatheder èn in een talloze menigte van brochures èn in een reeks van geleerde verhandelingen werd uitgeoefend, omdat geheel de opgroeiende jeugd van de beschaafde klassen in de loop van tientallen jaren systematisch in deze kritiek werd opgevoed, — was het niet verwonderlijk, dat de “nieuwe kritische” richting in de sociaaldemocratie plotseling kant-en-klaar te voorschijn sprong als Minerva uit het hoofd van Jupiter. Naar haar inhoud behoefde deze richting zich niet te ontwikkelen en te vormen: zij werd rechtstreeks van de burgerlijke literatuur in de socialistische overgeplant.

Verder. Blevden de theoretische kritiek van Bernstein en zijn politieke verlangens nog voor sommigen onduidelijk, — de Fransen zorgden voor een aanschouwelijke demonstratie van de nieuwe methode”. Frankrijk heeft ook ditmaal zijn oude reputatie gestand gedaan: “het land te zijn, in welks geschiedenis de klassenstrijd meer dan elders tot aan de beslissing werd uitgevochten” (Engels in de Voorrede bij “De achttiende Brumaire” van Marx).

De Franse socialisten begonnen niet te theoretiseren, maar gingen terstond tot de daad over; de in democratisch opzicht meer ontwikkelde politieke verhoudingen in Frankrijk veroorloofden hun, onmiddellijk tot het “praktische Bernsteinianisme” met al zijn

consequenties over te gaan. Millerand gaf een fraai staaltje van dit praktische Bernsteinianisme — niet voor niets haastte zich zowel Bernstein als Vollmar om Millerand zo ijverig te verdedigen en te prijzen! Inderdaad: wanneer de sociaaldemocratie in het wezen van de zaak een eenvoudige hervormingspartij is en de moed moet bezitten om dit openlijk te erkennen — dan heeft een socialist niet alleen het recht om in een burgerlijk ministerie zitting te nemen, maar moet hij er zelfs steeds naar streven.

Wanneer de democratie in het wezen van de zaak de vernietiging van de klassenheerschappij betekent, waarom zou dan een socialistische minister niet de gehele burgerlijke wereld met redevoeringen over de samenwerking tussen de klassen in vervoering brengen? Waarom zou hij dan niet in het ministerie blijven, zelfs nadat de moorden van gendarmes op arbeiders voor de honderdste en duizendste keer het ware karakter van de democratische samenwerking der klassen hadden aangetoond? Waarom zou hij dan niet persoonlijk deelnemen aan de begroeting van de tsaar, die de Franse socialisten thans niet anders dan de held van galg, knoet en verbanning (knouteur, pendeur et déportateur) noemen? En de vergoeding voor deze oneindige vernedering en zelfbespuwing van het socialisme tegenover de gehele wereld, voor het bederven van het socialistisch bewustzijn van de arbeidersmassa's — van deze enige grondslag, die ons de overwinning kan verzekeren — de vergoeding daarvoor zijn de luidruchtige ontwerpen voor armzalige hervormingen, dermate armzalig, dat het onder burgerlijke regeringen gelukt is meer te bereiken!

Wie niet opzettelijk de ogen sluit, die moet wel zien, dat de nieuwe “kritische” richting in het socialisme niets anders is dan een nieuwe variëteit van het opportunisme. En wanneer men de mensen niet naar de schitterende uniform, die ze zelf hebben aangetrokken niet naar de indrukwekkende naam, die zijzelf hebben aangenomen maar naar hun daden en naar hetgeen zij in werkelijkheid propageren beoordeelt, — dan wordt het duidelijk, dat de “vrijheid van kritiek” de vrijheid voor de opportunistische richting in de sociaaldemocratie is, de vrijheid om de sociaaldemocratie tot een democratische hervormingspartij te doen worden — de vrijheid het socialisme van burgerlijke ideeën en burgerlijke elementen te doordringen.

Vrijheid is een verheven woord, maar onder de vaan, van de vrijheid der industrie heeft men de meest roofgierige oorlogen gevoerd; onder de vaan van de vrijheid van arbeid heeft men de werkers uitgeplunderd. Dezelfde innerlijke leugenachtigheid ligt in het tegenwoordige gebruik van het woord “vrijheid van kritiek” besloten. Mensen, die er werkelijk van overtuigd zijn, dat zij de wetenschap vooruit hebben gebracht zouden niet de vrijheid van de nieuwe opvattingen naast de oude eisen, maar het vervangen van de laatsten door de eersten. Het moderne geschreeuw “leve de vrijheid van kritiek” herinnert te zeer aan de fabel van het lege vat.

Wij, gaan in een nauw aaneengesloten groepje. een steile en moeilijke weg, elkaar stevig de hand reikend. Wij zijn van alle kanten door vijanden omringd en bijna altijd moeten wij onder hun vuur marcheren. Wij hebben ons volgens een in vrijheid genomen besluit verenigd en wel om tegen de vijanden te strijden en niet om in het naburige moeras te geraken welks bewoners ons van het begin af berispten, omdat wij ons tot een bijzondere groep verenigden en de weg van de strijd in plaats van de weg van de verzoening kozen. En nu beginnen er enkelen van ons te roepen: laten wij naar dit moeras gaan! — en wanneer men hen terecht wijst, antwoorden zij: wat zijt gij toch achterlijke mensen! — en zoudt ge u niet schamen, ons het vrije woord te ontzeggen om u op een betere weg te roepen! O ja, mijne heren, gij zijt vrij, niet slechts om te roepen, maar ook om te gaan, waarheen gij maar wilt, zelfs naar het moeras; wij vinden zelfs, dat uw ware plaats juist in het moeras is en wij zijn bereid u naar ons beste vermogen bij uwe verhuizing daarheen te helpen. Maar laat slechts onze handen los, klemt u niet aan ons vast en bezoedelt niet het verheven woord vrijheid, want ook wij zijn immers “vrij” om te gaan waarheen wij willen, vrij om niet slechts tegen het moeras te strijden, maar ook tegen degenen, die de weg naar het moeras inslaan!

b) De nieuwe verdedigers van de “vrijheid van kritiek”

En ziet, deze leuze “vrijheid van kritiek” wordt in de allerlaatste tijd door de “Rabotsjeje Djelo” (nr. 10), het orgaan van de “Buitenlandse Bond van Russische sociaal- democraten”, niet als theoretisch postulaat, maar als politieke eis plechtig naar voren gebracht, als antwoord op de vraag: “is de vereniging van de in het buitenland werkende sociaaldemocratische organisaties mogelijk?” — “Voor een duurzame vereniging is de vrijheid van kritiek noodzakelijk” (blz. 36).

Uit deze verklaring vloeien twee volkomen bepaalde gevolgtrekkingen voort: 1. De “Rabotsjeje Djelo” neemt de opportunistische richting in de internationale sociaal- democratie in het algemeen onder haar bescherming; 2. de “Rabotsjeje Djelo” eist de vrijheid van het opportunisme in de Russische sociaaldemocratie, Beschouwen wij deze gevolgtrekkingen.

De “Rabotsjeje Djelo” mishaaft “in het bijzonder” de neiging van de “Iskra” en de “Zarja”, om de breuk tussen de Bergpartij en de Gironde in de internationale sociaaldemocratie te voorspellen [2].

In het algemeen, — zo schrijft de redacteur van de “Rabotsjeje Djelo”, B. Krijsjevski, — komt het praten over de Bergpartij en de Gironde in de rijen van de sociaaldemocratie ons een oppervlakkige, voor de pen van een marxist zonderlinge historische analogie voor: de Bergpartij en de Gironde waren geen verschillende temperamenten of geestelijke stromingen zoals het de geschiedschrijvers-ideologen mag toeschijnen, maar verschillende klassen of lagen, — enerzijds de middel- bourgeoisie en anderzijds de kleine burgerij en het proletariaat. In de moderne socialistische beweging evenwel bestaat geen botsing van klassenbelangen, zij staat geheel en ten volle in al (door B. Kr. onderstreept) haar variëteiten, de felste Bernsteinianen daarbij inbegrepen, op de bodem van de klassenbelangen van het proletariaat, van zijn klassenstrijd, vóór de politieke en de economische bevrijding” (blz. 32-33).

Een vermetele bewering! Heeft B. Krijsjevski niets van het reeds lang vastgestelde feit gehoord dat juist de sterke deelname van de laag van “academici” aan de socialistische beweging de laatste jaren een zo snelle verbreiding van het Bernsteinianisme heeft verzekerd?

En het voornaamste, waarop onze schrijver zijn mening grondvest, dat ook de “felste Bernsteinianen” op de bodem van de klassenstrijd voor de politieke en economische bevrijding van het proletariaat staan? Dit is onbekend De besliste verdediging van de felste Bernsteinianen wordt door generlei argumenten of overwegingen ondersteund. De schrijver gelooft blijkbaar, dat wanneer hij maar herhaalt, wat ook de felste Bernsteinianen van zichzelf zeggen, — dat dan bewijzen voor zijn bewering overbodig zijn. Maar kan men zich iets meer “oppervlakkig” voorstellen dan deze beoordeling van een ganse richting op grond van wat de vertegenwoordigers van deze richting over zichzelf zeggen? Kan men zich iets meer oppervlakkigs voorstellen dan de verdere “moraal” over de twee verschillende en zelfs lijnrecht tegenover elkaar staande typen of wegen der ontwikkeling van de partij (blz. 34-35 van de “Rabotsjeje Djelo”)? De Duitse sociaaldemocraten, ziet u, erkennen de volledige vrijheid van kritiek, — de Fransen evenwel niet en juist hun voorbeeld toont geheel de “schandelijkheid van de onverdraagzaamheid”.

Juist het voorbeeld van B. Krijsjevski, antwoorden wij hierop, toont, dat soms mensen zich marxisten noemen, die de geschiedenis letterlijk à la “Ilowaïski”[3] beschouwen. Om de eenheid van de Duitse en de verbrokkeling van de Franse socialistische partijen te verklaren, is het volstrekt niet nodig, de bijzondere feiten van de geschiedenis van het één of andere land op te graven, — de verhoudingen van het militaire half-absolutisme en van het republikeinse parlementarisme tegenover elkaar te plaatsen, — de gevolgen van de Commune en van de uitzonderingswet tegen de socialisten te analyseren, — het economische leven en de economische ontwikkeling te vergelijken, er aan te herinneren, hoe “de voorbeeldloze groei van de Duitse sociaaldemocratie” gepaard ging met een in de geschiedenis van het socialisme voorbeeldloze energieke strijd, niet slechts tegen de theoretische (Mühlberger, Dühring, de

katheder-socialisten), maar ook tegen de tactische dwalingen (Lasalle) enz., enz. Dat is alles overbodig: de Fransen krakelen, omdat zij onverdraagzaam zijn, de Duitsers zijn één, omdat het zulke brave jongens zijn.

Men lette er op, dat met behulp van deze voorbeeldloze diepzinnigheid “de aandacht wordt afgeleid” van een feit, dat de verdediging van de Bernsteinianen in elk opzicht weerlegt. Of zij werkelijk op de bodem van de proletarische klassenstrijd staan, — deze vraag kan alleen definitief en onherroepelijk door de historische ervaring worden beantwoord. Bijgevolg is in dit opzicht juist het voorbeeld van Frankrijk, als het enige land, waar de Bernsteinianen, — onder hartelijke toejuichingen van hun Duitse collega’s (en ten dele ook van de Russische opportunisten: vgl. de “Rabotsjeje Djelo”, nr. 2/3, blz 83-84) gepoogd hebben om op eigen benen te staan. van de grootste betekenis. Het verwijzen naar de “onverzoenlijkheid” van de Fransen blijkt, — afgezien van zijn “historische” (in Nozdrevse zin historische [4]) betekenis, een eenvoudige poging te zijn, om onder toornige woorden zeer onaangename feiten te verbergen.

Ja, ook de Duitsers zijn wij volstrekt nog niet van plan B. Kritsjevski en de andere talrijke verdedigers van de “vrijheid van kritiek” cadeau te doen. Wanneer de “felste Bernsteinianen” nog in de rijen van de Duitse partij worden geduld, dan slechts voor zover als zij zich onderwerpen aan de Hannoveraanse resolutie, die Bernstein’s “amendementen” beslist afwees, en aan de Lübeckse resolutie, die (ongeacht alle diplomatie) rechtstreeks een waarschuwing aan liet adres van Bernstein bevat.

Men kan van het standpunt der belangen van de Duitse partij er over twisten, in hoever deze diplomatie op haar plaats was, of in dit geval een slechte vrede beter is dan een goede strijd; men kan, in één woord, bij het beoordelen van de doelmatigheid van deze of gene methode van het afwijzen van het Bernsteinianisme van mening verschillen, maar men mag het feit niet over het hoofd zien, dat de Duitse partij tweemaal het Bernsteinianisme heeft afgewezen. Te denken derhalve, dat het voorbeeld van de Duitsers de stelling bevestigt: “de felste Bernsteinianen staan op de bodem van de klassenstrijd van het proletariaat voor zijn economische en politieke bevrijding” — dat betekent een volkomen wanbegrip van hetgeen zich voor ons aller ogen afspeelt.

Meer dan dit. De “Rabotsjeje Djelo” treedt, zoals wij reeds hebben opgemerkt, voor de Russische sociaal- democratie met de eis op van de vrijheid van kritiek, en met de verdediging van het Bernsteinianisme. Blijkbaar moest zij er zich van overtuigen, dat men bij ons onze “kritici” en Bernsteinianen onrechtvaardig heeft gekrenkt. Maar welke dan? Wie? Waar? Wanneer? Waaruit bestond dan deze onrechtvaardigheid? Daar zwijgt de “Rabotsjeje Djelo” over; ze noemt geen enkele keer één Russische criticus of Bernsteiniaan! Ons rest slechts één van twee mogelijke veronderstellingen. Of de onrechtvaardig gekrenkte zijde is niemand anders dan de “Rabotsjeje Djelo” zelf (dit wordt bevestigd, doordat in beide artikelen in nr. 10 slechts sprake is van krenkingen die de “Zarja” en de “Iskra” de “Rabotsjeje Djelo” hebben aangedaan). Waarmee moet men dan deze eigenaardigheid verklaren, dat de “Rabotsjeje Djelo”, die iedere solidariteit met het Bernsteinianisme steeds zo hardnekkig heeft geloochend, zich niet wist te verdedigen, zonder voor de “felste Bernsteinianen” en voor de vrijheid van kritiek een goed woord te doen? Of deze of gene derde personen zijn onrechtvaardig gekrenkt? Wat kunnen dan de redenen zijn om hen niet te noemen?

Wij zien dus, dat de “Rabotsjeje Djelo” hetzelfde verstoppertje spelen voortzet, waarmee zij zich (zoals we hieronder zullen aantonen) vanaf het begin van haar verschijnen heeft bezig gehouden. En daarna vestige men zijn aandacht op deze eerste feitelijke toepassing van de geprezen “vrijheid van kritiek”. In werkelijkheid heeft ze niet alleen terstond geleid tot het ontbreken van iedere kritiek, maar ook tot het ontbreken van elk zelfstandig oordelen in het algemeen. Deze zelfde “Rabotsjeje Djelo”, die over het Russische Bernsteinianisme precies

als over een geheime ziekte (volgens de treffende uitdrukking van Starowjer) zwijgt, doet ter genezing van deze ziekte heel eenvoudig het voorstel, het laatste Duitse recept tegen de Duitse variëteit van de ziekte voor te schrijven! In plaats van de vrijheid van kritiek — een slaafs... erger: een aapachtig navolgen! Dezelfde sociaal-politieke inhoud van het tegenwoordige, internationale opportunisme verschijnt in deze of gene variëteit, overeenkomstig de nationale eigenaardigheden. In het éne land trad de groep van opportunisten sedert lang onder een bijzondere vlag Op; in het andere verachtten de opportunisten de theorie en voerden zij praktisch de politiek van de radicaal-socialisten; in het derde zijn enige leden van de revolutionaire partij naar het kamp van het opportunisme overgelopen en trachten zij hun oogmerken niet in de openlijke strijd om de beginselen en een nieuwe tactiek, maar door een geleidelijke, onmerkbare en als men het zo mag uitdrukken: straffeloze demoralisatie van hun partij te bereiken; in het vierde — passen net zulke overlopers dezelfde methoden toe in de duisternis van de politieke onvrijheid en bij een uiterst originele verhouding tussen de “legale” en de “illegale” werkzaamheid, enz. Op zich te nemen, over de vrijheid van kritiek en van het Bernsteinianisme als de voorwaarde voor de vereniging van de Russische sociaaldemocraten te spreken en daarbij niet te ontleden, waarin juist het Russische Bernsteinianisme tot uitdrukking komt en welke bijzondere vruchten het heeft gedragen, — dat betekent op zich te nemen er over te spreken om er niets over te zeggen.

Trachten wij dus zelf, zij het ook in weinige woorden, te zeggen, hetgeen de “Rabotsjeje Djelo” niet wenste te zeggen (of misschien niet eens vermocht te begrijpen).

c) De kritiek in Rusland

De voornaamste eigenaardigheid van Rusland in het te onderzoeken verband bestaat hierin, dat reeds het eerste begin van de elementaire arbeidersbeweging enerzijds, van de wending der vooruitstrevende openbare mening naar het marxisme anderzijds, gekenmerkt werd door de vereniging van compleet ongelijksoortige elementen onder een gemeenschappelijke vlag en voor de strijd tegen de gemeenschappelijke vijand (tegen de verouderde sociaal-politieke wereldbeschouwing [5]). Wij spreken over de wittebroodsweken van het “legale marxisme”. Dit was in het algemeen een buitengewoon origineel verschijnsel, aan welks mogelijkheid in de jaren '80 en in het begin van de jaren '90 zelfs niemand zou hebben geloofd.

In het land van het absolutisme, waar de pers volkomen is verslaafd, in het tijdperk van een vertwijfelde politieke reactie, die ook het allergeeringste toenemen van de politieke ontevredenheid en het protest vervolgde, — baant zich plotseling in de aan de censuur onderworpen literatuur de theorie van het revolutionaire marxisme een weg, die in een esopische maar voor alle “belangstellenden” verstaanbare taal werd uiteengezet. De regering was gewend slechts de theorie van de (revolutionaire) “Volkswil”-richting als gevaarlijk te beschouwen, zonder, zoals dit zo dikwijls voorkomt, haar innerlijke evolutie op te merken, en verheugde zich over elke tegen haar gerichte kritiek. Totdat de regering er achter kwam, tot dat het logge leger van de censoren En de gendarmes de nieuwe vijand ontdekte en hem ging aanvallen, — tot zolang verstreek er (met onze Russische maat gemeten) niet weinig tijd. En in deze tijd verscheen het ene marxistische boek na het andere, werden er marxistische tijdschriften en bladen opgericht, werd iedereen marxist, werden de marxisten geveid, koketteerde men met de marxisten en geraakten de uitgevers in geestdrift over de buitengewone afzet van marxistische boeken. Het is volkomen begrijpelijk, dat er onder de beginnende marxisten, die door zulk een koestering werden omringd, meer dan één “schrijver” bleek te zijn, die “overmoedig werd”...

In de tegenwoordige tijd kan men over deze periode rustig spreken als over het verleden. Het is voor niemand een geheim, dat de kortstondige bloei van het marxisme aan de oppervlakte van onze literatuur door het bondgenootschap van de uiterste radicalen met zeer gematigde mensen werd te voorschijn geroepen. In het wezen van de zaak waren de laatstgenoemden burgerlijke democraten en deze gevolgtrekking (die door hun verdere “kritische” ontwikkeling volkomen werd bevestigd) drong zich reeds aan menigeen op in een tijd, toen het bondgenootschap nog onaangetaast was. [6] Maar indien dit zo is, valt dan niet de grootste verantwoordelijkheid voor de latere “verwarring” juist op de revolutionaire sociaaldemocraten, die dit bondgenootschap met de toekomstige “critici” aangingen? Zulk een vraag en een bevestigend antwoord daarop, moet men zo nu en dan horen van mensen, die de kwestie in een te eenvoudige vorm beschouwen. Maar deze mensen hebben volstrekt ongelijk. Slechts hij, die geen vertrouwen in zichzelf stelt, kan bevreesd zijn voor tijdelijke bondgenootschappen, zelfs met onbetrouwbare mensen en geen enkele politieke partij zou zonder zulke bondgenootschappen kunnen bestaan. De vereniging met de legale marxisten nu, was in haar soort het eerste, werkelijk politieke bondgenootschap van de Russische sociaaldemocratie. Dank zij dit bondgenootschap werd er een verbazend snelle overwinning op de narodniki-richting en een geweldig sterke verbreiding van de ideeën van het marxisme (zij het dan ook in ge vulgariseerde vorm) bereikt. Daarbij werd het bondgenootschap niet geheel zonder “voorwaarden” gesloten. Het bewijs: de in 1895 door de censuur verbrande marxistische opstellenbundel: “Materiaal tot het vraagstuk van de economische ontwikkeling van Rusland”. Zou men de literaire overeenkomst met de legale marxisten met een politiek bondgenootschap kunnen vergelijken, — dit boek kan men met een politiek verdrag vergelijken.

De breuk is natuurlijk niet ontstaan omdat de “bondgenoten” burgerlijke democraten bleken te zijn. Integendeel, de vertegenwoordigers van deze richting zijn natuurlijke en gewenste

bondgenoten van de sociaal- democratie, voor zover het gaat om haar democratische taak, die door de huidige toestand van Rusland op de voorgrond wordt gedrongen. Maar de noodzakelijke voor- waarde voor zulk een bondgenootschap is de volledige mogelijkheid voor de socialisten, om voor de arbeiders- klasse de vijandige tegenstrijdigheid van haar belangen en die van de bourgeoisie bloot te legen. Het Bernsteinianisme echter en de kritische richting waartoe de meerderheid van de legale marxisten zich met één slag richtte, vernietigden deze mogelijkheid en demoraliseerden het socialistisch bewustzijn door het marxisme te vervlakken de theorie van het afstompen der sociale tegenstellingen te prediken, de idee van de sociale revolutie en de dictatuur van het proletariaat tot onzin te verklaren, de arbeidersbeweging en de klassenstrijd tot een eng “trade-unionisme” en tot de “realistische” strijd voor kleine, geleidelijke hervormingen te beperken. Dit was volkomen van dezelfde kracht als het ontkennen van het recht op zelfstandigheid en bijgevolg van het bestaansrecht van het socialisme van de kant der burgerlijke democratie; dit betekende in de praktijk het streven, om de opkomende arbeidersbeweging tot een aanhangsel van de liberalen te maken.

Natuurlijk was onder zulke omstandigheden de breuk noodzakelijk. Maar de “originele” bijzonderheid van Rusland kwam hierin tot uiting, dat deze breuk eenvoudig bestond in het verwijderen van de sociaaldemocraten uit de voor allen toegankelijke en wijd verspreide “legale” literatuur. Daarin verschansten zich de “gewezen marxisten”, die zich “in het teken der kritiek” plaatsten en bijna zoiets als een monopolie kregen om het marxisme “af te maken”. De wachtwoorden: “tegen de orthodoxie” en “leve de vrijheid van kritiek” (die thans door de “Rabotsjeje Djelo” worden herhaald) werden plotseling tot modewoorden en dat zelfs de censoren en de gendarmes deze mode niet konden weerstaan, — dat is te zien uit zulke feiten als het verschijnen van drie Russische uitgaven van het boek van de beroemde (herostratisch beroemde) Bernstein, of het aanbevelen van de boeken van Bernstein, van de heer Prokopovitsj e.a., door Zoebatov. (“Iskra”, nr. 10). Op de sociaaldemocraten rustte nu de op zichzelf zware en door zuiver uiterlijke beletselen nog ongelooflijk bemoeilijkte taak de nieuwe stroming te bestrijden. Deze stroming beperkte zich echter niet tot het gebied van de literatuur. De wending naar de “kritiek” werd begeleid en bevorderd door het feit, dat de practici sociaaldemocraten tot het “economisme” werden aangetrokken.

Hoe het verband en de wederzijdse afhankelijkheid van de legale kritiek en het illegale economische ontstond en groeide, deze belangwekkende kwestie zou als onderwerp van een afzonderlijk artikel kunnen dienen. Ons is het voldoende, vast te stellen dat dit verband ongetwijfeld bestaat. Het befaamde “Credo” heeft juist daarom zulk een verdiende vermaardheid verworven, omdat het openlijk dit verband formuleerde en de fundamentele politieke strekking van het “economisme” verklapte: laten de arbeiders maar de economische strijd voeren (juister zou het zijn te zeggen; de trade-unionistische strijd, want deze omvat ook een specifieke arbeiderspolitiek) en laten de marxistische intellectuelen voor de politieke “strijd” maar met de liberalen samensmelten. Het trade-unionistische werk “onder het volk” bleek de vervulling van de eerste helft van deze taak te zijn, — de legale kritiek — die van de tweede helft. Deze verklaring was zulk een uitstekend wapen tegen het economisme, dat als het “Credo” er niet was geweest, het de moeite had geloond het uit te denken.

Het “Credo” werd niet uitgedacht, maar het werd bui ten de wil en misschien zelfs tegen de wil van zijn schrijvers gepubliceerd. De schrijver dezer regelen, die deel heeft gehad aan het aan het licht brengen van het nieuwe “programma”, heeft tenminste verwijten en klachten moeten aanhoren, dat het door de sprekers ontworpen résumé van hun opvattingen in afschriften werd verspreid, dat het het etiket “Credo” verkreeg en zelfs samen met het protest in de pers terecht kwam! Wij maken van deze episode gewag, omdat zij een zeer belangwekkende trek van ons economisme bloot legt: de angst voor de openbaarheid. Dit is namelijk een trek van het economisme in het algemeen en niet alleen van de schrijvers van het “Credo”; zij vertoonde zich ook bij de “Rahotsjaja Mysl”, de oprechtste en eerlijkste

aanhangster van het economisme, — verder bij de “Rabotsjeje Djelo” (bij haar verontwaardiging over het publiceren van de “economische” documenten in het “Vademecum”) en bij het Kievse Comité, dat twee jaar geleden geen toestemming wilde verlenen tot het publiceren van zijn “profession de foi” [geloofsbelijdenis], tezamen met de daartegen geschreven weerlegging en bij vele andere vertegenwoordigers van het economisme.

De angst voor kritiek, die de aanhangers van de vrijheid van kritiek aan de dag leggen, kan niet uit hun sluwheid alleen worden verklaard (ofschoon men natuurlijk nu en dan zonder sluwheid niet kan uitkomen: het is niet doeltreffend, de nog niet sterkte kiemen van een nieuwe richting aan de aanval der tegenstanders prijs te geven!). Neen, het merendeel van de economen ziet volkomen eerlijk (en moet dat volgens het wezen zelf van het economisme doen) met wrevel naar alle theoretische discussies, fractie-meningsverschillen, grote politieke kwesties, naar de plannen om de revolutionairen te organiseren, enz. „Men moest dit alles aan het buitenland overlaten!” — zei mij eens één der tamelijk consequente economen en hij drukte daarmee een zeer verbreide (en wederom zuiver trade-unionistische) opvatting uit: onze zaak is de arbeidersbeweging, zijn de arbeidersorganisaties hier in onze woonplaats — en al het andere is een uitvindsel van de doctrinaren, is een “overschatting van de ideologie”, zoals de schrijvers van de brief in nr. 12 van de “Iskra”, in overeenstemming met nr. 10 van de “Rabotsjeje Djelo”, zich uitdrukten.

Nu rijst de vraag: waarin moest, met het oog op deze eigenaardigheden van de Russische “kritiek” en het Russische “Bernsteinianisme”, de taak van hen bestaan die inderdaad en niet slechts in woorden tegenstanders van het opportunisme willen zijn? Ten eerste moesten zij voor het hervatten van het theoretische werk zorgen dat met het tijdperk van het legale marxisme nog maar pas was begonnen en dat thans weer aan de illegale werkers is toegevallen; zonder zulk een arbeid was een succesvolle ontwikkeling van de beweging onmogelijk. Ten tweede was het noodzakelijk actief de strijd op te nemen tegen de legale “kritiek”, die een grondige demoralisatie in de hoofden had gebracht. Ten derde moest men actief optreden tegen de verwardheid en de weifelingen in de praktische beweging en moest men iedere poging, om ons programma en onze tactiek bewust of onbewust omlaag te halen, ontmaskeren en weerleggen.

Dat de “Rabotsjeje Djelo” noch het eerste, noch het tweede, noch het derde heeft gedaan, — dat is bekend en hieronder zullen wij deze bekende waarheid van de meest verschillende kanten grondig moeten uiteenzetten. Thans willen wij slechts aantonen, in welk een schreeuwende tegenstelling de eis der “vrijheid van kritiek” zich met de eigenaardigheden van onze vaderlandse kritiek en van het Russische economisme bevindt. Men werpe inderdaad een blik op de tekst van de resolutie, waarmee de “Buitenlandse Bond van Russische sociaaldemocraten” het standpunt van de “Rabotsjeje Djelo” heeft goedgekeurd: In het belang van de verdere ideologische ontwikkeling van de sociaaldemocratie erkennen wij de Vrijheid van kritiek op de sociaaldemocratische theorie in de partij-literatuur als onvoorwaardelijk noodzakelijk, in zoverre de kritiek niet in strijd is met het klassen- en revolutionaire karakter dezer theorie” (“Twee Congressen” blz. 10.).

En de motivering: de resolutie “valt in haar eerste gedeelte samen met de resolutie van het Lübeckse partij-congres over Bernstein...” In hun eenvoudigheid van geest merken de “bondgenoten” niet, welk een testimonium paupertatis (bewijs van onvermogen) zij zich met deze copieerderij uitschrijven!... “Maar... in het tweede gedeelte beperkt zij de vrijheid van kritiek binnen engere grenzen dan het Lübeckse partijcongres dit heeft gedaan”.

Dus is de resolutie van de “Buitenlandse Bond” tegen de Russische Bernsteinianen gericht? Anders ware het volkomen onzinnig zich op Lübeck te beroepen! Het is echter niet waar, dat zij “de vrijheid van kritiek binnen enge grenzen beperkt”. De Duitsers hebben in hun Hannoveraanse resolutie juist die amendementen, welke Bernstein indiende, punt voor punt

verworpen en door de Lübeckse resolutie hebben zij Bernstein persoonlijk gewaarschuwd, door zijn naam in de resolutie te noemen.

Onze “vrije na-apers maken intussen met geen enkel woord gewag van ook maar enigerlei manifestatie van het economisme; bij dit verzwijgen laat de blote verwijzing naar het klassen- en revolutionaire karakter van de theorie heel wat meer ruimte voor valse uitleggingen, vooral wanneer de “Bond” weigert “het zogenaamde economisme” tot het opportunisme te rekenen. (“Twee Congresen”, bladzijde 8, punt 1). Dit echter in het voorbijgaan. Het voornaamste is evenwel, dat de positie van de opportunisten ten aanzien van de revolutionaire sociaaldemocraten in Duitsland en in Rusland lijnrecht tegenovergesteld is. In Duitsland zijn, zoals bekend is, de revolutionaire sociaal- democraten vóór het behoud van hetgeen bestaat: voor het oude programma en de oude tactiek, die allen bekend zijn en door de ervaring van vele tientallen van jaren in alle details zijn toegelicht. De “critici” willen er evenwel veranderingen in aanbrengen en daar deze critici slechts een zeer geringe minderheid uitmaken en hun revisionistisch streven heel schuchter optreedt, kan men de beweegredenen begrijpen, die de meerderheid ertoe hebben gebracht om zich tot het droge afwijzen van de “nieuwigheden” te beperken. Bij ons in Rusland echter zijn de critici en de economisten voor het behoud van hetgeen bestaat: de “critici” willen, dat men voortgaat hen tot de marxisten te rekenen en hun die “vrijheid van kritiek” waarborgt, waarvan zij op elke wijze gebruik maakten (want in het wezen van de zaak hebben zij nimmer enig partijverband erkend [7] en wij hadden ook niet zulk een algemeen erkend partijorgaan, dat de vrijheid van kritiek, al was het maar door een raadgeving had kunnen “beperken”); de economisten willen, dat de revolutionairen het “volledige bestaansrecht van de beweging der tegenwoordige tijd” erkennen (“Rabotsjeje Djelo”, nr. 10, blz. 25) d.w.z. het “bestaansrecht” van dat wat bestaat; dat de “ideologen” niet zullen trachten de beweging “af te leiden” van de weg, die “door de wisselwerking van de materiële elementen en de materiële omgeving wordt bepaald” (Brief in nr. 12 van de “Iskra”); dat men het als wenselijk zal erkennen die strijd te voeren, “die de arbeiders onder de bestaande omstandigheden alleen in staat zijn te voeren” en dat men die strijd als mogelijk zal erkennen, “die zij in werkelijkheid op het gegeven ogenblik voeren” (Extra bijvoegsel van de ‘Rabotsjaja Mysi’, blz.14). Wij, revolutionaire sociaaldemocraten, zijn daarentegen met zulk een buiging voor het elementaire, d.w.z. voor datgene, wat op het “gegeven ogenblik” bestaat, niet tevreden: wij eisen de wijziging van de in de laatste jaren heersende tactiek; wij verklaren: “vooraleer men zich verenigt en om zich te verenigen is het noodzakelijk zich eerst beslist en duidelijk van elkaar af te grenzen” (uit de Aankondiging van het verschijnen van de “Iskra”.) In één woord: de Duitsers blijven bij het bestaande en wijzen veranderingen af; wij eisen een verandering van liet bestaande en verwerpen het zich buigen voor dit bestaande en de verzoening daarmee.

Dit “kleine” verschil hebben onze “vrije” copieerders van de Duitse resoluties nu juist niet opgemerkt!

d) Engels over de betekenis van de theoretische strijd

“Dogmatisme, doctrinaireisme”, “verstening van de partij, de onvermijdelijke straf voor het gewelddadig afbinden van het denken”, dat zijn de vijanden, waartegen de verdedigers van de “vrijheid van kritiek” in de “Rabotsjeje Djelo” ridderlijk te velde trekken. Wij zijn verheugd over het aan de orde stellen van deze kwestie en zouden slechts willen voorstellen, ze met een andere vraag aan te vullen:

En wie zijn de rechters?

Twee aankondigingen van literaire publicaties liggen voor ons. De éne is het “programma van het periodieke orgaan van de Bond van Russische sociaaldemocraten” van de “Rabotsjeje Djelo” (afdruk uit nr. 1 van de “Rabotsjeje Djelo”). Het andere is de aankondiging van het wederverschijnen van de publicaties van de groep “Bevrijding van de Arbeid”. Beide dragen de datum 1899, toen de “crisis van het marxisme” reeds sedert lang op de agenda stond. En wat zien wij? In de eerste publicatie zou men tevergeefs een verwijzing zoeken naar dit verschijnsel en een bepaalde uiteenzetting van het standpunt, dat het nieuwe orgaan ten aanzien van deze kwestie van plan is in te nemen. Over de theoretische arbeid en zijn dringendste taak in de gegeven tijd staat geen woord, noch in dit program, noch in de aanvulling daarop, die het derde Congres van de Bond in 1901 heeft aangenomen (“Twee Congressen” blz. 15-18). Gedurende al deze tijd heeft de redactie van de “Rabotsjeje Djelo” de theoretische vraagstukken links laten liggen, ofschoon zij de sociaaldemocraten van de gehele wereld in beweging brachten.

De andere aankondiging wijst daarentegen in de eerste plaats op een verzwakking van de belangstelling voor de theorie in de laatste jaren: zij eist dringend “de nauwlettende aandacht voor de theoretische kant van de revolutionaire beweging van het proletariaat” en roept op tot meedogenloze kritiek op de Bernsteiniaanse en de andere anti-revolutionaire tendensen” in onze beweging. De nummers, die van de “Zarja” zijn verschenen, tonen hoe dit programma ten uitvoer werd gebracht. Wij zien dus dat de hoogdravende frasen tegen de verstening van het denken enz, de zorgeloosheid en hulpeloosheid inzake de ontwikkeling van het theoretische denken bemantelen. Het voorbeeld van de Russische sociaaldemocraten illustreert bijzonder aanschouwelijk het algemeen-Europese verschijnsel (dat ook door de Duitse marxisten reeds lang geleden is vastgesteld), dat de beruchte “vrijheid van kritiek” niet het vervangen van de ene theorie door de andere betekent, maar het vrij zijn van elke afgeronde en doordachte theorie, dat ze eclecticisme en beginselloosheid betekent. Wie enigermate met de feitelijke toestand van onze beweging bekend is moet wel zien, dat de ruime verbreiding van het marxisme door een zekere verlaging van het theoretische peil begeleid werd. Er sloten zich bij de beweging, ter wille van haar praktische betekenis en haar praktische successen, niet weinige mensen aan, die zeer weinig, of zelfs helemaal niet theoretisch waren voorbereid. Naar aanleiding hiervan kan men oordelen, welk een gebrek aan tact de “Rabotsjeje Djelo” aan de dag legt, als zij met een triomfantelijk gezicht de uitspraak van Marx aanhaalt: “elke stap van de werkelijke beweging is belangrijker dan een dozijn programma’s”. Deze woorden te herhalen in een tijdperk van theoretische verwarring -, dat is precies hetzelfde als schreeuwen: “kalm aan dan breekt het lijntje niet”, bij het zien van een begrafenistoet. Bovendien zijn deze woorden van Marx ontleend aan zijn brief over het programma van Gotha, waarin hij het dulden van eclecticisme bij het formuleren van principes scherp veroordeelt: — indien ge u al moet verenigen, — schreef Marx aan de leiders van de partij, — sluit dan een overeenkomst ter wille van het bevredigen van de praktische doeleinden van de beweging, maar laat geen gesjacher met principes toe, — doet geen theoretische “concessies”. Ziehier wat de gedachte van Marx was; maar bij ons vindt men mensen, die in zijn naam de betekenis van de theorie trachten te verzwakken!

Zonder revolutionaire theorie kan er geen revolutionaire beweging bestaan. Men kan op deze gedachte in een tijd, waarin de mode van het preken van opportunisme hand in hand gaat

met de geestdrift voor de engste vormen van de praktische actie, niet genoeg de nadruk leggen. En voor de Russische sociaaldemocratie wordt de betekenis van de theorie nog door drie omstandigheden, die men dikwijls vergeet, versterkt, — namelijk: ten eerste doordat onze partij bezig is te ontstaan, eerst haar eigen vorm uitwerkt en nog lang niet met de andere richtingen van het revolutionaire denken, die de beweging van de juiste weg dreigen af te leiden, heeft afgerekend. Integendeel, juist de laatste tijd werd door een herleving van de niet-sociaaldemocratische, revolutionaire richtingen gekenmerkt (zoals Axelrod reeds lang geleden aan de economisten had voorspeld). Onder zulke omstandigheden kan een, op het eerste gezicht “onbelangrijke” fout de ergste gevolgen hebben en slechts kortzichtige lieden kunnen de fractie-discussies en het gestreng onderscheiden van de schakeringen als ontijdig of overbodig beschouwen; van het consolideren van deze of gene “schakering” kan de toekomst van de Russische sociaaldemocratie voor vele, vele jaren afhangen.

Ten tweede is de sociaaldemocratische beweging volgens haar diepste wezen internationaal. Dit betekent niet alleen, dat wij het nationale chauvinisme moeten bestrijden. Het betekent ook, dat de in een jong land beginnende beweging slechts succes kan hebben onder voorwaarde dat zij de ervaringen van de andere landen verwerkt. Maar voor zulk een verwerken is de eenvoudige kennis van die ervaringen of het afschrijven van de laatste resoluties niet voldoende. Daartoe is nodig, dat men kritisch tegenover deze ervaring weet te staan en haar zelfstandig weet te onderzoeken. Wie zich slechts voorstelt, hoe geweldig de moderne arbeidersbeweging is gegroeid en zich heeft vertakt, die begrijpt, welk een voorraad theoretische krachten en politieke (en ook revolutionaire) ervaring voor het vervullen van deze taak nodig is.

Ten derde staan er zulke nationale opgaven voor de Russische sociaaldemocratie, die nog voor geen enkele socialistische partij ter wereld stonden. Wij zullen hieronder moeten spreken over de politieke en organisatorische plichten, die deze taak van de bevrijding van het gehele volk van het juk van het absolutisme op ons legt. Thans willen wij er alleen op wijzen, dat *de rol van vooraanstaand strijder alleen een partij kan vervullen, die door een vooraanstaande theorie wordt geleid*. En teneinde zich ook maar enigszins concreet voor te stellen, wat dit betekent, moge de lezer zich zulke voorlopers van de Russische sociaaldemocratie in herinnering brengen als Herzen, Bjeinski, Tsjernysjewski en de schitterende schare van de revolutionairen der jaren '70, — moge hij denken aan de internationale betekenis, die thans de Russische literatuur verkrijgt — moge hij ... maar ook dit is voldoende!

Laat ons de opmerkingen van Engels aanhalen over de betekenis van de theorie in de sociaaldemocratische beweging, die uit het jaar 1874 afkomstig zijn. Engels erkent niet twee vormen van de grote strijd van de sociaal-democratie (de politieke en de economische strijd), — zoals men dit bij gewoon is te doen, — maar drie, door naast deze ook de theoretische strijd te plaatsen. De woorden, die hij de praktisch en politiek versterkte arbeidersbeweging meegeeft, zijn uit het oogpunt van de huidige kwesties en discussies zó leerrijk, dat de lezer ons, naar wij hopen, het lange citaat uit het voorwoord tot de brochure “Der Deutsche Bauernkrieg”, die sedert lange tijd een grote bibliografische zeldzaamheid is geworden, niet zal kwalijk nemen:

“De Duitse arbeiders hebben op die van het overige Europa twee belangrijke voordelen voor. Ten eerste, dat zij tot het meest theoretische volk van Europa behoren en dat zij de zin voor theorie, die de z.g. “beschaafden” in Duitsland bijna volkomen hebben verloren hebben bewaard. Ware de Duitse filosofie, met name die van Hegel, niet voorafgegaan, dan zou het wetenschappelijke socialisme — het enige wetenschappelijke socialisme, dat ooit heeft bestaan, — tot stand zijn gekomen. Zonder zin voor theorie onder de arbeiders ware dit wetenschappelijk socialisme nimmer zé zeer vlees van hun vlees en bloed van hun bloed geworden, als dit het geval is, En van welk een onmetelijk voordeel dit is, is enerzijds te zien aan de onverschilligheid jegens alle theorie, die één van de hoofdoorzaken is, waarom de

Engelse arbeidersbeweging, alle uitnemende organisatie der afzonderlijke vakken ten spijt, zo langzaam opschiet en anderzijds aan het kwaad en de verwarring, die het proudhonisme in zijn oorspronkelijke vorm bij de Fransen en de Belgen en in zijn door Bakoenin verder gekarikaturiseerde vorm bij de Spanjaarden en de Italianen heeft gesticht.

Het tweede voordeel is, dat de Duitsers, wat de tijd betreft, vrijwel het laatst in de arbeidersbeweging zijn gekomen. Zoals het Duitse theoretische socialisme nooit zal vergeten, dat het op de schouders staat van Saint-Simon, Fourier en Owen, — van drie mannen die bij al hun gefantaseer en bij al hun utopisme tot de meest betekenende koppen van alle tijden behoren en die talloze dingen geniaal anticipeerden, welker juistheid wij thans wetenschappelijk bewijzen, — zo mag de Duitse praktische arbeidersbeweging nooit vergeten, dat zij zich op de schouders van de Engelse en de Franse beweging heeft ontwikkeld, — zich haar duur gekochte ervaringen eenvoudig ten nutte kon maken, — thans hun toentertijd meest onvermijdelijke fouten kon vermijden. Waren de Engelse Trade- Unions en de Franse politieke arbeidersgevechten ons niet voorafgegaan, had met name de Parijse Commune ons niet de geweldige stoot gegeven, waar zouden wij ons dan nu bevinden?

Men moet van de Duitse arbeiders zeggen dat zij de voordelen van hun toestand met zeldzaam begrip hebben uitgebuit. Voor de eerste maal, sedert er een arbeidersbeweging bestaat, wordt de strijd naar zijn drie kanten, — naar de theoretische, de politieke en de praktisch-economische kant (verzet tegen de kapitalisten), in harmonie, in verband en planmatig gevoerd. In deze, als het ware concentrische aanvallen, ligt juist de kracht en de onoverwinnelijkheid van de Duitse beweging.

De Duitse arbeiders werden enerzijds door deze voordelige positie van hen, anderzijds door de insulaire eigenaardigheden van de Engelse en door het gewelddadige neerhouden van de Franse beweging, voor het ogenblik in de voorhoede van de proletarische strijd geplaatst. Hoe lang de gebeurtenissen hun deze erepost zullen laten, — dat kan niet worden voorspeld. Maar zolang zij hem bezetten, zullen zij dit naar wij hopen, doen zoals het behoort. Daartoe behoren verdubbelde inspanning op elk gebied van de strijd en de agitatie. Het zal met name de plicht van de leiders zijn, zich alle theoretische kwesties meer en meer duidelijk te maken; zich meer en meer van de invloed van overgeleverde, bij de oude wereldbeschouwing behorende frasen te bevrijden en steeds in het oog te houden, dat het socialisme, sedert het een wetenschap is geworden ook als een wetenschap moet worden beoefend d.w.z. bestudeerd moet worden. Het zal er op aan komen, het zo gewonnen, steeds helderder geworden inzicht met toenemende ijver onder de arbeidersmassa's te verbreiden, — de organisatie van de partij zowel als van de vakverenigingen steeds vaster aan één te sluiten...

Wanneer de Duitse arbeiders zó vooraangaan, zullen zij wel niet juist aan de spits van de beweging marcheren, — het is volstrekt niet in het belang van de beweging, dat de arbeiders van de een of andere afzonderlijke natie aan haar spits marcheren, maar zullen zij toch een eervolle plaats in de gevechtlinie innemen; en zij zullen goed gewapend zijn, wanneer onverwachts zware beproevingen of geweldige gebeurtenissen van hen verhoogde moed, verhoogde vastberadenheid en energie eisen.”

De woorden van Engels zijn profetisch gebleken. Weinige jaren later werden de Duitse arbeiders onverwachts voor zware beproevingen geplaatst in de vorm van de uitzonderingswet tegen de socialisten. En de Duitse arbeiders zijn deze beproevingen werkelijk in volle wapenuitrusting tegemoet getreden en zij hebben ze zegevierend weten te doorstaan.

Het Russische proletariaat staan nog onmetelijk zwaardere beproevingen te wachten; het staat voor de strijd tegen een monster, in vergelijking waarmee de socialistenwet in een constitutioneel land zich als een echte dwerg voordeet. De geschiedenis heeft ons thans voor een naastbij liggende taak geplaatst, die de meest revolutionaire van alle naastbijliggende taken van het proletariaat van alle landen ter wereld is. Het vervullen van deze taak, het verwoesten van het machtigste bolwerk, niet alleen van de Europese, maar ook (zoals wij

thans kunnen zeggen) van de Aziatische reactie, zou het Russische proletariaat tot de voorhoede van het internationale revolutionaire proletariaat maken. En wij zijn gerechtigd erop te rekenen, dat wij deze ere naam zullen veroveren, die onze voorgangers, de revolutionairen der jaren 70, reeds hebben verdiend, indien wij onze duizendmaal bredere en diepere beweging van even onvoorwaardelijke vastberadenheid en energie weten te vervullen.

Noten:

[1] A propos. In de geschiedenis van het nieuwste socialisme is het wel een op zich zelf staand en in zijn soort buitengemeen verheugend verschijnsel, dat de twist der verschillende richtingen, het socialisme voor de eerste keer buiten het nationale raam is getreden en tot een internationale strijd is geworden. In vroeger tijd bleven de twisten tussen de lassalleanen en de eisenachers, tussen de guesdisten en de possibilisten, tussen de fabriërs en de sociaaldemocraten, tussen de partij van de “Volkswil” en de sociaaldemocratie zuiver nationale twisten; zij weerspiegelden zuiver nationale bijzonderheden, speelden zich als-het-ware op verschillend vlak af. Tegenwoordig (thans is dit reeds duidelijk zichtbaar), vormen de Engelse fabriërs, de Franse ministerialisten, de Duitse bernsteinianen en de Russische critici allen één familie; zij allen prijzen elkaar, leren van elkaar en verbinden zich met elkaar tot de gemeenschappelijke strijd tegen het “dogmatische” marxisme. Misschien zal de internationale revolutionaire sociaaldemocratie in deze eerste, werkelijk internationale botsing met het socialistische opportunisme sterk genoeg worden om aan de sedert lange tijd in Europa heersende politieke reactie een einde te maken. — *Noot van Lenin*

[2] De vergelijking der beide stromingen in het revolutionaire proletariaat (de revolutionaire en de opportunistische) met de beide stromingen in de revolutionaire bourgeoisie der XVIIIde eeuw (de jakobijnse — de “Bergpartij” — en de girondijnse) werd in het hoofdartikel van nr. 2 van de “Iskra” (Februari 1901) gemaakt. De schrijver van dit artikel was Plechanov. Tot de huidige dag houden de kadetten, de “bessaglawtsi” [een tijdschrift rond de kadetten] en de mensjewieken ervan, over het “jacobinisme” in de Russische sociaaldemocratie te spreken. Maar dat Plechanov voor de eerste maal dit begrip tegen de rechtervleugel van de sociaaldemocratie heeft gebruikt, dat wordt thans liefst verzwegen of ... vergeten. — *Noot van Lenin bij de uitgave van 1908*

[3] Ilovaïski: auteur van een onder het tsarisme veel gebruikt leerboek geschiedenis, waarbij de geschiedenis werd beschreven vanuit een monarchistisch en nationalistisch standpunt. — *Noot van de redactie*

[4] Lenin verwijst naar het werk “Dode Zielen” van Gogol waarbij Nozdrev een hoofdpersonage was. Het werk “Dode Zielen” staat vooral bekend om zijn schandaalverhalen. In deze zin moet “historisch in Nodrevse zin” gelezen worden als historisch omwille van het schandalige karakter. — *Noot van de redactie*

[5] Bedoeld wordt de wereldbeschouwing van de narodniki. — *Noot van de redactie*

[6] Bedoeld is het artikel van K. Toelin [schuilnaam van Lenin] tegen Stroeve dat een samenvatting was van een referaat onder de titel: “De weerspiegeling van het marxisme in de burgerlijke literatuur”. — *Noot van de redactie*

[7] Alleen reeds dit ontbreken van een openlijk partijverband en een partijtraditie vormt zulk een kardinaal verschil tussen Rusland en Duitsland, dat het ieder verstandig socialist voor een blind navolgen zou moeten waarschuwen. Ziehier evenwel een staaltje, hoever de “vrijheid van de kritiek” in Rusland gaat. De Russische criticus, de heer Boelgakov, gaf de Oostenrijkse criticus Hertz de volgende berisping: “Bij alle onafhankelijkheid in zijn gevolgtrekkingen blijft Hertz bij dit punt (inzake de coöperaties) klaarblijkelijk toch te zeer aan de meningen van zijn partij gebonden en terwijl hij in bijzonderheden een andere opvatting heeft, besluit hij niet, zich van het algemene beginsel los te maken” (“Kapitalisme en landbouw”, Deel II. blz. 287). De onderdaan van een politiek verslaafde staat, waar 999 van de 1000 inwoners tot op het gebeente door politieke onderdanigheid en volkomen gebrek aan begrip inzake partijeer en partijverband zijn gedemoraliseerd, verwijt uit de hoogte aan een burger van een constitutionele staat, dat hij zich te zeer “aan de meningen van de partij gebonden” gevoelt! Aan onze illegale organisaties heeft blijft blijkbaar niets anders over dan resoluties over de vrijheid van kritiek op te stellen... — *Noot van Lenin*

2. Elementaire beweging van de massa's en doelbewustheid van de sociaaldemocratie

Wij zeiden, dat onze beweging, die veel breder en dieper is, dan de beweging der jaren '70, door een even onbeperkte vastberadenheid en energie als deze moet zijn bezielde. In werkelijkheid heeft tot dusverre, naar het schijnt, niemand in twijfel getrokken, dat de kracht van de tegenwoordige beweging het ontwakken van de massa's is (en in hoofdzaak van het industrieproletariaat) — en haar zwakheid het gebrek aan doelbewustheid en initiatief bij de revolutionaire leiders.

In de allerlaatste tijd werd er echter een verbluffende ontdekking gedaan, die alle, tot dusverre heersende opvattingen in deze kwestie ondersteboven dreigde keren. Deze ontdekking werd gedaan door de “Rabotsjeje Djelo”, die zich in haar polemieken tegen de “Iskra” en de “Zarja” niet tot enkele partiële bezwaren beperkte, maar die een poging waagde om de “algemene meningsverschillen” tot een dieper gelegen wortel te herleiden — tot het verschil in waardering van de relatieve betekenis van het elementaire en van het bewust “planmatige” element. De beschuldigingstelling van de “Rabotsjeje Djelo” luidt: *“onderschatting van de betekenis van het objectieve of elementaire element van de ontwikkeling.”*[1] Hiervan zeggen wij: als de polemieken van de “Iskra” en de “Zjara” absoluut geen ander resultaat had opgeleverd dan dit ene, dat zij de “Rabotsjeje Djelo” had geprikkeld om tot dit “algemene meningsverschil” door te denken, dan zou ook dit éne resultaat ons ten zeerste bevredigen: van zó grote betekenis is deze stelling, — een zó fel licht werpt ze op het gehele wezen van de huidige theoretische en politieke meningsverschillen tussen de Russische sociaaldemocraten. Ziehier, waarom het vraagstuk van de verhouding tussen het doelbewuste en het elementaire van ontzaglijk, van algemeen belang is en bij deze kwestie moeten wij in alle bijzonderheden blijven stilstaan.

a) HET BEGIN VAN DE ELEMENTAIRE OPGANG

In het voorgaande hoofdstuk wezen wij reeds op de algemene geestdrift voor de theorie van het marxisme bij de Russische beschaafde jeugd in het midden der jaren '90. Een even algemeen karakter namen omstreeks diezelfde tijd de arbeidersstakingen aan, na de beroemde Petersburgse industrieoorlog van het jaar 1896. Hun uitbreiding over geheel Rusland getuigde klaarblijkelijk van de diepte der zich opnieuw verheffende volksbeweging en, wanneer men al over het "elementaire in de beweging" spreekt, dan moet men natuurlijk juist deze stakingsbeweging in de eerste plaats als elementair erkennen. Maar nu zijn er verschillende soorten van elementaire beweging. Stakingen kwamen in Rusland ook in de jaren '70 en '60 voor (en zelfs in de eerste helft van de 19e eeuw), zij werden door een "elementaire" vernietiging van machines, enz. begeleid, Vergeleken hij deze "oproeren" kan men de stakingen van de jaren '90 zelfs "doelbewust" noemen, — van zo grote betekenis was — de stap vooruit, die de arbeidersbeweging in deze tijd had gedaan. Dit toont ons, dat het "elementaire" eigenlijk niets anders is dan de *kiemvorm* van de doelbewustheid. Ook de primitieve oproeren brachten een zeker ontwaken van het bewustzijn tot uitdrukking: de arbeiders verloren het uit het verleden overgeleverde geloof in de onwankelbaarheid van de hen onderdrukkende orde; zij begonnen de noodzakelijkheid van collectief verzet — zo niet te begrijpen, dan toch te gevoelen en braken op besliste wijze met de slaafse onderworpenheid jegens de overheid. Maar dit was toch veeleer een uitbarsting van wanhoop en wraak dan van strijd. De stakingen van de jaren '90 tonen ons veel meer tekenen van ontwakend bewustzijn: — er werden bepaalde eisen gesteld, er werd van te voren overlegd, welk ogenblik het gunstigst was, — bekende gevallen en voorbeelden in andere plaatsen werden besproken, enz. Waren de oproeren eenvoudig een verzet van onderdrukte mensen, — de stelselmatige stakingen brachten reeds de kiemen van de klassenstrijd tot uitdrukking, maar toch slechts de kiemen. Op zich zelf beschouwd waren deze stakingen een trade-unionistische, maar nog geen sociaaldemocratische strijd; zij kenmerkten het ontwaken van het antagonisme tussen arbeiders en ondernemers, maar de arbeiders hadden nog niet — en konden nog niet het bewustzijn hebben van de onverzoenlijke tegengesteldheid van hun belangen aan de gehele huidige politieke en sociale structuur, d.w.z. het sociaaldemocratische bewustzijn. In deze zin bleven de stakingen van de jaren 90, ondanks de geweldige vooruitgang vergeleken bij de "oproeren", een zuiver elementaire beweging.

Wij zeiden, dat het sociaaldemocratische bewustzijn bij de arbeiders ook nog niet kon bestaan. Dit kon hun slechts van buitenaf worden bijgebracht. De geschiedenis van alle landen getuigt, dat de arbeidersklasse uit eigen krachten uitsluitend een trade-unionistisch bewustzijn kan uitwerken, d.w.z. de overtuiging van de noodzakelijkheid zich in bonden te verenigen, strijd tegen de ondernemers te voeren, van de regering het afkondigen van deze of gene voor de arbeiders noodzakelijke wetten verkrijgen, enz.[2] De leer van het socialisme echter ontstond uit de filosofische, historische en economische theorieën, die door de beschaafde vertegenwoordigers van de bezittende klassen, het intellect, waren tot stand gebracht. Ook de stichters van het moderne, wetenschappelijke socialisme, Marx en Engels, behoorden zelf naar hun maatschappelijke positie tot het burgerlijk intellect. Precies zo is ook in Rusland de theoretische leer van de sociaaldemocratie geheel onafhankelijk van de arbeidersbeweging ontstaan, als natuurlijk en onvermijdelijk resultaat van de ontwikkeling der gedachte bij het revolutionair-socialistische intellect. In de tijd, waarover wij spreken, d.w.z. omstreeks het midden van de jaren '90, bestond deze leer niet alleen in het volledig uitgewerkte program van de groep "Bevrijding van de Arbeid", maar had zij ook de meerderheid van de revolutionaire jeugd in Rusland voor zich gewonnen.

Er was dus én een elementair ontwaken van de arbeidersmassa's, een ontwaken tot bewust leven en bewuste strijd, én een met de sociaaldemocratische theorie uitgeruste jeugd, die hartstochtelijk de weg tot de arbeiders zocht. Daar bij is het van bijzonder belang, de dikwijls

vergeten (en betrekkelijk weinig bekende) omstandigheid vast te stellen, dat de eerste sociaaldemocraten dezer periode, die zich ijverig met de economische agitatie bezig hielden — (en in dit opzicht volledig met de inderdaad nuttige aanwijzingen van de toenmaals alleen in handschrift bestaande brochure “Over de agitatie”[3] rekening hielden) — deze niet alleen als hun enige taak beschouwden, maar: integendeel vanaf het eerste begin ook de uitgebreide historische opgaven van de Russische sociaaldemocratie in het algemeen en de taak, het absolutisme omver te werpen in het bijzonder op de voorgrond plaatsten. Zo heeft bvb die groep van Petersburgse sociaaldemocraten, die de “Strijdbond ter Bevrijding van de Arbeidersklasse” oprichtte, reeds aan het einde van het jaar 1895 het eerste nummer van een blad, onder de titel “Rabotsjeje Djelo” samengesteld. Het voor de druk geheel gereed zijnde nummer werd tijdens een overval, in de nacht van 8 op 9 December 1895, een der leden van de groep A.A. Wanjejew [4], door de gendarmes in beslag genomen en het was de “Rabotsjeje Djelo” in zijn eerste vorm niet beschoren het licht der wereld te aanschouwen. Het hoofdartikel van dit blad (dat misschien over een jaar of dertig de een andere “Roeskaja Sarina” uit de archieven van het departement van politie zal opgraven) beschreef de historische opgaven van de arbeidersklasse in Rusland en plaatste aan het hoofd van deze opgaven de verovering van de politieke vrijheid. Verder was er een artikel: “Waaraan denken onze ministers?”, gewijd aan het politieel uiteenslaan van de “Comités voor elementair onderwijs” en een reeks van correspondenties, niet alleen uit Petersburg, maar ook uit andere plaatsen van Rusland (bv. over het bloedbad onder de arbeiders in het gouvernement Jaroslawi). Derhalve was deze, — indien wij ons niet vergissen — “eerste proeve” van de Russische sociaaldemocraten der jaren ‘90 een blad niet met een eng plaatselijk en nog minder met een “economisch” karakter, maar een blad, dat er naar streefde, de stakingsstrijd met de revolutionaire beweging tegen het absolutisme te verenigen en alle, door de politiek van het reactionaire obscurantisme onderdrukt aan te trekken ter ondersteuning van de sociaaldemocratie. En niemand, die ook maar enigermate met de toestand van de beweging in die tijd bekend is, zal betwijfelen, dat zulk een blad de volstrekte sympathie van de arbeiders van de hoofdstad zowel als van het revolutionaire intellect zou hebben ontmoet en de meest ruime verspreiding zou hebben gevonden. En het mislukken van de onderneming bewees slechts dat de toenmalige sociaaldemocraten ten gevolge van hun tekort aan revolutionaire ervaring en praktische voorbereiding niet in staat bleken aan de dringende eisen van het ogenblik te voldoen.

Hetzelfde moet men ook zeggen van de St.Petersburgse “Rabotsjii Listok” en in het bijzonder van de “Rabotsjaja Gazeta” en het “Manifest” van de in het voorjaar van het jaar 1898 gestichte Russische Sociaaldemocratische Arbeiderspartij. Het spreekt vanzelf, dat wij het niet in ons hoofd halen de toenmalige leiders de schuld van dit gebrek aan voorbereiding te geven. Maar om de ervaring van de beweging te benutten en uit deze ervaring praktische lessen te trekken, daartoe is het noodzakelijk, zichzelf volledig rekenschap te geven omtrent de oorzaken en de betekenis van deze of gene tekortkoming. Daarom is het buitengewoon belangrijk vast te stellen, dat een deel (misschien zelfs de meerderheid) van de in de jaren 1895-1898 werkende sociaaldemocraten het toen reeds, bij het eerste begin van de “elementaire” beweging, volkomen terecht mogelijk achtte met een zeer omvangrijk programma en een brede strijdtactiek op te treden [5]. Het niet voorbereid zijn van de meeste revolutionairen kon, daar dit een volkomen natuurlijk verschijnsel was, generlei bijzondere vrees verwekken. Werd eenmaal de taak juist gesteld, was eenmaal de energie voor een herhaald pogen om deze taak te vervullen aanwezig, dan konden tijdelijke mislukkingen maar ten halve een euvel zijn. Revolutionaire ervaring en organisatorische handigheid zijn aan te leren. Wanneer slechts de wens er is om zich de vereiste hoedanigheden eigen te maken! Wanneer slechts het bewustzijn van de tekortkomingen aanwezig is, heeft dat voor de revolutionaire zaak reeds meer betekenis dan halve beterschap!

Maar het halve euvel werd tot een ware ramp, toen dit bewustzijn (en het was bij de mannen van de bovengenoemde groepen zeer sterk) begon te verdwijnen, — toen er mensen verschenen, — en zelfs sociaaldemocratische organen, die bereid waren om uit dit gebrek een deugd te maken, — die hun *blinde verafgoding en aanbidding van de elementaire beweging* zelfs *theoretisch* proberen te motiveren. Thans is de tijd gekomen om een oordeel uit te spreken over deze gehele richting, welker inhoud zeer onnauwkeurig door het daarvoor te enge begrip “economisme” wordt gekarakteriseerd.

b) HET BUIGEN VOOR DE ELEMENTAIRE BEWEGING DE “RABOTSJAJA MYSL”

Vóórdat wij tot de literaire verschijnselen van dit buigen voor de elementaire beweging overgaan, willen wij het volgende (uit de bovengenoemde bron verkregen) feit vaststellen, dat enig licht werpt op de wijze, hoe te midden van de in Sint-Petersburg werkende kameraden de tweedracht tussen de twee toekomstige richtingen van de Russische sociaaldemocratie ontstond en toenam. In het begin van 1897 hadden A.A. Wanjejew en enige van zijn kameraden voordat zij in de ballingschap werden gezonden, gelegenheid deel te nemen aan een bijkomst in engere kring waar de “oude” en de “jonge” leden van de “Strijdbond ter Bevrijding van de Arbeidersklasse” waren bijeengekomen.

Het onderhoud ging hoofdzakelijk over de organisatie en in het bijzonder over hetzelfde “statuut van de arbeiderskas”, dat in zijn definitieve vorm in nr. 9-10 van de “Listok Rabotnika” (blz 46) werd afgedrukt. Tussen de “ouden” (de “Dekabristen” zoals zij toenmaals door de Petersburgse sociaaldemocraten schertsenderwijs werden genoemd) en enige “jongen” (die in den vervolge flauw aan de “Rabotsjaja Mysl” medewerkten) vertoonden zich terstond scherpe meningsverschillen en ontbrandde een heftige polemiek. De “jongen” verdedigden de hoofdbeginselen van het statuut in de vorm, zoals het werd afgedrukt. De “ouden” zeiden, dat wij in eerste aanleg iets geheel anders nodig hadden, namelijk het consolideren van de “strijdbond” tot een organisatie van revolutionairen waaraan de verschillende arbeiderskassen, de kringen voor de propaganda onder de studerende jeugd, enz. ondergeschikt moesten zijn. Het spreekt van zelf, dat de twistenden er in de verste verte niet aan dachten, in dit meningsverschil het begin te zien van een verwijdering; zij beschouwden het integendeel als op-zich-zelfstaand en toevallig. Maar dit feit toont, dat het ontstaan en het verbreiden van het “economisme” ook in Rusland volstrekt niet zonder strijd tegen de “oude” sociaaldemocraten plaats vond (dit vergeten de huidige economen zeer dikwijls). En wanneer deze strijd grotendeels geen “documentaire” sporen heeft achtergelaten dan is de enige reden daarvan deze, dat de deelnemers aan de werkende kringen ongelofelijk dikwijls wisselden dat er generlei continuïteit tot stand kwam en dat derhalve ook de meningsverschillen door generlei documenten werden vastgelegd. Het Ontstaan van de “Rabotsjaja Mysl” bracht het economisme aan het daglicht maar ook niet terstond. Men moet zich de voorwaarden van het werk en de korte levensduur van de meeste Russische kringen concreet voorstellen (en concreet voorstellen kan dit alleen hij, die het zelf heeft doorleefd) om te begrijpen hoeveel toevalligs er in het welslagen of mislukken van de nieuwe richting in de verschillende steden lag en hoe lang nóch de aanhangers nóch de tegenstanders van dit “nieuwe” konden vaststellen, letterlijk generlei mogelijkheid hadden vast te stellen, of dit werkelijk een bijzondere richting of slechts eenvoudig de uitdrukking van een niet voorbereid zijn van afzonderlijke personen was. De eerste, gehectografeerde nummers van de “Rabotsjaja Mysl” bleven bijvoorbeeld zelfs aan de geweldige meerderheid van de sociaaldemocraten geheel onbekend, en als wij thans naar het hoofdartikel van het eerste nummer kunnen verwijzen, dan alleen, dank zij de herdruk ervan in het artikel van W. I.-n (“Listok Rabotnika”, nr. 9-10, blz. 47 e.v.), die natuurlijk niet heeft nagelaten, het nieuwe blad, dat zich zo scherp van de door ons hieboven genoemde kranten en projecten daarvoor onderscheidde, ijverig, — meer ijverig dan verstandig, — te prijzen.[6] En het loont de moeite, bij dit hoofdartikel stil te staan, — zo plastisch is daarin de gehele geest “Rabotsjaja Mysi” en het economisme in het algemeen tot uitdrukking gebracht.

Na erop gewezen te hebben, dat het de gendarmerie niet gelukken zal de ontwikkeling van de arbeidersbeweging tegen te houden, gaat het artikel voort: “...Zulk een levensvatbaarheid heeft de arbeidersbeweging hieraan te danken, dat de arbeider tenslotte zijn lot in eigen handen neemt, na het uit de handen van de leiders te hebben gerukt” — en deze grondstelling wordt dan uitvoerig verder ontwikkeld. In werkelijkheid zijn de leiders (d.w.z. de

sociaaldemocraten, de organisators van de “Strijdbond”) door de politie, zou men kunnen zeggen, uit de handen van de arbeiders gerukt [7] — maar men stelt de zaak zó voor, alsof de arbeiders een strijd tegen deze leiders hebben gevoerd en zich van hun juk hebben bevrijd! In plaats van op te roepen voorwaarts te gaan tot het versterken van de revolutionaire organisatie en tot uitbreiding van de politieke actie, begonnen zij terug te roepen tot de uitsluitend trade-unionistische strijd. Men verkondigde, “dat de economische grondslag van de beweging door het streven werd verduisterd, nimmer het politieke ideaal te vergeten”, dat het devies van de arbeidersbeweging moet zijn: “de strijd voor zijn economische positie”(!) of nog beter: “de arbeiders voor de arbeiders”; men verklaarde, dat de stakingskassen “voor de beweging belangrijker zijn dan honderd andere organisaties” (men vergelijk deze bewering, die op oktober 1897 betrekking heeft, met de discussie tussen de “Dekrabristen” en de “jongen” in het begin van het jaar 1897) enz. Woordjes van het slag, dat men niet de “room” van de arbeiders op de voorgrond moest plaatsen, maar de “gemiddelde” arbeider, de tot de massa behorende arbeider, dat “de politiek steeds gehoorzaam de economie volgt”[8] enz. enz., kwamen in de mode en verkregen een onweerstaanbare invloed op de massa van de tot de beweging aangetrokken jeugd, die in de meeste gevallen slechts met brokstukken van het marxisme in zijn legale uitlegging bekend was.

Dit betekende de volledige onderdrukking van de doelbewustheid door de onderwerping aan de elementaire beweging — van de zijde van die “sociaaldemocraten”, die de “ideeën” van de heer W.W. herhaalden en van die arbeiders, die vatbaar waren voor het argument, dat een kopeke per roebel loonsverhoging meer nabij ligt en meer waard is dan ieder socialisme en iedere politiek, dat zij “de strijd moeten voeren in het weten, dat zij niet voor een-of-ander toekomstig geslacht, maar voor zichzelf en hun kinderen strijden (Hoofdartikel in nr. 1 van de Rabotsjaja Mysl). Zulke frasen waren steeds een geliefd wapen van die West-Europese bourgeois, die in hun haat tegen het socialisme zich bezig hielden (zoals bv. de Duitse “sociaal-politicus” Hirsch) met het overplanten van het Engelse trade-unionisme op de vaderlandse grond, zeggende tot de arbeiders, dat juist de “enkel-vakverenigingsstrijd” [9] de strijd is voor henzelf en hun kinderen en niet voor enigerlei toekomstige geslachten of een of ander toekomstig socialisme; — en thans zijn “de W. W.’s van de Russische sociaaldemocratie” begonnen, deze burgerlijke frasen te herhalen. Het is van belang, hier op drie omstandigheden te wijzen, die ons bij de verdere analyse van de huidige meningsverschillen ten zeerste van nut zullen zijn.[10]

Ten eerste geschiedde de door ons aangeduide onderdrukking van de bewustheid door de onderwerping aan de elementaire beweging eveneens langs *elementaire weg*. Dat schijnt een woordenspel; het is evenwel — helaas! — de bittere waarheid. Het geschiedde niet in openlijke strijd tussen twee volkomen tegenover elkaar staande inzichten en de overwinning van het ene op het andere, maar doordat de gendarmes een steeds groter aantal “oude” revolutionairen wegrukten en doordat de “jonge” “W.W.’s van de Russische sociaaldemocratie” steeds sterker op de voorgrond traden. Ieder, die aan de *huidige* Russische beweging — ik zal niet zeggen: heeft deel genomen, maar die ook maar haar lucht heeft ingeademd, weet uitstekend, dat de zaak precies zo staat. En wanneer wij er niettemin bijzonder op aandringen, dat de lezer zich dit algemeen bekende feit volkomen duidelijk voorstelt, — wanneer wij, als het ware ter wille van de duidelijkheid, de “Rabotsjeje Djelo” in haar oudste vorm en de meningsverschillen tussen de “ouden” en de “jongen” in het begin van 1897 aanhalen, — dan doen wij dit omdat mensen, die op hun “democratisme” pochen, er op speculeren, dat het grote publiek (of de heel jonge jeugd) dit feit niet kent. Wij komen daar hieronder nog op terug. Ten tweede kunnen wij reeds bij het eerste literaire optreden van het economisme het in de hoogste mate eigenaardige en voor het begrijpen van alle meningsverschillen in de rijen van de moderne sociaaldemocratie uiterst karakteristieke verschijnsel opmerken, dat de aanhangers van de “zuiver proletarische beweging”, de

pleitbezorgers voor de nauwste en “meest organische” (uitdrukking van de “Rabotsjeje Djelo”) verbinding met de proletarische strijd, — de tegenstanders van ieder niet-arbeiders-intellect (zelfs al ware het ook socialistisch intellect), gedwongen zijn ter verdediging van hun standpunt tot de argumenten van de burgerlijke “enkel-trade- unionisten” hun toevlucht te nemen. Dit toont ons, dat de “Rabotsjaja Mysl” sedert het eerste begin van haar bestaan, — zonder zichzelf daarvan bewust te zijn het program van het “Credo” verwezenlijkt. Dit bewijst (hetgeen de “Rabotsjeje Djelo” absoluut niet kan begrijpen), dat iedere buiging voor de elementaire beweging van de arbeiders, ieder omlaaghalen van de rol van het “bewuste element”; van de rol der sociaaldemocratie, tegelijkertijd — *geheel onafhankelijk van het feit of hij, die dit doet, het al dan niet wenst, — de versterking van de invloed van de burgerlijke ideologie op de arbeiders betekent*. Ieder, die over het “overschatten van de ideologie” [11], over het overdrijven van de rol van het bewuste element [12], enz. praat, verbeeldt zich, dat de zuiver proletarische beweging uit eigen krachten een zelfstandige ideologie zal kunnen en willen uitwerken, zodra het de arbeiders gelukt, “hun lot uit de handen van hun leiders te rukken”. Maar dit is een diepgaande dwaling. Ter aanvulling van het hierboven gezegde zullen wij nog de volgende, volkomen gerechtigde en gewichtige woorden van K. Kautsky aanhalen, door hem naar aanleiding van het ontwerp van het nieuwe program der Oostenrijkse sociaaldemocratische partij gezegd: [13]

“Menigeen van onze revisionistische critici neemt aan, dat Marx zou hebben beweerd, dat de economische ontwikkeling en de klassenstrijd niet slechts de voorwaarden van de socialistische productie, maar ook rechtstreeks het *inzicht* “(door K. K. onderstreept) “in haar noodzakelijkheid zouden scheppen en dan staan de critici onmiddellijk gereed met de tegenwerping, dat het land van de hoogste kapitalistische ontwikkeling, Engeland, het meest van alle moderne landen van dit inzicht is gespeend.

Volgens de nieuwe lezing zou men kunnen aannemen, dat ook de Oostenrijkse programma-commissie het op deze wijze weerlegde, quasi-”orthodox-marxistische” standpunt deelt. Want daar wordt gezegd: “Hoe meer de ontwikkeling van het kapitalisme het proletariaat doet aanzwellen, des te meer wordt het gedwongen en bekwaam om de strijd daartegen op te nemen. Het tot het bewustzijn van de mogelijkheid en de noodzakelijkheid van het socialisme”, enz.

In dit verband verschijnt het socialistische bewustzijn als het noodzakelijke, rechtstreekse resultaat van proletarische klassenstrijd. Dit is echter foutief. Het socialisme als leer wortelt weliswaar, evenals de klassenstrijd van het proletariaat in de huidige economische verhoudingen, ontspruit evenals deze uit de strijd tegen de massale armoede en de massale ellende die het kapitalisme voortbrengt; maar beide ontstaan naast elkaar, niet uit elkaar en onder verschillende voorwaarden, Het moderne socialistische bewustzijn kan slechts ontstaan op de grondslag van een diep wetenschappelijk inzicht. Inderdaad is de huidige economische wetenschap evenzeer een voorwaarde van de socialistische productie als bv. de huidige techniek; evenwel kan het proletariaat bij de beste wil evenmin de ene als de andere scheppen; ze ontstaan beide uit het huidige maatschappelijke proces.

De drager van de wetenschap is evenwel niet het proletariaat, maar het *burgerlijke intellect*” (door Kautsky onderstreept) “in enkele leden van deze laag is dan ook het socialisme ontstaan en door hen eerst aan geestelijk hoogstaande proletariërs meegedeeld die het dan in de klassenstrijd binnen dragen waar de verhoudingen het toelaten. Het socialistisch bewustzijn is dus iets, dat in de klassenstrijd is binnen gedragen, niet iets, dat oorspronkelijk daaruit is ontstaan Dienovereenkomstig zegt ook het oude Hainfelder programma [14], zeer terecht, dat het tot taak van de sociaaldemocratie behoort, het proletariaat van het *bewustzijn*” (door K. Kautsky onderstreept) “van zijn toestand en zijn taak te vervullen. Dit ware niet noodzakelijk, indien dit bewustzijn vanzelf uit de klassenstrijd ontstond. De nieuwe lezing heeft deze zin

van het oude programma overgenomen en de zoëven besproken zin er aan vastgekoppeld. Maar daardoor werd de gedachtengang volkomen uit elkaar gerukt...”

Kan er van een zelfstandige, door de arbeidersmassa's zelf in de loop van de beweging uitgewerkte ideologie geen sprake zijn [15], dan staat de kwestie *slechts zo*: burgerlijke of socialistische ideologie. Een tussenweg bestaat hier niet (want een “derde” ideologie heeft de mensheid niet uitgewerkt en in het algemeen kan er ook in een maatschappij, die door klassentegenstellingen uit elkaar wordt gescheurd, geen buiten of boven de klassen staande ideologie bestaan). Daarom betekent elk naar beneden halen van de socialistische ideologie, elk zich daarvan verwijderen, tevens een versterking van de burgerlijke ideologie. Men praat van elementaire beweging.

Maar de elementaire ontwikkeling van de arbeidersbeweging leidt juist tot haar onderwerping aan de burgerlijke ideologie, gaat juist volgens het programma van het “Credo”, want de elementaire arbeidersbeweging is trade-unionisme, is Nur Gewerkschaftlerei en het trade-unionisme betekent juist de ideologische knechting van arbeiders door de bourgeoisie. Daarom bestaat onze taak, de taak van de sociaaldemocratie in de *strijd tegen de beperktheid van de elementaire beweging*; ze bestaat daarin, de arbeidersbeweging af te brengen van dit elementaire streven van het trade-unionisme, zich onder de vleugels van de bourgeoisie te begeven, en in het aantrekken van de arbeidersbeweging tot de revolutionaire sociaaldemocratie. De frase van de schrijvers van de “economische” brief in nr. 12 van de “Iskra”, dat generlei inspanning van de meest geestdriftige ideologen de arbeidersbeweging zou kunnen afbrengen van de weg bepaald door de wisselwerking van de materiële elementen en de materiële omgeving is daarom *volkomen gelijk aan het prijsgeven van het socialisme* en indien deze schrijvers in staat zouden zijn datgene, wat zij zeggen onverschrokken en consequent ten einde toe door te denken, zoals ieder zijn gedachten moet doordenken die het strijdperk van de literaire en openbare werkzaamheid betreedt, dan zou hun niets anders overblijven dan “de werkloze handen over de holle borst te vouwen” en... het veld te ruimen voor de heren Stroeve en Prokopovitsj, die de arbeidersbeweging “langs de weg van de minste weerstand” trekken, d.w.z. langs de lijn van het burgerlijke trade-unionisme, of voor de heren Zoebatov, die ze op de weg van de popen- en gendarmen-”ideologie” trekken. Men herinnere zich het voorbeeld van Duitsland. Waarin bestond de historische verdienste van Lassalle voor de Duitse arbeidersbeweging? Hierin, dat hij deze beweging van de weg van het trade-unionisme en coöperatie-wezen van de “Fortschritts”-partij *afleidde*, die zij op elementaire wijze (*onder vriendelijke medewerking van mensen als Schultze-Delitsch en huns gelijken*) had ingeslagen. Om die taak te vervullen was heel iets anders nodig dan het gepraat over de onderschatting van het elementaire, over de tactiek als proces over de wisselwerking van de elementen en het milieu, enz. Daartoe was nodig een vertwijfelde strijd tegen de onderwerping aan de elementaire beweging en alleen als resultaat van een dergelijke gedurende lange, lange jaren gevoerde strijd werd bv. bereikt, dat de arbeidersbevolking van Berlijn van een steunpunt van de “Fortschritts”-partij tot een van de beste vestingen van de sociaaldemocratie is geworden. En deze strijd is ook heden volstrekt niet ten einde (zoals het aan mensen, die de geschiedenis van de Duitse beweging naar Prokopovitsj en haar filosofie naar Stroeve bestuderen, zou kunnen toeschijnen).

Ook nu is de Duitse arbeidersklasse, als men het zo mag uitdrukken, over een aantal ideologiën verbrokkeld: een gedeelte van de arbeiders is in de katholieke en in de monarchistische arbeidersbonden verenigd, een ander gedeelte in de Hirsch-Duncker organisaties, die door burgerlijke aanhangers van het Engelse trade-unionisme zijn gesticht) een derde deel in sociaaldemocratische bonden. Dit laatste deel is onmetelijk veel groter dan alle overige, maar zulk een voorsprong kon de sociaaldemocratische ideologie slechts bereiken en deze voorsprong zal zij slechts kunnen behouden door de vastberaden strijd tegen alle overige ideologieën. Maar waarom toch — zal de lezer vragen — leidt de elementaire

beweging de beweging langs de lijn van de geringste weerstand juist tot de heerschappij van de burgerlijke ideologie? Om de eenvoudige reden dat de burgerlijke ideologie in haar afkomst veel ouder is dan de socialistische, omdat ze veelzijdiger is uitgewerkt, dat ze over onvergelykelyk meer middelen ter verbreiding beschikt [16]. En hoe jonger de socialistische beweging in welk land ook is, des te energieker moet de strijd zich derhalve tegen alle pogingen richten, om de niet-socialistische ideologie te versterken, — des te vastberadener moet men de arbeiders waarschuwen tegen de slechte raadgevers, die tegen de “overschatting van het bewuste element”, enz. schreeuwen. De schrijvers van de economische brief gaan in koor met de „Rabotsjeje Djelo” tekeer tegen de onverdraagzaamheid, die aan de jeugdperiode van de beweging eigen is. Daarop antwoorden zij ja, onze beweging bevindt zich werkelijk in haar kinderjaren en om snel volwassen te worden moet zij zich juist van onverdraagzaamheid doordringen tegenover mensen, die haar groei door het aanbidden van de elementaire beweging trachten tegen te houden. Er is niet belachelijker en schadelijker dan de oude man te spelen, die alle beslissende episoden van de strijd al lang achter de rug heeft!

Ten derde toont ons het eerste nummer van de “Rabotsjaja Mysl”, dat de naam “economisme” (waarvan wij natuurlijk niet van plan zijn af te zien, omdat die bijnaam nu eenmaal algemeen is aangenomen) niet nauwkeurig genoeg het wezen van de nieuwe richting weergeeft. De “Rabotsjaja Mysl” wijst de politieke strijd niet geheel af: het kassenstatuut, dat in nr. 1 van de “Rabotsjaja Mysl” werd gepubliceerd, spreekt van strijd tegen de regering. De “Rabotsjaja Mysl” neemt alleen aan, dat “de politiek steeds gehoorzaam de economie volgt” (terwijl de “Rabotsjaja Djelo” deze stelling varieert, door in haar programma te verzekeren, dat “in Rusland de economische strijd meer dan in enigerlei ander land met de politiek onverbrekelyk is verbonden”). Deze stellingen van de “Rabotsjaja Mysl” en de “Rabotsjeje Djelo” zijn volkomen onjuist, indien men onder politiek de sociaaldemocratische politiek verstaat. Zeer dikwijls is de economische strijd van de arbeiders verbonden met de burgerlijke, klerikale, enz. politiek (zij het dan ook niet onverbrekelyk), zoals wij reeds hebben gezien. De stellingen van de “Rabotsjeje Djelo” zijn juist, indien, men onder politiek de trade-unionistische politiek verstaat, d.w.z. het algemene streven van alle arbeiders voor zich deze of gene maatregelen van de staat te verkrijgen, die gericht zijn tegen de noden, aan hun toestand eigen, maar die deze toestand nog niet uit de weg ruimen, d.w.z. die de onderwerping van de arbeid aan het kapitaal niet vernietigen. Dit streven is inderdaad gemeen aan de Engelse trade-unionisten, die vijandig tegenover het socialisme staan, aan de katholieke arbeiders, de “Zoebatov”-arbeiders, enz. Er is politiek en politiek. Derhalve zien wij, dat de “Rabotsjaja Mysl” ook ten opzichte van de politieke strijd niet zo zeer het afwijzen van deze strijd als veeleer de buiging voor zijn elementaire vormen, voor zijn onbewustheid, tot uitdrukking brengt. Tenvolte de uit de arbeidersbeweging zelf elementair opgroeiende politieke strijd (juister: de politieke wensen en eisen van de arbeiders) erkennende, verwerpt zij geheel en al het zelfstandig uitwerken van een specifieke sociaaldemocratische politiek, die aan de algemene taak van het socialisme en aan de huidige Russische voorwaarden beantwoordt. Hieronder zullen wij aantonen, dat de “Rabotsjeje Djelo” dezelfde fout begaat.

c) DE “GROEP VAN DE ZELFBEVRIJDING” EN DE “RABOTSJEJE DJELO”

Wij zijn zo uitvoerig op het weinig bekende en tegenwoordig bijna vergeten hoofdartikel van het eerste nummer van de “Rabotsjaja Mysl” ingegaan, omdat dit het vroegst en meest plastisch van alle die algemene stroming uitdrukte, die daarna in talloze kleine stromen aan het licht trad. W. I.-n had volkomen gelijk, toen hij, het eerste nummer en het hoofdartikel van de “Rabotsjaja Mysl” prijzende, zei, dat zij “scherp en overmoedig” waren geschreven (“Listok Rabotnika”, nr. 9/10, blz. 49). Ieder mens die van zijn opvatting overtuigd is, en die gelooft, dat hij iets nieuws geeft, schrijft “overmoedig” en schrijft zó, dat hij zijn opvattingen plastisch uitdrukt. Slechts mensen, die gewoon zijn tussen twee stoelen te zitten, zijn helemaal niet “overmoedig”; slechts zulke mensen zijn in staat, nadat zij gisteren dé overmoed van de “Rabotsjaja Mysl” hebben geprezen, vandaag haar tegenstanders wegens hun “polemische overmoed” aan te vallen. Zonder bij het “Extra bijvoegsel” van de “Rabotsjaja Mysl” stil te blijven staan (wij moeten hieronder om verschillende redenen naar dit werk verwijzen, dat het meest consequent de ideeën van de economen weergeeft), wijzen wij slechts in ‘t kort op de “Oproep van de groep van de zelfbevrijding der arbeiders” (Maart 1899, overgedrukt in de Londense “Nakanoenje”, nr. 7, juni 1899). De schrijvers van deze oproep zeggen zeer terecht, dat het “arbeiders-Rusland *nog pas ontwaakt*, pas begint om zich heen te kijken en instinctief naar het eerste het beste strijdmiddel grijpt”, maar zij maken daaruit dezelfde verkeerde gevolgtrekking als de “Rabotsjaja Mysl”, doordat zij vergeten, dat instinctmatigheid juist onbewustheid (van de elementaire beweging) is, waaraan de socialisten te hulp moesten komen, dat het “eerste het beste” strijdmiddel in de moderne maatschappij steeds het trade-unionistische strijdmiddel zal zijn en dat de “eerste de beste” ideologie — de burgerlijke (trade-unionistische) ideologie is. Precies zo “verwerpen” deze schrijvers ook de politiek niet, maar zeggen (slechts!), naar het voorbeeld van de heer W. W., dat de politiek een bovenbouw is en dat daarom de “politieke agitatie de bovenbouw boven de agitatie en ten gunste van de economische strijd moet zijn, dat zij op de bodem van de strijd moet opgroeien en hem moet volgen”.

Wat betreft de “Rabotsjeje Djelo”, die begon haar actie direct met de “verdediging” van de economen. Nadat zij in haar eerste nummer (nr. 1, blz. 141 en 142) rechtstreeks de onwaarheid had gezegd, dat ze “niet wist, over welke jonge kameraden Axelrod sprak”, toen hij in zijn bekende brochure^[17] de economen waarschuwde, moest de “Rabotsjeje Djelo” in de naar aanleiding van deze onwaarheid ontbrandende polemiek met Axelrod en Plechanov erkennen, dat ze “in de vorm van twijfel alle jongere buitenlandse sociaaldemocraten tegen deze onrechtvaardige beschuldiging wilde *verdedigen*” (Axelrod had de economen van bekrompenheid beschuldigd). In werkelijkheid was deze beschuldiging volkomen gerechtvaardigd en de “Rabotsjeje Djelo” wist uitstekend, dat zij o.a. ook het lid van haar redactie V. I.-n betraf. In het voorbijgaan zij opgemerkt, dat in deze polemiek Axelrod volkomen gelijk en de “Rabotsjeje Djelo” volkomen ongelijk had, inzake de uitleg van mijn brochure “De taak van de Russische Sociaaldemocratie”. Deze brochure werd in het jaar 1897 geschreven, nog vóór het verschijnen van de “Rabotsjaja Mysl”, toen ik van mening was en daartoe het recht had, dat de door mij hierboven gekarakteriseerde *oorspronkelijke* richting van de Petersburgse Strijdbond de heersende was. En op zijn minst tot het midden van 1896 was deze richting inderdaad de heersende. Daarom had de “Rabotsjeje Djelo”, toen zij het bestaan en de gevaarlijkheid van het economisme wilde weerleggen, niet het minste recht om zich op een brochure te beroepen, waarin opvattingen werden uiteengezet, die in Sint-Petersburg in de jaren 1897 en 1898 door de “economische” opvattingen werden *verdrongen*.

Maar de “Rabotsjeje Djelo” “verdedigde” niet slechts de economen, zij verwarde zichzelf ook voortdurend in hun fundamentele dwalingen. De bron hiervan lag in de dubbelzinnige opvatting van de volgende stelling in het programma van de “Rabotsjeje Djelo”: “het voornaamste verschijnsel van het Russische leven, dat hoofdzakelijk

de *taak* (cursief van ons) en het karakter van de literaire werkzaamheid van de Strijdbond *zal bepalen*, achten wij de in de laatste jaren ontstane *massabeweging van de arbeiders*” (cursief van de “Rabotsjeje Djelo”). Dat de massabeweging een hoogst belangrijk verschijnsel is, daarover kan geen verschil van mening bestaan. Maar kwestie is hier, hoe het “bepalen van de taak” door deze massabeweging moet worden opgevat. Dit kan op tweeërlei wijze geschieden, *óf* in de geest van het buigen voor de elementaire vormen dezer beweging, d.w.z. van het terugbrengen van de rol der sociaaldemocratie tot eenvoudige dienstverrichtingen voor de arbeidersbeweging als zodanig (de opvatting van de “Rabotsjaja Mysl”, de “Groep der zelfbevrijding” en de overige economisten); *óf* wel in de zin dat de massabeweging ons voor *nieuwe* theoretische, politieke, organisatorische opgaven plaatst die veel gecompliceerder zijn dan die, waarmee men zich in de periode voor het ontstaan van de massabeweging kon tevreden stellen. De “Rabotsjeje Djelo” helde en helt juist tot de eerste opvatting over, omdat zij over geen enkel nieuw vraagstuk iets bepaalds heeft gezegd, maar de gehele tijd juist zo heeft geoordeeld, alsof deze “massabeweging” ons van de noodzakelijkheid zou bevrijden de door haar naar voren gebrachte opgaven klaar te erkennen en op te lossen. Het is voldoende er naar te verwijzen, dat de “Rabotsjeje Djelo” het als onmogelijk beschouwde, als *eerste* taak van de massabeweging der arbeiders de omverwerping van het absolutisme te stellen; waarbij zij deze taak (in naam van de massabeweging) degradeerde tot de strijd voor de naastbijliggende politieke eisen (“Een Antwoord” blz. 25).

Terwijl wij het artikel van de redacteur van de “Rabotsjeje Djelo”, B. Kritsjevski, in nr 7 — “De economische en de politieke strijd in de Russische beweging” ter zijde laten — een artikel, dat dezelfde fouten herhaalt [18], zullen wij rechtstreeks tot nr. 10 van de “Rabotsjeje Djelo” overgaan. Wij zullen ons natuurlijk niet begeven in de ontleding van de afzonderlijke tegenwerpingen van B. Kritsjevski en Martynov tegen de “Zarja” en de “Iskra”. Hier interesseert ons slechts het principiële standpunt, dat de “Rabotsjeje Djelo” in nr. 10 heeft ingenomen. Wij willen bv. niet de curiositeit ontleden, dat de “Rabotsjeje Djelo” een “diametrale tegenstelling” heeft gevonden tussen de stelling:

“De sociaaldemocratie bindt zich de handen niet, laat haar actie niet door enigerlei van tevoren bedacht plan of methode van de politieke strijd beperken; — zij erkent alle middelen van de strijd, wanneer zij slechts met de aanwezige krachten van de partij in overeenstemming zijn”. (nr. 1 van de “Iskra”).

En de stelling:

“Indien er geen straffe, in de politieke strijd in iedere verhouding en in alle perioden beproefde organisatie aanwezig is, dan kan er ook geen sprake zijn van dat stelselmatig door vaste beginselen verhelderd en standvastig ten uitvoer gebracht plan van actie, dat alleen de naam van actie verdient” (nr. 4 van de “Iskra”)

Het verwisselen van de principiële erkenning van alle strijdmiddelen, van alle plannen en methoden, wanneer zij maar doelmatig zijn, — met de eis zich *op het gegeven politieke moment* te laten leiden door een standvastig ten uitvoer gebracht plan, indien men van tactiek wil spreken, — dat zou hetzelfde betekenen als een verwisseling van het erkennen van allerlei genezingsmethoden door de geneeskunde met de eis zich bij een bepaalde ziekte aan een bepaald systeem te houden. Maar dat is juist de zaak, dat de “Rabotsjeje Djelo”, terwijl zijzelf aan de ziekte lijdt, die wij het buigen voor de elementaire beweging hebben genoemd, geen enkel “genezingssysteem” voor *deze* ziekte wil erkennen. Ze heeft daarom de opmerkelijke ontdekking gedaan, dat de “tactiek als plan tegenstrijdig is aan de fundamentele geest van het marxisme” (nr. 10, blz. 18), dat de tactiek is: “*het proces van de groei der partijopgaven, die samen met de partij groeien*” (blz. 11, cursief van de “Rabotsjeje Djelo”). Deze laatste uitspraak heeft alle kans, een beroemde uitspraak, een onverwoestbaar gedenkteken van de “richting” van de “Rabotsjeje Djelo” te worden. Op de vraag: “Waarheen te gaan?” geeft het

leidende orgaan ten antwoord: de beweging is het proces van de verandering van de afstand tussen het punt van uitgang en de volgende punten van de beweging. Deze onvergelykelijke diepzinnigheid is evenwel niet alléén maar een curiositeit (dan zou het de moeite niet lonen er in het bijzonder bij te blijven stilstaan), maar ook het programma van een gehele richting en wel hetzelfde program, dat R. M. (in de “Extra bijlage” van de “Rabotsjaja Mysl”) met de volgende woorden uitdrukte: wenselijk is de strijd, die mogelijk is en mogelijk is de strijd die op het gegeven ogenblik plaats heeft. Dit is juist de richting van het grenzeloze opportunisme dat zich passief aan de elementaire beweging aanpast. “De tactiek als plan is tegenstrijdig aan de fundamentele geest van het marxisme!” Maar dit is een lasteren van het marxisme, — het verdraaien daarvan tot dezelfde karikatuur, die de narodniki ons in de strijd tegen ons voorhielden. Dit is juist het omlaaghalen van het initiatief en de — energie van de bewust handelende mensen, terwijl integendeel het marxisme aan het initiatief en de energie van de sociaaldemocraat een geweldige stoot geeft, — hem de uitgebreidste perspectieven opent, — hem de machtige krachten van vele miljoenen “elementair” zich tot de strijd verheffende arbeiders (als men het zo mag uitdrukken) ter beschikking stelt! De gehele geschiedenis van de internationale sociaaldemocratie wemelt van plannen, die nu eens door de ene, dan weer door de andere politieke leider werden ontworpen en die de verziendheid en juistheid van de politieke en de organisatorische opvattingen van de een en de kortzichtigheid en politieke fouten van de ander blootleggen.

Toen Duitsland één van de grootste historische kenteringen doormaakte — de stichting van het Rijk, de opening van de Rijksdag, het geven van het algemeen kiesrecht, — had Liebknecht één plan van sociaaldemocratische politiek en van het werk in het algemeen en Schweitzer een ander. Toen tegen de Duitse socialisten de uitzonderingswet werd uitgevaardigd, hadden Most en Hasselmann, die bereid waren eenvoudig tot daden van geweld en terreur op te roepen, één plan, Höchberg, Schramm en (ten dele) E. Bernstein, die de sociaaldemocraten begonnen te prediken, dat zij door hun onverstandige scherpte en hun revolutionairisme de wet hadden uitgelokt en zich daarom thans door een voorbeeldig gedrag vergiffenis moesten verdienen, hadden een ander plan; een derde plan hadden zij, die de uitgave van een illegaal orgaan voorbereidden en ten uitvoer brachten. Wanneer men een blik terug werpt, vele jaren na het beëindigen van de strijd om de keuze van de weg, nadat de geschiedenis over de deugdelijkheid van de gekozen weg haar laatste oordeel heeft uitgesproken, — dan is het natuurlijk niet moeilijk zijn diepzinnigheid te tonen met uitspraken over de groei van de partijopgaven, tezamen met de partij zelf. — Maar op het ogenblik der verwarring [19] op het ogenblik dat de Russische “critici” en economisten en de sociaaldemocratie tot trade-unionisme degraderen en de terroristen met volle kracht het aannemen “tactiek als plan” propageren, die de oude fouten herhaalt, op zulk een moment zich tot een dergelijke diepzinnigheid beperken, — dat betekent zichzelf een “bewijs van onvermogen” uitreiken, Op een moment, dat vele Russische sociaaldemocraten juist aan gebrek aan initiatief en energie, aan “elan in de politieke propaganda, agitatie en organisatie” en aan “plannen” voor een bredere uitbouw van de revolutionaire arbeid lijden — op zulk moment te zeggen: de “tactiek als plan is tegenstrijdig aan de fundamentele geest van het marxisme” dat betekent niet alleen het marxisme theoretisch vervlakken maar ook praktisch de partij achteruittrekken. “De revolutionaire sociaaldemocraat heeft de taak”, — leert ons verder de “Rabotsjeje Djelo”, — “door zijn doelbewust werk de objectieve ontwikkeling alleen maar te verhaasten, niet echter om haar op te heffen of door zijn subjectieve plannen te vervangen. In theorie weet de “Iskra” dit alles. Maar de geweldige betekenis, die het marxisme terecht aan de doelbewuste revolutionaire arbeid toekent, verleidt er haar in de praktijk toe, dank zij haar doctrinaire opvatting van de tactiek, de betekenis van het objectieve of elementaire in de ontwikkeling te onderschatten”. (Blz 18).

Alweer de grootste theoretische verwarring, die de heren W.W. en vrienden waardig is. Wij zouden onze filosoof willen vragen: waarin kan de “onderschatting” van de objectieve, ontwikkeling door de opsteller van subjectieve plannen tot uitdrukking komen? Klaarblijkelijk hierin, dat hij uit het oog verliest, dat deze objectieve ontwikkeling bepaalde klassen, lagen, groepen, bepaalde naties, groepen van naties, enz. schept of verstevigt, verzwakt of te gronde richt, waardoor deze of gene internationale politieke groepering van krachten, deze of gene positie van de revolutionaire partijen, enz. worden bepaald. Maar de schuld van zulk een plannenmaker zal dan niet bestaan in het onderschatten van het elementaire, maar integendeel in het onderschatten van het *bewuste* element, want zijn “bewustheid” zal voor het juiste begrip van de objectieve ontwikkeling niet toereikend zijn. Daarom toont alleen al het gepraat over de waardering van de *relatieve* (cursief van de “Rabotsjeje Djelo”) betekenis” van het elementaire en het bewuste het volledige ontbreken van “bewustheid”, Indien bepaalde “elementaire vormen van de ontwikkeling” voor het menselijk bewustzijn in het algemeen toegankelijk zijn, dan is de onjuiste waardering daarvan gelijk aan een “onderschatting van het bewuste element”. Maar indien zij voor het bewustzijn niet toegankelijk zijn, dan kennen wij ze niet en kunnen wij er niet over spreken. Waarover praat dus B. Krijsjevski? Indien hij de “subjectieve plannen” van de “Iskra” als een dwaling beschouwt (en dat doet hij juist), dan zou hij moeten aantonen, welke objectieve feiten het precies zijn, waarmee deze plannen geen rekening houden en de “Iskra” hierom van *gebrek aan bewustheid*, van “onderschatting van het bewuste element” (om met zijn eigen woorden te spreken) moeten beschuldigen. Maar indien hij, ontevreden met de subjectieve plannen, geen andere argumenten heeft dan alleen het verwijzen naar de “onderschatting van het elementaire” (!!!), dan bewijst hij daarmee slechts dat hij 1) het marxisme theoretisch begrijpt à la Karejev en Michailovski, die door Beltov voldoende zijn bespot, en 2) praktisch volkomen tevreden is met de “elementaire vormen van de ontwikkeling”, die onze legale marxisten naar het bernsteinianisme hebben gevoerd en onze sociaaldemocraten naar het economisme en dat hij “van toorn vervuld is” tegen de mensen, die het besluit hebben genomen, de Russische sociaaldemocraten tot iedere prijs van de weg van de “elementaire” ontwikkeling *af te brengen*. De “Rabotsjeje Djelo” beschuldigt de “Iskra” en de “Zarja” “tegenover de beweging hun programma te hebben geplaatst als de geest, die boven de vormloze chaos zweeft.” (bladzijde 29). Waarin bestaat de rol van de sociaaldemocratie anders, dan de “geest” te zijn, die niet alleen boven de elementaire beweging zweeft, maar die bovendien deze laatste *tot de hoogte van “haar programma” verheft*? Haar rol bestaat toch niet hierin, dat zij *achter de beweging* aansukkelst: — in het beste geval is dit voor de beweging van geen nut, in het ergste geval zeer, zeer nadelig. De “Rabotsjeje Djelo” evenwel volgt niet alleen deze “tactiek als proces”, maar zij verheft haar tot beginsel, zodat het juister zou zijn, haar richting niet als opportunisme maar als *chwoostisme* (van het woord chwoost[20]) te kenschetsen. En men moet wel toegeven dat mensen, die vastbesloten zijn, steeds als een staart achter de beweging aan te sukkelen, voor altijd en volstrekt tegen het “onderschatten van het elementaire in de ontwikkeling” gewaarborgd zullen zijn. Aldus hebben we er ons van overtuigd, dat de fundamentele fout van de “nieuwe richting” in de Russische sociaaldemocratie bestaat in het buigen voor de elementaire beweging, in het niet begrijpen van het feit, dat de elementaire beweging van de massa van ons, sociaaldemocraten, een grote mate van bewustheid eist. Hoe groter de elementaire opleving van de massa’s des te breder wordt de beweging, daardoor groeit ook nog onvergelykelijker sneller de eis van doelbewustheid zowel in de theoretische als in de politieke en organisatorische arbeid van de sociaaldemocratie.

De elementaire opleving van de massa’s in Rusland geschiedde (en gaat verder) met zulk een snelheid, dat de jonge sociaaldemocraten voor het vervullen van deze geweldige opgaven onvoorbereid bleken te zijn. Dit niet- voorbereid-zijn is ons algemene euvel, het euvel van

alle Russische sociaaldemocraten. De opleving van de massa's ging onafgebroken en voortdurend voorwaarts en breidde zich uit, niet alleen heeft zij niet daar opgehouden, waar zij is begonnen, maar zij omvatte steeds weer nieuwe plaatsen en nieuwe lagen van de bevolking (onder de invloed van de arbeidersbeweging is de gisting onder de studerende jeugd, onder het intellect in het algemeen en zelfs onder de boeren opgeleefd). De revolutionairen evenwel zijn bij deze opleving ten achter gebleven zowel in hun theorieën, als in hun actie; het is hun niet gelukt, een bestendige en zich voortzettende organisatie te scheppen in staat om de gehele beweging te *leiden*. In het eerste hoofdstuk hebben wij de degradatie van onze theoretische opgaven en de "elementaire" herhaling van het modewoord "vrijheid van kritiek" door de "Rabotsjeje Djelo" vastgesteld: het ontbrak dit blad hierbij aan het bewustzijn om de diametrale tegengesteldheid van het standpunt van de "critici"-opportunisten en de revolutionairen in Duitsland en Rusland te begrijpen.

Noten:

[1] “Rabotsjeje Djelo”, nr. 10, September 1901, blz. 17-18. — Cursief van de Rabotsjeje Djelo”. — *Noot van Lenin*

[2] Het trade-unionisme sluit geenszins iedere soort van “politiek” uit, zoals men soms gelooft. De trade-unions hebben steeds een zekere (maar niet sociaaldemocratische) politieke agitatie en een politieke strijd gevoerd. Op het onderscheid tussen trade-unionistische en sociaaldemocratische politiek zullen wij in het volgende hoofdstuk ingaan. — *Noot van Lenin*

[3] De brochure “Over de agitatie” was succesvol omdat deze inging op de verandering van propagandagroepen naar agitatie onder bredere lagen van de arbeiders. De brochure bevatte evenwel de verkeerde theorie dat pas op een bepaald ogenblik van de ontwikkeling tot politieke strijd kan overgegaan worden. Deze stadiatheorie werd als volgt beschreven: “het proletariaat betreedt de weg van de politieke strijd eerst dan, wanneer de economische strijd duidelijk de onmogelijkheid heeft bewezen onder de gegeven politieke voorwaarden verbetering in zijn toestand te verkrijgen.” De economen baseren zich op deze stadiatheorie. — *Noot van de redactie*

[4] A.A. Wanjejew stierf in het jaar 1899 in Oost-Siberië aan de tering, die hij zich in de afzondering van de voorlopige hechtenis op de hals had gehaald. Daarom achten wij het mogelijk, de hier aangehaalde feiten te publiceren, voor welker juistheid wij instaan, omdat zij afkomstig zijn van personen, die A.A. Wanjejew persoonlijk en van zeer nabij hebben gekend. — *Noot van Lenin*

[5] “De “Iskra” die afwijzend staat tegenover de actie van de sociaaldemocraten aan het einde van de jaren '90, ziet over het hoofd, dat toenmaals de voorwaarden voor een ander werk buiten de strijd voor kleine eisen ontbraken”, — verklaren de economen in hun “Brief aan de Russische sociaaldemocratische organen” (“Iskra”, nr. 12). De in de tekst aangehaalde feiten bewijzen, dat deze bewering over het “ontbreken van de voorwaarden” in diametrale tegenstelling tot de waarheid staat. Niet slechts aan het einde, maar reeds in het midden van de jaren '90 waren alle voorwaarden voor een andere actie dan de strijd voor kleine eisen aanwezig — alle voorwaarden, met uitzondering van de voldoende voorbereiding van de leiders. Maar in plaats van dit gebrek aan voorbereiding bij ons, de ideologen de leiders, openlijk te erkennen, zoeken de “economen” alles op de “ontbrekende voorwaarden” af te wentelen, — op de invloed van de materiële verhoudingen die de weg bepalen, van welke geen ideoloog de beweging kan afleiden. Wat is dit anders dan kruipen voor de elementaire beweging, dan verliefdheid van de “ideologen” op hun eigen gebreken? — *Noot van Lenin*

[6] Overigens ging deze loftuiting van de “Rabotsjaja Mysl” in november 1898, toen het economisme, vooral in het buitenland, volkomen duidelijke vormen had aangenomen, van dezelfde W. I.-n (W. Ivansjin) uit, die weldra een der redacteuren van de “Rabotsjeje Djelo” werd. En de “Rabotsjeje Djelo” verloochende nog de aanwezigheid van twee richtingen in de Russische sociaaldemocratie, zoals ze ook heden nog voortgaat te doen. — *Noot van Lenin*

[7] Dat deze vergelijking juist is, blijkt uit het volgende karakteristieke feit. Toen na de arrestatie van de “Dekrabristen” onder de arbeiders van de Schlüsselbirg-sstraatweg de mededeling werd verspreid dat de agent-provocateur N. N. Michailow (een tandarts), die dicht bij een met de “Dekrabristen” in betrekking staande groep stond, medeplichtig was aan de arrestatie, waren deze arbeiders zo verontwaardigd, dat zij besloten Michailov te doden. — *Noot van Lenin*

[8] Uit hetzelfde hoofdartikel in het eerste nr. van de “Rabotsjaja Mysl”. Daarnaar kan men beoordelen hoe het was gesteld met de theoretische scholing van deze “W.W.’s van de Russische sociaaldemocratie”, die de grove vervlakking van het “economische materialisme” herhaalden, terwijl tegelijkertijd de marxisten in de literatuur een oorlog tegen de werkelijke heer W.W. voerden, die sedert lang wegens gelijksoortige opvattingen over de betrekking tussen politiek en economie een “specialiteit voor reactionaire zaken” werd genoemd!

— *Noot van Lenin*

[9] De Duitsers hebben zelfs een bijzondere uitdrukking: “Nur Gewerkschaftler”, waarmee de aanhangers van de “vakverenigingsstrijd zonder meer” worden gekenmerkt. — *Noot van Lenin*

[10] Wij onderstrepen het woord huidige met het oog op hen, die schijnheilig de schouders zullen ophalen en zeggen: thans kan men gemakkelijk op de “Rabotsjaja Mysl” schelden, maar dat is immers slechts een archaïsme! Mutato nomine de te fabula narratur (onder een andere naam, betreft de fabel u zelf) geven wij aan zulke moderne farizieërs ten antwoord, wier volkomen onderwerping aan de ideeën van de “Rabotsjaja Mysl” hieronder zal worden bewezen. — *Noot van Lenin*

[11] Brief van de “economisten”, nr. 12 van de “Iskra”. — *Noot van Lenin*

[12] “Rabotsjeje Djelo”, nr. 10 — *Noot van Lenin*

[13] “Neue Zeit”, 1901/’02, XX, 1, nr. 3, blz. 79. Het ontwerp van de commissie waarover K. Kautsky spreekt, is door het partijcongres te Wenen (einde van het vorige jaar) in iets gewijzigde vorm aangenomen. — *Noot van Lenin*

[14] Het eerste programma van de Oostenrijkse sociaaldemocratie, door het partijcongres te Hainfeld aangenomen. — *Noot van de redactie*

[15] Dit betekent natuurlijk niet, dat de arbeiders niet aan het uitwerken daarvan deelnemen. Maar niet in de hoedanigheid van arbeiders nemen zij daaraan deel, maar in de hoedanigheid van theoretici van het socialisme, in de hoedanigheid van Proudhon’s en Weitling’s, m.a.w. alleen dan en in zoverre, als het hun in meerdere of mindere mate gelukt, zich het weten van hun eeuw eigen te maken en dit weten verder te ontwikkelen. Opdat dit evenwel de arbeiders veelvuldiger gelukt, moet alles worden gedaan om het peil van het bewustzijn van de arbeiders in het algemeen te verheffen; daartoe is het noodzakelijk, dat de arbeiders zich niet in een kunstmatig beperkt gebied van “literatuur voor arbeiders” opsluiten, maar dat zij in steeds hogere mate leren, de algemene literatuur te beheersen. Het zou zelfs juister zijn, in plaats van “zich niet opsluiten” te zeggen: niet opgesloten worden, omdat de arbeiders zelf alles lezen en willen lezen, wat ook voor het intellect wordt geschreven en slechts enkele intellectuelen (van de slechte soort) denken, dat het voor de arbeiders” voldoende is, hun over de fabrieksorde te vertellen en voor hen “reeds lang bekende dingen” te herkauwen. — *Noot van Lenin*

[16] Men zegt dikwijls: de arbeidersklasse gevoelt zich op elementaire wijze tot het socialisme aangetrokken. Dit is volkomen juist in die zin dat de socialistische theorie het diepst en meest juist van alle de oorzaken van de ellende van de arbeidersklasse bepaalt en daarom maken de arbeiders zich haar ook zo gemakkelijk eigen, indien slechts deze theorie zelf niet voor de elementaire beweging capituleert, — indien zij slechts de elementaire beweging aan zich zelf ondergeschikt maakt. Gewoonlijk spreekt dit van zelf, maar de “Rabotsjeje Djelo” vergeet en vervalst juist dit vanzelfsprekende. De arbeidersklasse gevoelt zich op elementaire wijze tot het socialisme aangetrokken, maar de meest verbreide (en in de meest veelsoortige vormen telkens opnieuw opkomende) burgerlijke ideologie wordt niettemin de arbeider op elementaire wijze het allermeest opgedrongen. — *Noot van Lenin*

[17] “Over het vraagstuk van de tegenwoordige taak en de tactiek van de Russische sociaaldemocraten”, Genève 1898. Twee brieven aan de “Rabotsjaja Gazeta”, geschreven in het jaar 1897. — *Noot van Lenin*

[18] De “theorie van stadia” of de theorie van “de schuchtere zigzagkoers in de politieke partij wordt bv. in dit artikel aldus uitgedrukt: “De politieke eisen, die naar hun karakter voor geheel Rusland gelden, moeten evenwel in de eerste tijd” (dit werd in augustus 1900 geschreven!) “beantwoorden aan de ervaring, die de betrokken laag van arbeiders (sic!) uit de economische strijd heeft gewonnen. Slechts(!) op de bodem van deze ervaring kan en moet men tot de politieke agitatie overgaan” enz. (blz. 11). Op blz. 4 roept de schrijver, terwijl hij zich tegen

de z.i. volkomen ongegronde verwijten van economische ketterij richt, pathetisch uit: “Welke sociaaldemocraat weet niet, dat volgens de leer van Marx en Engels de economische belangen van de afzonderlijke klassen de beslissende rol in de geschiedenis spelen en dat *bijgevolg* in het bijzonder de strijd van het proletariaat voor zijn economische belangen wat zijn betekenis betreft, voor zijn klassenontwikkeling en zijn bevrijdingsstrijd op de allereerste plaats moet komen?” (cursief gedr. van ons). Dit “bijgevolg” is absoluut niet op zijn plaats. Uit de omstandigheid, dat de economische belangen een beslissende rol spelen, volgt, volstrekt niet, dat de economische (= vakverenigings)strijd de allergrootste betekenis heeft, want de wezenlijkste, “beslissende” klassenbelangen kunnen slechts door radicale politieke omvormingen in het algemeen worden bevredigd; in het bijzonder kan het fundamentele economische belang van het proletariaat slechts door de politieke revolutie, die de dictatuur van de bourgeoisie door de dictatuur van het proletariaat vervangt, worden bevredigd. B. Krijsjevski herhaalt de bewijsvoering van de “W. W. van de Russische sociaaldemocratie” (de politiek volgt de economie enz.) en van de Bernsteinianen van de Duitse sociaaldemocratie. (Woltmann by. heeft juist met zulke argumenten trachten aan te tonen, dat de arbeiders eerst economische kracht” moeten winnen, alvorens zij aan een politieke revolutie kunnen denken).

— *Noot van Lenin*

[19] Een jaar van ervaring, — zo noemde Mehring het hoofdstuk van zijn “Geschiedenis van de Duitse sociaaldemocratie”, waarin hij de weifelingen en besluiteloosheid schildert, die de socialisten in het begin aan de dag legden bij het kiezen van de “tactiek als plan”, in overeenstemming met de nieuwe verhoudingen. — *Noot van Lenin*

[20] Chwost: staart, chwostisme: staartpolitiek: het achter een beweging lopen, of beter aansukkelen. — *Noot van de redactie*

3. Trade-unionistische en sociaaldemocratische politiek

Beginnen wij wederom met een lofuiting voor de “Rabotsjeje Djelo”. “De onthullingsliteratuur en de proletarische strijd”, — zó betitelt Martynov zijn artikel in Nr. 10 van de “Rabotsjeje Djelo” over de meningsverschillen met de “Iskra”.

“Wij kunnen ons niet beperken tot het onthullen van de toestanden, die haar ontwikkeling (d.w.z. die van de arbeiderspartij) in de weg staan. Wij moeten ook op de directe en dagelijkse belangen van het proletariaat reageren” (blz. 63) — zó formuleerde hij het wezen van deze meningsverschillen. “...De “Iskra”... is feitelijk het orgaan van de revolutionaire oppositie, dat onze toestanden en vooral de politieke toestanden tracht te ontmaskeren... Doch wij werken en zullen werken voor de arbeiderszaak in nauw organisatorisch verband met de proletarische strijd” (l.c).

Voor deze formulering moet men Martynov wel dankbaar zijn. Zij verkrijgt een eminent, algemeen belang, want zij omvat in het wezen van de zaak volstrekt niet alleen onze meningsverschillen met de “Rabotsjeje Djelo”, maar tevens in het algemeen alle meningsverschillen tussen ons en de “economisten” met betrekking tot de kwestie van de politieke strijd. Wij hebben reeds aangetoond, dat de “economisten” de “politiek” niet onvoorwaardelijk afwijzen, maar alleen voortdurend uit de sociaaldemocratische opvatting van de politiek in de trade-unionistische opvatting daarvan vervallen. Volkomen op dezelfde wijze doet ook Martynov dit en daarom willen wij juist hem kiezen als het toonbeeld van de economische dwalingen in deze kwestie. Tegen zulk een keuze, — dit zullen wij trachten te bewijzen — zullen noch de schrijvers van het “Extra bijvoegsel” van de “Rabotsjaja Mysl”, noch de schrijvers van de proclamatie van de “Groep der zelfbevrijding”, noch de schrijvers van de economische Brief in Nr. 12 van de “Iskra” verzet kunnen aantekenen.

A) DE POLITIEKE AGITATIE EN DE BEPERKING DAARVAN DOOR DE ECONOMISTEN

Het is allen bekend, dat de grote verbreiding en versterking van de economische [1] strijd van de Russische arbeiders hand in hand ging met het scheppen van een “literatuur” van economische (fabriek en beroep betreffende) onthullingen. De voornaamste inhoud van de “vlugschriften” bestond in onthullingen van toestanden in de fabrieken en spoedig ontbrandde onder de arbeiders een ware hartstocht voor onthullingen. Zodra slechts de arbeiders hadden gezien, dat de sociaaldemocratische kringen hun een nieuw soort van vlugschriften wilden en konden geven, die de gehele waarheid over hun ellendig leven, hun buitensporig zware arbeid en hun rechteloosheid vertelden, — begonnen zij hen om zo te zeggen met correspondenties uit de fabrieken en bedrijven te overstelpen. Deze “onthullingsliteratuur” verwekte een geweldige sensatie, niet alleen in de fabriek, welker toestanden in het betreffende vlugschrift werden geschilderd, maar ook in alle fabrieken, waar men het een of ander over de onthulde feiten had gehoord. En omdat de noden en de ellende van de arbeiders der verschillende bedrijven en verschillende vakken vele trekken gemeen hebben, greep de “waarheid over het arbeidersleven” allen aan. Onder de meest achterlijke arbeiders ontstond een ware hartstocht om “gedrukt te worden”, — een edele hartstocht voor deze kiémvorm van de oorlog tegen de gehele huidige maatschappelijke orde, die op roof en onderdrukking is opgebouwd. En de “vlugschriften” waren in de overweldigende meerderheid der gevallen inderdaad een oorlogsverklaring, omdat de onthulling een sterk opwindende werking uitoefende en onder de arbeiders de algemene eis wakker riep naar het uit de weg ruimen van de meest schreeuwende wantoestanden, benevens de bereidvaardigheid om de eisen door stakingen te ondersteunen. De fabrikanten zelf moesten tenslotte zo zeer de betekenis van deze vlugschriften als oorlogsverklaring erkennen, dat zij zeer dikwijls de oorlog zelf niet eens wilden afwachten. De onthullingen oefenden, als steeds, alleen reeds door het feit van hun verschijnen een sterke werking uit; zij verkregen de betekenis van een machtige morele druk. Meer dan eens gebeurde het, dat reeds het verschijnen alleen van een vlugschrift voldoende was voor het inwilligen van alle of van een gedeelte der eisen. In één woord: de economische (fabrieks-) onthullingen waren en blijven ook thans een belangrijke hefboom van de economische strijd. En deze betekenis zullen zij behouden, zolang het kapitalisme bestaat, dat noodzakelijkerwijze de zelfverdediging van de arbeiders baart. In de meest vooraanstaande Europese landen kan men ook thans zien, hoe het onthullen van wantoestanden in één of ander vergeten “vak” of in een of ander godverlaten tak van de huisindustrie als uitgangspunt voor het wekken van het klassenbewustzijn, voor het begin van de vakverenigingsstrijd en de verbreiding van het socialisme dient [2].

De overwegende meerderheid van de Russische sociaaldemocraten werd in de laatste tijd door dit werk, het organiseren van fabrieksonthullingen bijna geheel en al in beslag genomen. Het is voldoende, aan de “Rabotsjaja Mysl” te herinneren, om te zien in welk een mate men van dit werk was vervuld, — hoe men daarbij vergat, dat dit op zichzelf beschouwd in het wezen van de zaak nog geen sociaaldemocratische, maar slechts een trade-unionistische werkzaamheid is. De onthullingen omvatten in het wezen van de zaak slechts de betrekkingen van de arbeiders van een bepaald vak tot hun ondernemers en bereikten slechts, dat de verkopers van de arbeidskracht leerden, deze “waar” voordeliger te verkopen en de strijd tegen de kopers op de grondslag van een zuivere handelszaak te voeren. Deze onthullingen konden (indien de organisatie van de revolutionairen er een bepaald gebruik van maakte) tot het begin en tot een bestanddeel van de sociaaldemocratische actie worden; maar zij konden ook (en door het buigen voor de elementaire beweging moesten zij) tot een uitsluitende vakverenigingsstrijd en een niet sociaaldemocratische arbeidersbeweging leiden. De sociaaldemocratie leidt de strijd van de arbeidersklasse niet slechts voor gunstige voorwaarden bij de verkoop van hun arbeidskracht, maar ook voor het vernietigen van die

maatschappelijke orde, die de bezitlozen dwingt zich aan de rijken te verkopen. De sociaaldemocratie vertegenwoordigt de arbeidersklasse niet slechts in haar verhouding tot een bepaalde ondernemersgroep, maar ook in haar verhouding tot alle klassen van de moderne maatschappij, tot de staat als de georganiseerde politieke macht. Hierdoor is begrijpelijk, dat de sociaaldemocraten zich niet alleen niet tot de economische strijd kunnen beperken, maar ook niet mogen toelaten, dat het organiseren van de economische onthullingen tot hun voornaamste bezigheid wordt. Wij moeten de politieke opvoeding van de arbeidersklasse, de ontwikkeling van haar politiek bewustzijn, actief aanpakken. Hiermede zijn thans, na de eerste aanval van de “Zarja” en de “Iskra” op het economisme, “allen het eens” (velen weliswaar slechts in woorden, zoals wij spoedig zullen zien).

Nu rijst de vraag, waarin de politieke opvoeding moet bestaan. Kan men zich tot het propageren van de idee der vijandschap van de arbeidersklasse tegen het absolutisme beperken? Natuurlijk niet. Het is niet voldoende, de politieke onderdrukking van de arbeiders te verklaren (zoals het niet voldoende was, hun de tegengesteldheid van hun belangen aan de belangen van de ondernemers te verklaren). Het is noodzakelijk, te agiteren naar aanleiding van ieder concreet verschijnsel van deze onderdrukking (zoals wij naar aanleiding van de concrete verschijnselen der economische onderdrukking begonnen te agiteren). En omdat deze onderdrukking de meest verschillende klassen van de maatschappij treft, omdat zij te voorschijn treedt op de meest verschillende gebieden van leven en werken, het gebied van de vakorganisatie, het algemeen-burgerlijke, het persoonlijke, het gezins-, het godsdienstige en het wetenschappelijke gebied, enz. enz. — is het dan niet duidelijk, dat wij onze taak, het ontwikkelen van het politieke bewustzijn der arbeiders, niet zullen vervullen, indien wij ons niet belasten met het organiseren van de alzijdige politieke ontmaskering van het absolutisme? Om naar aanleiding van de concrete verschijnselen der onderdrukking te agiteren is het Immers noodzakelijk, deze verschijnselen te onthullen (zoals men de wantoestanden in de fabrieken moest onthullen om economische agitatie te voeren).

Het schijnt, dat dit duidelijk is. Maar juist hier blijkt, dat de noodzakelijkheid van de alzijdige ontwikkeling van het politieke bewustzijn slechts in woorden door “allen” wordt erkend. Juist hier blijkt ook, dat bv. de “Rabotsjeje Djelo” niet alleen de taak om alzijdige politieke onthullingen te organiseren (of daarmee te beginnen) niet zelf op zich nam, maar dat ze zelfs de “Iskra”, die deze taak had aangepakt, daarvan weer trachtte af te brengen. Men hore: —

“De politieke strijd van de arbeidersklasse is slechts” (juist niet slechts) “de meest ontwikkelde, brede en doeltreffende vorm van de economische strijd” (Program van de “Rabotsjeje Djelo”, “Rabotsjeje Djelo” Nr. 1, blz. 3).

“Thans staat voor de sociaaldemocraten de taak aan de economische strijd zelf zoveel mogelijk een politiek karakter te verlenen” (Martynov, in Nr. 10, blz. 42). “De economische strijd is het op meest brede wijze aanwendbare middel om de massa’s in de actieve politieke strijd te betrekken” (Resolutie van het Congres van de Bond en “aanvullingsvoorstellen”. “Twee Congressen”, blz. 11 en 17).

Van al deze stellingen is de “Rabotsjeje Djelo”, zoals de lezer ziet, vanaf haar eerste verschijnen tot de laatste “instructies van de redactie” toe, doordrongen en zij geven klaarblijkelijk alle uitdrukking aan een en dezelfde opvatting van de politieke agitatie en de politieke strijd. Men beschouwe evenwel deze opvatting van het standpunt der bij alle economisten heersende mening, dat de politieke agitatie de economische moet volgen. Is het juist, dat de economische strijd in het algemeen [3] “het op de meest brede wijze aanwendbare middel” voor het betrekken van de massa in de politieke strijd is? Dat is in het geheel niet juist. Een niet minder “op brede wijze aanwendbaar” middel hiertoe zijn alle uitingen van de politieonderdrukking en de excessen van het absolutisme en volstrekt niet alleen maar die verschijnselen, die met de economische strijd zijn verbonden. De plattelandsoverheden [4] en

de lichaamsstraffen voor de boeren, de omkoopbaarheid van de ambtenaren en de behandeling van het “eenvoudige volk” door de politie in de steden, de strijd tegen de hongerenden en de onderdrukking van elk streven van het volk naar licht en kennis, het uitpersen door belastingen en het vervolgen van de sekten, het drillen van de soldaten en het als soldaten behandelen van de studenten en het liberale intellect, — waarom moeten eigenlijk deze en duizend andere soortgelijke verschijnselen van de onderdrukking, die niet rechtstreeks met de “economische” strijd zijn verbonden, minder “op brede wijze aanwendbare” middelen en aanleidingen voor politieke agitatie, voor het betrekken van de massa in de politieke strijd zijn? Juist het tegendeel is het geval: in de totaalsom van al de levensfeiten, waar de arbeider onder rechteloosheid, willekeur en gewelddadigheid (tegen hemzelf of hem nastaaende mensen) lijdt, vormen ongetwijfeld de gevallen van vervolgingen door de politie in de vakstrijd juist maar een kleine minderheid. Waarom zou men dan van te voren de omvang van de politieke agitatie beperken door te verklaren, dat slechts één van de middelen “op de meest brede wijze aanwendbaar” is, waarnaast er voor een sociaaldemocraat vele andere middelen moeten bestaan, die, in het algemeen gesproken, niet minder “op brede wijze aanwendbaar” zijn?

...De Bond hecht betekenis aan de omstandigheid, dat hij de uitdrukking “het beste middel”, vervat in de betreffende resolutie van het IVde Partijcongres van de Joodse Arbeidersbond (Boend), vervangen heeft door de uitdrukking “het op meest brede wijze aanwendbare middel” [5]. Het zou ons werkelijk moeilijk vallen te zeggen, welke van de twee resoluties de beste is, volgens onze mening zijn zij allebei slecht. Zowel de Bond als de Joodse Arbeidersbond vervallen hier (ten dele misschien zelfs onbewust, onder de invloed van de traditie) in de economische, trade-unionistische uitlegging van de politiek. Of dit nu met behulp van het woord “op meest brede wijze aanwendbare” of van het woord “beste” geschiedt, — dat verandert in wezen niets aan de zaak. Wanneer de Bond zou hebben gezegd, dat “politieke agitatie op economische grondslag” het op meest brede wijze aangewende (niet “aanwendbare”) middel is, dan zou hij ten aanzien van een bepaald tijdperk van de ontwikkeling van onze sociaaldemocratische beweging gelijk hebben. Met name zou hij gelijk hebben met betrekking tot de “economisten”, met betrekking tot vele mannen van de praktijk (zo niet de meerderheid van hen) in de jaren 1898 tot 1901, want deze practici-economisten hebben werkelijk de politieke agitatie bijna uitsluitend op economisch terrein aangewend (in zover ze haar in het algemeen hebben aangewend!). Zulk een politieke agitatie hebben, zoals wij zagen, zowel de “Rabotsjaja Mysl” als de “Groep van de zelfbevrijding” erkend en zelfs aanbevolen! De “Rabotsjeje Djelo” had beslist moeten veroordelen, dat de nuttige zaak van de economische agitatie met de schadelijke beperking van de politieke strijd gepaard ging; in plaats daarvan verklaart zij het (door de economisten) op de meest brede wijze aangewende middel voor het op meest brede wijze aanwendbare middel.

... Welke concrete, reële zin heeft in de mond van Martynov de aan de sociaaldemocratie gestelde taak: “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen? De economische strijd is de collectieve strijd van de arbeiders tegen de ondernemers voor gunstige voorwaarden bij de verkoop van de arbeidskracht, voor de verbetering van de arbeids- en levensvoorwaarden der arbeiders. Deze strijd is noodzakelijkerwijs een vakverenigingsstrijd, aangezien de arbeidsvoorwaarden in de verschillende vakken uiterst verschillend zijn en bijgevolg de strijd voor de verbetering van deze voorwaarden slechts volgens vakken (door de vakbonden in het Westen, door voorlopige vakverenigingen en door vlugschriften in Rusland, enz.) kan worden gevoerd. “Aan de economische strijd zelf een politiek karakter” te verlenen, dat betekent bijgevolg om dezelfde vakverenigingseisen, dezelfde door de vakverenigingen te verkrijgen verbeteringen van de arbeidsvoorwaarden door middel van “wettelijke en administratieve maatregelen” (zoals Martynov zich op blz. 43 van zijn artikel uitdrukt) te bereiken. Dit nu doen alle vakbonden van de arbeiders en hebben

zij steeds gedaan. Men werpe een blik in de werken van het grondig geleerde (en “grondig” opportunistische) echtpaar Webb [6] en men zal zien, dat de Engelse arbeidersbonden de taak, “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, sedert lang geleden hebben erkend en haar ten uitvoer brengen; dat zij sedert lange tijd strijden voor vrijheid van staken, voor het afschaffen van alle juridische belemmeringen van de coöperatie- en de vakbeweging, voor het uitvaardigen van wetten ter bescherming van vrouwen en kinderen, voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden door de gezondheids — en de fabriekswetgeving, enz.

Zo verbergt zich achter de opgeblazen frase: “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, die “ontzettend” diepzinnig en revolutionair klinkt, inderdaad slechts het traditionele streven om de sociaaldemocratische politiek tot een trade-unionistische te degraderen! Onder het mom, de eenzijdigheid van de “Iskra” te corrigeren, die — ziet U — “het revolutioneren van het dogma boven het revolutioneren van het leven stelt” [7], dzt men ons als iets nieuws de strijd voor economische hervormingen op. In werkelijkheid houdt de frase: “de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, helemaal niets in, behalve dan de strijd voor economische hervormingen. En Martynov had zelf tot deze eenvoudige gevolgtrekking kunnen komen, indien hij goed had nagedacht over de betekenis van zijn eigen woorden.

“Onze partij”, — zegt hij, terwijl hij zijn zwaarste geschut tegen de “Iskra” in werking stelt — “kon en moest aan de regering concrete eisen stellen tot maatregelen van wetgevende en administratieve aard tegen de economische uitbuiting, tegen de werkloosheid, tegen de hongersnood, enz.” (blz. 42 en 43 in Nr. 10 van de “Rabotsjeje Djelo”).

Concrete maatregelen eisen, — is dit niet het eisen van sociale hervormingen? En nog eens vragen wij de niet vooringenomen lezer, of wij de “Rabotsjedjeltsen” [8] (men vergeve mij dit plumpe, gangbare woordje!) belasteren, door hen verkapte Bernsteinianen te noemen, als zij de stelling van de noodzakelijkheid van de strijd voor economische hervormingen als hun meningsverschil met de “Iskra” op de voorgrond stellen?

De revolutionaire sociaaldemocratie heeft de strijd voor hervormingen steeds in haar actie ingesloten en doet dit ook nu. Maar zij maakt gebruik van de “economische” agitatie om aan de regering niet slechts de eis van allerlei maatregelen te stellen, maar ook (en vooral) de eis, dat zij moet ophouden, een absolutistische regering te zijn. Buitendien beschouwt zij het als haar plicht, deze eis niet slechts op de grondslag van de economische strijd aan de regering te stellen, maar ook op de grondslag van alle uitingen van het maatschappelijk-politieke leven in het algemeen. In één woord: zij maakt de strijd voor hervormingen ondergeschikt, als deel van het geheel, aan de revolutionaire strijd voor de vrijheid en voor het socialisme. Martynov evenwel doet in andere vorm de stadia-theorie herleven en tracht aan de politieke strijd, om het zo te zeggen, onvoorwaardelijk een economische ontwikkelingsweg voor te schrijven. Door op het moment van de revolutionaire opleving met een zogenaamde bijzondere “taak” van de strijd voor hervormingen op te treden, trekt hij daarmee de partij achteruit en werkt zowel het “economische” — als het liberale opportunisme in de hand.

Verder. Nadat hij, alsof het uit schaamte was, de strijd voor hervormingen verborg achter de opgeblazen stelling: “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, bracht Martynov enkel economische hervormingen naar voor (enkel hervormingen met betrekking tot de fabrieken). Waarom hij dit heeft gedaan, weten wij niet. Misschien bij vergissing? Maar indien hij niet slechts “fabrieks”-hervormingen op het oog had, dan zou zijn gehele door ons zo juist aangehaalde stelling iedere betekenis verliezen. Misschien omdat hij van de regering slechts op economisch gebied “tegemetkomingen” mogelijk en waarschijnlijk acht? [9] Zo ja, dan is dit een zonderlinge dwaling: — tegemetkomingen zijn mogelijk en komen ook voor op het gebied van de wetgeving over de lijfstraffen, over het paswezen, de afbetalingen, het sektenwezen, de censuur, enz., enz. “Economische” tegemetkomingen (of pseudo-tegemetkomingen) zijn natuurlijk het goedkoopst en het

gemakkelijkst voor de regering, want daardoor hoopt zij het vertrouwen van de arbeidersmassa's te winnen. Maar juist daarom mogen wij, sociaaldemocraten in geen geval en absoluut door niets de opvatting (of het misverstand) laten opkomen, als waren ons economische hervormingen liever, als zouden wij juist deze voor bijzonder belangrijk houden, enz.

“Zulke eisen”, — zegt Martynov met betrekking tot de door hem boven opgestelde concrete eisen van wetgevende en administratieve maatregelen, — “zouden geen holle klank zijn, omdat zij, aangezien zij zekere tastbare resultaten beloven, door de arbeidersmassa actief zouden kunnen worden ondersteund. ...”

Wij zijn geen economisten, o neen! Wij kruipen alleen even slaafs voor de “tastbaarheid” van concrete resultaten, als de heren Bernstein, Prokopovitsj, Stroeve, R. M. en tutti quanti! **[10]**. Wij geven slechts (tezamen met Narcis Toeporylow) **[11]** te verstaan, dat alles wat geen “tastbare resultaten belooft”, een “holle klank” is! Wij drukken ons slechts zo uit, als ware de arbeidersmassa niet in staat (en al had zij reeds niet, ondanks allen, die hun filisterdom op haar willen afwentelen, haar bekwaamheid bewezen), ieder protest tegen het absolutisme actief te ondersteunen, zelfs wanneer haar dit absoluut geen tastbare resultaten belooft!

...”Naast de onmiddellijke revolutionaire betekenis heeft de economische strijd van de arbeiders tegen de patroons en tegen de regering (de “economische” strijd tegen de regering!!) ook een belang in die zin dat het de arbeiders er constant op wijst dat zij geen politieke rechten hebben.” (Martynov, blz. 44).

Wij hebben dit citaat niet aangehaald, om voor de honderdste en duizendste keer het hierboven gezegde te herhalen, maar om Martynov voor deze nieuwe en uitstekende formulering in het bijzonder dank te zeggen: — “de economische strijd van de arbeiders tegen de ondernemers en tegen de regering”. Hoe bekoorlijk! Met welk een onnavolgbaar talent, met welk een meesterlijk ter zijde schuiven van alle partiële meningsverschillen en verschil in schakering tussen de economisten, is hier in een korte en klare stelling het gehele wezen van het economisme uitgedrukt, — vanaf de oproep aan de arbeiders “tot de politieke strijd, die zij, de verbetering van de toestand aller arbeiders op het oog hebbend, in het algemeen belang voeren” **[12]**, over de theorie van de stadia, tot aan de Congres-resolutie over de “meest brede aanwendbaarheid”, enz. “De economische strijd tegen de regering” — dat is juist de trade-unionistische politiek, van waar het tot aan de sociaaldemocratische politiek nog zeer, zeer ver is.

B) HOE MARTYNOV PLECHANOV HEEFT VERDIEPT

“... Sedert Plechanov het genoemde boekje heeft geschreven (“Over de taak van de socialisten in de strijd tegen de hongersnood in Rusland”), is er veel water in de zee gestroomd”, vertelt Martynov. — “De sociaaldemocraten, die tien jaren lang de economische strijd van de arbeidersklasse hebben geleid... zijn er nog niet in geslaagd aan de partijtactiek een omvattende theoretische motivering te geven. Thans is dit vraagstuk rijp geworden en indien wij zulk een theoretische motivering zouden willen geven, dan zouden wij ongetwijfeld de beginselen van de tactiek, die Plechanov eens ontwikkelde, belangrijk moeten verdiepen... Wij zouden thans het onderscheid tussen de propaganda en de agitatie anders moeten bepalen, dan Plechanov het heeft gedaan”. (Martynov had juist de woorden van Plechanov aangehaald: “de propagandist geeft vele ideeën aan één of meer personen, maar de agitator geeft slechts één of slechts enige ideeën, maar hij geeft ze dan ook aan een ganse massa van personen”). “Onder propaganda zouden wij de revolutionaire toelichting van gans de huidige maatschappij-orde of haar gedeeltelijke verschijningsvormen verstaan, onverschillig of dit geschiedt in een vorm, die toegankelijk is voor de enkeling of wel voor de brede massa. Onder agitatie in de strenge zin van het woord (sic!), zouden wij de tot de massa gerichte aansporing tot bepaalde concrete acties verstaan, de bevordering van het rechtstreekse revolutionaire ingrijpen van het proletariaat in het openbare leven”.

Wij wensen de Russische, — en ook de internationale sociaaldemocratie geluk met de nieuwe, strengere en diepere terminologie van Martynov. Tot nu toe geloofden wij (tezamen met Plechanov, ja, met alle leiders van de internationale arbeidersbeweging), dat de propagandist, wanneer hij bijvoorbeeld de kwestie van de werkeloosheid behandelt, de kapitalistische aard van de crises moet verklaren, de oorzaak van hun onvermijdelijkheid in de moderne maatschappij aantonen, de noodzakelijkheid van de verandering van deze maatschappij in een socialistische moet schetsen, enz. In één woord: hij moet “vele ideeën” geven, zó vele, dat slechts (betrekkelijk) weinige personen al deze ideeën tegelijk en in hun gehele omvang zich zullen kunnen eigen maken.

De agitator echter, die over dezelfde kwestie spreekt, zal het voor al zijn hoorders meest bekende en krasse voorbeeld kiezen, bv. de hongerdood van een werkeloos gezin, het erger worden van de ellende, enz. — en hij zal heel zijn inspanning er op richten om op grond van dit, aan iedereen bekende feit, aan de “massa” één enkele idee te geven: de idee van het onzinnige der tegenstrijdigheid tussen het toenemen van de rijkdom en het toenemen van de ellende; hij zal zich moeite geven om in de massa ontevredenheid en verontwaardiging over deze, ten hemel schreiende onrechtvaardigheid te wekken, terwijl hij het volledig duidelijk maken van de oorsprong dezer tegenstrijdigheid aan de propagandist zal overlaten.

De propagandist werkt daarom in hoofdzaak door het geschreven, de agitator — door het levende woord. Van de propagandist worden niet dezelfde eigenschappen verlangd als van de agitator. Kautsky en Lafargue zullen wij bv. propagandisten noemen, Bebel en Guèsde agitators. Maar een derde gebied, een derde functie van de praktische actie te construeren en deze functie de taak toe te schrijven “de massa’s tot bepaalde concrete acties op te roepen”, — dat is de grootste ongerijmdheid, want het “oproepen” als afzonderlijk feit, vult óf op natuurlijke wijze en onvermijdelijk zowel de theoretische verhandeling en de propagandistische brochure, als ook de agitatie-rede aan, óf het maakt een zuiver uitvoerende functie uit. Inderdaad; neemt bv. de huidige strijd van de Duitse sociaaldemocraten tegen de invoerrechten op graan. De theoretici schrijven onderzoekingen over de invoerrechtenpolitiek en “roepen op”, bv. voor handelsverdragen en handelsvrijheid te strijden; de propagandist doet hetzelfde in een tijdschrift en de agitator in openbare redevoeringen. De “concrete acties” van de massa, dat zijn op dit ogenblik de handtekeningen onder de petitie aan de Rijksdag, inzake het niet verhogen van de invoerrechten op graan. De oproep tot deze acties gaat indirect van de theoretici, propagandisten en agitatoren, rechtstreeks van de arbeiders uit —

van die arbeiders, die in de fabrieken en overal in de particuliere woningen de lijsten voor handtekeningen rondbrengen. Volgens de “Martynov-terminologie” komt het er op neer, dat Kautsky en Bebel beide propagandisten, de bezorgers van de lijsten voor handtekeningen agitators zijn, niet waar?

Het Duitse voorbeeld brengt mij het Duitse woord: “Verballhornung” in herinnering. Johan Ballhorn was een Leipziger uitgever in de XVIde eeuw; hij gaf een A-B-C-boekje uit, waarin hij, zoals de gewoonte was, ook een tekening opnam, die een haan afbeeldde; maar in plaats van de gewone afbeelding van een haan met sporen aan de poten, beeldde hij een haan af zonder sporen, maar met een paar eieren naast hem. En op de omslag van het A-B-C-boekje is toegevoegd: “Verbeterde uitgave van Johann Ballhorn”. En sinds die tijd zeggen de Duitsers Verballhornung van zulk een “verbetering”, die in werkelijkheid een verslechtering is. En onwillekeurig denkt men aan Ballhorn, wanneer men ziet, hoe de Martynovs Plechanov “verdiepen”...

Waarom heeft Martynov deze warboel “uitgevonden?” Om te illustreren, dat de “Iskra”, “slechts aan een kant van de zaak aandacht schenkt, op dezelfde wijze zoals Plechanov dit reeds een jaar of vijftien geleden heeft gedaan”. (blz. 39)[13].

“Bij de “Iskra” dringen, tenminste voor de huidige tijd, de opgaven van de propaganda de opgaven van de agitatie op de achtergrond”. (blz. 52).

Wanneer men deze laatste stelling uit Martynov’s taal in algemeen menselijke taal overzet (want de mensheid heeft nog geen tijd gehad om zich de pas ontdekte terminologie eigen te maken), dan verkrijgt men het volgende: bij de “Iskra” dringt de taak van de politieke propaganda en de politieke agitatie de taak op de achtergrond, om “aan de regering concrete eisen van maatregelen van wetgevende en administratieve aard te stellen” “die bepaalde, tastbare resultaten beloven” (of eisen van sociale hervormingen, indien het veroorloofd is, nog een enkele maal de oude terminologie van de oude mensheid te gebruiken, die Martynov’s peil nog niet heeft bereikt). Wij stellen de lezer voor, met deze stelling de volgende tirade te vergelijken: —

“Ons treft in deze programma’s” (de programma’s van de revolutionaire sociaaldemocraten) “ook het voortdurende op de voorgrond stellen van het belang van arbeidersacties in het (bij ons niet bestaande) parlement terwijl ze (omwille van hun revolutionair nihilisme) compleet voorbijgaan aan het belang van de deelname van de arbeiders aan de wetgevende vergaderingen van fabrikanten met betrekking tot fabrieksaangelegenheden, of minstens het belang van arbeidersdeelname aan de stedelijke bestuursorganen...”

De schrijver van deze tirade drukt iets directer, helderder en oprechter dezelfde gedachte uit, waartoe Martynov met zijn eigen verstand is gekomen. Deze schrijver evenwel is R.M. in het Extra Bijvoegsel van de “Rabotsjaja Mysl” (blz. 15).

C) DE POLITIEKE ONTHULLINGEN EN DE “OPVOEDING TOT REVOLUTIONAIRE ACTIVITEIT”

Toen Martynov zijn “theorie” van het “verhogen van de activiteit der arbeidersmassa” tegenover de “Iskra” plaatste, openbaarde hij in werkelijkheid het streven, deze activiteit naar beneden te halen, want, tot het meest te verkiezen, bijzonder belangrijke, “het breedst aanwendbare” middel tot het wekken en uitoefenen van deze activiteit verklaarde hij dezelfde economische strijd, waarvoor ook alle economen op de knieën lagen.

Deze dwaling is daarom ook karakteristiek, omdat zij lang niet aan Martynov alleen eigen is. In werkelijkheid echter kan het “verhogen van de activiteit der arbeidersmassa” alleen onder die voorwaarde worden bereikt, dat wij ons niet zullen beperken tot de “politieke agitatie op economische grondslag”. Een van de belangrijkste grondslagen voor de noodzakelijke uitbreiding van de politieke agitatie is evenwel het organiseren van alzijdige politieke onthullingen. Anders dan door deze onthullingen kunnen de massa’s niet tot politiek besef en revolutionaire activiteit worden opgevoed.

Daarom maakt de actie van deze soort een van de belangrijkste functies der ganse international sociaaldemocratie uit, want ook de politieke vrijheid schaft deze onthullingen in het minst niet af, maar verplaatst alleen enigszins de sfeer waar tegen zij zich richten. De Duitse partij bijvoorbeeld versterkt in bijzondere mate haar posities en breidt haar invloed uit, juist dank zij de onverzwakte energie van haar politieke onthullingscampagnes. Het bewustzijn van de arbeidersklasse kan geen waarachtig politiek bewustzijn zijn, indien de arbeiders niet hebben geleerd, op ieder en elk geval van willekeur en onderdrukking, gewelddadigheid en misbruik te reageren, onverschillig welke klassen deze gevallen ook mogen betreffen; — en daarbij moeten zij juist van sociaaldemocratisch, en niet vanuit enigerlei ander standpunt reageren. Het bewustzijn van de arbeidersmassa’s kan geen waarachtig klassenbewustzijn zijn, indien de arbeiders niet aan concrete en bovendien in ieder geval actuele politieke feiten en gebeurtenissen zullen leren, iedere van de andere klassen der maatschappij in alle verschijningsvormen van haar intellectueel, moreel en politiek leven gade te slaan, indien zij niet zullen leren, de materialistische analyse en materialistische beoordeling van alle zijden van de werkzaamheid en het leven van alle klassen, lagen en groepen van de bevolking in de praktijk toe te passen. Wie de aandacht, de opmerkingsgave en het bewustzijn van de arbeidersklasse uitsluitend of zelfs maar overwegend op haar zelf richt, — die is geen sociaaldemocraat, want de zelfkennis van de arbeidersklasse is onafscheidelijk verbonden met de volledige helderheid, niet slechts van de theoretische... zelfs beter gezegd: niet zo zeer van de theoretische, als van de aan de hand der ervaring van het politieke leven uitgewerkte voorstellingen van de onderlinge betrekkingen van alle klassen der moderne maatschappij.

Zie hier waarom de prediking van onze economen, dat de economische strijd het meest breed aanwendbare middel is om de massa’s in de politieke beweging te betrekken, in haar praktische betekenis zo uiterst schadelijk en zo uiterst reactionair is. Om sociaaldemocraat te worden, moet de arbeider zich het economisch wezen, het sociaal-politiek aangezicht van de landheer en de priester, de hoge ambtenaar en de boer, de student en de zwerver klaar voorstellen, moet hij hun sterke en zwakke zijden kennen, de weg kunnen vinden in die gangbare frasen en sofismen van allerlei aard, waaronder iedere klasse en iedere laag haar eigen egoïstische doeleinden en haar eigenlijke “innerlijk” verbergt; moet hij zich een begrip weten te vormen, welke instellingen en wetten deze of gene belangen tot uitdrukking brengen en hoe zij dat precies doen. Maar deze “klare voorstelling” kan uit geen boekje worden geput: slechts het levende beeld kan ze geven, benevens de op het nog verse spoor vastgestelde onthulling van wat er op het gegeven moment om ons heen gebeurt, van wat jan en alleman elkaar vertelt of ook maar toefluistert, wat in bepaalde gebeurtenissen, in bepaalde cijfers, in bepaalde gerechtelijke vonnissen, enz. enz. tot uitdrukking komt. Deze alzijdige politieke

onthullingen vormen de noodzakelijke en de voornaamste voorwaarden voor het opvoeden van de massa's tot revolutionaire activiteit.

Waarom toont de Russische arbeider nog maar weinig zijn revolutionaire activiteit naar aanleiding van de beestachtige behandeling van het volk door de politie, naar aanleiding van de vervolgingen van de sektariërs, het ranselen van de boeren, naar aanleiding van het woeden van de censuur, de soldatenmishandelingen, het vervolgen zelfs van het meest onschuldige culturele streven, enz.? Soms omdat de "economische strijd" hem daartoe niet "aanspoort", omdat hem dit geen "tastbare resultaten" "belooft" en weinig "positiefs" geeft? Neen, zulk een opvatting is, — wij herhalen het, — niets anders dan de poging om eigen schuld anderen in de schoenen te schuiven, om zijn eigen filisterdom (en eigen Bernsteinianisme) op de arbeidersmassa af te wentelen.

Wij moeten ons zelf aanklagen, omdat wij bij de beweging van de massa's ten achter zijn gebleven, omdat wij nog niet voldoende omvangrijke, klare, snelle onthullingen van al deze schanddaden hebben weten te organiseren. Wanneer wij dit doen (en wij kunnen en moeten het doen), — dan zal ook de eenvoudigste arbeider begrijpen of gevoelen, dat de student en de sektariër, de boer en de schrijver door dezelfde duistere macht worden beschimpt en mishandeld, die hem zelf bij iedere stap in zijn leven onderdrukt; en wanneer hij dit heeft gevoeld, dan zal hij daarop ook zelf onvoorwaardelijk willen reageren, — dan zal hij vandaag de censors op ketelmuziek onthalen, morgen demonstreren voor het huis van de gouverneur, die een boerenopstand heeft onderdrukt, overmorgen de gendarmes in priestergewaad, die het werk der heilige inquisitie verrichten een lesje geven, enz. Wij hebben er nog zeer weinig, bijna niets voor gedaan om alzijdige en verse onthullingen in de arbeidersmassa te werpen. Velen onzer is deze plicht van ons nog volstrekt niet tot bewustzijn gekomen; zij sukkelen zonder eigen initiatief achter de "grauwe dagelijkse strijd", binnen het enge raam van het fabrieksleven, aan. Bij een dergelijke toestand te zeggen: "De "Iskra" heeft de tendentie om de betekenis van de voortgang van de grauwe dagelijkse strijd, vergeleken bij die der propaganda van schitterende en afgeronde ideeën, naar beneden te halen" (Martynov, blz 61)[14] — dat betekent de partij achteruit trekken, dat betekent het verdedigen en aanprijzen van ons niet-voorbereid zijn, — van onze achterlijkheid.

Wat nu het oproepen van de massa's tot actie betreft, — dit zal vanzelf intreden, zodra er maar energieke politieke agitatie, levendige en schrille onthullingen aanwezig zullen zijn. Iemand op heterdaad betrappen en hem voor iedereen en overal direct brandmerken, — dit werkt alleen al beter dan iedere "oproep", dit werkt dikwijls zo, dat men later absoluut niet meer kan vaststellen, wie eigenlijk de menigte "opriep" en wie eigenlijk het een of ander plan tot demonstreren heeft voorgesteld, enz. Oproepen, — niet in de algemene, maar in de concrete betekenis van het woord, — kan men slechts op de plaats van actie, — oproepen kan alleen hij, die zelf en terstond meegaat. Maar het is onze zaak, de zaak van de sociaaldemocratische publicisten, de politieke onthullingen en de politieke agitatie te verdiepen, uit te breiden en te versterken.

A propos, over de "oproepen". Het enige orgaan, dat vóór de gebeurtenissen van dit voorjaar de arbeiders opriep zich actief in zulk een, de arbeider beslist geen tastbare resultaten belovende kwestie te mengen als de gedwongen inlijving van studenten bij het leger, was de "Iskra". Onmiddellijk na het publiceren van de verordening van 24 (11) Januari over de "gedwongen inlijving van 183 studenten" nam de "Iskra" daarover een artikel op (Nr. 2, Februari) en riep nog vóór enigerlei begin van demonstraties rechtstreeks de arbeiders op "de student te hulp te komen", riep "het volk" op de regering op haar brutale uitdaging een openlijk antwoord te geven. Wij vragen een ieder: hoe en waardoor is de hoogst belangrijke omstandigheid te verklaren, dat Martynov, waar hij zoveel over "oproepen" spreekt en de oproepen zelfs tot een bijzondere vorm van actie maakt, geen enkel woord over deze oproep heeft gezegd?

Onze economen, daaronder ook de “Rabotsjeje Djelo”, hadden successen, dank zij het feit, dat zij achter de onontwikkelde arbeiders aanliepen. Maar de arbeider-socialdemocraat, de arbeider-revolutionair (en het aantal dezer arbeiders groeit gestadig) zal met verontwaardiging al die redeneringen over de strijd voor eisen, die “tastbare resultaten beloven” enz. afwijzen, want hij zal begrijpen, dat dit slechts nieuwe variaties zijn van het oude liedje van de kopeke per roebel meer. Zulk een arbeider zal tot zijn raadgevers van de “Rabotsjaja Mysl” en de “Rabotsjeje Djelo” zeggen: wat maakt ge u druk, mijne heren, — ge bemoeit u al te ijverig met dingen, waarmee wij het alleen wel zullen klaar spelen, in plaats van u bezig te houden met het vervullen van uw eigen werkelijke plichten. Het is immers helemaal niet verstandig te zeggen, dat het de taak van de socialdemocraten is, aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen; dit is slechts het begin en niet hierin bestaat de voornaamste taak van de socialdemocraten, want in de ganse wereld en ook in Rusland, begint de politie dikwijls zelf aan de economische strijd een politiek karakter te verlenen en leren de arbeiders zelf begrijpen, aan welke kant de regering staat [15]. De “economische strijd van de arbeiders tegen de ondernemers en de regering”, waarmee gij u druk maakt, alsof gij daarmee Amerika had ontdekt — deze strijd wordt immers in tal van Russische uithoeken door de arbeiders zelf gevoerd, die wel van stakingen hebben gehoord, maar van socialisme bijna niets hebben vernomen. De “activiteit” van ons, arbeiders, die gij wilt bevorderen door concrete eisen op te stellen, die tastbare resultaten beloven, hebben wij immers reeds en wij zelf stellen in ons dagelijks klein vakverenigingswerk deze concrete eisen dikwijls zonder enige hulp van de intellectuelen. Maar deze activiteit is voor ons niet voldoende; wij zijn geen kinderen, die men met de pap van de “economische” politiek alleen kan verzadigen; wij willen alles weten, wat ook anderen weten, wij willen nauwkeurig van alle kanten van het politieke leven kennis nemen en actief aan iedere politieke gebeurtenis deelnemen.

Daartoe is noodzakelijk, dat de intellectuelen wat minder voor ons datgene herhalen wat wij zelf ook weten [16], maar ons wat meer geven van datgene wat wij nog niet weten, wat wij uit onze fabrieks- en economische” ervaring ook nimmer kunnen ervaren: namelijk politieke kennis. Deze kennis kunt gij, intellectuelen, u verwerven en gij zijt verplicht, ons deze honderd en duizendmaal meer te verschaffen dan gij het tot nu toe hebt gedaan, en daarbij niet alleen in de vorm van uiteenzettingen, brochures en artikelen (die dikwijls — vergeef ons onze openhartigheid! — een beetje vervelend zijn), maar onvoorwaardelijk in de vorm van levendige onthullingen van hetgeen onze regering en onze heersende klassen thans op elk gebied van het leven doen. Vervult naarstiger deze plicht van U en praat wat minder over het “verhogen van de activiteit van de arbeidersmassa”. Wij bezitten veel meer activiteit dan gij meent en wij verstaan het in openlijke straatgevechten zelfs eisen, die generlei tastbare resultaten” beloven, te ondersteunen! En het is niet aan U, onze activiteit te “verhogen”, want U zelf ontbreekt het juist aan voldoende activiteit Buigt minder voor de elementaire beweging en denkt meer aan het verhogen van uw eigen activiteit, mijne heren!

D) WAT HEEFT HET ECONOMISME MET HET TERRORISME GEMEEN?

Hierboven, in een noot, hebben wij de economist en de niet-socialdemocratische terrorist, die toevallig met elkaar solidair bleken te zijn, naast elkaar geplaatst. Maar in het algemeen gesproken bestaat er tussen de een en de ander geen toevallig, maar een noodzakelijk innerlijk verband, waarover ik hieronder nog zal moeten spreken en waarvan ik noodzakelijkerwijze juist bij het vraagstuk van de opvoeding tot revolutionaire activiteit gewag zal moeten maken. De economen en de moderne terroristen hebben een gemeenschappelijke wortel: dat is juist het buigen voor de elementaire beweging, waarover wij in het voorafgaande hoofdstuk als over een algemeen verschijnsel hebben gesproken en dat wij thans van het standpunt van zijn invloed op het gebied van de politieke actie en de politieke strijd zullen beschouwen. Op het eerste gezicht kan onze bewering paradoxaal schijnen, — zo groot schijnt het onderscheid tussen hen, die de nadruk leggen op de “grauwe dagelijkse strijd”, — en hen, die afzonderlijke personen tot de meest offerende strijd aansporen. Maar dit is geen paradox. De economen en de terroristen buigen zich voor verschillende polen van de elementaire beweging: — de economen — voor de elementair optredende “zuivere arbeidersbeweging”, de terroristen — voor de spontane, hartstochtelijke verontwaardiging bij de intellectuelen, die de revolutionaire arbeid niet met de arbeidersbeweging tot een geheel weten te verbinden of daartoe niet de mogelijkheid bezitten. Wie niet meer aan deze mogelijkheid gelooft of er nooit aan heeft geloofd, die kan het inderdaad moeilijk vallen een andere uitweg voor zijn gevoel van verontwaardiging en zijn revolutionaire energie te vinden, dan de terreur. Zo is het buigen voor het elementaire bij beide door ons genoemde richtingen niets anders dan het begin van de verwezenlijking van het beroemde “Credo”-programma: de arbeiders voeren hun “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” (de auteur van het “Credo” moge het ons vergeven, dat wij zijn gedachten in Martynov’s woorden kleden! Wij menen daartoe gerechtigd te zijn, want ook in het “Credo” wordt er over gesproken, hoe de arbeiders in hun economische strijd “op het politieke regime worden gestoten”), — en de intellectuelen voeren met hun eigen krachten de politieke strijd, natuurlijk met behulp van de terreur! Dit is een volkomen logische en onvermijdelijke gevolgtrekking, waaraan men wel moet vasthouden, ook al zijn degenen, die dit program beginnen te verwezenlijken, zichzelf deze onvermijdelijkheid niet bewust geworden. De politieke actie heeft naar logica, die onafhankelijk is van het bewustzijn van hen, die met de allerbeste bedoelingen oproepen, hetzij tot de terreur, hetzij om aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen. De weg naar de hel is met goede voornemens geplaveid en in het gegeven geval vrijwaren goede voornemens iemand nog niet van het elementaire streven, de “weg van de geringste weerstand”, die van het zuiver burgerlijk “Credo”-programma, te gaan. Ook is de omstandigheid immers geen toeval, dat vele Russische liberalen, — de openlijke liberalen zowel als zij, die een Marxistisch masker dragen, — van ganser harte met de terreur sympathiseren en op het gegeven ogenblik de opleving van de terroristische stemmingen trachten te bevorderen **[17]**.

En ziet, toen de “revolutionair-socialistische groep Swoboda” **[18]** ontstond, die zich juist tot taak stelde de arbeidersbeweging alzijdig te bevorderen onder opname evenwel van de terreur in het program, terwijl zij zich — om het zo te zeggen — van de socialdemocratie emancipeerde; — toen bevestigde dit feit weer een keer te meer de buitengewone scherpzinnigheid van P. B. Axelrod, die dit resultaat van de socialdemocratische weifelingen reeds aan het einde van het Jaar 1897 letterlijk had voorspeld (“Bijdrage tot het vraagstuk van de huidige opgaven en de tactiek”) en zijn beroemde “Twee perspectieven” had ontworpen **[19]**. Alle daarop volgende discussies en meningsverschillen tussen de Russische socialdemocraten zijn reeds, als de plant in het zaad, in deze beide perspectieven vervat. **[20]**

Het wordt, gezien van uit het genoemde oogpunt ook begrijpelijk, dat de “Rabotsjeje Djelo”, die bij het economisme geen weerstand bood aan het buigen voor de elementaire

beweging, eveneens aan dezelfde tendenties bij het terrorisme geen weerstand bood. Het is zeer belangwekkend hier te wijzen op de bijzondere bewijsvoering ter verdediging van de terreur, die de “Swoboda” naar voren heeft gebracht. De intimiderende rol van de terreur “wijst zij volkomen van de hand” (“De wedergeboorte van het revolutionairisme”, blz. 64), maar in de plaats daarvan stelt zij de “exciterende”, de aanvurende betekenis van de terreur. Dat is karakteristiek, ten eerste als een van de stadia van ontbinding en verval van die traditionele (vóór-sociaaldemocratische) ideeënkring, die noopte om tot de terreur zijn toevlucht te nemen. Te erkennen, dat men thans de regering niet door de terreur kan “intimideren” — en bij gevolg niet kan desorganiseren, — dat betekent in het wezen van de zaak de terreur veroordelen als stelsel van de strijd, als de door het program belichte sfeer van actie. Ten tweede is dit nog meer karakteristiek als staaltje van het wanbegrip voor onze dringende opgaven ter “opvoeding van de massa’s tot revolutionaire activiteit”.

De “Swoboda” propageert de terreur als middel om de arbeidersbeweging “aan te vuren”, haar een “stevige stoot” te geven. Het is moeilijk, zich een argumentatie voor te stellen, die zichzelf meer aanschouwelijk weerlegt! Zijn er soms, vraagt men zich af, in het Russische leven zo weinig wantoestanden, dat men bijzondere “opwekkende” middelen moet uitdenken? En aan de andere kant zal iemand, die zelfs door de Russische willekeur niet wordt aangevuurd en niet kan worden aangevuurd, — blijkbaar ook het tweegevecht tussen de regering en een handvol terroristen niet “in alle gelatenheid” aanschouwen. Het gaat er juist om, dat de arbeidersmassa door de gemeenheid van het Russische leven ten zeerste tot de strijd worden aangevuurd, maar dat wij die druppels en beekjes van de volksverontwaardiging niet weten te vergaren — als men zich zo mag uitdrukken — en te concentreren, die het Russische leven in oneindig grotere mate voortbrengt, dan wij allen het ons voorstellen en geloven, maar die men juist tot één enkele geweldige stroom moet verenigen. Dat dit een te verwezenlijken taak is, — dat wordt onweerlegbaar bewezen door de geweldige groei van de arbeidersbeweging en de hierboven reeds vastgestelde dorst van de arbeiders naar politieke literatuur. De oproepen tot terreur evenwel, evenals de oproepen om aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen, zijn verschillende vormen van het terugwijken voor de dringendste plicht van de Russische revolutionairen: voor het organiseren van een alzijdige politieke agitatie. De “Swoboda” wil de agitatie door de terreur vervangen, waarbij zij openlijk erkent, dat “wanneer een versterkte, energieke agitatie onder de massa’s begint, de terreur zijn exciterende (aanvurende) rol zal hebben vervuld” (blz. 68 “De wedergeboorte van het revolutionairisme”). Dit toont juist weer, dat en de terroristen en de economen de revolutionaire activiteit van de massa’s onderschatten, ondanks het klare getuigenis van de voorjaarsgebeurtenissen.^[21] Waarbij de enen zich haasten kunstmatige “opwekkingsmiddelen” te zoeken, de anderen van “concrete eisen” spreken. De enen zowel als de anderen vestigen in onvoldoende mate hun aandacht op de ontwikkeling van hun eigen activiteit op het gebied van de politieke agitatie en het organiseren van politieke onthullingen. Het is evenwel nu, noch te enigerlei andere tijd mogelijk, deze activiteit door iets anders te vervangen.

E) DE ARBEIDERSKLASSE ALS VOORAANSTAAND STRIJDSTER VOOR DE DEMOCRATIE

Wij zagen, dat het voeren van de meest brede politieke agitatie en bijgevolg ook de organisatie van alzijdige politieke onthullingen onvoorwaardelijk de meest noodzakelijke en de boven al dringend noodzakelijke taak van de actie is, wanneer deze actie werkelijk sociaaldemocratisch zal zijn. Wij maken echter deze gevolgtrekking, door alleen van de meest dringende behoeften van de arbeidersklasse aan politieke kennis en politieke opvoeding uit te gaan. — Dit zou intussen een te beperkt stellen van de kwestie zijn, een over het hoofd zien van de algemeen-democratische taak van iedere sociaaldemocratie in het algemeen en van de huidige Russische sociaaldemocratie in het bijzonder. Om deze stelling zo concreet mogelijk te verduidelijken, zullen wij trachten het vraagstuk aan te pakken van de kant, die de economist het meest nabij ligt, namelijk van de praktische kant. “Allen zijn het er mee eens”, dat het noodzakelijk is, het politieke bewustzijn van de arbeidersklasse te ontwikkelen. De vraag is, hoe dit moet worden gedaan en wat er nodig is om dit te bereiken? De economische strijd “stoot” de arbeiders slechts op vraagstukken, die de verhouding van de regering tot de arbeidersklasse betreffen en daarom hoeveel moeite wij ook mogen doen om “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, wij zullen nimmer het politiek bewustzijn van de arbeiders binnen de perken van deze taak (tot op het peil van het sociaaldemocratische politieke bewustzijn) kunnen ontwikkelen, want deze perken zijn op zichzelf te nauw. Martynov’s formule is voor ons volstrekt niet hierom van waarde, omdat zij Martynov’s talent, verwarring te stichten, illustreert, maar omdat zij plastisch de fundamentele fout van alle economisten tot uitdrukking brengt, namelijk de overtuiging, dat men het politieke bewustzijn van de arbeiders van binnen uit zou kunnen ontwikkelen, als het ware vanuit hun economische strijd, d.w.z. alleen (of zij het ook in hoofdzaak) van deze strijd uitgaande, zich alleen (of zij het ook in hoofdzaak) op de grondslag van deze strijd stellende. Deze opvatting is radicaal verkeerd, — en juist omdat de economisten, die zich boos op ons maken wegens onze polemiek tegen hen, niet goed wensen na te denken over de bron van de meningsverschillen, krijgt men als resultaat; dat wij elkaar letterlijk niet verstaan en dat wij verschillende talen spreken.

Politiek klassenbewustzijn kan de arbeider slechts van buitenaf worden bijgebracht, dat wil zeggen, buiten de economische strijd, buiten de sfeer van de betrekkingen tussen de arbeiders en de ondernemers. Het gebied, waaruit deze kennis alleen kan worden geput, is het gebied van de betrekkingen van alle klassen en lagen tot de staat en de regering, het gebied van de onderlinge betrekkingen tussen alle klassen. Daarom mag men op de vraag: — wat te doen om de arbeiders politieke kennis bij te brengen? — niet enkel en alleen het antwoord geven, waarmee zich de practici in de meeste gevallen tevreden stellen, om maar niet te spreken van de practici, die naar het economische overhellen, — namelijk het antwoord: — “tot de arbeiders gaan”. Om de arbeiders politieke kennis bij te brengen, moeten de sociaaldemocraten onder alle klassen van de bevolking gaan, moeten zij afdelingen van hun leger naar alle kanten uitzenden.

Wij kiezen opzettelijk zulk een hoekige formulering, drukken ons opzettelijk simplistisch kras uit — helemaal niet uit de wens om in paradoxen te spreken, maar om de economisten behoorlijk op de taak te “stoten”, die zij op onvergefelijke wijze verwaarlozen en op dat onderscheid tussen de trade-unionistische en de sociaaldemocratische politiek, dat zij niet willen begrijpen. En daarom verzoeken wij de lezer, zich niet op te winden, maar tot het einde toe aandachtig naar ons te luisteren.

Neemt het in de laatste jaren meest verbreide type van een sociaaldemocratische studiekering en let op zijn werk. Hij heeft “verbindingen met de arbeiders” en stelt zich daarmee tevreden; hij geeft vlugschriften uit, waarin de wantoestanden in de fabrieken, het begunstigen van de kapitalisten door de regering en de schanddadens van de politie worden

gegeseld; in de vergadering met de arbeiders gaan de gesprekken gewoonlijk of bijna nooit het gebied van deze onderwerpen te buiten; voordrachten en discussies over de geschiedenis van de revolutionaire beweging, over de vraagstukken van de binnen- en de buitenlandse politiek van onze regering, over de economische ontwikkeling van Rusland en van Europa en over de positie van de verschillende klassen in de moderne maatschappij, enz. zijn uiterst zeldzaam; niemand denkt er aan, met andere klassen van de maatschappij betrekking aan te knopen en deze uit te breiden. In het wezen van de zaak tekent zich het ideaal van een activist voor de leden van zulk een kring in de meeste gevallen af als iets wat veeleer lijkt op de secretaris van een trade-union als op een socialist en een politieke leider. Want de secretaris van een willekeurige, zeggen wij van een Engelse trade-union helpt de arbeiders steeds de economische strijd te voeren, organiseert fabrieksonthullingen, verklaart de onrechtvaardigheid van de wetten en maatregelen, die de stakingsvrijheid en het uitzetten van stakingsposten (ter waarschuwing aan allen, dat in de betrokken fabriek een staking is uitgebroken) beperken, verklaart de vooringenomenheid van de scheidsrechter, die tot de burgerlijke klassen van het volk behoort, enz., enz. In een woord, ieder trade-union-secretaris leidt en ondersteunt de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering”. En men kan er niet genoeg de nadruk op leggen, dat dit nog geen sociaaldemocratie is, dat het ideaal van een sociaaldemocrate niet de secretaris van een trade-union, maar de volkstribuun moet zijn, die op alle mogelijke uitingen van willekeur en onderdrukking weet te reageren, waar zij ook voorkomen, welke laag of klasse zij ook mogen raken, die al deze uitingen tot een beeld van het politie geweld en de kapitalistische uitbuiting weet te veralgemenen; die iedere kleinigheid weet te benutten om voor de gehele wereld zijn socialistische overtuiging en zijn democratische eisen uiteen te zetten, om aan elk en een ieder de wereldhistorische betekenis van de bevrijdingsstrijd van het proletariaat duidelijk te maken. Vergelijkt bv. activisten als Robert Knight (de bekende secretaris en leider van de Bond van Ketelsmeden, een van de machtigste Engelse trade-unions) en Wilhelm Liebknecht — en tracht op hen die tegenstellingen toe te passen, waarin Martynov zijn meningsverschillen met de “Iskra” vervat. Gij zult zien, — ik begin Martynov’s artikel door te bladeren, — dat R. Knight veel meer “de massa’s tot bepaalde concrete acties aanspoorde” (blz. 39), terwijl W. Liebknecht zich meer “met de revolutionaire belichting van de gehele bestaande orde of zijn partiele verschijnselen” (blz. 38 en 39) bezig hield; dat R. Knight “de naastbijliggende eisen van het proletariaat formuleerde en op de middelen wees, waarmee ze verwezenlijkt konden worden” (blz. 41), terwijl W. Liebknecht, die dit ook deed, er tevens niet van afzag, “gelijktijdig de actieve werkzaamheid van de verschillende oppositionele lagen te leiden” en “hun positief program van actie te dicteren” [22] (blz. 41) ; dat R. Knight zijn best deed, juist “aan de economische strijd zelf naar mogelijkheid een politiek karakter te verlenen” (blz. 42), en uitstekend “aan de regering concrete eisen wist te stellen, die bepaalde tastbare resultaten beloofden” (blz. 43), terwijl W. Liebknecht zich veel meer met “eenzijdige” “onthullingen” bezig hield (blz. 40) ; dat R. Knight meer betekenis toekende aan de “voortgang van de grauwe dagelijkse strijd” (blz. 61) maar W. Liebknecht — “aan de propaganda van schitterende en afgeronde ideeën” (blz. 61) ; dat W. Liebknecht van het door hem geliefde blad juist “een orgaan van de revolutionaire oppositie” maakte, “dat onze orde en vooral onze politieke orde onthult, in zover zij met de belangen van de meest verschillende bevolkingslagen in botsing geraakt” (blz. 63), terwijl R. Knight “voor de zaak van de arbeiders in nauw organisch verband met de proletarische strijd werkte” (blz. 63), — wanneer men “het nauwe en organische verband” begrijpt in de zin van, het buigen voor de elementaire beweging, zoals wij dit hierboven aan de voorbeelden van Krijsjevski en Martynov hebben leren kennen, — en “zijn sfeer van inwerking beperkte”, in de overtuiging natuurlijk, evenals Martynov, dat hij “daardoor de inwerking zelf compliceerde” (blz. 63). In een woord: men zal zien, dat Martynov de facto [23] de sociaaldemocratie tot trade-unionisme degradeert, hoewel hij dit natuurlijk

geenszins doet, omdat hij het heil van de sociaaldemocratie niet wenst, maar eenvoudig, omdat hij zich een beetje heeft gehaast om Plechanov te verdiepen, in plaats van zich de moeite te getroosten Plechanov te begrijpen.

Keren wij echter tot onze uiteenzetting terug. Wij hebben gezegd, dat een sociaaldemocraat “onder alle klassen van de bevolking” moet “gaan”, wanneer hij niet alleen maar met woorden voor de noodzakelijkheid van de alzijdige ontwikkeling van het politieke bewustzijn van het proletariaat opkomt. Er doen zich de volgende vragen voor: Hoe moet dit gebeuren? Hebben wij daartoe de kracht? Is de grondslag voor zulk een arbeid in alle overige klassen aanwezig? Zal dit niet een verlaten van het klassenstandpunt betekenen of daartoe leiden? Blijven wij bij deze vragen stilstaan.

“Onder alle klassen van de bevolking gaan” moeten wij en als theoretici en als propagandisten en als agitatoren en als organisatoren. Dat de theoretische arbeid van de sociaaldemocraten op de studie van alle bijzonderheden van de sociale en politieke toestand der afzonderlijke klassen moet gericht zijn, — dat wordt door niemand in twijfel getrokken. Maar in dit opzicht wordt er zeer, zeer weinig gedaan, buiten verhouding weinig, vergeleken bij de bestudering van de bijzonderheden van het fabrieksleven. In de comités en de studiekringen kan men mensen ontmoeten, die zichzelf in de speciale studie van de een of andere tak van de ijzerindustrie verdiepen, — maar men vindt bijna geen voorbeelden, dat leden van organisaties (die, zoals dikwijls het geval is, gedwongen zijn om uit deze of gene oorzaak de praktische arbeid op te geven) zich speciaal met het verzamelen van materiaal over een of ander actueel vraagstuk van ons sociale en politieke leven bezig houden, dat tot sociaaldemocratisch werk onder de andere lagen van de bevolking aanleiding zou kunnen geven. Wanneer men over de onvoldoende geschooldheid van de meeste tegenwoordige leiders van de arbeidersbeweging spreekt, dan moet men in dit opzicht wel aan de scholing herinneren, want ook dit is met de “economische” opvatting van het “nauwe organisatorische verband met de proletarische strijd” verbonden. De hoofdzaak is echter natuurlijk de propaganda en de agitatie onder alle lagen van het volk. Voor de West-Europese sociaaldemocraat wordt deze taak door volksvergaderingen en bijeenkomsten vergemakkelijkt, waar iedereen, die dit wenst, aanwezig kan zijn; — zij wordt hem door het parlement vergemakkelijkt, waarin hij voor de afgevaardigden van alle klassen spreekt. Wij hebben noch een parlement, noch vrijheid van vergaderen — maar wij weten toch vergaderingen met arbeiders te organiseren, die naar een sociaaldemocraat willen luisteren. Wij moeten ook vergaderingen met vertegenwoordigers van alle mogelijke klassen van de bevolking weten te organiseren, die enkel naar een democraat willen luisteren. Want geen sociaaldemocraat is hij, die metterdaad vergeet, dat “de communisten iedere revolutionaire beweging ondersteunen”, dat wij derhalve verplicht zijn, voor het gehele volk de algemeen-democratische taak uiteen te zetten en daar de nadruk op te leggen, zonder ook maar voor een ogenblik onze socialistische overtuigingen te verbergen. Geen sociaaldemocraat is hij, die metterdaad zijn plicht vergeet om bij het formuleren, toespitsen en oplossen van iedere algemeen-democratische kwestie, allen vóór te gaan.

“Daarmee zijn allen het beslist eens!” — valt ons de ongeduldige lezer in de rede, — en de nieuwe instructie voor de redactie van de “Rabotsjeje Djelo”, die door het laatste Congres van de Bond werd aangenomen, zegt ronduit: —

“Als aanleiding voor politieke propaganda en agitatie moeten alle verschijnselen en gebeurtenissen van het sociale en politieke leven dienen, die het proletariaat rechtstreeks als afzonderlijke klasse, of als *voorhoede van alle revolutionaire krachten in de strijd voor de vrijheid raken*” (“Twee Congressen”, blz. 17, cursief van ons).

Ja, dit zijn zeer juiste en zeer goede woorden en wij zouden volmaakt tevreden zijn, indien de “Rabotsjeje Djelo” ze zou hebben begrepen, indien zij naast deze woorden geen dingen zou zeggen, die daarmee in strijd zijn.

...Men denke zich inderdaad in de volgende beschouwing van Martynov in. Hij zegt op blz. 40, dat de onthullingstactiek van de “Iskra” eenzijdig is, — dat,

“hoeveel argwaan en haat tegen de regering wij ook mogen zaaien, wij het doel niet zullen bereiken, zolang het ons niet gelukt een voldoende grote, actieve, maatschappelijk energie te ontplooien om de regering omver te werpen”.

Dit is, tussen haakjes, de ons reeds bekende bezorgdheid voor het verhogen van de activiteit van de massa naast het streven tot het verminderen van de eigen activiteit. Maar daar gaat het thans niet om. Martynov spreekt hier dus over de revolutionaire energie (“ter omverwerping”). En tot welke gevolgtrekking komt hij? Omdat in gewone tijden de verschillende sociale lagen onvermijdelijk verbrokeerd optreden, is het derhalve duidelijk, dat “wij, sociaaldemocraten, niet tegelijkertijd de actieve werkzaamheid van de verschillende oppositionele lagen kunnen leiden, hun niet een positief program van actie kunnen voorschrijven, hun niet kunnen aantonen, met welke middelen men dag-in dag-uit voor zijn belangen moet strijden.

...De liberale lagen zullen zichzelf wel om die actieve strijd voor hun naaste belangen bekommeren, die hen van aangezicht tot aangezicht tegenover ons politiek regime zal brengen” (blz. 41).

Derhalve kwam Martynov, waar hij over de revolutionaire energie, over de actieve strijd ter omverwerping van het absolutisme begon te spreken, terstond op de energie in de vakstrijd, op de actieve strijd voor zijn naastbijliggende belangen! Het spreekt vanzelf, dat wij niet de strijd van de studenten, van de liberalen enz. voor hun “naastbijliggende belangen” kunnen leiden, maar daar ging het immers niet om, hooggeachte economist! Het ging om het mogelijke en noodzakelijke deelnemen van de verschillende maatschappelijke lagen aan het omverwerpen van het absolutisme en deze “actieve werkzaamheid van de verschillende oppositionele lagen” kunnen wij niet alleen, maar moeten wij onvoorwaardelijk leiden, indien wij een “voorhoede” willen zijn. Dat onze studenten, onze liberalen, enz. “van aangezicht tot aangezicht tegenover ons politieke regime zullen komen te staan”, daarvoor zullen niet alleen zichzelf zorgen, daarvoor zullen vooral de politie en de ambtenaren van de tsaristische regering zorgen. Maar “wij” moeten, als wij vooraanstaande democraten willen zijn, er voor zorgen, dat de mensen, die eigenlijk slechts met de toestanden in de universiteit of in de Zemstvo, enz. ontevreden zijn, op de gedachte van de ondeugdelijkheid van het gehele politieke regime worden gestoten. Wij moeten de taak op ons nemen, zulk een alzijdige politieke strijd onder leiding van onze partij te organiseren, dat alle mogelijke oppositionele lagen in staat zullen zijn om deze strijd en deze partij naar hun krachten te ondersteunen en dit ook werkelijk doen. Wij moeten uit de practici van de sociaaldemocratie politieke leiders maken, die in staat zijn om alle vormen van deze alzijdige strijd te leiden, — die in staat zijn om op het noodzakelijke ogenblik “een positief program van actie te dicteren”, zowel aan de rebellerende studenten, als ook aan de ontevreden Zemstvo-mannen, zowel aan de verontwaardigde sektariërs, als ook aan de gegriefde volksschoolonderwijzers, enz., enz. Daarom is Martynov’s bewering volkomen onwaar, dat “wij tegenover hen slechts in de negatieve rol van aanklagers tegen het regime kunnen optreden wij slechts hun verwachtingen op verschillende regeringscommissies kunnen vernietigen” (cursief van ons). Martynov bewijst met deze woorden, dat hij van de wezenlijke rol van de revolutionaire “voorhoede” absoluut niets begrijpt. Houdt de lezer hiermee rekening, dan zal hem de ware betekenis van de volgende slotwoorden van Martynov duidelijk worden:

“De “Iskra” is het orgaan van de revolutionaire oppositie, dat onze toestanden en vooral de politieke toestanden brandmerkt, in zover deze met de belangen van de meest verschillende lagen van de bevolking in botsing komen. Maar wij werken en zullen werken voor de zaak van de arbeiders in nauw organisatorisch verband met de proletarische strijd. Als wij de sfeer

van onze beïnvloeding nauwer maken, dan maken we daarmee de beïnvloeding zelf meer intens". (blz. 63).

De ware betekenis van deze redenering is als volgt: de "Iskra" wil de trade-unionistische politiek van de arbeidersklasse (waartoe zich bij ons uit misverstand, uit gebrekkige voorbereiding of overtuiging de mannen van de praktijk zo dikwijls beperken) tot sociaaldemocratische politiek verheffen. De "Rabotsjeje Djelo" echter wil de sociaaldemocratische politiek tot trade-unionisme naar beneden halen. En daarbij poogt zij nog iedereen te overtuigen, dat dit "volkomen verenigbare standpunten zijn met betrekking tot de gemeenschappelijke zaak" (blz. 62). O, sancta simplicitas! **[24]**

Gaan wij verder. Hebben wij de krachten om onze propaganda en agitatie op alle klassen van de bevolking te richten? Natuurlijk hebben wij die. Onze economisten, die niet zelden geneigd zijn dit te loochenen, zien de geweldige stap vooruit over het hoofd, die onze beweging van (ongeveer) 1894 tot het jaar 1901 heeft gedaan. Als echte "chwoostisten" leven zij zeer dikwijls in de voorstellingen van de sedert lang verdwenen beginperiode van de beweging. Toen beschikten wij inderdaad over opvallend weinig krachten; toen was het natuurlijk en gewettigd om vastberaden geheel en al in de actie onder de arbeiders op te gaan en elk afwijken daarvan scherp af te wijzen, toen bestond de gehele taak hierin, vaste voet in de arbeidersklasse te krijgen. Thans zijn er een reusachtige massa krachten in de beweging getrokken; al de beste vertegenwoordigers van de jonge generatie der ontwikkelde klassen komen tot ons, overal in de provincie zijn mensen, die reeds aan de beweging hebben deelgenomen of daaraan wensen deel te nemen — gedwongen om stil te zitten, mensen, die tot de sociaaldemocratie worden aangetrokken (terwijl men in het jaar 1894 het aantal Russische sociaaldemocraten nog op de vingers kon aftellen). Het is een van de voornaamste politieke en organisatorische gebreken van onze beweging, dat wij al deze krachten geen werk weten te geven, allen geen passende arbeid weten op te dragen (in het volgende hoofdstuk zullen wij daar nader op ingaan). De overweldigende meerderheid van deze krachten zijn volkomen van de mogelijkheid verstoken om "onder de arbeiders te gaan", zodat er geen sprake kan zijn van het gevaar, dat krachten van ons fundamentele werk worden afgeleid. En om aan de arbeiders werkelijke, alzijdige en levende politieke kennis te brengen, heeft men "zijn eigen mensen" nodig, sociaaldemocraten, overal, in alle plaatsen, in alle maatschappelijke lagen, in alle posities, die de mogelijkheid bieden om de innerlijke drijfveren van ons staatsmechanisme te leren kennen. En zulke mensen zijn niet slechts voor de propaganda en agitatie nodig, maar nog veel meer in organisatorisch opzicht.

Is er een grondslag voor de werkzaamheid in alle klassen van de bevolking? Wie dit niet ziet, blijft wederom met zijn bewustzijn bij de elementaire ervaring van de massa's ten achter. De arbeidersbeweging verwekt voortdurend ontevredenheid bij de ene, hoop op ondersteuning van de oppositie bij de anderen, het bewustzijn van de onmogelijkheid van het absolutisme en van de onvermijdelijkheid van zijn ineenstorting bij derden. Wij zouden (zoals het in werkelijkheid dikwijls, zeer dikwijls, het geval is) slechts in woorden "politici" en sociaaldemocraten zijn, indien wij ons niet bewust waren van onze taak, van alle mogelijke verschijnselen van ontevredenheid gebruik te maken, alle korreltjes van een, zij het ook pas in de kiem aanwezig protest bijeen te garen en te bewerken. Om er al niet over te spreken, dat de gehele, vele miljoenen tellende massa van de werkende boeren, van de thuiswerkers, de kleine handwerkers, enz. steeds met graagte naar de propaganda van een enigermate kundig sociaaldemocraat zou luisteren. Maar kan er soms ook maar een klasse van de bevolking worden genoemd, waarin geen personen, groepen of kringen bestaan, die ontevreden zijn over de rechteloosheid en willekeur en daarom toegankelijk zijn voor de propaganda van de sociaaldemocraat, die uitdrukking geeft aan de dringendste, algemeen-democratische eisen? En wie zich deze politieke agitatie van de sociaaldemocraten in alle klassen en lagen van de bevolking concreet wil voor stellen, die wijzen wij op de politieke onthullingen in de brede

zin van dit woord als het belangrijkste (maar natuurlijk niet het enige) middel van deze agitatie.

Is er een grondslag voor de werkzaamheid in alle klassen van de bevolking? Wie dit niet ziet, blijft wederom met zijn bewustzijn bij de elementaire opleving van de massa's ten achter. De arbeidersbeweging verwekt voortdurend ontevredenheid bij de ene, hoop op ondersteuning van de oppositie bij de anderen, het bewustzijn van de onmogelijkheid van het absolutisme en van de onvermijdelijkheid van zijn ineenstorting bij derden. Wij zouden (zoals het in werkelijkheid dikwijls, zeer dikwijls, het geval is) slechts in woorden "politici" en sociaaldemocraten zijn, indien wij ons niet bewust waren van onze taak, van alle mogelijke verschijnselen van ontevredenheid gebruik te maken, alle korreltjes van een, zij het ook pas in de kiem aanwezig protest bijeen te garen en te bewerken. Om er al niet over te spreken, dat de gehele, vele miljoenen tellende massa van de werkende boeren, van de thuiswerkers, de kleine handwerkers, enz. steeds met graagte naar de propaganda van een enigermate kundig sociaaldemocraat zou luisteren. Maar kan er soms ook maar een klasse van de bevolking worden genoemd, waarin geen personen, groepen of kringen bestaan, die ontevreden zijn over de rechteloosheid en willekeur en daarom toegankelijk zijn voor de propaganda van de sociaaldemocraat, die uitdrukking geeft aan de dringendste, algemeen-democratische eisen? En wie zich deze politieke agitatie van de sociaaldemocraten in alle klassen en lagen van de bevolking concreet wil voor stellen, die wijzen wij op de politieke onthullingen in de mime zin van dit woord als het belangrijkste (maar natuurlijk niet het enige) middel van deze agitatie.

"Wij moeten", — schreef ik in het artikel "Waarmee te beginnen?" ("Iskra", Nr. 4, Mei 1901), waarover wij het hieronder nog uitvoeriger zullen hebben — "in alle enigermate bewuste volkskringen de hartstocht voor politieke onthullingen wekken. Men moet er zich niet door laten afschrikken, dat de politiek aanklagende stemmen in de tegenwoordige tijd zo zwak, zeldzaam en schroomvallig zijn. De oorzaak daarvan is volstrekt niet, dat de massa's in 't algemeen vrede hebben met de politie-willekeur. De oorzaak is, dat de mensen, die in staat en bereid zijn aan te klagen, geen tribune hebben, van waaraf zij zouden kunnen spreken, — dat er geen auditorium is, dat hartstochtelijk naar de redenaars luistert en hem aanvuurt, — dat zij nergens in het volk de kracht zien, tot wie het de moeite zou lonen, zich met een aanklacht tegen de "almachtige" Russische regering te richten Wij zijn thans in staat en wij zijn verplicht een tribune te scheppen voor het ontmaskeren van de tsaristische regering ten overstaan van het gehele volk — zulk een tribune moet de sociaaldemocratische krant zijn".

Zulk een ideaal auditorium voor politieke onthullingen levert juist de arbeidersklasse, die vooral en het meest zulk een alzijdige en levende politieke kennis nodig heeft, die het meest in staat is, om deze kennis in actieve strijd om te zetten, ook indien deze geen enkel "tastbaar resultaat" zou beloven. En de tribune voor onthullingen ten overstaan van het gehele volk kan alleen een algemeen-Russische krant zijn. "Zonder een politiek orgaan is in het moderne Europa een beweging, die de naam van een politieke beweging verdient, ondenkbaar" en Rusland behoort in dit opzicht ongetwijfeld ook tot het moderne Europa. De pers is bij ons sinds lang een macht geworden — anders zou de regering geen tienduizenden roebels voor het omkopen van de pers en het subsidiëren van de verschillende Katkow's en Messjerski's uitgeven. En het is in het absolutistische Rusland niets nieuws, dat de illegale pers de ketenen van de censuur verbreekt en de legale en conservatieve organen dwingt openlijk over haar te spreken. Zo was het in de jaren 70 en zelfs in de jaren '50. Maar hoeveel breder en dieper zijn thans de volkslagen, die bereid zijn een illegale pers te lezen en daaruit te leren "hoe men leven en hoe men sterven moet", om met de woorden van een arbeider te spreken, die een brief aan de "Iskra" (Nr. 7) richtte. Politieke onthullingen zijn juist zulk een oorlogsverklaring aan de regering als de economische onthullingen een oorlogsverklaring aan de fabrieksbezitters zijn. En deze oorlogsverklaring bezit een des te grotere morele betekenis,

hoe omvangrijker en krachtiger deze onthullingscampagne is, hoe sterker in aantal en hoe vastberadener de maatschappelijke klasse is, die de oorlog verklaart, om de oorlog te beginnen. Op zichzelf beschouwd zijn de politieke onthullingen daarom reeds een van de machtigste middelen ter ontbinding van het vijandelijk front, — een van de middelen om de vijand zijn toevallige of tijdelijke bondgenoten afvallig te maken en tussen de bestendige medewerkers van de absolutistische macht vijandschap en wantrouwen te zaaien.

Voorhoede van de proletarische krachten kan in onze tijd alleen een partij worden, die werkelijk onthullingen ten overstaan van het gehele volk organiseert. En deze woorden “ten overstaan van het gehele volk” hebben een zeer grote inhoud. De overgrote meerderheid van de aanklagers, die niet uit de arbeidersklasse voortkomen (en om voorhoede te worden, moet men juist andere klassen aan trekken), — zijn nuchtere politici en koudbloedige mannen van de praktijk. Zij weten uitstekend, dat het niet ongevaarlijk is, zelfs over een lagere ambtenaar te “klagen”, om van de “almachtige” Russische regering -maar te zwijgen. En zij zullen zich met hun klachten eerst dan tot ons wenden wanneer zij zien, dat zulk een klacht daadwerkelijk in staat is, een uitwerking te hebben, — dat wij een politieke kracht zijn. Om in de ogen van de buitenstaanders zulk een kracht te worden, moeten wij veel en hardnekkig aan de verhoging van ons bewustzijn, ons initiatief en onze energie werken; daartoe is het plakken van het etiket “voorhoede” op de theorie en de praktijk ener achterhoede ontoereikend.

Wanneer wij echter werkelijk de ontmaskering van de regering ten overstaan van het gehele volk zelf moeten gaan organiseren, waarin zal dan het klassenkarakter van onze beweging tot uitdrukking komen? — zo vraagt ons reeds de meer ijverige dan verstandige vereerder van het “nauwe organisatorische verband met de proletarische strijd”. Ja, het gaat er nu juist om, dat wij, sociaaldemocraten, deze onthullingen ten overstaan van het gehele volk organiseren; — dat al de door de agitatie aan de orde gestelde kwesties in consequent sociaaldemocratische geest zullen worden belicht, zonder enigerlei concessies aan de al dan niet opzettelijke vervalsingen van het marxisme; — dat deze alzijdige politieke actie zal uitgaan van een partij, waarin de aanval op de regering in naam van het gehele volk met de revolutionaire opvoeding van het proletariaat tot een ondeelbaar geheel is verenigd, naast het handhaven van zijn politieke zelfstandigheid en de leiding van de economische strijd van de arbeidersklasse, het gebruik maken van de elementaire botsingen van het proletariaat met zijn uitbuiters, die steeds weer nieuwe lagen van het proletariaat op de been en in ons kamp brengen!

Maar één van de meest karakteristieke trekken van het economisme bestaat juist in het niet begrijpen van dit verband — sterker nog: van dit samenvallen van de dringendste behoeften van het proletariaat (de alzijdige politieke opvoeding door middel van politieke agitatie en politieke onthullingen) met de behoeften van de algemeen-democratische beweging. Het wanbegrip komt niet slechts in “Martynov”-frasen tot uitdrukking, maar ook in de met deze frasen in wezen identieke verwijzingen naar het z.g. klassenstandpunt. Ziehier bv. hoe de schrijvers van de “economische” brief in Nr. 12 van de “Iskra” zich hierover uitdrukken: **[25]** ...Dezelfde fundamentele tekortkomingen van de “Iskra” (het overschatten van de ideologie) is de oorzaak van naar inconsequentie in de kwestie van de verhouding van de sociaaldemocratie tot de verschillende maatschappelijke klassen en richtingen. De “Iskra”, die door theoretische beschouwingen “(en niet door het “aangroeien van de partijtaak, die samen met de partij groeit”) “de taak van de onmiddellijke overgang tot de strijd tegen het absolutisme heeft gesteld en die waarschijnlijk de gehele moeilijkheid van deze taak voor de arbeiders bij de huidige stand van zaken gevoelt...” (niet slechts gevoelt, maar ook zeer goed weet, dat de arbeiders deze taak veel minder moeilijk voorkomt dan de “economische” intellectuelen met hun zuigelingzorgen, want de arbeiders zijn bereid, ook voor eisen te strijden, die, om in de woorden van de onvergetelijke Martynov te spreken, generlei “tastbare resultaten” beloven). “ maar die niet het geduld heeft af te wachten tot zij meerdere krachten

voor deze strijd heeft verzameld, begint in de rijen van de liberalen en de intellectuelen bondgenoten te zoeken...”

Ja, ja, wij hebben inderdaad reeds elk “geduld” “verloren” om die zalige, ons sinds lang door allerlei “verzoeners” beloofde tijd “af te wachten”, waarin onze economisten op zullen houden, hun eigen achterlijkheid op de arbeiders af te schuiven, hun eigen gebrek aan energie met het voorgewende gebrek aan krachten bij de arbeiders te rechtvaardigen. Wij zullen onze economisten vragen: waarin moet dit “verzamelen van krachten door de arbeiders voor deze strijd” bestaan? Soms niet in de politieke opvoeding van de arbeiders, in het ontmaskeren van alle kanten van ons verfoeilijk absolutisme voor hen? En is het dan niet duidelijk, dat wij juist voor dit werk “bondgenoten in de rijen van de liberalen en de intellectuelen nodig hebben, die bereid zijn om ons onthullingen over de politieke veldtocht tegen de Zemstvo-mensen, de onderwijzers, statistici, studenten, enz. mede te delen? Is het dan inderdaad zo erg moeilijk, dit verbazend “sluwe mechanisme” te begrijpen? Hamert P. B. Axelrod het u er dan niet reeds sedert 1897 [26] voortdurend in: —

“De taak van het winnen van aanhangers en directe of indirecte bondgenoten onder de niet-proletarische klassen voor de Russische sociaaldemocraten wordt vooral en in hoofdzaak opgelost door het karakter van de propagandistische actie onder het proletariaat zelf”.

Maar niettemin gaan de Martynov’s en de overige economisten voort, zich de zaak zo voor te stellen, alsof de arbeiders allereerst “in de economische strijd tegen de ondernemers en de regering” krachten moeten verzamelen (voor een trade-unionistische politiek) en daarna “overgaan” — wellicht van de trade-unionistische “opvoeding tot activiteit” tot de sociaaldemocratische activiteit!

...De economisten vervolgen:

“... in haar zoeken verlaat de “Iskra” dikwijls het klassenstandpunt, zij verdoezelt de klassentegenstellingen en brengt de gemeenschappelijke ontevredenheid met de regering op de voorgrond, ofschoon de oorzaken en de mate van deze ontevredenheid bij de “bondgenoten” zeer verschillend zijn. Van deze aard is bv. de verhouding van de “Iskra” tot de Zemstvo” De “Iskra” zou zogenaamd “aan de adel, die door de geschenken van de regering niet bevredigd is, de hulp van de arbeidersklasse” beloven, “zonder daarbij met een enkel woord van de klassentegenstellingen tussen deze lagen van de bevolking melding te maken”.

Wanneer de lezer zich wendt tot het artikel “Absolutisme en Zemstvo” (Nr. 2 en 4 van de “Iskra”), waarover de schrijvers van de brief waarschijnlijk spreken, dan zal hij zich overtuigen, dat deze, artikelen [27] gewijd zijn aan de houding van de regering tegenover de “zachtzinnige agitatie van de op standen berustende bureaucratistische Zemstvo” en tegenover de “zelfwerkzaamheid zelf van de bezittende klassen”. In het artikel wordt gezegd, dat de arbeiders geen onverschillige toeschouwers mogen zijn bij de strijd van de regering tegen de Zemstvo en de Zemstvo-mensen worden aangespoord, hun zachtzinnige redevoeringen te laten varen en een flink en scherp woord te spreken, wanneer de revolutionaire sociaaldemocratie zich in al haar grootte tegenover de regering zal oprichten. Waarmee zijn de schrijvers van de brief het hier niet eens? — dat weten wij niet. Geloven zij, dat de arbeiders de woorden “bezittende klassen” en “leden van de hogere standen en bureaucraten in de Zemstvo” niet zullen begrijpen? — dat de aansporing tot de Zemstvo-mensen om van gematigde tot scherpe woorden over te gaan, een “overschatting van de ideologie” is? Verbeelden zij zich soms, dat de arbeiders voor de strijd tegen het absolutisme “krachten kunnen verzamelen”, wanneer hun de verhouding van het absolutisme ook tegenover de Zemstvo niet bekend zal zijn? Ook dit alles blijft alweer onbekend. Duidelijk is alleen dit ene: dat de schrijvers van de politieke taak van de sociaaldemocratie een zeer vage voorstelling hebben. Nog duidelijker blijkt dit uit een van hun frasen: “zo staat het ook met het standpunt van de “Iskra” met betrekking tot de studentenbeweging” (d.w.z. ook hier “worden de klassentegenstellingen verduisterd”). In plaats van de arbeiders op te roepen om in openlijke

demonstraties te verklaren, dat de werkelijke haard van de gewelddadigheden, van de excessen en de losbandigheden, niet de studenten, maar de Russische regering is (Nr. 2 van de “Iskra”), hadden wij waarschijnlijk beschouwingen in de geest van de “Rabotsjaja Mysl” moeten schrijven! En aan zulke gedachten geven sociaaldemocraten uiting in de herfst van 1901, na de Februari- en Maart-gebeurtenissen, aan de vooravond van een nieuwe opleving van de studentenbeweging, die duidelijk laat zien, dat ook op dit gebied het “elementaire” protest tegen het absolutisme de doelbewuste leiding van de beweging door de sociaaldemocratie voorbij streeft. De elementaire drang van de arbeiders om voor de door de Kozakken en de politie mishandelde studenten op te komen, streeft de doelbewuste activiteit van de sociaaldemocratische organisatie voorbij!

“Intussen”, — gaan de schrijvers van de brief voort, — “veroordeelt de “Iskra” in andere artikelen scherp alle compromissen en verdedigt zij bv. de intransigente houding van de Guesdisten”. Wij raden de mensen, die naar aanleiding van de meningsverschillen onder de huidige sociaaldemocraten gewoonlijk zo zelfbewust en lichtvaardig verklaren, dat deze meningsverschillen van geen wezenlijk belang zouden zijn en geen scheuring rechtvaardigden, nog eens goed over deze woorden na te denken. Is een succesvolle arbeid in een organisatie mogelijk tussen hen, die zeggen, dat wij nog verbazend weinig hebben gedaan om de vijandige gezindheid van het absolutisme tegenover de meest verschillende klassen aan het licht te brengen en om de arbeiders bekend te maken met het standpunt van de meest verschillende lagen tegen het absolutisme, — en hen, die daarin een “compromis” zien, blijkbaar een compromis ten opzichte van de theorie van de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering?”

Wij hebben bij gelegenheid van de veertigste herdenking van de boerenbevrijding (Nr. 3) over de noodzakelijkheid gesproken, om de klassenstrijd naar het platteland over te brengen en naar aanleiding van Witte’s vertrouwelijke memorie (Nr. 4) over de onverenigbaarheid van het zelfbestuur met het absolutisme; wij hebben naar aanleiding van de nieuwe wet (Nr. 8) een aanval gedaan op het feodalisme van de grondbezitters en de in hun dienst staande regering en het illegale Congres van de Zemstvomensen toegejuicht, die wij aanspoorden om van deemoedige petities tot de strijd over te gaan (Nr. 8) ; wij hebben de studenten aangemoedigd, die de noodzakelijkheid van de politieke strijd begonnen te begrijpen en daartoe overgingen (Nr. 3) en tegelijkertijd hebben wij het “barbaarse onverstand” geeseld van de aanhangers van een “zuivere studentenbeweging”, die de studenten opriepen niet aan de straatdemonstraties deel te nemen (in Nr. 3), naar aanleiding van de oproep van het Uitvoerend comité van de Moskouse studenten van 10 maart [25 februari]; — wij hebben de “zinneloze dromerijen” en de “leugenachtige huichelarij” van de liberale sluwerts van het blad “Rossia” ontmaskerd (Nr. 5) en tegelijkertijd de razernij van de regeringsbeulen vastgenageld, die “een strafgerecht hielden tegen vreedzame literatoren, oude professoren en geleerden, tegen bekende liberale Zemstvo-mannen” (Nr. 5: “De politiecampagne tegen de literatuur”) ; wij hebben de werkelijke betekenis van het program van de “staatszorg voor de welvaart van de arbeiders” onthuld en de “kostbare bekentenis” toegejuicht, dat het “beter is, door hervormingen van bovenaf het eisen daarvan van onderop voor te zijn, dan het laatste af te wachten” (Nr. 6) ; wij hebben de protesterende statistici aangemoedigd (Nr. 7) en de onderkruipers-statistici berispt (Nr. 9) [28]. Wie in deze tactiek een verduistering van het klassenbewustzijn van het proletariaat en een compromis met het liberalisme ziet, bewijst daarmee, dat hij de ware betekenis van het program van het “Credo” absoluut niet begrijpt en de facto juist dit program ten uitvoer legt, hoezeer hij het ook moge afwijzen! Want hij dringt daardoor de sociaaldemocratie op het terrein van de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” en strijkt de zeilen voor het liberalisme, doordat hij af stand doet van de taak, actief in elke “liberale” kwestie in te grijpen en zijn eigen, sociaaldemocratisch standpunt ten aanzien van deze kwestie te bepalen.

F) NOG EENS DE “LASTERAARS”, NOG EENS DE “MISLEIDERS”

Deze beminnelijke woorden gebruikt de “Rabotsjeje Djelo”, die op deze wijze onze beschuldiging beantwoordt, “dat zij indirect de bodem voor het veranderen van de arbeidersbeweging in een werktuig van de burgerlijke democratie voorbereidt”. In haar eenvoudigheid van geest besloot de “Rabotsjeje Djelo”, dat deze beschuldiging niets anders dan een polemische uitval is: die kwaadaardige dogmatici hebben besloten ons allerlei onaangenaamheden naar het hoofd te werpen; wel, en wat kan onaangenamer wezen dan een werktuig van de burgerlijke democratie te zijn? En ziedaar, er wordt in vette letters een “weerlegging” afgedrukt: “onbewimpelde laster” (“Twee Congressen”, blz. 30), “een mystificatie” (blz. 31), “een maskerade” (blz. 33). Als Jupiter is de “Rabotsjeje Djelo” (ofschoon ze heel weinig op Jupiter lijkt) vertoerd, juist omdat ze ongelijk heeft en bewijst door haar overhaast gescheld haar onbekwaamheid, om zich in de gedachtengang van haar tegenstanders in te denken. Toch is er niet veel nadenken voor nodig om te begrijpen, waarom ieder buigen voor het elementaire in de massabeweging, ieder degraderen van de sociaaldemocratische politiek tot trade-unionistische politiek juist het voorbereiden is van de bodem om de arbeidersbeweging tot een werktuig van de burgerlijke democratie te maken. De elementaire arbeidersbeweging is uit zichzelf slechts in staat om trade-unionisme voort te brengen (en zij doet dit onvermijdelijk); trade-unionistische politiek van de arbeidersklasse echter is juist burgerlijke politiek van de arbeidersklasse. Het deelnemen van de arbeidersklasse aan de politieke strijd en zelfs aan de politieke revolutie maakt haar politiek nog geenszins tot sociaaldemocratische politiek.

Het schijnt de “Rabotsjeje Djelo” toe, dat de burgerlijke democratie in Rusland in het algemeen een “droombeeld” is (“Twee Congressen” blz. 32) **[29]**. Gelukkige mensen! Als struisvogels steken zij hun kop in het zand en geloven, dat daarmee de gehele omgeving verdwijnt. Een reeks van liberale publicisten, die iedere maand zegevierend aan iedereen het verval en zelfs het verdwijnen van het marxisme verkondigen, — een reeks van liberale kranten (“St. Petersburgskie Wjedo-mosti” en vele anderen), die de liberalen steunen, die de arbeiders Brentano’s opvatting van de klassenstrijd **[30]** en de trade-unionistische opvatting van de politiek, trachten bij te brengen, — een pie jade van critici van het marxisme, wier ware tendenties door het “Credo” zo duidelijk zijn onthuld en wier letterkundige waar de enige is, die tolvrij in Rusland kan circuleren, — de opleving van de revolutionaire, niet-sociaaldemocratische richtingen, in het bijzonder na de Februari- en Maart-gebeurtenissen, — dit alles zou dus een droombeeld zijn! Dit alles zou totaal niets te maken hebben met de burgerlijke democratie!

De “Rabotsjeje Djelo”, als ook de schrijvers van de economische brief in Nr. 12 der “Iskra”, behoorden er “een weinig over na te denken waarom deze voorjaarsgebeurtenissen zulk een opleving van de revolutionaire niet-sociaaldemocratische richtingen hebben te voorschijn geroepen, in plaats van tot versterking van het gezag en het prestige van de sociaaldemocratie te voeren”. — Omdat wij niet op de hoogte van onze taak bleken te zijn, — omdat de activiteit van de massa’s groter bleek dan onze activiteit, — bij ons vond men niet voldoende geschoolde revolutionaire leiders en organisators, die de stemming in alle oppositionele lagen uitstekend kenden en zich aan de spits van de beweging wisten te plaatsen, de elementaire demonstratie in een politieke te doen overgaan, haar politiek karakter uit te breiden, enz. Onder zulke verhoudingen zullen onvermijdelijk meer bewegelijke en energieke, niet-sociaaldemocratische revolutionairen van onze achterlijkheid gebruik maken en de arbeiders, hoe vol opoffering en energie zij ook tegen de politie en de troepen zouden strijden, hoe revolutionair zij ook optreden, zullen slechts een kracht blijken, die deze revolutionairen ondersteunt; zij zullen de achterhoede van de burgerlijke democratie en niet de sociaaldemocratische voorhoede blijken te zijn. Neemt de Duitse sociaaldemocratie, aan wie onze economen alleen hare zwakke zijden willen ontlenuen. Waarom vindt er in

Duitsland geen enkele politieke gebeurtenis plaats, zonder te bewerken, dat de autoriteit en het prestige der sociaaldemocratie steeds meer wordt versterkt? Omdat de sociaaldemocratie in de revolutionaire beoordeling van deze gebeurtenissen, in het ondersteunen van elk protest tegen de willekeur steeds allen vooraan gaat. Zij laat zich niet in slaap wiegen door beschouwingen, dat de economische strijd de arbeiders op de kwestie van hun rechteloosheid stoot en dat de concrete verhoudingen fataal de arbeidersbeweging naar de revolutionaire weg drijven. Zij bemoeit zich met alle gebieden en alle kwesties van het publieke en politieke leven, zowel met de niet-bekrachtiging van een burgemeester uit de burgerlijke Fortschritts-partij door Wilhelm (het is onze economen nog niet gelukt, de Duitsers aan het verstand te brengen, dat dat eigenlijk een compromis met het liberalisme is!), als ook met de uitvaardiging van een wet tegen “onzedelijke” boeken en afbeeldingen en met de beïnvloeding van de keuze van professoren door de regering, enz., enz. Overal blijken zij vooraan te staan en de politieke ontevredenheid in alle klassen te wekken, de slaperigen wakker te schudden, de achterblijvers mee te slepen en veelzijdig materiaal voor de ontwikkeling van het politieke bewustzijn en de politieke activiteit van het proletariaat te geven. En als resultaat wordt verkregen, dat zelfs de bewuste vijanden van het socialisme met achting voor de politieke voorvechters worden vervuld en het niet zelden gebeurt, dat een belangrijk document niet slechts uit burgerlijke, maar zelfs uit bureaucratische en hofkringen door een of ander wonder op de redactietafel van de “Vorwärts” terecht komt.

Noten:

[1] Om misverstanden te vermijden, willen wij opmerken, dat we in de verdere uiteenzetting onder de economische strijd (overeenkomstig het bij ons ingeburgerde woordgebruik) steeds die “praktisch-economische strijd” verstaan, die Engels in het boven aangehaalde citaat het “verzet tegen de kapitalisten” noemt en die in de vrije landen vakverenigings-, syndicale- of trade-unionistische strijd heet. — *Noot van Lenin*

[2] In dit hoofdstuk spreken wij slechts over de politieke strijd, over de bredere of engere opvatting daarvan. Derhalve wijzen wij slechts in het voorbijgaan, eenvoudig als op een curiositeit, op de beschuldiging van de “Rabotsjeje Djelo” aan het adres van de “Iskra”, van “overdreven terughoudendheid” ten aanzien van de economische strijd (“Twee Congressen”, blz. 27, herkauwd door Martynov in zijn brochure “Sociaaldemocratie en arbeidersklasse”.) Indien de heren aanklagers de rubriek van de economische strijd van de “Iskra” jaarlijks in Kilo’s of in vellen druks wilden afmeten (zoals zij zo gaarne doen), om ze met de overeenkomstige rubriek in de “Rabotsjeje Djelo” en in de “Rabotsjaja Mysl” te vergelijken, dan zouden zij gemakkelijk inzien, dat zij zelfs in dit opzicht ten achter blijven. Blijkbaar dwingt hen de erkenning van deze eenvoudige waarheid om hun toevlucht te nemen tot argumenten, die hun verlegenheid duidelijk laten zien. De “Iskra”, — zo schrijven zij, — “moet(!), of zij wil of niet(!) met de belangrijkste levenskwesaties rekening houden, al was het ook maar(!) door correspondenties over de arbeidersbeweging op te nemen” (“Twee Congressen”, blz. 27). Ziehier waarlijk een argument dat ons volkomen vernietigt! — *Noot van Lenin*

[3] Wij zeggen “in het algemeen”, want het gaat in de “Rabotsjeje Djelo” juist om de algemene beginselen en de algemene taak van de partij als geheel. Ongetwijfeld komen er in de praktijk gevallen voor, waarin de politiek werkelijk de economie moet volgen, — maar alleen de economisten kunnen daarover in een resolutie spreken, die voor geheel Rusland is bestemd. Er zijn immers ook zulke gevallen, waarin men de politieke agitatie “vanaf het begin” “slechts op economische grondslag” kan voeren en niettemin is de “Rabotsjeje Djelo” ten slotte tot de overtuiging gekomen, dat hiervoor “geen enkele noodzakelijkheid bestaat” (“Twee Congressen”, blz. 11). In het volgende hoofdstuk zullen wij aantonen, dat de tactiek van de “politiekers” en de revolutionairen niet alleen de trade-unionistische taak van de sociaaldemocratie niet ignoreert, maar dat integendeel alleen zij de consequente verwezenlijking daarvan waarborgt. — *Noot van Lenin*

[4] Plattelandsoverheid = Zemski natsjalknik, onder het tsarisme de vertegenwoordiger van de rechterlijke en administratieve macht op het platteland, vallende onder het ministerie van binnenlandse zaken. Volgens de wet werd hij aangewezen uit de adellijke landheren ter plaatse. — *Noot van de redactie*

[5] Lenin bedoelt hier het volgende gedeelte van de resolutie van het IVde Congres van de Boend: “*Het beste middel om de brede massa’s in de beweging te betrekken is de economische strijd, op welks grondslag men de politieke agitatie moet ontwikkelen, door hem over de grenzen van de economische strijd heen uit te breiden. Het is evenwel volstrekt niet nodig van het begin af aan de politieke strijd alleen op de grondslag van de economische strijd te voeren*”. Het verslag over het Congres werd als afzonderlijke brochure uitgegeven: “*Het IVde Congres van de algemene Joodse Arbeidersbond van Litouwen, Polen en Rusland*” (Genève 1901) en eveneens in Nr. 10 van de “Rabotsjeje Djelo” gepubliceerd. — *Noot van de redactie*

[6] Sidney en Beatrice Webb: “Theorie en praktijk van het Engelse vakverenigingswezen”. — *Noot van de redactie*

[7] “Rabotsjeje Djelo”, Nr. 10, blz. 60. Dit is Martynov’s variant van de toepassing der stelling: “iedere stap van de werkelijke beweging is belangrijker dan een dozijn programs”, op de huidige chaotische toestand van onze beweging, die wij reeds hierboven hebben

gekaracteriseerd. Eigenlijk is dit slechts de vertaling in het Russisch van Bernstein's beruchte frase: — “De beweging is alles, het einddoel niets”. — *Noot van Lenin*

[8] Aanhangers van de “Rabotsjeje Djelo”. — *Noot van de redactie*

[9] Blz. 43: — Natuurlijk, als wij de arbeiders aanbevelen, bepaalde economische eisen aan de regering te stellen, dan doen wij dit, omdat de absolutistische regering op economisch gebied, daartoe gedwongen, bereid is tot het doen van zekere tegemoetkomingen”. — *Noot van Lenin*

[10] En meer van die soort. — *Noot van de redactie*

[11] Zo ondertekende Martov zijn grappig gedicht — “Hymne van de nieuwste Russische socialist”, waarin hij de opportunisten van die tijd belachelijk maakte (gepubliceerd in het tijdschrift “Zarja” Nr. 1). — *Noot van de redactie*

[12] “Rabotsjaja Mysl”, — Extra Bijvoegsel, blz. 14. — *Noot van Lenin*

[13] De cijfers tussen aanhalingstekens verwijzen naar de bladzijden van het artikel van Martynov — “De onthullings-literatuur en de proletarische strijd” in het tijdschrift “Rabotsjeje Djelo” Nr. 10, September 1901. — *Noot van de redactie*

[14] Het artikel “De onthullingsliteratuur en de proletarische strijd” in de “Rabotsjeje Djelo”, Nr. 10. — *Noot van de redactie*

[15] De eis, “aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen”, brengt het buigen voor het elementaire op het gebied van de politieke actie op de meest plastische wijze tot uit-drukking. De economische strijd neemt doorgaans elementair, d.w.z. zonder inmenging van de “revolutionaire bacillen — de intellectuelen”, zonder inmenging van de bewuste sociaaldemocraten, een politiek karakter aan. Een politiek karakter verkreeg bv. ook de economische strijd van de arbeiders in Engeland, zonder enige deelname van de socialisten. De taak van de sociaaldemocraten is evenwel met de politieke agitatie op economisch terrein niet afgelopen; het is hun taak, deze trade-unionistische politiek in een sociaaldemocratische politieke strijd te doen overgaan, van de vonken van het politieke bewustzijn, die de economische strijd in de arbeiders wekt, gebruik te maken, om de arbeiders tot het peil van het sociaaldemocratische politieke bewustzijn te verheffen. Maar de Martynov's vallen in plaats van het op elementaire wijze ontwakende politieke bewustzijn te verheffen en vooruit te drijven, voor de elementaire beweging op de knieën en bewerden en herhalen tot misselijk wordens toe, dat de economische strijd de arbeiders op de kwestie van hun politieke rechteloosheid “stoot”. Het is erg, mijne he-ren, dat dit elementair ontwaken van het trade-unionistische politieke bewustzijn u niet op de kwestie van uw sociaaldemocratische taak “stoot”! — *Noot van Lenin*

[16] Ter bevestiging, dat we deze gehele redevoering van de arbeiders aan het adres van de economisten niet eenvoudig hebben verzonnen, willen wij ons beroepen op twee getuigen, die ongetwijfeld de arbeidersbeweging van zeer nabij kennen en die toch allerminst tot voorliefde voor ons “dogmatici”, overhellen, want de ene getuige is een economist (die de “Rabotsjeje Djelo” zelfs voor een politiek orgaan houdt), de ander — een terrorist. De eerste getuige is de schrijver van -een, — wat waarheidszin en levendigheid betreft, — uitstekend artikel: “De Petersburgse arbeidersbeweging en de praktische taak van de sociaaldemocratie”, in Nr. 6 van de “Rabotsjeje Djelo”. Hij verdeelt de arbeiders in 1) bewuste revolutionairen, 2) een tussengroep, en 3) de overige massa. En ziet, deze tussengroep “interesseert zich dikwijls meer voor de kwesties van het politieke leven dan voor haar naastbijliggende economische belangen, welker verband met de algemene maatschappelijke voorwaarden reeds lang wordt begrepen “ De “Rabotsjaja Mysl” “wordt scherp gekritiseerd”: “steeds hetzelfde, al lang bekend, al lang gelezen”, “in het politieke overzicht staat weer niets” (blz. 30 en 31). Maar zelfs de derde groep: — “de meer gevoelige, jongere, door kroeg en kerk minder gedemoraliseerde arbeidersmassa, die bijna nooit de mogelijkheid heeft een boek met politieke inhoud te verkrijgen, vormt zich een door en door verkeerd oordeel over de

verschijnselen van het politieke leven als ze over de fragmentarische berichten over studenten-opstanden enz. nadenkt". En de terrorist schrijft: "Een, twee keer zal men de kleine bijzonderheden uit het fabrieksleven in verschillende vreemde steden lezen en dan zal men daarmee ophouden Het is vervelend In een arbeidersblad niet over de staat spreken dat betekent, de arbeider als een klein kind behandelen De arbeider is geen klein kind". ("Swoboda", (Vrijheid". — Red.) orgaan van de revolutionair-socialistische groep, blz. 69 en 70). — *Noot van Lenin*

[17] Een karakteristiek van het standpunt van de liberale bourgeoisie tegenover de terreur en van haar sympathie met de terroristische aanslagen wordt door Lenin in het artikel "Het absolutisme en het proletariaat" ge geven: "De liberale golf rijst en daalt in nauw verband met de stemming van de verschillende ministers, wier opeenvolging door de bommen wordt versneld. Hét valt derhalve niet te verwonderen, dat men bij ons dikwijls onder de radicale (of radicaal-doende) vertegenwoordigers van de burgerlijke oppositie sympathie met de terreur aantreft. Het valt niet te verwonderen, dat het revolutionaire intellect zich bijzonder tot de terreur voelt aangetrokken, met name zij, die niet in de levensvatbaarheid en de kracht van het proletariaat en de proletarische klassenstrijd geloven". — *Noot van de redactie*

[18] De revolutionair-socialistische groep "Swoboda" (de "Vrijheid") ontstond in Mei 1901. Aan haar hoofd stond L. Nadjezdin. Het program van de groep onderscheidde zich door verwardheid en inconsequentie. Terwijl de groep de noodzakelijkheid van de politieke strijd van de arbeidersklasse erkende, verdedigde zij tegelijkertijd de "aanvurende" terreur, d.w.z. een terreur, waardoor de arbeidersmassa tot de politieke strijd zou moeten worden aangevuurd. In de strijd tussen de twee stromingen in de Petersburgse sociaaldemocratische organisatie ondersteunde de groep de economisten. Het eigenaardige van de groep lag dus hierin besloten, dat zij haar program vormde uit afzonderlijke stellingen, van de economisten, de sociaal-revolutionairen en gedeeltelijk ook uit die van de revolutionaire sociaaldemocraten. Van zulk een mengelmoes kon natuurlijk niets terecht komen. In 1903 viel de groep uiteen. Iets later karakteriseerde Lenin in één van zijn andere werken, deze groep op de volgende wijze: "Het program dubbele boekhouding, de tactiek — dubbele boekhouding, de praktische actie — demagogie, — daar hebt gij nu het portret van de "revolutionair-socialistische" groep "Soboda". Van de uitgaven van de groep waarnaar Lenin verwijst, (terwijl hij ze kritiseert) kan men het tijdschrift "Swoboda" en de brochures "De wedergeboorte van het revolutionairisme in Rusland" en "De vooravond Van de revolutie" noemen. — *Noot van de redactie*

[19] Axelrod gaf in het door Lenin genoemde werk de volgende twee perspectieven: Het ene perspectief: "De arbeidersbeweging komt niet uit het nauwe vaarwater van de zuiver economische strijd van de arbeiders met de ondernemers en draagt op zichzelf geen politiek karakter. In de strijd om de politieke vrijheid evenwel volgen de vooraanstaande lagen van het proletariaat het burgerlijke intellect en strijden niet onder hun eigen, maar onder een vreemd vaandel voor de vrijheid". Het andere perspectief: "De sociaaldemocratie organiseert het Russische proletariaat in een zelfstandige politieke partij, die voor de vrijheid strijdt, ten dele naast en in bondgenootschap met de revolutionaire burgerlijke fracties (in zover er zulke bestaan) en ten dele evenwel door de meest volksgezinde en revolutionaire elementen van het intellect rechtstreeks in haar rijen op te nemen of aan te trekken. Het ligt voor de hand, dat het laatste perspectief van de arbeiders een veel hoger peil van politiek bewustzijn en zelfbewustzijn eist dan het eerste, waarbij de vertegenwoordigers van de burgerlijke klassen de leiders van de revolutionaire beweging zouden zijn en het proletariaat slechts een geleid wordende, een blind achter hen aan gaande massa". — *Noot van de redactie*

[20] Martynov "stelt zich een ander, reëler (?) dilemma voor" ("De sociaaldemocratie en de arbeidersklasse", blz, 19) : Of de sociaaldemocratie neemt de directe leiding van de economische strijd van het proletariaat op zich en maakt deze daardoor(!) tot revolutionaire"

klassenstrijd “Daardoor” — d.w.z. blijkbaar door de directe leiding van de economische strijd. Laat Martynov ons maar eens aantonen, waar men het heeft aanschouwd, dat het uitsluitend door de leiding van de economische strijd zou zijn gelukt, een trade-unionistische beweging in een revolutionaire klassenbeweging te veranderen. Begrijpt hij niet, dat we ons voor zulk een “veranderen” actief op de “directe leiding” van de alzijdige politieke agitatie moeten toeleggen? “of het andere perspectief: de sociaaldemocratie houdt zich van de leiding van de economische strijd van de arbeiders afzijdig en kortwiekert zich daardoor de vleugels “Het is de “Iskra”, die zich volgens de boven aangehaalde mening van de “Rabotsjeje Djelo”, afzijdig houdt. Maar wij hebben gezien, dat zij voor het leiden van de economische strijd, veel meer doet dan de “Rabotsjeje Djelo”, waarbij zij er zich niet toe beperkt en niet ter wille van deze taak naar politieke opgaven verwaarloost. — *Noot van Lenin*

[21] Bedoeld is hier het voorjaar van 1901, toen grote straat-demonstraties waren begonnen. — *Noot van de schrijver bij de uitgave van 1908.*

[22] Liebknecht dicteerde bv. tijdens de Frans-Duitse oorlog het program van actie van de gehele democratie ‘- en nog meer deden dat Marx en Engels in het jaar 1848. — *Noot van de redactie*

[23] Feitelijk, inderdaad. — *Noot van de redactie*

[24] O, heilige onnozelheid!

[25] Plaatsgebrek belette ons, in de “Iskra” op deze, voor de economen uiterst karakteristieke brief uitvoerig te antwoorden. Wij waren zeer verheugd over het verschijnen daarvan, want het gepraat over de inconsequentie van de “Iskra” ten opzichte van het klassenstandpunt was ons reeds lang en wel van de meest verschillende zijden ter ore gekomen en we zochten slechts een geschikte gelegenheid of een geformuleerde uitdrukking van de gangbare beschuldiging, om daarop te antwoorden. En wij zijn gewoon op aanvallen niet met een verdediging, maar met een tegenaanval te antwoorden. — *Noot van Lenin*

[26] In zijn brochure “Over het vraagstuk van de huidige opgaven en tactiek van de Russische sociaaldemocraten”. Geneve 1898, blz. 16-17. — *Noot van de redactie*

[27] En tussen deze artikelen (Nr. 3 van de “Iskra”) werd een artikel opgenomen, dat speciaal aan de klassentegenstellingen op ons platteland was gewijd. (Zie dit deel, het artikel “De arbeiderspartij en de boeren”.) — *Noot van de redactie*

[28] Lenin noemt hier de volgende artikelen van de “Iskra”: Het artikel in Nr. 3 van de “Iskra”. Over de noodzakelijkheid om de klassenstrijd naar het platteland over te brengen onder de titel “De arbeiderspartij en de boeren” geschreven door Lenin. Het artikel in Nr. 4 van de “Iskra” over de onverzoenbaarheid van het zelfbestuur met het absolutisme – getiteld: “Absolutisme en Zemstvo”. Het artikel was door P. Stroeve geschreven, voordat het tot een definitieve breuk met hem was gekomen. Het was gewijd aan het geheime schrijven van de tsaristische minister Witte over de Zemstvo. Over dit schrijven wordt speciaal gesproken in Lenins artikel “De ophitsers tegen de Zemstvo’s en de Hannibals van het liberalisme”. Het artikel in Nr. 8 van de “Iskra” tegen het adellijke feodale grondbezit, geschreven door Lenin naar aanleiding van de afkondiging van de wet van 21 (8) juni 1901 over het ter beschikking stellen aan particuliere personen van staatsgrond in Siberië. In het wezen van de zaak kwam de wet neer op een nieuwe aalmoes van het absolutisme aan de feodale adel. Het artikel luidt: “Feodale landheren aan het werk”. In hetzelfde nummer van de “Iskra” werd een aantekening van Lenin onder de titel “Het Zemstvo-congres” opgenomen. De aantekening werd naar aanleiding van het illegale Zemstvo-congres geschreven. Het roept de aanhangers van de Zemstvo op tot besliste strijd tegen het absolutisme. In februari-maart 1901 hadden er studentenonlusten plaats. In Nr. 3 van de “Iskra” werden deze in een artikel van V. Zasoelitsj onder de titel: “Naar aanleiding van de huidige gebeurtenissen” besproken. Het regeringsblad “Rossija” richtte zich tot de jeugd (de studenten) met de raad zich te bevrijden van de invloed van de uiterste partijen-, het verzekerde, dat de regering bereid was zonder enige strijd de weg

van de hervormingen en de omvorming van de staat op té gaan. Naar aanleiding hiervan plaatste de “Iskra” in Nr. 5 een artikel van Potrjesov onder de titel “Over doelloze dromen”. In hetzelfde nummer van de “Iskra” werd het stuk opgenomen waar Lenin naar verwijst: “De politie-campagne tegen de literatuur”, waarvan de schrijver onbekend is. In Nr. 6 van de “Iskra” wordt een beoordeling van de hervormingen van bovenaf gegeven, die door het dagblad de “Nowaja Wremja” werden voorgesteld. Dit artikel was door Lenin geschreven. Een aansporing aan de statistici om te protesteren verscheen in nr. 7 van de “Iskra”, in het stukje “Het incident in de Jekaterinoslavse Zemstvo”, dat zonder ondertekening werd gepubliceerd. Een afkeuring van de onderkruiperij van de statistici werd in Nr. 9 van de “Iskra” opgenomen in het stukje “De onderkruipers van Wjatka”. In dit stukje werd de houding van de statistici van Wjatka veroordeeld, die hun collega’s uit Jekaterinoslav, die de boycot tegen de voorzitter van hun Zemstvo Rodsjanko, hadden afgekondigd, niet steunden.

– *Noot van de redactie*

[29] Hier vinden wij ook een verwijzing naar “de concrete Russische verhoudingen, die de arbeidersbeweging onvermijdelijk naar de revolutionaire weg drijven.”. De mensen willen niet begrijpen, dat de revolutionaire weg van de arbeidersbeweging ook nog een niet-sociaaldemocratische weg kan zijn! De gehele West-Europese bourgeoisie heeft immers onder het absolutisme de arbeiders naar de revolutionaire weg “gedreven” en zij deed dit welbewust. Wij, sociaaldemocraten, mogen ons evenwel daarmee niet tevreden stellen. En als wij op enigerlei wijze de sociaaldemocratische politiek tot elementaire trade-unionistische politiek degraderen, dan werken wij daarmee juist de burgerlijke democratie in de hand.

– *Noot van Lenin*

[30] Professor Brentano, die het bestaan van de klassenstrijd erkende, probeerde hem in het belang van de bourgeoisie uit te leggen. Volgens zijn opvatting behoeft de arbeidersklasse niet voor haar dictatuur te strijden, omdat zij ook onder de voorwaarden van het kapitalisme en bij ondersteuning door de staat (die volgens Brentano geen orgaan van klassenheerschappij en onderdrukking is) de bevrediging van haar eisen kan bereiken. De weg van geleidelijke hervormingen en economische samenwerking tussen de klassen — dat was zijn theorie, die de sociaaldemocraten zich tegenwoordig hebben eigen gemaakt. In deze zin spreekt Lenin dan ook over de Brentanovse (d.w.z. de burgerlijke) opvatting van de klassenstrijd. – *Noot van de redactie*

4. Het handwerkersgedoe van de economisten en de organisatie van de revolutionairen

De hierboven door ons geanalyseerde beweringen van de “Rabotsjeje Djelo”, dat de economische strijd het meest breed aanwendbare middel van de politieke agitatie is, dat het thans onze taak is aan de economische strijd zelf een politiek karakter te verlenen, enz., brengen een bekrompen opvatting, niet slechts van onze politieke, maar ook van onze organisatorische opgaven tot uitdrukking. Voor de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” is een algemeen-Russische gecentraliseerde organisatie, die alle mogelijke verschijnselen van de politieke oppositie, het protest en de verbolgenheid tot een gemeenschappelijke aanval verenigt, — een organisatie, die uit beroepsrevolutionairen bestaat en door werkelijke politieke leiders van het gehele volk wordt geleid -, in het geheel niet nodig, en daarom kan zij in zulk een strijd ook niet tot stand worden gebracht. En dit is ook begrijpelijk. Het karakter van de organisatie van elke instelling wordt op natuurlijke en noodzakelijke wijze door de inhoud van de werkzaamheid dezer instelling bepaald.

Daarom sanctioneert en legaliseert de “Rabotsjeje Djelo” door zijn boven geanalyseerde beweringen het enige kader, niet slechts van de politieke actie, maar ook dat van de organisatorische arbeid. En ook in dit geval is zij, — als steeds — een orgaan, welks bewustheid voor de elementaire beweging capituleert. Maar intussen is het buigen voor de elementair ontstaande organisatievormen, het gebrek aan inzicht in het feit, hoe beperkt en primitief ons organisatiewerk is, hoezeer wij nog op dit belangrijk gebied “handwerkers” zijn, dit gebrek aan inzicht, zeg ik, is de ware ziekte van onze beweging. Dit is geen ziekte van het verval, maar een ziekte van de groei, — dat spreekt van zelf. Maar juist nu, nu de golf van de elementaire verbolgenheid ons, de leiders en organisatoren van de beweging, als het ware overstelpt, is de meest onverzoenlijke strijd tegen iedere verdediging van de achterlijkheid, tegen ieder tot wet verheffen van de bekrompenheid op dit gebied bijzonder noodzakelijk; is het bijzonder noodzakelijk, in ieder, die aan de praktische arbeid deelneemt of enkel van plan is, zich daaraan te wijden, ontevredenheid met het bij ons heersende handwerkersgedoe op te wekken en de onbuigzame vastberadenheid, zich daarvan te bevrijden.

A) WAT BETEKENT “HANDWERKERSGEDOE”?

Trachten wij deze vraag door een klein beeld van de werkzaamheden van een typische sociaaldemocratische studiekering uit de jaren 1894 tot 1901 te beantwoorden. Wij hebben reeds gewezen op de algemene geestdrift voor het marxisme bij de studerende jeugd van dit tijdperk. Deze geestdrift betrof natuurlijk niet alleen en niet zozeer het marxisme als theorie, als wel het antwoord op de vraag: “Wat te doen?” en de oproep tot een campagne tegen de vijand. En de nieuwe strijders trokken met een verwonderlijk primitieve uitrusting en geoefendheid ten strijde. In een massa gevallen was er zelfs bijna in het geheel geen uitrusting en niet de geringste geoefendheid aanwezig. Men trok in de oorlog als boeren van de ploeg, slechts met een knuppel gewapend. Een studiekering van studenten knoopt betrekkingen met de arbeiders aan en gaat aan het werk, zonder enigerlei verbinding met de oude leiders van de beweging, zonder verbinding met kringen in andere plaatsen, of ook maar in andere delen van de stad (of in ander inrichtingen van onderwijs), zonder enigerlei organisatie van de afzonderlijke takken van de revolutionaire arbeid, zonder enigerlei stelselmatig plan van actie voor een wat langer tijdsgewricht. De kring ontplooit geleidelijk een meer en meer omvangrijke propaganda en agitatie, trekt door het feit van naar optreden de sympathie van tamelijk brede lagen van arbeiders, de sympathie van een zeker gedeelte van de beschaafde kringen, dat geld geeft en aan het “comité” steeds weer nieuwe groepen van jeugdigen ter beschikking stelt. De aantrekkingskracht van het comité (of van de “strijdbond”) groeit, de omvang van zijn actie groeit en hij breidt deze werkzaamheden op volkomen elementaire wijze uit: dezelfde mensen, die een jaar of enige maanden geleden in de studentenkringen optraden en de vraag: “Waarheen te gaan?” oplosten, die betrekkingen met de arbeiders aanknoopten en onderhielden, vlugschriften schreven en uitgaven, knopen betrekkingen aan met andere groepen van revolutionairen, verschaffen zich literatuur, beginnen een plaatselijke krant uit te geven, over het houden van een demonstratie te spreken en gaan tenslotte tot openlijke oorlogsdaden over (waarbij zulk een openlijke oorlogsdad — al naar gelang der omstandigheden — ook reeds het eerste agitatie-vlugschrift of het eerste nummer van de kant of de eerste demonstratie kan zijn). En gewoonlijk leidt reeds het eerste begin dezer acties er onmiddellijk toe, dat de organisatie volkomen in elkaar stort. Onmiddellijk en volkomen, juist omdat deze oorlogsdaden niet het resultaat waren van een stelselmatig, van tevoren overdacht en geleidelijk voorbereid plan voor een langdurige en hardnekkige strijd, maar eenvoudig het op elementaire wijze aangroeien van traditioneel verricht kringwerk; omdat de politie natuurlijk bijna altijd alle hoofdleiders van de plaatselijke beweging kende, die zich al op de studentenbanken hadden “aanbevolen”, en slechts het voor naar gunstige ogenblik voor een overval afwachtte, nadat zij opzettelijk aan de kring de mogelijkheid had gegeven om zich uit te breiden en te ontplooiën, om een grijpbaar corpus delicti [1] te hebben en steeds opzettelijk enige haar bekende mensen op vrije voeten liet — “voor de teelt” (zoals de technische uitdrukking luidt, die, voor zover mij bekend is, zowel door onze vrienden als ook door de gendarmen wordt gebruikt). Men moet zulk een oorlog wel met een veldtocht met knuppels gewapende boerenbenden tegen een modern uitgerust leger vergelijken. En men moet zich slechts over de levenskracht van de beweging verwonderen, die ondanks dit volledig gebrek aan voorbereiding bij de strijdenden zich uitbreidde, groeide en overwinningen behaalde. Het is waar, van historisch standpunt uit was het primitieve van de uitrusting in de aanvang niet alleen onvermijdelijk maar zelfs gewettigd als een van de voorwaarden voor het op brede schaal aantrekken van strijders. Maar zodra er ernstige krijgsverrichtingen begonnen (en zij begonnen eigenlijk reeds met de stakingen in de zomer van 1896) — deden de gebreken van onze strijdorganisatie zich steeds sterker en sterker gevoelen. Nadat de regering in de eerste tijd in verwarring was geraakt en een reeks van fouten had begaan (zoals bv. het beroep op de openbaarheid met de schildering van de schanddaden der socialistten of het verbannen van arbeiders uit de hoofdsteden naar de industriecentra in de provincie), paste zij zich snel aan de

nieuwe strijdverhoudingen aan en wist zij haar in alle volmaaktheid uitgeruste afdelingen van provocateurs, spionnen en gendarmen op de juiste plaats te brengen. De overvallen begonnen zich zo veelvuldig te herhalen, zulk een massa mensen te vatten, de plaatselijke kringen zo zeer weg te vegen, dat de arbeidersmassa letterlijk alle leiders verloor, de beweging een ongelooflijk sprongsgewijs karakter aannam en er absoluut geen continuïteit en samenhang van het werk tot stand kon komen. De verbazingwekkende verbrokkeling van de plaatselijke functionarissen, de toevallige samenstelling van de studiekringen, het gebrek aan voorbereiding en de enge gezichtskring op het gebied van de theoretische, politieke en organisatorische vraagstukke waren het onvermijdelijke resultaat van de beschreven verhoudingen. De zaak ging zo ver, dat op enige plaatsen de arbeiders tengevolge van ons gebrek aan doorzettingsvermogen en conspiratie, van wantrouwen tegen de intellectuelen werden vervuld en zich van hen afzijdig hielden: de intellectuelen, zeggen zij, veroorzaken door hun al te ondoordacht optreden het ineensstorten van de kringen!

Dat dit handwerkersgedoe tenslotte door alle denkende sociaaldemocraten als een ziekte wordt gevoeld, — dat weet een ieder, die met de beweging ook maar enigermate is bekend. Doch opdat de lezer, die de beweging niet kent, niet gelove, dat wij kunstmatig een bijzonder stadium of een bijzondere ziekte van de beweging “construeren”, willen wij ons op een reeds aangehaalde getuige beroepen. Men duide ons het lange citaat niet ten kwade.

“Wanneer de geleidelijke overgang tot een meer omvangrijke praktische actie”, — schrijft B.w in Nr. 6 van de “Rabotsjeje Djelo”, — “een overgang die rechtstreeks afhankelijk is van de algemene overgangstijd, die de Russische arbeidersbeweging doormaakt, een karakteristiek kenmerk is... dan is er nog een ander, niet minder belangwekkend kenmerk in het algemene mechanisme van de Russische arbeidersrevolutie. Wij spreken over het *algemene gebrek aan tot actie deugdelijke revolutionaire krachten* [2], dat zich niet slechts in Petersburg, maar in geheel Rusland doet gevoelen. Met de algemene opleving van de arbeidersbeweging, met de algemene ontwikkeling van de arbeidersmassa, met de steeds menigvuldiger wordende stakingen, met de steeds openlijker optredende massastrijd van de arbeiders, waardoor de vervolgingen door de regering, de arrestaties, de verbanningen, de uitzettingen worden versterkt, treedt dit gebrek aan kwalitatief hoog ontwikkelde revolutionaire krachten steeds scherper naar voren en blijft ongetwijfeld niet zonder invloed op de diepte en het algemeen karakter van de beweging. Vele stakingen worden zonder sterke en directe inwerking van de revolutionaire organisaties gevoerd... er doet zich een gebrek aan agitatie-vlugschriften en illegale literatuur gevoelen, de arbeiderskringen blijven zonder agitatoren... Hand in hand daarmee treedt een voortdurend gebrek aan geldmiddelen op. In een woord: de groei van de arbeidersbeweging overvleugelt de groei en de ontwikkeling van de revolutionaire organisaties. Het aantal actieve revolutionairen blijkt te onbetekenend te zijn om in hun handen de invloed op de gehele, in beweging geraakte arbeidersmassa te concentreren, om aan alle bewegingen ook maar een schijn van evenwichtigheid en organisatie te verlenen... De afzonderlijke kringen, de afzonderlijke revolutionairen worden niet bijeen gebracht, zijn niet verenigd, zij vormen geen eensgezinde, sterke en gedisciplineerde organisatie met planmatig ontwikkelde delen...”.

En nadat de schrijver heeft vastgesteld, dat het onmiddellijk verschijnen van nieuwe, op de plaats van de uit elkaar geslagen kringen, “slechts de levenskracht van de beweging maar nog niet het voorhanden zijn van een voldoende aantal volkomen geschikte revolutionaire leiders bewijst”, besluit hij: —

“Het gebrek aan praktische voorbereiding van de Petersburgse revolutionairen vertoont zich ook in de resultaten van hun werk. De jongste processen, in het bijzonder die van de groepen “Zelfbevrijding” en “Strijd van de arbeid tegen het kapitaal” [3], hebben duidelijk aangetoond, dat een jong agitator, die de arbeidsverhoudingen niet in onderdelen kent en bijgevolg ook niet de agitatie in een bepaald bedrijf, die de beginselen van de conspiratie niet

kent en zich slechts de algemene opvattingen van de sociaaldemocraten heeft eigen gemaakt” (heeft hij zich die eigen gemaakt?), “misschien een 4, 5, 6 maanden kan werken. Dan volgt zijn arrestatie, die dikwijls het verbrijzelen van de gehele organisatie of ten minste van een deel daarvan ten gevolge heeft. Nu rijst de vraag, of een succesvolle en vruchtbare werkzaamheid van een groep mogelijk is, welker bestaan slechts op maanden is berekend? Blijkbaar kunnen de gebreken van de bestaande organisatie niet ten voile aan de overgangstijd worden geweten... blijkbaar speelt de kwantitatieve en vooral de kwalitatieve samenstelling van de actieve organisaties hier een niet geringe rol en de eerste taak van ons, sociaaldemocraten... moet zijn: *de werkelijke vereniging van de organisaties bij een gestrengde keuze van de leden*”.

B) HET HANDWERKERSGEDOE EN HET ECONOMISME

Wij moeten thans bij een vraag stilstaan, die iedere lezer zich waarschijnlijk reeds heeft gesteld. Kan men dit handwerkersgedoe, dat als een ziekte van de groei aan de gehele beweging eigen is, met het economisme, als een van de richtingen in de Russische sociaaldemocratie, in verband brengen? Wij menen van ja. Ons allen, ook degenen, die van begin af aan stevig op het standpunt van het revolutionaire marxisme hebben gestaan, ontbreekt het aan praktische voorbereiding, aan begrip van het organisatorische werk. En dit gebrek aan voorbereiding zou op zichzelf beschouwd natuurlijk niemand aan de mannen van de praktijk kunnen verwijten. Maar behalve het gebrek aan scholing behoort tot het begrip van het “handwerkersgedoe” nog iets anders: de beperkte omvang van de revolutionaire arbeid in het algemeen, het niet begrijpen, dat op dit eng begrensde werk ook geen goede organisatie van de revolutionairen kan worden opgebouwd; tenslotte — en dit is de hoofdzaak — de pogingen om deze beperktheid te rechtvaardigen en tot een bijzondere “theorie” te verheffen, d.w.z. het buigen voor het elementaire ook op dit gebied. Zodra zulke pogingen aan de dag waren getreden, werd het reeds ontwijfelbaar, dat het handwerkersgedoe met het economisme verbonden is en dat wij ons van de enge begrenzing van onze organisatorische werkzaamheid niet zullen bevrijden, wanneer wij ons niet van het economisme in het algemeen bevrijden (d.w.z. van de bekrompen opvatting, zowel van de theorie van het marxisme als ook van de rol der sociaaldemocratie en van haar politieke taak). En deze pogingen traden in tweërlei richting aan het licht. De enen zeiden: de arbeidersmassa zelf heeft nog niet zulke omvangrijke en militante politieke opgaven opgeworpen, als de revolutionairen haar “opdringen”; zij moet nog voor naastbij liggende politieke eisen strijden, de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” voeren [4] (en met deze voor de massale beweging “toegankelijke” strijd komt natuurlijkerwijs ook een, zelfs voor de minst geschoolde jeugd “toegankelijke” organisatie overeen). Anderen, wien elke “geleidelijkheid” verre lag, zeiden: “de politieke revolutie” kan en moet worden ten uitvoer gebracht, maar daarvoor is het volstrekt niet noodzakelijk, een sterke organisatie van revolutionairen te scheppen, die het proletariaat tot standvastige en taaie strijd opvoedt; daartoe is voldoende, dat wij allen de ons “toegankelijke” en reeds goed bekende knuppel ter hand nemen. Om zonder allegorieën te spreken — dat wij de algemene staking doorvoeren [5]; of dat wij de “trage” gang van de arbeidersbeweging met behulp van een “exciterende terreur” [6] trachten aan te vuren. Deze beide richtingen, de opportunisten zowel als de “revolutionisten”, capituleren voor het heersende handwerkersgedoe; zij geloven niet in de mogelijkheid zich daarvan te bevrijden, zij begrijpen onze eerste en dringendste praktische taak niet: een organisatie van revolutionairen te scheppen, die in staat is de energie, taaigheid en geregelde voortzetting van de politieke strijd te verzekeren.

Wij hebben zo-even de woorden van B-w aangehaald: “de groei van de arbeidersbeweging overvleugelt de groei en de ontwikkeling van de revolutionaire organisaties”. Deze “waardevolle mededeling van iemand, die de toestand van nabij beschouwt” (beoordeling van het artikel van B-w door de redactie van de “Rabotsjeje Djelo”) heeft voor ons dubbele waarde. Zij toont, dat wij gelijk hadden, toen wij de voornaamste oorzaak van de huidige crisis in de Russische sociaaldemocratie in de omstandigheid zagen, dat de leiders (de “ideologen”, de revolutionairen, de sociaaldemocraten) bij de elementaire opleving van de massa’s ten achter zijn gebleven. Zij toont, dat al die uitspraken van de schrijvers van de economische brief (in Nr. 12 van de “Iskra”) van B. Krijsjevski en Martynov over het gevaar om de betekenis van het elementaire, van de grauwe dagelijkse strijd te onderschatten, over de tactiek als proces, enz. juist een verheerlijking en een verdediging van het handwerkersgedoe zijn. Deze mensen, die het woord “theoreticus” niet zonder verachtelijke grimassen kunnen uitspreken, die hun knieval voor het in het leven aan de dag tredende gebrek aan voorbereiding en scholing “aanvoelen van het leven” noemen, openbaren in werkelijkheid, dat

zij van onze meest dringende praktische taak geen begrip hebben. Mensen, die ten achter zijn gebleven, roepen zij toe: Markeert de pas! Loopt niet vooruit! Tot mensen, die aan gebrek aan energie en initiatief in het organisatie-werk lijden, aan gebrek aan “plannen” om de zaak op brede en stoutmoedige wijze te stellen, schreeuwen zij over de “tactiek als proces”! Onze hoofdzonde bestaat in het omlaag halen van onze politieke en organisatorische opgaven tot het peil van de naastbijliggende, “tastbare”, “concrete” belangen van de dagelijkse economische strijd, — en men blijft ons voorzingen: men moet de economische strijd zelf een politiek karakter verlenen! Nog eens: dat is letterlijk zulk een “aanvoelen van het leven”, als de held van het volksepos aan de dag legde, die bij het zien van een begrafenisstoet uitriep: “kalm aan dan breekt het lijntje niet”!

Men herinnere zich, met welk een onvergelykelijke eigenwaan en hoogmoed deze al te wijze mensen Plechanov aan het verstand trachtten te brengen, dat:

“de politieke vraagstukken in de werkelijke, praktische zin van het woord, d.w.z. in de zin van de doelmatige en succesvolle praktische strijd voor politieke eisen, voor de arbeiderskringen in het algemeen (sic!) niet toegankelijk zijn” (“Antwoord van de redactie van de Rabotsjeje Djelo”, blz. 24).

Er zijn kringen en kringen, mijne heren! Voor een kring van “handwerkers” zijn natuurlijk de politieke vraagstukken niet toegankelijk, zolang deze handwerkers hun handwerkersgedoe niet hebben ingezien en zich daarvan niet hebben bevrijd. Maar wanneer deze handwerkers bovendien nog op hun handwerkersgedoe verliefd zijn, — wanneer zij het woord “praktisch” bestendig cursief schrijven en zich verbeelden, dat de praktijk van hen eist, dat zij hun opgaven tot op het peil van het begripsvermogen van de achterlijkste lagen van de massa’s naar beneden halen, — dan is het natuurlijk met deze handwerkers hopeloos gesteld en zijn voor hen werkelijk de politieke opgaven in het algemeen ontoegankelijk. Maar voor een kring van coryfeeën van de aard van Alexejev en Mysjkin, Chaltoerin en Zjeljabov, zijn de politieke opgaven in de meest werkelijke, in de meest praktische zin van dat woord toegankelijk; zij zijn hun juist daarom en in zover toegankelijk, als hun vurige prediking in de elementair ontwakende massa weerklank vindt, als hun vonken spattende energie door de energie van de revolutionaire klasse wordt overgenomen en ondersteund. Plechanov had duizendmaal gelijk, toen hij niet slechts op deze revolutionaire klasse wees, niet slechts de onvermijdelijkheid, de noodzakelijkheid van haar elementair ontwaken bewees, maar ook de “arbeiderskringen” voor een hoge en grootse politieke taak plaatste. Gij evenwel beroept u op de sindsdien ontstane massabeweging om die taak naar beneden te halen, — om de energie en de omvang van de actie van de “arbeiderskringen” in te krimpen. Betekent dit soms iets anders dan de verliefdheid van de handwerker op zijn handwerkersgedoe? Gij pocht op uw praktische zin en hebt geen ogen voor het aan iedere Russische practicus bekende feit, welke wonderen voor de zaak van de revolutie de energie niet alleen van een kring, maar zelfs van een enkele persoon kan wrochten. Of gelooft gij, dat in onze beweging geen coryfeeën zoals in de jaren 70 kunnen voorkomen? Waarom dan niet? Omdat wij niet voldoende zijn voorbereid? Maar wij bereiden ons voor en zullen ons voorbereiden tot het einde toe! Wei is waar is er bij ons ongelukkigerwijze in het stilstaande water van de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” bederf ontstaan; er verschenen mensen, die voor de elementaire beweging de knie buigen en ze aanbidden, terwijl zij vol eerbied naar “het achterste” van het Russische proletariaat opzien. (Volgens de uitdrukking van Plechanov [7]) Wij zullen echter dit bederf weten te overwinnen. Juist nu kan de Russische revolutionair, die zich door een in waarheid revolutionaire theorie laat leiden en op een in waarheid revolutionaire en elementair ontwakende klasse steunt, eindelijk — eindelijk! — zich in zijn voile grootte oprichten en heel zijn heldenkracht ontplooien. Hiertoe is slechts nodig, dat iedere poging om onze politieke taak en de omvang van ons organisatie-werk te verkleinen, bij de massa van de mannen der praktijk, bij de nog grotere massa van mensen, die reeds sedert de schoolbanken

van praktische arbeid dromen, op hoon en verachting stoot. En dat zullen wij bereiken, wees daar zeker van, mijne heren!

Maar indien de lezer parels van “economische” verliefdheid op het handwerkersgedoe wil zien, dan moet hij zich natuurlijk van de eclectische en weifelende “Rabotsjeje Djelo” naar de consequente en besliste “Rabotsjaja Mysl” wenden.

“Thans twee woorden over de zogenaamde revolutionaire intellectuelen”, schreef R. M. in het “Extra Bijvoegsel”, blz. 13 — “die hebben weliswaar meer dan eens metterdaad hun volledige bereidwilligheid getoond, om “het tsarisme beslissend slag te leveren”. Het is alleen maar ongelukkig, dat onze revolutionaire intellectuelen, die door de politieke politie meedogenloos worden vervolgd, de strijd tegen deze politieke politie voor de politieke strijd tegen het absolutisme hielden. Daarom blijft voor hen tot nu toe de kwestie ook onopgehelderd “waar de krachten voor de strijd tegen het absolutisme vandaan te halen?”

Niet waar, is deze minachting voor de strijd tegen de politie van de kant van een vereerder (in de slechte zin van het woord) van de elementaire beweging niet kostelijk? Hij is bereid om onze conspiratieve onbeholpenheid te rechtvaardigen met de bewering, dat, — met het oog op de bestaande elementaire massabeweging, de strijd tegen de politieke politie voor ons eigenlijk ook niet belangrijk is! Deze monsterachtige gevolgtrekking zullen slechts zeer, zeer weinigen onderschrijven: zo brandend is voor allen het vraagstuk van de gebreken van onze revolutionaire organisaties. Maar als Martinov bv. ze niet zal onderschrijven, dan alleen omdat hij niet in staat is of de moed niet heeft zijn stellingen tot het einde toe door te denken. Inderdaad, eist soms zulk een “taak”, als het opstellen door de massa van concrete eisen, die tastbare resultaten beloven, bijzondere zorg voor het stichten van een vaste, gecentraliseerde strijdorganisatie van revolutionairen? Wordt deze “taak” soms ook niet vervuld door zulk een massa, die in het geheel niet “tegen de politieke politie strijdt”? Meer dan dit: zou deze taak soms vervuld kunnen worden, indien niet naast de weinige leiders ook (en wel in overgrote meerderheid) zulke arbeiders zich daaraan zetten, die volstrekt niet in staat zijn om “tegen de politieke politie te strijden”? Zulke arbeiders, doorsneemensen uit de massa zijn in staat om een geweldige energie en zelfopoffering in een staking, in straatgevechten tegen de politie en de troepen aan de dag te leggen; zij zijn in staat (en zij alleen) om over de uitslag van onze gehele beweging te beslissen; — maar juist de strijd tegen de politieke politie eist bijzondere eigenschappen, eist beroepsrevolutionairen. En wij moeten er niet alleen voor zorgen, dat de massa concrete eisen “stelt” maar ook daarvoor, dat de massa van de arbeiders uit naar middenin steeds groter aantal zulke beroepsrevolutionairen “voortbrengt”. Zo zijn wij tot het vraagstuk van de verhouding tussen de organisatie van beroepsrevolutionairen en de zuivere arbeidersbeweging gekomen. Dit vraagstuk, dat in de literatuur een zwakke weerklank heeft gevonden, heeft ons “politici”, in onze gesprekken en discussies met min of meer naar het economisme overhellende kameraden veel bezig gehouden. Het loont de moeite, daar in het bijzonder bij stil te staan. Maar eerst willen wij nog met een citaat onze stelling over het verband tussen het handwerkersgedoe en het economisme besluiten.

“De groep “Bevrijding van de Arbeid”, — schreef de heer N.N. [8] in zijn “Antwoord”, — “eist de rechtstreekse strijd tegen de regering, zonder er over na te denken, waar de materiele kracht voor deze strijd is, zonder aan te tonen, *waar voor haar de wegen liggen*”.

En de laatste woorden cursief, maakt de schrijver bij het woord “wegen” de volgende opmerking: —

“Deze omstandigheid kan niet door conspiratieve doeleinden worden verklaard, omdat in het program niet van een samenzwering, maar van een — massabeweging sprake is. Maar de massa kan geen heimelijke wegen gaan. Is soms een geheime staking mogelijk? Is soms een geheime demonstratie of petitie mogelijk?” (“Vademecum”, blz. 59).

De schrijver is tot vlak bij het vraagstuk van deze “materiele kracht” (de bewerkers van stakingen en demonstraties) en van de “wegen” van de strijd gekomen, maar daarbij bleek hij

toch een verwarrend gebrek aan begrip te tonen, want hij “buigt de knie” voor de massabeweging, d.w.z. hij beschouwt deze als iets, dat ons van onze revolutionaire activiteit bevrijdt en niet als iets, dat onze revolutionaire activiteit moet aanmoedigen en aansporen. Een geheime staking is niet mogelijk voor hen, die er aan deelnemen en voor alle daarmee direct in aanraking komende personen. Maar voor de massa van de Russische arbeiders kan deze staking een “geheim” blijven (en in de meeste gevallen blijft ze dit ook), want de regering zal er voor zorgen, dat elke aanraking met de stakers wordt afgesneden en dat elke verspreiding van mededelingen over de staking onmogelijk wordt gemaakt. Hier is nu reeds een speciale “strijd tegen de politieke politie” noodzakelijk, een strijd, die zulk een brede massa, die aan stakingen deelneemt, nooit actief zal kunnen voeren. Deze strijd moet “naar alle regelen van de kunst” worden georganiseerd door mensen, die van de revolutionaire werkzaamheid een beroep maken. Het organiseren van deze strijd is niet minder noodzakelijk geworden, omdat de massa elementair in de beweging wordt getrokken. Integendeel, daardoor wordt de organisatie nog meer noodzakelijk, want wij, specialisten, zouden onze directe plichten tegenover de massa niet nakomen, indien wij de politie niet wisten te beletten van iedere staking en iedere manifestatie een geheim te maken (en indien wij ze zelf niet menigmaal in het geheim voorbereidden). Wij kunnen daartoe juist in staat zijn, omdat de elementair ontwakende massa ook uit naar midden in steeds groter en groter aantal “beroepsrevolutionairen” zal voortbrengen (wanneer wij het niet in ons hoofd halen, de arbeiders op elke wijze aan te sporen de pas te markeren).

C) DE ORGANISATIE VAN DE ARBEIDERS EN DE ORGANISATIE VAN DE REVOLUTIONAIRES

Valt voor een sociaaldemocraat het begrip van de politieke strijd samen met het begrip van de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering”, dan moet men natuurlijk verwachten, dat het begrip “organisatie van de revolutionairen” voor hem min of meer met het begrip “organisatie van de arbeiders” zal samenvallen. En dit geschiedt werkelijk; zodat wij letterlijk verschillende talen blijken te spreken, wanneer wij over organisatie spreken. Zo herinner ik mij bv. als de dag van heden een gesprek met een tamelijk consequent econoom, dien ik vroeger niet had gekend. Het gesprek liep over de brochure “Wie zal de politieke revolutie volbrengen?” [9] en wij waren het spoedig met elkaar eens, dat haar voornaamste gebrek het verwaarlozen van het vraagstuk der organisatie was. Wij verbeeldden ons reeds, dat wij het volkomen met elkaar eens waren — maar... het gesprek gaat verder en daar blijkt, dat wij over verschillende dingen spreken. Onze econoom beschuldigt de schrijver, dat hij de stakingskassen, de ondersteuningsverenigingen, enz. over het hoofd heeft gezien, terwijl ik de organisatie van de revolutionairen op’ het oog had, die noodzakelijk is om de politieke revolutie te “volbrengen”. En nauwelijks was dit meningsverschil aan de dag getreden, — of ik herinner mij reeds niet, dat ik het over welke principiële kwestie dan ook met deze econoom eens kon worden!

Wat was de oorsprong van onze meningsverschillen? Die lag juist in het feit, dat de econoom voortdurend van het sociaaldemocratie in het trade-unionisme vervallen, zowel bij de organisatorische als ook bij de politieke opgaven. De politieke strijd van de sociaaldemocratie is veel omvangrijker en ingewikkelder dan de economische strijd van de arbeiders tegen de ondernemers en de regering. Juist zo (en dientengevolge) moet de organisatie van de revolutionaire sociaaldemocratische partij onvermijdelijk van een andere soort zijn dan de organisatie van de arbeiders voor zulk een strijd. De organisatie van de arbeiders moet ten eerste een vakorganisatie zijn; ten tweede moet zij zo omvangrijk mogelijk zijn; ten derde moet zij zo min mogelijk conspiratief zijn (ik spreek natuurlijk hier en verder alleen met het oog op het absolutistische Rusland). De organisatie van de revolutionairen daarentegen, moet in de eerste plaats en in hoofdzaak mensen omvatten, wier beroep de revolutionaire werkzaamheid is (daarom spreek ik ook over een organisatie van *revolutionairen*, waarbij ik de revolutionaire sociaaldemocraten op het oog heb). Tegenover dit algemene kenmerk van de leden van zulk een organisatie *moet ieder onderscheid tussen arbeiders en intellectuelen volkomen verdwijnen*, om geheel te zwijgen over het onderscheid in beroepen Van de enen en de anderen. Deze organisatie moet noodzakelijkerwijs niet zeer omvangrijk en zo conspiratief mogelijk zijn. Gaan we op dit drievoudige verschil nader in.

In landen met politieke vrijheid is het onderscheid tussen de vak- en de politieke organisatie volkomen duidelijk, even duidelijk als het onderscheid tussen de trade-unions en de sociaaldemocratie. De verhouding tussen de laatste en de eerste neemt natuurlijk in de verschillende landen onvermijdelijk verschillende vormen aan, al naar de historische, juridische en andere verhoudingen, — zij kunnen meer of minder nauw, gecompliceerd enz. zijn, (van ons standpunt moeten zij zo nauw en zo ongecompliceerd mogelijk zijn) maar van een samenvallen van de vakverenigingen met de organisaties van de sociaaldemocratische partij kan in vrije landen geen sprake zijn. In Rusland evenwel wordt op het eerste gezicht door de onderdrukking van het absolutisme elk onderscheid tussen de sociaaldemocratische organisatie en de arbeidersvereniging uitgewist, want alle arbeidersverenigingen en alle kringen zijn verboden, want het belangrijkste verschijnsel en het belangrijkste werktuig van de economische strijd van de arbeiders, — de staking — geldt in het algemeen als criminele (en somtijds zelfs als politieke) misdaad! Onze verhoudingen “stoten” dus enerzijds de arbeiders, die de economische strijd voeren, ten eerste op politieke vraagstukken en

anderzijds “stoten” zij de sociaaldemocraten tot het verwisselen van het trade-unionisme met het sociaaldemocratie (en onze Krijsjevski’s, Martynov’s & Co., die met bijzondere ijver over dit “stoten” van de eerste soort spreken, merken het “stoten” van de tweede soort niet op). Inderdaad: men stelle zich mensen voor, die voor 99 procent door de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” in beslag zijn genomen. Een deel van hen zal in de loop van de gehele periode hunner werkzaamheid (vier-zes maanden) [10] geen enkele maal op het vraagstuk van de noodzakelijkheid van een meer gecompliceerde organisatie van revolutionairen stoten; anderen zullen misschien op de betrekkelijk ruim verspreide Bernstein-literatuur “stoten”, waaruit zij de overtuiging van het bijzondere belang van de “onafgebroken voortgang van de grauwe dagelijkse strijd” zullen putten. Weer anderen, tenslotte, zullen misschien in geestdrift geraken voor de verleidelijke idee, aan de wereld een nieuw staaltje van de “nauwe en organische verbinding met de proletarische strijd”, de verbinding tussen de vak- en de sociaaldemocratische beweging te tonen. Hoe later, dat een land het strijdperk van het kapitalisme en bij gevolg ook van de arbeidersbeweging binnen treedt, — kunnen zulke mensen argumenteren, — des te meer kunnen de socialisten aan de vakbeweging deelnemen en haar ondersteunen, — des te minder kunnen en moeten er niet-sociaaldemocratische vakverenigingen zijn. Tot zover is deze beschouwing volkomen juist, maar het ongeluk wil, dat men nog verder gaat en van een volledige samensmelting van het sociaaldemocratie met het trade-unionisme droomt. Wij zullen dadelijk aan het voorbeeld van de statuten van de Petersburgse “Strijdbond” zien, hoe schadelijk zulke dromerijen op onze organisatieplannen inwerken. De organisaties van de arbeiders voor de economische strijd moeten vakorganisaties zijn. Iedere sociaaldemocratische arbeider moet deze organisaties zo goed mogelijk ondersteunen en actief daarin werken. Dit is juist. Maar het is volstrekt niet in ons belang, te eisen, dat slechts sociaaldemocraten lid van de “bedrijfs”-verenigingen mogen zijn: dat zou de omvang van onze invloed op de massa’s beperken. Laten aan de bedrijfsverenigingen maar alle arbeiders deelnemen, die de noodzakelijkheid van de aansluiting voor de strijd tegen de ondernemers en de regering begrijpen. Het doel van de bedrijfsvereniging zelf zou onbereikbaar zijn, indien deze bedrijfsverenigingen niet zeer omvangrijke organisaties waren.

En hoe meer omvangrijk deze organisaties zijn, des te groter zal onze invloed daarop zijn, — een invloed, die niet slechts bij de “elementaire” ontwikkeling van de economische strijd blijkt” maar ook door de rechtstreekse, doelbewuste inwerking van de socialistische leden van de bond op hun kameraden. Maar bij een brede samenstelling van de organisatie is een strenge conspiratie, (die een veel grotere scholing eist dan het deelnemen aan de economische strijd), onmogelijk. Hoe deze tegenstrijdigheid tussen de noodzakelijkheid van een brede samenstelling en een strenge conspiratie op te heffen? Hoe te bereiken, dat de vakorganisaties zo weinig mogelijk conspiratief zijn? Daartoe kunnen, in het algemeen gesproken, slechts twee wegen bestaan: of het legaliseren van de vakbonden (dat in sommige landen aan het legaliseren van de socialistische en de politieke verenigingen vooraf ging) of het handhaven van de geheime organisatie, die echter zo “vrij”, zo weinig formeel, zo “lose” [11] moet zijn, zoals de Duitsers plegen te zeggen, dat de conspiratie voor de massa van de leden bijna gelijk aan nul wordt. Het legaliseren van de niet-socialistische en niet-politieke arbeidersbonden is in Rusland reeds begonnen en het kan aan geen twijfel onderhevig zijn, dat iedere stap van onze snel groeiende sociaaldemocratische arbeidersbeweging de pogingen hiertoe zal vermeederen en bevorderen, — pogingen, die in hoofdzaak van de aanhangers van de bestaande orde, maar gedeeltelijk ook van de arbeiders zelf en van de liberale intellectuelen uitgaan. De vlag van de legalisatie werd reeds door de Vasiljevs en Zoebatovs gehesen; de heren Ozerov en Worms hebben reeds hun steun toegezegd en verleend, onder de arbeiders bevinden zich reeds aanhangers van de nieuwe stroming. En wij zijn van nu af aan wel gedwongen om met deze stroming rekening te houden. Op welke wijze dit moet geschieden,

— daarover kan er onder sociaaldemocraten wel geen tweeërlei mening bestaan. Wij zijn verplicht onveranderlijk iedere deelname van de Zoebatovs en Vasiljevs, de gendarmen en de popen aan deze stroming te ontmaskeren en de arbeiders over de ware bedoelingen van deze deelnemers in te lichten. Wij zijn ook verplicht, iedere klank van verzoeningsgezindheid en “harmonie”, die in de redevoeringen van de liberale politici op de openbare arbeidersvergaderingen zal weerklinken, te ontmaskeren, — onverschillig of zij deze klanken laten horen, omdat zij oprecht overtuigd zijn van de noodzakelijkheid ener vreedzame samenwerking van de klassen, of omdat zij zich bij de overheid populair willen maken, of tenslotte omdat zij eenvoudig onhandig zijn. Wij zijn tenslotte verplicht de arbeiders te waarschuwen voor de val, die hun dikwijls door de politie wordt gesteld, die in deze openbare vergaderingen en toegestane verenigingen “mensen met pit” bespioneert en door middel van de legale organisaties hun provocateurs ook in de illegale organisaties tracht te brengen.

Maar dit alles te doen — dat betekent helemaal niet, te vergeten, dat de legalisatie van de arbeidersbeweging tenlangenste juist ons en niet de Zoebatovs van voordeel zal zijn. Integendeel: juist door onze onthullingscampagne scheiden wij het kaf van het koren. Op het kaf hebben wij reeds gewezen. Het koren, — dat is het wekken van de aandacht van nog bredere en van de achterlijkste lagen der arbeiders voor sociale en politieke kwesties, — dat is het bevrijden van ons, revolutionairen, van zulke functies, die in wezen legaal zijn (verspreiding van legale boeken, wederzijds hulpbetoon, enz.) en welker ontwikkeling ons onvermijdelijk steeds meer agitatiemateriaal zal leveren. In deze zin kunnen en moeten wij tot de Zoebatov's en Ozerov's zeggen: gaat maar zo voort, mijne heren, gaat zo voort! In zover gij de arbeiders een val stelt (in de zin van rechtstreekse provocatie of in de zin van “eerlijk” de arbeiders door het “Stroewisme” te bederven) — zullen wij wel voor uw ontmaskering zorgen. In zover gij een werkelijke stap vooruit doet, — zij het ook in de vorm van een “allerschuchterst zigzag”, maar toch een stap vooruit, — zullen wij zeggen: — tot uw dienst! Een werkelijke stap vooruit kan slechts een werkelijke, zij het ook een uiterst kleine uitbreiding van de vrijheid voor de arbeiders zijn. En elke dergelijke uitbreiding zal ons te pas komen en het ontstaan van zulke legale verenigingen bespoedigen, waarin niet de provocateurs socialistenvangen, maar wel de socialistenaanhangers zullen winnen. In een woord: thans bestaat onze zaak in het vechten tegen het onkruid. Het is niet onze zaak, in bloempotten tarwe te kweken. Door het onkruid te verwijderen, zuiveren wij de grond voor de mogelijke groei van het tarwezaad. Terwijl de Afanasi Ivanovitsjen en de Pulcheria Ivanovna's [12] zich met het opkweken van de kamerplanten bezig houden, moeten wij maaiers opleiden, die in staat zijn vandaag het onkruid te wieden en de tarwe van morgen te oogsten.

Wij kunnen dus door middel van de legalisatie de kwestie van het scheppen van een zo weinig mogelijk conspiratieve en zo omvangrijk mogelijke vakorganisatie niet oplossen (maar wij zouden zeer verheugd zijn, indien de Zoebatov's en Ozerov's ons tenminste voor een deel de mogelijkheid van zulk een oplossing gaven, — en daartoe moeten wij hen zo energiek mogelijk bestrijden!). Er rest de weg van de geheime vakverenigingen en wij moeten de arbeiders, die (zoals wij heel goed weten) deze weg reeds bewandelen, op iedere wijze steunen. De vakorganisaties kunnen niet alleen van het grootste nut zijn voor het ontwikkelen en het versterken van de economische strijd, maar zij kunnen ook tot een zeer belangrijk hulpmiddel voor de politieke agitatie en de revolutionaire organisatie worden. Om dit resultaat te bereiken, om de beginnende vakbeweging in een, voor de sociaaldemocratie gewenst vaarwater te leiden, — moet men in de eerste plaats een duidelijke voorstelling hebben van de dwaasheid van het organisatieplan, dat de Petersburgse economisten nu reeds bijna vijf jaren met zich rond slepen. Dit plan is ontvouwd in het “Statuut van de arbeiderskas” van Juli 1897 (“Listok Rabotnika”, Nr. 9 en 10, blz. 46, uit “Rabotsjaja Mysl”, Nr. 1) en in het “Statuut van de Verenigde Arbeidersorganisatie”, van oktober 1900

(afzonderlijk vlagschrift, gedrukt te Sint-Petersburg en aangehaald in nr. 1 van de “Iskra”). De voornaamste tekortkomingen van deze beide statuten zijn de tot in de kleinste onderdelen afdalende voorschriften voor de brede arbeidersorganisatie en haar verwisseling met de organisatie van de revolutionairen. Nemen wij het tweede statuut, dat het best is uitgewerkt. Zijn inhoud bestaat uit twee-en-vijftig paragrafen: in 23 paragrafen wordt de opbouw uiteengezet, de administratieve regeling en de bevoegdheidsgrenzen van de “arbeiderskringen”, die in ieder bedrijf moeten worden ingericht (“niet meer dan tien man”) en die “centrale (bedrijfs-)groepen” moeten kiezen. “De centrale groep”, — zo luidt § 2, — “volgt alles wat in haar fabriek of bedrijf voorvalt en houdt een dagboek van deze gebeurtenissen bij”. “De centrale groep brengt maandelijks verslag uit aan alle leden over de stand van de kas” (§ 17) enz. 10 paragrafen zijn gewijd aan de “districtsorganisatie” en 19 — aan de uiterst ingewikkelde verstrengeling van het “Comité van de Arbeidersorganisatie” met het “Comité van de Petersburgse Strijdbond” (gekozenen uit ieder district en uit de “bestuursgroepen”, — “propagandistengroepen, groepen voor het in stand houden van de verbinding met de provincie, met het buitenland, voor het beheer van de magazijnen, de uitgeverij, en van de kas”).

De sociaaldemocratie = “bestuursgroepen” met betrekking tot de economische strijd van de arbeiders! Men zou moeilijk plastischer kunnen tonen, hoe de gedachte van de econoom van het sociaaldemocratische afdwaalt naar het trade-unionisme, — hoe ver hem iedere voorstelling ligt, dat de sociaaldemocrate in de eerste plaats moet denken aan de organisatie van revolutionairen, die in staat zijn tot het leiden van de *gehele* bevrijdingsstrijd van het proletariaat. Spreken over de “politieke bevrijding van de arbeidersklasse”, over de strijd tegen de “tsaristische willekeur” en zulke organisatiestatuten ontwerpen, dat betekent, niet het minste begrip hebben van de werkelijke politieke taak van de sociaaldemocratie. Geen enkele van het halve-honderd paragrafen toont ook maar een schijn van begrip, dat de breedst mogelijke agitatie onder de massa’s noodzakelijk is, — een agitatie, die alle kanten van het Russische absolutisme, geheel de gestalte van de verschillende klassen der maatschappij in Rusland belicht. Ja met zulke statuten kunnen niet alleen geen politieke, maar ook geen trade-unionistische doeleinden worden verwezenlijkt, want deze eisen een organisatie volgens vakken, waarvan niet eens melding wordt gemaakt.

Maar het meest karakteristiek is toch wel de verbluffende logheid van dit ganse “stelsel”, dat elke afzonderlijke fabriek door een vaste band van eenvormige en tot in het belachelijke gedetailleerde regels op grond van een driewerf getrapt kiesstelsel met het “comité” tracht te verbinden. Ingesnoerd in de enge gezichtskring van het economisme, vervalt de gedachte hier in details, waar de omslachtigheid en het bureaucratisme vanaf slaan. In werkelijkheid zullen natuurlijk drie kwart van deze paragrafen nooit worden toegepast; daarentegen maakt zulk een “conspiratieve” organisatie met een centrale groep in iedere fabriek voor de gendarmen het op touw zetten van de omvangrijkste massa-arrestaties gemakkelijk. De Poolse kameraden hebben reeds zulk een periode van de beweging achter de rug, toen allen voor een op grote schaal stichten van arbeiderskassen in geestdrift geraakten, maar zij hebben deze gedachte zeer spoedig opgegeven, omdat zij er zich van overtuigden, dat zij alleen aan de gendarmen een rijke oogst ter beschikking stelden. Indien wij brede arbeidersorganisaties, maar geen brede arrestaties willen, — indien wij de gendarmen geen genoeg willen bereiden, dan moeten wij er naar streven, dat deze organisaties volstrekt geen vaste vorm hebben. — Zullen zij dan kunnen functioneren? — Men lette eens op deze functies: “alles nagaan, wat in de fabriek gebeurt en een dagboek van deze gebeurtenissen bijhouden” (§ 2 van het statuut), Moet dit werkelijk beslist volgens vaste regels gebeuren? Kan dit soms niet beter worden bereikt door correspondenties aan de illegale bladen, zonder voor dit doel bijzondere groepen te vormen? “... De strijd van de arbeiders voor de verbetering van hun toestand in het bedrijf leiden” (§ 3 van het statuut). Ook hier is weer een vaste vorm overbodig. Welke eisen de

arbeiders willen stellen, dat kan iedere enigermate flinke agitator uit een eenvoudig gesprek precies te weten komen, om het dan over te brengen aan de enge — en niet brede — organisatie van revolutionairen, om het gewenste vlugschrift te vervaardigen... “Een kas te organiseren... met een bijdrage van twee kopeken per roebel” (§ 9) — en dan maandelijks aan allen verslag over de kas uitbrengen (§ 17), de niet-betalende leden uitsluiten (§ 10) enz. Dit is voor de politie werkelijk een paradijs, want niets is gemakkelijker dan in deze gehele conspiratieve “centrale fabriekskas” binnen te’ dringen, het geld in beslag te nemen en de beste mensen weg te halen. Zou het niet eenvoudiger zijn, zegels van een of twee kopeken met het stempel van de bekende (zeer enge en zeer conspiratieve) organisatie uit te geven, of geheel zonder zegels collectes te houden, waarvan de illegale krant onder een bepaalde, afgesproken zinspreuk verslag uitbrengt? Hetzelfde doel zal worden bereikt, maar de gendarmen zal het honderdmaal moeilijker vallen om de draden te ontdekken.

Ik zou mijn analyse van dit statuut als voorbeeld nog kunnen voortzetten, maar ik geloof, dat het gezegde voldoende is. Een kleine, stevig in elkaar zittende kern van de meest betrouwbare, ervaren en gestaalde arbeiders, die in de voornaamste districten zijn vertrouwensmannen heeft en volgens alle regelen van de gestrengste conspiratie met de organisatie van de revolutionairen is verbonden, kan bij de breedste medewerking van de massa en zonder enige vaste vorm zeer goed al de functies vervullen, die op de vakorganisatie rusten en bovendien juist zo, als dit voor de sociaaldemocratie gewenst is. Alleen langs deze weg kan en moet men, alle gendarmen ten spijt, de versterking en ontplooiing van de sociaaldemocratische vakbeweging bereiken.

Men zal mij tegenwerpen: een organisatie, die zo “lose” (11) is, dat ze volstrekt geen vaste vorm heeft, dat zij zelfs geen bekende en geregistreerde leden bezit, kan niet als organisatie gelden. Dat is mogelijk. Ik sta niet op een naam. Maar alles, wat nodig is, zal deze “organisatie zonder leden” doen en zij zal van begin af aan een vaste verbinding van onze toekomstige trade-unions met het socialisme waarborgen. Maar wie onder het absolutisme een *brede* arbeidersorganisatie met verkiezingen, verslagen, algemene stemmingen, enz. wil hebben, — die is eenvoudig een onverbeterlijke utopist.

De moraal hieruit is eenvoudig: wanneer wij beginnen een stevige organisatie van de revolutionairen op de been te brengen, dan zullen wij het weerstandsvermogen van de beweging in haar geheel kunnen verzekeren en zowel de sociaaldemocratische als de trade-unionistische doeleinden verwezenlijken. Wanneer wij evenwel beginnen met de voor de massa zogenaamd meest “toegankelijke” brede arbeidersorganisatie (die evenwel in werkelijkheid het meest voor de gendarmen toegankelijk is en die de revolutionairen voor de politie het meest toegankelijk maakt), dan zullen wij evenmin deze als gene doeleinden verwezenlijken, ons van het handwerkersgedoe niet vrijmaken en door onze verbroekeling, door onze eeuwige nederlagen slechts de trade-unions van het Zoebatov- of Ozerovtype voor de massa’s het meest toegankelijk maken.

Waarin moeten nu eigenlijk de functies van deze organisatie van de revolutionairen bestaan? — Daarover zullen wij aanstonds uitvoerig spreken. Beschouwen wij echter eerst nog een zeer typische redenering van onze terrorist, die zich wederom (welk een treurig lot!) in de naaste omgeving van de economist bevindt. In het arbeidersblad “Swoboda” (Nr. 1) is een artikel onder de titel “De organisatie” verschenen, waarvan de schrijver zijn kennissen, arbeiderseconomisten uit Ivanovo-Voznesensk in bescherming wil nemen.

“Het is erg”, — schrijft hij — “wanneer de menigte stom, onbewust is, wanneer de beweging niet van anderen opkomt. Ziet eens: de studenten verlaten de universiteitssteden en gaan voor de feestdagen of voor de zomervakantie naar huis, — en de arbeidersbeweging staat stil... Kan zulk een arbeidersbeweging, die een stoot van buiten af nodig heeft, soms een werkelijke kracht uitmaken? Geen denken aan... Zij heeft nog niet op eigen voeten leren staan, ze moet nog aan de leiband lopen En zo staat het met alles: de studenten zijn weg —

alles staat stil; men heeft de meest begaafden weggerukt, de room afgescheept — en de melk wordt zuur; men heeft het “comité” gearresteerd — totdat er een nieuw tot stand komt alweer stilstand; en wie weet, wat voor een comité er tot stand komt — misschien lijkt het helemaal niet op het vorige: dit heeft zus gezegd en dat zal het tegendeel zeggen Het verband tussen de dag van gisteren en die van morgen gaat verloren, de ervaring van het verleden dient niet als leer voor de toekomst. En dit alles omdat men geen wortels in de diepte, in de menigte heeft, er werken geen honderd domkoppen, maar tien knapperds... Een tiental kan steeds met een snoekenbeet te grazen worden genomen, heeft echter de organisatie de menigte omvat en komt alles uit de menigte — dan is geen dienstijver in staat, de zaak te gronde te richten (blz. 63).

De feiten zijn juist getekend. Het beeld van ons handwerkersgedoe is niet kwaad. Maar de gevolgtrekkingen zijn wat hun onverstand zowel als hun gebrek aan politieke tact aangaat, de “Rabotsjaja Mysl” waard. Dit is het toppunt van onverstand, want de schrijver verwisselt het filosofische en sociaal-historische vraagstuk van “de wortels” van de beweging “in de diepte”, met het technisch-organisatorische vraagstuk van de beste strijd tegen de gendarmen. Dit is het toppunt van gebrek aan politieke tact, want in plaats van zich af te wenden van de slechte leiders en een beroep te doen op de goede, wendt de schrijver zich van de leiders in het algemeen af en doet hij een beroep op de “menigte”. Dit is juist zulk een poging, ons in organisatorisch opzicht achteruit te trekken, als in politiek opzicht het denkbeeld ons achteruittrekt, om de politieke agitatie door een exciterende terreur te vervangen. Ik ondervond werkelijk een “embarres de richesse” [13], omdat ik niet weet, waarmee ik de analyse van deze warwinkel, die ons door de “Swoboda” wordt opgedist, moet beginnen. Duidelijkheidshalve zal ik trachten, met een voorbeeld te beginnen. Nemen wij de Duitsers. Ik hoop, dat gij niet zult ontkennen, dat hun organisatie de menigte omvat, dat alles van de menigte uitgaat, dat de arbeidersbeweging geleerd heeft op eigen voeten te staan? En hoe weet intussen deze miljoenenmenigte hun “tiental” beproefde politieke leiders op prijs te stellen, hoe gesloten staat zij achter hen! In het parlement is het herhaaldelijk voorgekomen, dat de afgevaardigden van vijandelijke partijen de socialisten tergden: “Mooie democraten zijt gij! Slechts in woorden hebt gij een beweging van de arbeidersklasse, — maar in werkelijkheid treedt steeds hetzelfde gezelschap leiders op, steeds dezelfde Bebel, steeds dezelfde Liebknecht, jaar-in, jaar-uit, van het ene tiental jaren in het andere. Ja, uw z.g. gekozen arbeidersvertegenwoordigers zijn nog minder afzetbaar dan de door de keizer benoemde ambtenaren!” Maar de Duitsers hadden slechts de minachtende glimlach over voor deze demagogische pogingen om de “leiders” tegenover de “menigte” te stellen, bij de laatste slechte en lage instincten wakker te roepen, de beweging van haar weerstandsvermogen en stevigheid te beroven door het vertrouwen van de massa in het “tiental knapperds” te ondermijnen. De politieke gedachte is bij de Duitsers reeds voldoende ontwikkeld, er is bij hen voldoende politieke ervaring vergaard om te begrijpen, dat er zonder het “tiental” talentvolle (en talenten komen niet bij honderden tegelijk ter wereld), beproefde, in hun beroep volleerde en vele jaren lang geschoolde leiders, die uitstekend op elkaar zijn ingesteld, in de moderne maatschappij geen taaie strijd van enigerlei klasse kan bestaan. De Duitsers hebben ook in hun midden demagogen gezien, die de “honderd domkoppen” vleiden, door hen boven de “tien knapperds” te plaatsen, die de “vereelte vuisten” van de massa vleiden, ze (zoals Most of Hasselmann) tot ondoordachte revolutionaire” acties ophitsten en wantrouwen tegen de beproefde en standvastige leiders zaaiden. En slechts dank zij de onverschrokken en onverzoenlijke strijd tegen alle mogelijke demagogische elementen binnen het socialisme is het Duitse socialisme zo gegroeid en sterk geworden. En onze “wijzen” verkondigen in een periode, waarin de gehele crisis van de Russische sociaaldemocratie daardoor verklaard wordt, dat de elementair ontwaakte massa’s geen voldoende geschoolde, ontwikkelde en

ervaren leiders bezitten, met de diepzinnigheid van een Jan de domme: “Het is erg, wanneer de beweging niet vanonder op komt!”

“Een comité van studenten deugt niet, het heeft geen weerstandsvermogen”. — Volkomen juist. Maar hieruit volgt, dat er een comité van beroepsrevolutionairen nodig is, onverschillig of een student of een arbeider zich tot beroepsrevolutionair weet op te werken. Gij echter trekt de conclusie, dat de arbeidersbeweging van buiten af geen stoot mag ontvangen! In uw politieke naïveteit bemerkt gij niet eens, dat gij daarmee onze economisten en ons handwerkersgedoe in de hand werkt. Waarin bestond, met uw verlot, de “stoot”, die onze studenten aan onze arbeiders hebben gegeven? *Enkel en alleen* hierin, dat de student aan de arbeider die brokken politieke kennis bijbracht, die hij zelf bezat, — die kruimels van socialistische ideeën, die hem waren toegevallen (want het voornaamste geestelijke voedsel van de huidige student, het legale marxisme, kon immers niets anders geven dan het A.B.C., dan kruimels). Deze “stoot van buiten af” was niet te sterk voor onze beweging, maar integendeel te zwak, ongehoord gewetenloos zwak, want wij stoofden al te ijverig in eigen vet, bogen al te slaafs voor de elementaire “economische strijd van de arbeiders tegen de ondernemers en de regering”. Deze “stoot” moeten en zullen wij, beroepsrevolutionairen, in honderdmaal sterkere mate geven. Maar juist omdat gij zulk een afschuwelijk woord kiest als “stoot van buiten af”, dat bij de arbeiders (althans bij de arbeider, die even onontwikkeld is als gij zelf) tegen allen, die hem van buiten af politieke kennis en revolutionaire ervaring bijbrengen, onvermijdelijk wantrouwen wekt, — dat de instinctieve wens oproept, zich tegen al deze mensen te verzetten, — juist daarom zijt gij demagogen en de demagogen zijn de ergste vijanden van de arbeidersklasse. standvastige leiders zaaiden. En slechts dank zij de onverschrokken en onverzoenlijke strijd tegen alle mogelijke demagogische elementen binnen het socialisme is het Duitse socialisme zo gegroeid en sterk geworden. En onze “wijzen” verkondigen in een periode, waarin de gehele crisis van de Russische sociaaldemocratie daardoor verklaard wordt, dat de elementair ontwaakte massa’s geen voldoende geschoolde, ontwikkelde en ervaren leiders bezitten, met de diepzinnigheid van een Jan de domme: “Het is erg, wanneer de beweging niet vanonder op komt!”

Ja, ja! Weest niet te haastig met een geschreeuw aan te heffen over de “onkameraadschappelijke methoden” van mijn polemie! Ik denk er immers volstrekt niet aan de zuiverheid van uw bedoelingen in twijfel te trekken; ik heb reeds gezegd, dat men ook uit politieke naïveteit alleen een demagoog kan worden. Maar ik heb aangetoond, dat gij tot demagogie zijt vervallen. En nooit zal ik ophouden te herhalen, dat demagogen de ergste vijanden van de arbeidersklasse zijn. De ergste, juist omdat zij de laagste instincten van de menigte wakker roepen, omdat onontwikkelde arbeiders onmogelijk deze vijanden kunnen onderscheiden, die optreden en soms oprecht optreden als hun vrienden. De ergste — omdat in een periode van verwardheid en weifelingen, in een periode, waarin de gestalte van onze beweging zich nog pas begint te vormen, niets gemakkelijker is dan demagogisch de menigte met zich mee te slepen, die dan eerst door de bitterste ervaringen van haar dwaling kan worden overtuigd. Ziehier waarom voor de moderne Russische sociaaldemocrate de vastberaden strijd zowel tegen de “Swoboda” als tegen de “Rabotsjeje Djelo”, die beide tot demagogie vervallen, de leuze van het moment meet zijn. (Hierover zal hieronder nog uitvoerig worden gesproken). **[14]**

“Tien knapperds kunnen gemakkelijker worden gepakt dan honderd domkoppen”. Deze schitterende waarheid (waarvoor U steeds honderden domkoppen zullen toejuichen) schijnt daarom alleen van zelf te spreken, omdat gij in de loop van uw uiteenzettingen van de ene kwestie op de andere zijt overgesprongen. Gij zijt begonnen met over het oppakken van het “comité”, het oppakken van de “organisatie” te spreken en thans zijt gij op de kwestie van het oppakken van de “wortel” van de beweging “in de diepte” overgesprongen. Natuurlijk, onze beweging kan men niet oppakken, omdat zij duizenden en nog eens duizenden wortels in de

diepte heeft, maar daar gaat het immers in het geheel niet om. In de zin van de “wortels in de diepte” kan men ons ook thans niet “oppakken”, ondanks al ons handwerkersgedoe, maar niettemin klagen wij allen en moeten wij klagen over het oppakken van de “organisaties”, dat iedere aaneengeschakeldheid van de beweging vernielt. Wanneer gij echter de kwestie van het oppakken van de organisaties stelt en daarvan niet afwijkt, dan wil ik U zeggen, dat het veel moeilijker is, tien verstandigen op te pakken dan honderd domkoppen. En ik zal deze stelling verdedigen, hoezeer gij de menigte ook tegen mijn “anti-democratie” enz. moogt ophitsen. Onder de “verstandigen” moet men, zoals ik reeds herhaaldelijk heb onderstreept, in organisatorisch opzicht slechts de beroepsrevolutionairen verstaan, onverschillig of zij zich uit studenten of uit arbeiders hebben ontwikkeld. Welnu ik beweer:

- (1) dat geen enkele revolutionaire beweging duurzaam kan zijn zonder een organisatie van leiders met weerstandsvermogen en die de continuïteit bewaart;
- (2) hoe breder de massa is, die elementair in de strijd wordt betrokken, die de grondslag van de beweging vormt en daaraan deelneemt, des te dringender is zulk, een organisatie noodzakelijk en des te steviger moet zij zijn (want des te gemakkelijker zal het allerlei demagogen vallen om de onontwikkelde lagen van de massa mee te slepen);
- (3) dat zulk een organisatie in hoofdzaak moet bestaan uit mensen, die zich bij wijze van beroep met de revolutionaire werkzaamheid bezig houden;
- (4) dat hoe meer wij in een absolutistisch land het ledenbestand van zulk een organisatie beperken, alleen tot zulke leden, die zich bij wijze van beroep met revolutionaire actie bezig houden en die in de kunst van de strijd tegen de politieke politie hun beroepsopleiding hebben verkregen, des te moeilijker het “oppakken” van zulk een organisatie zijn zal, en
- (5) — des te breder zal het bestand aan personen, zowel uit de arbeidersklasse als ook uit de overige klassen van de maatschappij zijn, die de mogelijkheid zullen hebben om aan de beweging deel te nemen en daarin actief te werken.

Ik stel onze economisten, terroristen en “economisten-terroristen” voor **[15]**, deze stellingen, waarvan ik de twee laatste dadelijk zal behandelen, te weerleggen. De vraag of het gemakkelijker is, “tien verstandigen” dan “honderd domkoppen” op te pakken, komt op de hierboven geanalyseerde vraag neer of bij de noodzakelijkheid van de strengste conspiratie een massale organisatie mogelijk is. Een brede organisatie zullen wij nooit op die conspiratieve hoogte kunnen brengen, zonder welke er van een taaie en ononderbroken strijd tegen de regering geen sprake kan zijn. En het concentreren van alle conspiratieve functies in handen van een 20 klein mogelijk aantal beroepsrevolutionairen betekent geenszins, dat deze laatsten “voor allen zullen denken”, dat de menigte geen werkzaam aandeel aan de beweging zal nemen. Integendeel: deze beroepsrevolutionairen zullen in een steeds groter aantal uit de menigte voortkomen, want de menigte zal dan weten, dat het onvoldoende is, om enige studenten en de economische strijd voerende arbeiders bijeen te brengen, om een “comité” te vormen, maar dat het noodzakelijk is zich door de jaren heen tot beroepsrevolutionairen op te werken, en de massa zal niet enkel aan handwerkersgedoe “denken”, maar juist aan dit zich opwerken. De centralisatie van de conspiratieve functies van de organisatie betekent geenszins de centralisatie van alle functies van de beweging. De actieve medewerking van de meest brede massa's aan de illegale literatuur zal niet verminderen, maar tien keer sterker worden, wanneer een “tiental” beroepsrevolutionairen de conspiratieve functies van deze zaak centraliseren. Zó en zo alleen zullen wij bereiken, dat het lezen van de illegale literatuur, het medewerken daaraan, ten dele ook het verspreiden daarvan, bijna zullen ophouden een conspiratieve aangelegenheid te zijn, want de politie zal spoedig de onzinnigheid en onmogelijkheid inzien van de gerechtelijke en administratieve rompslomp naar aanleiding van elk exemplaar van in duizenden verspreide geschriften. En dit geldt niet alleen voor de pers, maar ook voor alle functies van de beweging, met inbegrip van de demonstraties. Niet alleen zal er geen afbreuk worden gedaan aan de meest actieve en brede deelname van de massa's

aan de beweging, integendeel zij zal er veel bij winnen, wanneer een “tiental” beproefde, niet slechter dan onze politie vakkundig geschoolde revolutionaire!!, geheel de conspiratieve kant van de zaak centraliseren, zoals het vervaardigen van vlugschriften, het bij benadering opstellen van een plan, het aanwijzen van een afdeling leiders voor ieder stadsdistrict, voor iedere inrichting van onderwijs, enz. (ik weet, dat men mij het “ondemocratische” van mijn opvattingen zal tegenwerpen, maar ik zal op deze helemaal niet verstandige tegenwerpingen hieronder uitvoerig antwoorden). De centralisatie van de meest conspiratieve functies door een organisatie van revolutionairen zal geen verzwakkende, maar een verrijkende uitwerking hebben op de omvang en de inhoud van de werkzaamheid van een ganse menigte van andere organisaties, die op een breed publiek zijn berekend en daarom zo los mogelijk en zo min mogelijk conspiratief zijn: zowel de arbeidersvakbonden als ook de arbeiderskringen voor zelfontwikkeling en het lezen van illegale literatuur, de socialistische en ook de democratische kringen in alle overige lagen van de bevolking, enz., enz. Zulke kringen, bonden en organisaties zijn overal noodzakelijk, in een zo groot mogelijk aantal en met de meest verschillende functies, maar het is zinloos en schadelijk, ze met de organisatie van de revolutionairen te verwisselen, de grenzen tussen hen uit te wissen, in de massa het toch al ongelooflijk troebel geworden bewustzijn te verdoezelen, dat voor het “bedienen” van de massale beweging mensen nodig zijn, die zich speciaal geheel en al wijden aan de sociaaldemocratische werkzaamheid en dat deze mensen zich met geduld en volharding tot beroepsrevolutionairen moeten scholen.

Ja, dit begrip is ongelooflijk vertroebeld. Onze hoofdzonde in organisatorisch opzicht is, *dat wij door ons handwerkers-gedoe het prestige van de revolutionairen in Rusland hebben verloren.* Slap en weifelend in theoretische vraagstukken, met een enge horizon, zich ter rechtvaardiging van zijn slapheid op de elementaire beweging van de massa’s beroepend, meer gelijkend op een trade-union-secretaris dan op een volkstribuun, niet in staat tot het opstellen van een breed en stoutmoedig plan, dat ook de tegenstanders achting zou inboezemen, onervaren en onhandig in de kunst van zijn beroep, — in de strijd tegen de politieke politie, — waarlijk! dat is geen revolutionair, maar de een of andere beklagenswaardige handwerker! functies van de beweging, met inbegrip van de demonstraties. Niet alleen zal er geen afbreuk worden gedaan aan de meest actieve en brede deelname van de massa’s aan de beweging, integendeel zij zal er veel bij winnen, wanneer een “tiental” beproefde, niet slechter dan onze politie vakkundig geschoolde revolutionaire!!, geheel de conspiratieve kant van de zaak centraliseren, zoals het vervaardigen van vlugschriften, het bij benadering opstellen van een plan, het aanwijzen van een afdeling leiders voor ieder stadsdistrict, voor iedere inrichting van onderwijs, enz. (ik weet, dat men mij het “ondemocratische” van mijn opvattingen zal tegenwerpen, maar ik zal op deze helemaal niet verstandige tegenwerpingen hieronder uitvoerig antwoorden). De centralisatie van de meest conspiratieve functies door een organisatie van revolutionairen zal geen verzwakkende, maar een verrijkende uitwerking hebben op de omvang en de inhoud van de werkzaamheid van een ganse menigte van andere organisaties, die op een breed publiek zijn berekend en daarom zo los mogelijk en zo min mogelijk conspiratief zijn: zowel de arbeidersvakbonden als ook de arbeiderskringen voor zelfontwikkeling en het lezen van illegale literatuur, de socialistische en ook de democratische kringen in alle overige lagen van de bevolking, enz., enz. Zulke kringen, bonden en organisaties zijn overal noodzakelijk, in een zo groot mogelijk aantal en met de meest verschillende functies, maar het is zinloos en schadelijk, ze met de organisatie van de revolutionairen te verwisselen, de grenzen tussen hen uit te wissen, in de massa het toch al ongelooflijk troebel geworden bewustzijn te verdoezelen, dat voor het “bedienen” van de massale beweging mensen nodig zijn, die zich speciaal geheel en al wijden aan de sociaaldemocratische werkzaamheid en dat deze mensen zich met geduld en volharding tot beroepsrevolutionairen moeten scholen.

Laat geen practicus mij dit scherpe woord euvel duiden, want voor zover het om gebrekkige scholing gaat, pas ik het in de eerste plaats op mij zelf toe. Ik werkte in een studiekring, die zich een zeer brede, allesomvattende taak had gesteld; — en wij allen, de leden van deze kring, moesten onder het smartelijke, ja kwellende bewustzijn lijden, dat wij allen handwerkers bleken te zijn op een historisch moment, toen het mogelijk ware geweest met een geringe wijziging van een bekende uitspraak **[16]**, te zeggen: geeft ons een organisatie van revolutionairen — ”wij zullen Rusland bewegen! En hoe veelvuldiger ik sindsdien aan dit gloeiende gevoel van schaamte moest terugdenken, dat ik toen ondervond, des te meer bitterheid hoopte zich in mij op tegen die pseudo-sociaaldemocraten, die door hun propaganda “het beroep van revolutionair schandvlekken”, — die niet begrijpen, dat het onze taak is, — niet voor het degraderen van de revolutionair tot een handwerker op te komen, maar de handwerkers tot het peil van’ revolutionairen *op te heffen*.

D) DE OMVANG VAN HET ORGANISATORISCHE WERK.

Wij hebben hierboven van B.w. gehoord “over het gebrek aan voor de actie geschikte revolutionaire krachten, dat zich niet alleen in Petersburg, maar ook in geheel Rusland doet gevoelen”. En bezwaarlijk zal iemand dit feit willen betwisten. De vraag is echter, hoe moet men het verklaren? — B.w. schrijft: —

“Wij zullen niet op het verklaren van de historische oorzaken van dit verschijnsel ingaan; wij willen slechts zeggen, dat de door de langdurige politieke reactie gedemoraliseerde en door de economische veranderingen, die zich hebben voltrokken en nog steeds voltrekken, verbrokkelde beschaafde kringen uit naar midden *een uiterst gering aantal mensen* voortbrengen, *die voor het revolutionaire werk geschikt zijn*; dat de arbeidersklasse door het voortbrengen van arbeiders-revolutionairen ten dele de rijen van de illegale organisaties aanvult, — maar dat het aantal dezer revolutionairen niet aan de vereisten van de tijd beantwoordt. Des te meer omdat de arbeider die dagelijks 11 uur in de fabriek bezig is, als gevolg van zijn toestand in hoofdzaak de functie van agitator kan uitoefenen, maar propaganda en organisatie, het verspreiden en het vermenigvuldigen van illegale literatuur, het uitgeven van proclamaties, enz., komen noodgedwongen in hoofdzaak aan een uiterst gering aantal intellectuele krachten ten laste”. (“Rabotsjeje Djelo”, Nr. 6, blz. 38-39).

Wij zijn het op vele punten niet met deze opvatting van B.w. eens, in het bijzonder niet met de door ons onderstreepte woorden die bijzonder plastisch aantonen, dat B.w. die (zoals in het algemeen iedere practicus, die even nadenkt) onder ons handwerkersgedoe lijdt, omdat hij onder de druk van het economisme staat, geen uitweg uit de ondragelijke toestand kan vinden. Neen, de beschaafde kringen brengen zeer veel mensen voort, die voor de “zaak” geschikt zijn, maar wij weten hen niet allen te gebruiken. Het critieke overgangsstadium van onze beweging kan in het onderhavige verband worden geformuleerd met de woorden: er is gebrek aan mensen en er zijn mensen in massa aanwezig. Er zijn mensen in massa aanwezig, omdat de arbeidersklasse en steeds meer verschillende lagen van de maatschappij elk jaar steeds meer en meer ontevreden voortbrengen, die willen protesteren, die bereid zijn de grootste steun te verlenen aan de strijd tegen het absolutisme, welks ondragelijkheid nog niet door allen wordt ingezien, maar door steeds bredere massa's steeds scherper wordt gevoeld. En terzelf der tijd heerst er gebrek aan mensen, omdat er geen leiders zijn, geen politieke aanvoerders, geen organisatorische talenten, geschikt om zulk een omvangrijk en tegelijkertijd onverdeeld en harmonisch werk te organiseren” dat daartoe iedere, ook de minst betekende kracht kan worden gebruikt. “De groei en de ontwikkeling van de revolutionaire organisaties” blijft niet alleen bij de groei van de arbeidersbeweging ten achter, hetgeen ook B.w. erkent, maar ook bij de groei van de algemeen-democratische beweging onder alle lagen van het volk. (Intussen zou B.w. ook dit thans waarschijnlijk als aanvulling van zijn redenering erkennen). De omvang van de revolutionaire arbeid is vergeleken bij de brede, elementaire grondslag van de beweging te bekrompen, te zeer door de armzalige theorie van de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” in verdrukking gebracht. Intussen moeten in de tegenwoordige tijd niet alleen de politieke agitators, maar ook de sociaaldemocratische organisatoren “onder alle klassen van de bevolking gaan” [17]). En zal ook maar een man van de praktijk in twijfel willen trekken, dat de sociaaldemocraten duizenden aparte functies van hun organisatorische werk onder afzonderlijke vertegenwoordigers van de meest verschillende klassen zouden kunnen verdelen? De ontoereikende specialisering, waarover B.w. zich zo bitter en zo terecht beklagt, is een van de grootste gebreken van onze techniek. Hoe kleiner de afzonderlijke “operaties” van de algemene zaak zullen zijn, des te eerder kan men mensen vinden, die in staat zijn om zulke operaties te volbrengen (en die meestal absoluut niet in staat zijn om beroepsrevolutionairen te worden) en des te moeilijker zal het de politie vallen, al deze “detailwerkers” “op te pakken”, des te moeilijker zal het haar vallen uit het oppakken van een persoon wegens de een

of andere kleinigheid een “proces” in elkaar te zetten, dat de staatskosten voor de “Ochraňa” dekt. En wat betreft het aantal personen, dat bereid is om ons te steunen, — wij hebben reeds in het voorafgaande hoofdstuk gewezen op de geweldige verandering, die zich sinds ongeveer vijf jaar in dit opzicht heeft voltrokken. Maar aan de andere kant is juist een vaste organisatie van beproefde revolutionairen nodig om al deze kleine deeltjes tot een geheel samen te vatten, om niet de functies van de beweging zelf te versplinteren en om aan hem, die met een kleine functie is belast, het geloof in de noodzakelijkheid en de betekenis van zijn werk te geven, zonder hetwelk hij ook nimmer zal werken [18]). Onder een dergelijke organisatie zal het geloof in de kracht van de partij des te sterker worden en zich des te verder uitbreiden, hoe conspiratiever deze organisatie zal zijn, — en zoals men weet, is het in de oorlog het meest van belang, niet slechts aan het eigen leger, maar ook aan de vijand en aan alle neutrale elementen geloof in zijn eigen kracht in te boezemen; een welwillende neutraliteit kan soms voor de zaak beslissend zijn. Bij een dergelijke organisatie, die op een vaste theoretische basis staat en over een sociaaldemocratisch orgaan beschikt, zal men in het geheel niet behoeven te vrezen, dat de talrijke, in het werk betrokken elementen “uit vreemde kringen” de beweging van haar weg zullen afbrengen (integendeel: juist nu het werk bij wijze van handwerk wordt verricht, nemen wij waar, dat vele sociaaldemocraten tot de weg van het “Credo” worden aangetrokken en zich slechts verbeelden, dat zij sociaaldemocraten zijn). In een woord: het specialiseren veronderstelt noodzakelijkerwijs het centraliseren en eist dit op zijn beurt onvoorwaardelijk.

Doch B.w. zelf, die de volle noodzakelijkheid van het specialiseren zo voortreffelijk heeft geschetst, hecht er o.i. in het tweede gedeelte van zijn aangehaalde uiteenzettingen niet voldoende waarde aan. Het aantal revolutionairen uit arbeiderskringen is, zegt hij, ontoereikend. Dit is zeer juist en wij leggen er wederom de nadruk op, dat de “waardevolle mededeling van iemand, die de zaak van nabij beschouwd heeft”, onze opvatting van de oorzaken der huidige crisis in de sociaaldemocratie bijgevolg ook van de middelen om ze te genezen, volkomen bevestigt. Niet slechts blijven de revolutionairen in het algemeen, bij de elementair-aanzwellende massabeweging ten achter, maar ook de revolutionairen uit arbeiderskringen blijven bij de elementair-aanzwellende beweging van de arbeidersmassa’s ten achter. En dit feit bevestigt op de meest aanschouwelijke wijze, zelfs vanuit “praktisch” standpunt, niet slechts de onzinnigheid, maar ook het *politiek reactionaire wezen* van de “pedagogiek”, die men ons zo dikwijls bij de bespreking van onze plichten ten aanzien van de arbeiders opdist. Dit feit getuigt, dat het onze allereerste, allerdringendste plicht is, steun te verlenen aan het scholen van arbeiders-revolutionairen, die met betrekking tot de partijwerkzaamheid op hetzelfde peil staan als de intellectuelen-revolutionairen (wij onderstrepen de woorden: met betrekking tot de partijwerkzaamheid, want op ander gebied is het voor de arbeiders wel noodzakelijk, dat zij ditzelfde peil bereiken, maar is dit geenszins zo gemakkelijk en niet zo dringend). Daarom moet de voornaamste aandacht worden gericht op het verheffen van de arbeiders tot het peil van de revolutionairen en geenszins daarop, dat men zelf onvoorwaardelijk tot de “arbeidersmassa” afdaalt, zoals de economisten willen, of tot de “doorsnearbeiders”, zoals de “Swoboda” wenst (die op dit punt de tweede trap van de economische “paedagogiek” beklimt). De gedachte ligt mij verre de noodzakelijkheid te loochenen van populaire literatuur voor arbeiders en van bijzonder populaire (alleen natuurlijk niet van boulevardliteratuur) voor bijzonder achterlijke arbeiders. Maar ik erger mij over dat voortdurend binnenslepen van de pedagogiek in politieke en organisatorische vraagstukken. Gij heren, die U zo zeer bezorgd maakt over de “doorsnearbeiders”, beledigt in wezen veeleer de arbeiders door uw wens, U onvoorwaardelijk neer te buigen, alvorens gij over arbeiderspolitiek en arbeidersorganisatie begint te spreken. Spreekt toch ronduit over ernstiger dingen, laat de pedagogiek aan de pedagogen over en verschoont daarvan de politici en de organisatoren! Zijn er soms onder de intellectuelen ook geen vooraanstaande elementen,

“doorsneemensen” en een “massa”? Wordt soms voor de intellectuelen ook niet door allen de noodzakelijkheid van populaire literatuur erkend en wordt deze literatuur niet geschreven? Maar stelt u eens voor, dat in een artikel over de organisatie van studenten of gymnasiasten, de schrijver, alsof het een soort ontdekking was, gaat herkauwen, dat er in de eerste plaats een organisatie van “doorsneestudenten” nodig is. Zulk een schrijver zou men zeker uitlachen en terecht. Geeft ons toch, zou men hem zeggen, organisatiedenkbeelden, als ge die hebt, en dan zullen wij zelf wel zien, wie van ons een “doorsneemens” is, wie hoger en wie lager staat. Hebt gij echter geen eigen organisatiedenkbeelden, — dan is al uw geredeneer over “massa” en “doorsneemensen” eenvoudig vervelend. Begrijpt toch, dat de vraagstukken van de “politiek” en de “organisatie” zelf al zo ernstig zijn, dat men daarover niet anders dan volkomen ernstig behoort te spreken; men kan en moet de arbeiders (en ook de studenten en gymnasiasten) opleiden om met hen over deze vraagstukken te kunnen spreken; wanneer gij echter eenmaal zijt begonnen daarover te spreken, geeft dan werkelijke antwoorden, kruipt niet weg achter de “doorsneemensen” of de “massa”, tracht niet, hen met grappen of frasen af te schepen.[19]

De arbeider-revolutionair moet voor zijn algehele opleiding voor de zaak eveneens beroepsrevolutionair worden. Daarom heeft B.w. ongelijk, wanneer hij zegt, dat aangezien de arbeider elf-en-een-half uur in de fabriek bezig is, de overige revolutionaire functies (buiten de agitatie) “met hun volle gewicht noodgedwongen aan een uiterst gering aantal intellectuele krachten ten laste komen”. Dit geschiedt in het geheel niet “noodgedwongen”, maar tengevolge van onze achterlijkheid, omdat wij ons niet bewust zijn, iedere zich door zijn bekwaamheden onderscheidende arbeider te helpen een beroepsagitator, beroepsorganisator, beroepspropagandist, verspreider, enz., enz., te worden. In dit opzicht plegen wij werkelijk schandelijke roofbouw op onze krachten, — wij verstaan het niet met datgene, wat bijzonder zorgvuldig moet worden verzorgd, opgekweekt, behoedzaam om te gaan. Ziet naar de Duitsers: zij hebben honderdmaal meer krachten dan wij, maar zij begrijpen uitstekend, dat werkelijk begaafde agitatoren, enz. volstrekt niet in groten getale uit de “doorsneemensen” voortkomen. Daarom streven zij er naar om terstond iedere begaafde arbeider in zulke verhoudingen te brengen, waaronder zijn bekwaamheden hun volledige ontwikkeling en volledige toepassing kunnen vinden: men maakt hem tot beroepsagitator, men brengt hem er toe, het terrein van zijn werkzaamheid te verbreden, deze uit te breiden van een fabriek over een gehele tak van bedrijven, van een plaats over het ganse land. Hij verwerft ervaring en handigheid in zijn beroep, hij verbreedt zijn gezichtskring en zijn kennis, hij slaat op de voorgrond tredende politieke leiders uit andere streken en andere partijen van nabij gade, hij tracht eveneens zulk een hoogte te bereiken en de kennis van het arbeidersmilieu en de frisheid van de socialistische overtuiging in zich te verenigen met die voor zijn beroep nodige zending, zonder welke het proletariaat de hardnekkige strijd tegen de voortreffelijk geschoolde rijen van zijn vijanden niet kan voeren. Zo en zo alleen zijn uit de arbeidersmassa’s de Bebel’s en Auer’s opgekomen. Maar wat in een politiek vrij land voor een aanzienlijk gedeelte van zelf gebeurt, dat moet bij ons stelselmatig door onze organisaties worden volbracht. Een enigszins talentvol en “veelbelovende” agitator uit de arbeidersklasse moet niet elf uren in de fabriek werken. Wij moeten er voor zorgen, dat hij van partijmiddelen leeft, dat hij in staat is, tijdig in de illegaliteit te gaan en dikwijls de plaats van werkzaamheid te wisselen, want anders zal hij geen grote ondervinding kunnen opdoen, zijn gezichtskring niet kunnen uitbreiden, de strijd tegen de gendarmen niet minstens enige jaren kunnen volhouden. Hoe breder en dieper de elementaire beweging van de arbeidersmassa aanzwelt, des te menigvuldiger brengen zij niet alleen talentvolle agitatoren voort, maar ook talentvolle organisatoren, propagandisten en “practici” in de goede zin van het woord (van wie er onder onze, naar Russische aard voor een groot deel ietwat slordige en weinig beweeglijke intellectuelen zo weinigen te vinden zijn). Wanneer wij groepen speciaal geschoolde

revolutionairen zullen hebben uit de arbeidersklasse, die een lange leertijd hebben doorlopen (en bovendien natuurlijk revolutionairen “van alle wapenen”), — dan zal geen politieke politie ter wereld het met deze groepen kunnen klaar spelen, want deze, de revolutie onvoorwaardelijk toegewijde mensen, zullen ook onvoorwaardelijk het vertrouwen van de breedste arbeidersmassa’s genieten. En het is rechtstreeks onze schuld, dat wij de arbeiders te weinig op deze weg van de beroepsrevolutionaire leerschool “stoten”, die ze met de “intellectuelen” gemeen hebben, dat wij hen door onze domme praatjes, over hetgeen voor de arbeiders voor de “doorsneearbeiders” enz. “toegankelijk” is, te dikwijls achteruit trekken.

Op dit punt, evenals op andere punten, staat de beperkte omvang van het organisatorische werk in een ontwijfelbaar en onafscheidelijk (zij het ook door de overweldigende meerderheid van de “economisten” en de beginnende practici niet begrepen) In verband met het inkrimpen van onze theorie en onze politieke opgaven. Het buigen voor de elementaire beweging roept een zekere angst te voorschijn, om ook maar een schrede ver af te wijken van wat voor de massa “toegankelijk” is, — de vrees om zich te hoog boven het eenvoudige werk voor de naastbij liggende en rechtstreekse behoeften van de massa te verheffen. Vreest niet, mijne heren! Denkt er aan, dat wij in organisatorisch opzicht zo laag staan, dat reeds de gedachte op zichzelf onzinnig is, dat wij ons te hoog zouden kunnen verheffen.

E) DE “SAMENZWEERDERS”-ORGANISATIE EN HET “DEMOCRATISME”

Maar er zijn bij ons zeer veel mensen, die zo gevoelig zijn voor de “stem des levens”, dat zij juist daarvoor de grootste angst hebben, waarbij zij degenen, die de hier ontvouwde opvattingen delen, beschuldigen, dat zij “Volkswil”-opvattingen hebben, het “democratisme” niet begrijpen, enz. Bij deze beschuldigingen, die, zoals vanzelf spreekt, ook de “Rabotsjeje Djelo” heeft overgenomen, moeten wij stilstaan.

Het is de schrijver van deze regelen zeer wel bekend, dat de Petersburgse economen reeds de “Rabotsjaja Gazeta” van “Volkswil”-opvattingen beschuldigen (hetgeen ook begrijpelijk is, wanneer men ze met de “Rabotsjaja Mysl” vergelijkt). Wij waren derhalve in het minst niet verwonderd, toen spoedig na het verschijnen van de “Iskra” een kameraad ons meedeelde, dat de sociaaldemocraten van de stad X, de “Iskra” een orgaan van de “Volkswil”-richting noemden. Deze beschuldiging was voor ons natuurlijk slechts vleiend, want welk behoorlijk sociaaldemocraat werd door de economen niet van “Volkswil”-opvattingen beschuldigd?

Misverstanden van tweeërlei aard verwekken die beschuldigingen. Ten eerste kent men bij ons de geschiedenis van de revolutionaire beweging zó slecht, dat men iedere gedachte aan een gecentraliseerde strijdorganisatie, die het tsarisme vastberaden de oorlog verklaart, “Volkswil”-opvatting noemt. Maar de uitstekende organisatie, die de revolutionairen van de jaren 70 hadden en die ons allen als voorbeeld moest strekken, werd in het geheel niet geschapen door de groep van de “Volkswil”, maar door de aanhangers van “Land en Vrijheid”, die zich in de partijen “Zwarte Verdeling” en “Volkswil” splitsten. Het is dus zowel historisch als logisch zinloos, in een revolutionaire strijdorganisatie een bijzondere karaktertrek van de aanhangers van de “Volkswil” te zien, want geen revolutionaire richting kan het zonder zulk een organisatie stellen, indien zij slechts werkelijk aan een ernstige strijd denkt. De fout van de aanhangers van de “Volkswil” bestond niet hierin, dat zij hun best deden om alle ontevreden tot hun organisatie aan te trekken en deze organisatie op een energieke strijd tegen het absolutisme te richten. Daarin ligt integendeel hun grote historische verdienste. Hun fout bestond evenwel hierin, dat zij op een theorie steunden, die in het wezen van de zaak helemaal geen revolutionaire theorie was en dat zij hun beweging niet met de klassenstrijd in de zich ontwikkelende kapitalistische maatschappij vermochten te verbinden. En slechts het grofste wanbegrip van het marxisme (of de “opvatting” daarvan in de geest van het “Stroewisme”) kon de opvatting doen ontstaan, dat het ontstaan van een massale elementaire arbeidersbeweging ons van de plicht ontslaat een even goede organisatie van revolutionairen te scheppen als de aanhangers van “Land en Vrijheid” bezaten, ja een nog onvergelijkkelijk veel betere organisatie. Integendeel, deze beweging legt ons deze verplichting juist op, want de elementaire strijd van het proletariaat zal niet tot werkelijke “klassenstrijd” worden, zolang deze strijd niet door een sterke organisatie van revolutionairen zal worden geleid.

Ten tweede begrijpen velen — en onder hen blijkbaar ook B. Krijsjevski (“Rabotsjeje Djelo”, Nr. 10, blz. 18) — de polemiek tegen de “samenzweerdere”-opvatting van de politieke strijd, die steeds door de sociaaldemocraten is gevoerd, verkeerd. Wij zijn steeds opgekomen en zullen dit natuurlijk steeds doen, tegen het beperken van de politieke strijd tot een samenzwering, maar dit betekent natuurlijk geenszins, dat wij de noodzakelijkheid van een sterke revolutionaire organisatie loochenen. In de brochure bv. die in de noot is genoemd, wordt dan ook, naast de polemiek tegen het terugbrengen van de politieke strijd tot een samenzwering, als sociaaldemocratisch ideaal een organisatie geschetst, die zó sterk is, dat zij, “om aan het absolutisme de beslissende slag toe te brengen”, haar toevlucht zou kunnen nemen, zowel tot de “opstand” als tot iedere “andere vorm van aanval” [20]. Volgens haar vorm kan een zo vaste revolutionaire organisatie in een absolutistisch land ook “samenzweerdere”-organisatie worden genoemd, want het Franse woord “conspiratie”

beantwoordt aan het Russische woord “samenzwering” en de regelen van de conspiratie zijn voor zulk een organisatie in de hoogste mate vereist. Zij zijn voor zulk een organisatie zozeer noodzakelijke voorwaarde, dat alle andere voorwaarden (het ledenaantal, de keuze van de leden, hun functies, enz.) daarmee in overeenstemming moeten worden gebracht. Het zou daarom uiterst naïef zijn, indien wij de beschuldiging zouden vrezen, dat wij, sociaaldemocraten, een samenzweetersorganisatie willen stichten. Deze beschuldigingen moeten voor iedere vijand van het economisme even vleidend zijn als de beschuldiging van “Volkswil”-gezindheid.

Men zal ons tegenwerpen: zulk een machtige en streng geheime organisatie, die alle draden van de conspiratieve actie in haar handen concentreert, — een organisatie, die noodgedwongen centralistisch moet zijn, kan al te gemakkelijk te vroeg tot de aanval overgaan, kan ondoordacht de beweging verscherpen, vóór dit volgens het aanwassen van de politieke ontevredenheid, krachtens de gisting en verbittering in de arbeidersklasse, enz. mogelijk en noodzakelijk is. Daarop antwoorden wij: abstract gesproken, kan natuurlijk niet worden ontkend, dat een strijdorganisatie tot een ondoordachte strijd kan leiden, die kan uitlopen op een nederlaag, die onder andere omstandigheden geenszins noodzakelijk zou zijn geweest. Maar het is onmogelijk, zich bij zulk een kwestie tot abstracte overwegingen te beperken, want ieder gevecht houdt de abstracte mogelijkheid van een nederlaag in zich besloten en er bestaat geen ander middel om deze mogelijkheid te verminderen, dan de georganiseerde voorbereiding tot het gevecht. Wanneer wij evenwel de kwestie op het concrete terrein van de huidige Russische verhoudingen stellen, dan zullen wij tot de positieve conclusie moeten komen, dat een sterke revolutionaire organisatie absoluut noodzakelijk is, juist om aan de beweging weerstandsvermogen te geven en om haar voor de mogelijkheid van ondoordachte aanvallen te behoeden. Juist nu, bij het ontbreken van een dergelijke organisatie en het snelle elementaire aanwassen van de revolutionaire beweging vertonen zich reeds twee tegenover elkaar staande uitersten (die elkaar, zoals het behoort, ook “raken”): nu eens een volkomen onhoudbaar economisme en een prediken van gematigdheid, dan weer een even onhoudbare “exciterende terreur”, die er naar streeft, “in de beweging, die zich ontwikkelt en sterker wordt, maar nog dichter aan het begin dan aan het einde staat, kunstmatig de verschijnselen van haar einde te verwekken” (W. Zasoelitsj in de “Zarja”, Nr. 2/3, blz. 353). En het voorbeeld van de “Rabotsjeje Djelo” toont, dat er reeds sociaaldemocraten zijn, die voor de beide uitersten capituleren. Zulk een verschijnsel baart, afgezien van de overige oorzaken, ook hierom geen verwondering, omdat de “economische strijd tegen de ondernemers en de regering” de revolutionair nooit zal bevredigen en de tegenovergestelde uitersten steeds nu eens hier dan weer daar zullen opduiken. Slechts een gecentraliseerde strijdorganisatie, die de sociaaldemocratische politiek consequent doorvoert en als-het-ware elk revolutionair instinct en streven bevredigt, is in staat om de beweging voor een ondoordachte aanval te behoeden en een succes belovende aanval voor te bereiden.

Voorts zal men ons tegenwerpen, dat de uiteengezette opvatting van de organisatie in strijd is met het “democratisch beginsel”. Is de voorafgaande beschuldiging van specifiek Russische oorsprong, — de tweede draagt een specifiek buitenlands karakter. En alleen een buitenlandse organisatie (de “Bond van Russische sociaaldemocraten”) kon aan haar redactie onder meer de navolgende instructie geven:

“Het organisatiebeginsel. In het belang van een succesvolle ontwikkeling en vereniging van de sociaaldemocratie moet het brede democratische beginsel worden onderstreept, ontwikkeld en verdedigd, hetgeen met het oog op de, in de rijen van onze partij te voorschijn getreden, anti-democratische strekkingen bijzonder: noodzakelijk is” (“Twee Congressen”, blz. 18).

Hoe de “Rabotsjeje Djelo” tegen de “anti-democratische strekkingen” van de “Iskra” strijdt, dat zullen wij in het volgende hoofdstuk zien. Thans echter willen wij dit “beginsel”, dat door de economisten wordt opgesteld, nader onder de ogen zien. Iedereen zal het er

waarschijnlijk over eens zijn, dat het “brede democratische beginsel” de twee volgende noodzakelijke voorwaarden insluit: ten eerste volledige openbaarheid en ten tweede verkiesbaarheid voor alle functies. Zonder openbaarheid en wel een openbaarheid, dié zich niet alleen tot de leden van de organisatie beperkt, zou het belachelijk zijn van democratisme te spreken. Wij noemen de organisatie van de Duitse partij democratisch, want daarin geschiedt alles openlijk, met inbegrip van de zittingen van het Partijcongres; maar niemand zal een organisatie democratisch noemen, die zich tegenover alle niet-leden in een sluier van geheimzinnigheid hult. De vraag is, welke betekenis dus het stellen van het “brede democratische beginsel” heeft wanneer de fundamentele voorwaarden van dit beginsel voor een geheime organisatie onvervulbaar is? Dit “brede beginsel” blijkt eenvoudig een klinkende, maar holle frase te zijn. Nog sterker. Deze frase getuigt van een volledig gebrek aan begrip voor de dringende organisatorische taak van het ogenblik. Allen weten, hoe groot bij ons het heersende gebrek aan conspiratief begrip bij de “brede” massa van de revolutionairen is. Wij hebben gezien, hoe bitter B-w. zich daarover beklagt, die volkomen terecht een “streng uitkiezen van de leden” eist (“Rabotsjeje Djelo” Nr. 6, blz. 42). En nu komen er mensen, die op hun “gevoel voor het leven” pochen en die bij zulk een stand van zaken niet op de noodzakelijkheid van de strengste conspiratie en het strengste (bij gevolg ook beperkter) uitkiezen van de leden, maar op het “brede democratische beginsel” de nadruk leggen! Dit noemt men: er volkomen naast zijn.

Niet beter staat het ook met het tweede kenmerk van het democratisme, met de verkiesbaarheid. In landen met politieke vrijheid spreekt deze voorwaarde vanzelf. “Als lid van de partij wordt ieder persoon beschouwd, die de beginselen van het partijprogramma aanvaardt en de partij naar mate zijner krachten steunt”, — zo luidt de eerste paragraaf van het organisatiestatuuut van de Duitse sociaaldemocratische partij. En omdat het gehele politieke strijdperk voor allen even open ligt als het toneel van een schouwburg voor de toeschouwers, is dit aanvaarden of niet aanvaarden, steunen of bestrijden, uit kranten als ook uit volksvergaderingen aan allen bekend. Allen weten, dat een bepaald politicus op bepaalde wijze is begonnen, dat hij een bepaalde ontwikkeling heeft doorgemaakt, dat hij op een moeilijk ogenblik van zijn leven zich zus of zo heeft gedragen, dat hij zich in het algemeen door bepaalde kwaliteiten onderscheidt en daarom kunnen natuurlijk alle partijleden zulk een figuur met volledige kennis van zaken voor een bepaalde partijfunctie kiezen of niet kiezen. De (in de letterlijke zin van het woord) algemene controle van elke schrede van een partijman op zijn politiek arbeidsveld schept een automatisch werkend mechanisme, dat datgene tot resultaat heeft, wat in de biologie “voortleven van de best aangepasten” wordt genoemd. De “natuurlijke keuze” door de volle openbaarheid, door de verkiesbaarheid en de algemene controle geeft de zekerheid, dat iedere leider tenslotte “op zijn juiste plaats” staat, dat hij zich belast met het werk, dat zich het meest voor zijn krachten en bekwaamheden eigent, dat hij zelf al de gevolgen van zijn fouten ondergaat en voor aller ogen zijn bekwaamheid bewijst om fouten in te zien en ze te vermijden.

Nu beproeve men eens, dit beeld binnen het raam van ons absolutisme te plaatsen! Is het bij ons denkbaar, dat ieder, “die de beginselen van het partijprogramma aanvaardt en de partij naar de mate zijner krachten, steunt”, iedere stap van de revolutionair conspirator controleert? Dat zij allen uit deze revolutionairen een bepaald persoon kiezen, wanneer de revolutionair in het belang van het werk verplicht is, voor negen tienden van deze “allen” te verbergen, wie hij is? Men overdenke toch even de werkelijke betekenis van deze grote woorden van de “Rabotsjeje Djelo” en men zal zien, dat het “brede democratisme” van de partijorganisatie in de duisternis van het absolutisme, onder de heerschappij van de willekeur van de gendarmen, slechts een zinledig en schadelijk spelgoed is. Dit is een zinledig spelgoed, want in werkelijkheid heeft nooit enigerlei revolutionaire organisatie het brede democratisme ten uitvoer gebracht en met de beste wil kan zij dit ook niet doen. Dit is een schadelijk spelgoed, want de pogingen om

het “brede democratische beginsel” werkelijk, ten uitvoer te brengen, maken het alleen maar gemakkelijker voor de politie een groot aantal revolutionairen tegelijk te arresteren en zij vereeuwigen het heersende handwerkersgedoe, leiden de aandacht van de mannen van de praktijk van de ernstige en dringende taak af zich tot beroepsrevolutionairen te scholen en richten die op het ontwerpen van uitvoerige “papierenen” statuten over kiesstelsels. Alleen in het buitenland, waar niet zelden mensen bij elkaar komen, die geen mogelijkheid hebben om voor zichzelf werkelijke en levende arbeid te vinden, kon hier en daar en in het bijzonder in verschillende kleine groepen dit “spel met het democratisme” tot ontwikkeling komen.

Om de lezer volledig te tonen, welk een slechte kant de door de “Rabotsjeje Djelo” met voorliefde toegepaste methode heeft, — de methode om in de revolutionaire arbeid zulk een schoon “beginsel” als democratisme op te stellen, — willen wij ons weer op een getuige beroepen. Deze getuige, — E. Serebrjakov, de redacteur van het Londense tijdschrift “Nakanoenje”, heeft een groot zwak voor de “Rabotsjeje Djelo” en koestert een sterke haat tegen Plechanov en zijn aanhangers; in de artikelen naar aanleiding van de scheuring in de “Buitenlandse Bond van Russische sociaaldemocraten” heeft de “Nakanoenje” beslist de kant van de “Rabotsjeje Djelo” gekozen en een ganse vloed van scheldwoorden tegen Plechanov los gelaten. Des te groter waarde heeft voor ons deze getuige in de onderhavige kwestie. In Nr. 7 van de “Nakanoenje” (Juli 1899) wees E. Serebrjakov er in het artikel: “Naar aanleiding van de oproep van de Groep voor de zelfbevrijding van de arbeiders” op, dat het “onbehoorlijk” is de kwesties van de “zelfverheffing, de overheersing, van de z.g. areopagus [21] in een ernstige revolutionaire beweging” in bespreking te brengen, waarbij hij o.a. schreef:

“Mysjkin, Rogatsjev, Zjeljabov, Michailov, Pjerovskaja, Figner e.a. hebben zich nooit als leiders beschouwd en niemand heeft hen gekozen of benoemd, ofschoon zij dit in werkelijkheid waren, want zowel in de periode van de propaganda als in de periode van de strijd tegen de regering hebben zij de grootste last van het werk op zich genomen, zijn zij naar de gevaarlijkste plaatsen gegaan en hun activiteit was het meest productief. Hun leiderschap was niet het resultaat van hun wensen, maar van het vertrouwen, dat de kameraden uit hun omgeving stelden in hun verstand, hun energie en hun toewijding. Maar vrees koesteren voor de één of andere areopagus (en indien men daar geen vrees voor koestert, waarom schrijft men er over?), die de beweging eigenmachtig zou kunnen leiden, dat is toch al te naïef. Wie zou daar dan naar luisteren?”

Wij vragen de lezer, waarin zich de “areopagus” van de “anti-democratische strekkingen” onderscheidt? En is het dan niet duidelijk, dat het “schone” organisatiebeginsel van de “Rabotsjeje Djelo” evenzeer naïef als onfatsoenlijk is, — naïef, omdat naar de “areopagus” of naar de mensen met “anti-democratische tendenties” eenvoudig niemand zou luisteren, indien “de kameraden in hun omgeving geen vertrouwen in hun verstand, hun energie en toewijding” zouden stellen. Onfatsoenlijk — als demagogische uitval, die speculeert op de ijdelheid van sommigen, op het gebrek aan kennis van de ware toestand van onze beweging bij anderen en op de onvoldoende scholing en onwetendheid ten aanzien van de geschiedenis van de revolutionaire beweging bij derden. Het enige ernstige organisatiebeginsel voor de deelnemers aan onze beweging moet zijn: de strengste conspiratie, de strengste keuze van de leden, de opleiding van beroepsrevolutionairen. Zijn deze kwaliteiten eenmaal aanwezig, — dan is nog iets meer gewaarborgd dan het “democratisme” en wel het volkomen kameraadschappelijke vertrouwen tussen de revolutionairen onderling. En dit is voor ons onvoorwaardelijk noodzakelijk, want over het vervangen daarvan door een democratische algemene controle kan bij ons in Rusland geen sprake zijn. En het ware een grote fout te denken, dat de onmogelijkheid van een werkelijk “democratische” controle de leden van een revolutionaire organisatie oncontroleerbaar zou maken: zij hebben geen tijd om aan speelgoedvormen van het democratisme te denken (democratisme binnen de enge kern van

kameraden, die elkaar volkomen vertrouwen), maar hun verantwoordelijkheid gevoelen zij zeer levendig en zij weten daarbij uit ervaring, dat een organisatie van werkelijke revolutionairen ‘voor geen middel zal terugdeinzen om zich van een ondeugdelijk lid te ontdoen. En bovendien hebben wij een tamelijk ontwikkelde publieke opinie van de Russische (en de internationale) revolutionaire kringen, die reeds een gehele geschiedenis achter zich heeft en die met meedogenloze hardheid elke overtreding van de kameraadschappelijke plichten straft (en het “democratisme”, het werkelijke, niet het speelgoeddemocratisme, behoort immers tot dit begrip der kameraadschap als een deel tot het geheel!) Men houde rekening met dit alles — én men zal begrijpen welk een mufte lucht uit deze praatjes en resoluties over de “anti-democratische strekkingen” van emigranten, die in het buitenland voor generaal spelen, opstijgt!

Opgemerkt moet nog worden, dat de andere bron van zulke praatjes, nl. de naïveteit, ook wordt gevoed door de verwardheid van de voorstellingen wat de democratie is. In het boek van het echtpaar Webb over de Engelse trade-unions komt een belangwekkend hoofdstuk voor onder het opschrift: “De primitieve democratie”. De schrijvers vertellen hier, hoe de Engelse arbeiders in het eerste tijdperk van het bestaan hunner bonden het als een noodzakelijk kenmerk van de democratie beschouwden, dat inzake het beheer van de vakbonden alles door allen werd gedaan: niet alleen werden alle kwesties door het stemmen van alle leden beslist, maar ook de functies werden om de beurt door alle leden waargenomen. Er was een lange historische ondervinding nodig vóór de arbeiders het onzinnige van zulk een voorstelling van de democratie en de noodzakelijkheid van vertegenwoordigende lichamen enerzijds en van beroepsfunctionarissen anderzijds hadden begrepen. Enige gevallen van financieel bankroet van vakverenigingskassen waren nodig om de arbeiders te doen begrijpen, dat de kwestie van de verhouding tussen de gestorte bijdragen en de uitbetaalde ondersteuning niet slechts door democratische stemming kan worden beslist, maar ook het oordeel eist van een verzekeringsdeskundige. Voorts neme men Kautsky’s boek over het parlementarisme en de volkswetgeving — en men zal zien, dat de gevolgtrekkingen van de marxistische theoreticus overeenstemmen met de lessen van de langjarige praktijk van de arbeiders, die zich “op elementaire wijze” hadden aaneengesloten. Kautsky keert zich beslist tegen de primitieve opvatting van de democratie door Rittinghausen, hij bespot de mensen, die bereid zijn om in naam van de democratie te eisen, dat de “volksbladen rechtstreeks door het volk worden geredigeerd”, hij bewijst de noodzakelijkheid van beroepsjournalisten, beroepsparlementariërs, enz. voor de sociaaldemocratische leiding van de proletarische klassenstrijd en valt het “socialisme van de anarchisten en de literatoren” aan, die in hun “jacht naar effect” de rechtstreekse wetgeving door het volk verheerlijken en haar zeer voorwaardelijke aanwendbaarheid in de moderne maatschappij niet begrijpen.

Wie praktisch in onze beweging heeft gewerkt, weet hoe sterk de “primitieve” opvatting van de democratie onder de massa van de studerende jeugd en de arbeiders is verbreid. Geen wonder, dat deze opvatting, zowel in de statuten als ook in de literatuur binnendringt. De economisten van het Bernsteinsoort hebben in hun statuut geschreven: “§ 10. Alle aangelegenheden, die de belangen van de gehele bondsorganisatie raken worden door de meerderheid van de stemmen van alle leden beslist”. De economisten van de terroristische soort praten hun na: “het is noodzakelijk, dat de comitébesluiten alle kringen doorlopen, om eerst dan tot werkelijke besluiten te worden” (“Svoboda”, Nr. 1, blz. 67). Men lette er op, dat deze eis van de brede toepassing van het referendum nog boven de eis van de opbouw van de gehele organisatie op het verkiezingsbeginsel wordt gesteld! Natuurlijk ligt ons de gedachte verre, hiervoor de practici te veroordelen, die te weinig gelegenheid hadden om de theorie en praktijk van werkelijke democratische organisaties te leren kennen. Maar wanneer de “Rabotsjeje Djelo”, die op een leidende rol aanspraak maakt, zich onder zulke

omstandigheden tot een resolutie over het brede democratische beginsel bepaalt, hoe zou men dit dan niet eenvoudig “jacht naar effect” noemen?

F) HET PLAATSELIJKE EN HET ALGEMEEN-RUSSISCHE WERK

Zijn de tegenwerpingen tegen het hier ontvouwde organisatieplan wegens zijn gebrek aan democratie en zijn samenzweerskarakter van elke grond ontbloot, — er rest nog een kwestie, die dikwijls wordt gesteld en die een grondige beschouwing verdient. Dit is de kwestie van de verhouding tussen het plaatselijke en het algemeen-Russische werk. Er wordt uiting gegeven aan de vrees: zal het oprichten van een gecentraliseerde organisatie niet leiden tot het verschuiven van het zwaartepunt van het eerste naar het tweede? Zal dit de beweging niet schaden, doordat het de duurzaamheid van onze verbindingen met de arbeidersmassa en in het algemeen de stabiliteit van de plaatselijke agitatie zou verzwakken? Daarop antwoorden wij, dat onze plaatselijke leiders te zeer door het plaatselijk werk in beslag zijn genomen; dat het daarom onvoorwaardelijk noodzakelijk is het zwaartepunt enigszins naar het algemeen-Russische werk te verschuiven; dat zulk een verschuiving zowel de duurzaamheid van onze verbindingen als de standvastigheid van onze plaatselijke agitatie niet zal verzwakken, maar versterken. Nemen wij de kwestie van het Centraal Orgaan en van de plaatselijke organen, waarbij wij de lezer verzoeken niet te vergeten, dat de pers ons slechts als voorbeeld dient, dat het onmetelijk veel omvangrijker en veelzijdiger revolutionaire werk in het algemeen illustreert.

In de eerste periode van de massabeweging (1896 tot 1898) werd door de plaatselijke leiders een poging gedaan een algemeen-Russisch blad uit te geven — de “Rabotsjaja Gazeta”; in de volgende periode (1898 tot 1900) — doet de beweging een geweldige stap voorwaarts, maar de aandacht van de leiders is door de plaatselijke bladen volkomen in beslag genomen. Telt men al deze plaatselijke bladen bij elkaar, dan blijkt, [22] dat op elke maand ongeveer één nummer van een blad komt. Is dit soms niet een aanschouwelijke illustratie van ons handwerkersgedoe? Toont dit soms niet met alle duidelijkheid de achterlijkheid van onze revolutionaire organisatie tegenover de elementaire opleving van de beweging? Wanneer hetzelfde aantal krantennummers niet door verbrokkelde plaatselijke groepen ware uitgegeven, maar door één aaneengesloten organisatie, — dan zouden wij niet alleen zeer veel krachten hebben gespaard, maar ons werk ware ook veel geregelder voortgezet en had een groter weerstandsvermogen gehad. Op deze eenvoudige overweging wordt te dikwijls door de practici die bijna uitsluitend aan plaatselijke kranten actief meewerken (dit is, helaas in verreweg de meeste gevallen ook nu nog zo), als ook door de publicisten, die in deze functie een wonderlijke Don-Quichotterie aan de dag leggen, geen acht geslagen. De practicus pleegt zich gewoonlijk tevreden te stellen met de overweging, dat het voor de plaatselijke leiders te “moeilijk” [23] zou zijn, een algemeen-Russische krant uit te geven en dat plaatselijke bladen beter zijn dan in het geheel geen blad. Dit laatste argument is natuurlijk volkomen juist en wij blijven bij het erkennen van de geweldige betekenis en het geweldige nut van de plaatselijke bladen in het algemeen bij geen enkelen practicus ten achter. Maar hier gaat het immers niet om; het gaat er om, of men zich niet van de verbrokkeling en het handwerkersgedoe kan bevrijden, — die in de gedurende twee-en-een-half jaar in geheel Rusland verschenen dertig nummers der plaatselijke kranten zo aanschouwelijk tot uiting komen. Men beperke zich dus niet tot, weliswaar onbetwiste, maar te algemene beweringen over het nut van plaatselijke kranten in het algemeen, maar men bezitte ook de moed om de ongunstige kanten daarvan, die de ervaring van twee-en-een-half jaar duidelijk heeft laten zien, openlijk te erkennen. Deze ervaring getuigt, dat plaatselijke kranten in onze verhoudingen meestendeels niet beginselvast blijken te zijn, dat zij politiek zonder betekenis zijn, dat zij, wat betreft het verbruik van revolutionaire krachten, veel te kostbaar en technisch volkomen ontoereikend zijn (ik heb natuurlijk niet de techniek van de druk, maar hun zelden en onregelmatig verschijnen op het oog). En al de genoemde gebreken zijn niet van toevallige aard; zij zijn het onvermijdelijke resultaat van de verbrokkeling, die enerzijds het overwegen van de plaatselijke kranten in de genoemde periode verklaart en anderzijds door dit overwegen wordt bevorderd. Een

afzonderlijke plaatselijke organisatie is eenvoudig niet in staat, de beginselvastheid van haar blad te waarborgen en dit op het peil van een politiek orgaan te brengen; zij is ook niet in staat voldoende materiaal voor het belichten van geheel ons politiek leven bijeen te brengen en daarvan gebruik te maken. En het argument, waarmee men de noodzakelijkheid van talrijke plaatselijke bladen in vrije landen pleegt te verdedigen — de geringe kosten bij het drukken door de plaatselijke arbeiders en de snellere en omvangrijker inlichtingen voor de plaatselijke bevolking, — dit argument richt zich bij ons, naar de ervaring aantoont, tegen de plaatselijke bladen. Zij blijken ondragelijk kostbaar te zijn, in de zin van het verbruik van revolutionaire krachten en bijzonder zelden te verschijnen om de eenvoudige reden, dat voor een illegaal blad, hoe klein het ook moge zijn, zulk een reusachtig conspiratief apparaat nodig is, dat het een fabriekmatig grootbedrijf vereist; want in de werkplaats van een handwerker laat zulk een apparaat zich niet tot stand brengen. Het primitieve van het conspiratieve apparaat leidt er telkens weer toe (iedere man van de praktijk kent tal van zulke voorbeelden), dat de politie het verschijnen en het verspreiden van één of twee nummers uitbuit om massa-arrestaties te verrichten, waardoor alles zo schoon geveegd wordt, dat men van voren af aan moet beginnen. Een goed conspiratief apparaat eist een goede beroepsopleiding van de revolutionairen en een met de grootste consequentie toegepaste arbeidsverdeling, maar deze twee eisen gaan de kracht van een afzonderlijke plaatselijke organisatie volkomen te boven, hoe sterk zij op een bepaald ogenblik ook moge zijn. Geheel afgezien nog van de algemene belangen van onze beweging als geheel (de principieel-consequent socialistische en politieke opvoeding van de arbeiders) — worden ook de plaatselijke belangen door niet-plaatselijke organen veel beter gediend: dit schijnt allen op het eerste gezicht een paradox, maar in werkelijkheid wordt het door onze ervaring van twee-en-een-half jaar onweerlegbaar bewezen. Ieder zal toegeven, dat wanneer al de plaatselijke krachten, die dertig nummers van kranten hebben uitgegeven, aan één blad hadden gewerkt, daarvan gemakkelijk zestig, zo geen honderd nummers hadden kunnen verschijnen en dat het bijgevolg ook vollediger alle bijzonderheden van de beweging van zuiver lokaal karakter zou hebben weerspiegeld. Het lijdt geen twijfel dat een dergelijk georganiseerd optreden niet gemakkelijk is, maar het is nodig, dat wij de noodzakelijkheid er van inzien, dat iedere plaatselijke kring daarover nadenkt en actief daaraan werkt, zonder op een stoot van buitenaf te wachten, zonder zich door de toegankelijkheid, de nabijheid van het plaatselijk orgaan van de wijs te laten brengen, die — zoals onze revolutionaire ondervinding bewijst — in hoge mate illusoir blijkt te zijn.

Een slechte dienst wordt aan het praktische werk ook door die publicisten bewezen, die zich verbeelden, dat zij bijzonder dicht bij de mannen van de praktijk staan, — door publicisten, die dit illusoire niet zien en zich met verbazend goedkope en verbazend holle beweringen van de zaak afmaken: plaatselijke kranten zijn nodig, districtskranten zijn nodig, algemeen-Russische kranten zijn nodig. Natuurlijk is dit alles, in het algemeen gesproken, nodig, maar pakt men eenmaal een concrete organisatorische kwestie aan, dan moet men toch ook aan de verhoudingen van het milieu een ogenblik denken. Is het dan soms geen Don Quichotterie wanneer de “Swoboda” (Nr. 1, blz. 68), speciaal “op de kwestie van de krant ingaande”, schrijft:

“Het schijnt ons toe, dat ieder enigszins belangrijk arbeiderscentrum zijn eigen arbeidersblad moet hebben. Niet maar een blad, dat ergens vandaan komt, maar juist zijn eigen blad”.

Wanneer deze publicist over de betekenis van zijn eigen woorden niet wil nadenken, dan moge het althans de lezer in zijn plaats doen: hoeveel tientallen, zo niet honderdtallen, van zulke” enigszins belangrijke arbeiderscentra” zijn er in Rusland en welk een vereeuwiging van ons handwerkersgedoe zou het zijn, indien werkelijk iedere plaatselijke organisatie haar eigen blad wilde uitgeven! Hoe zou deze verbrokkeling de taak van onze gendarmen vergemakkelijken om alle plaatselijke leiders, — en wel zonder “enigszins aanzienlijke” moeite, — reeds in het begin van hun activiteit te vangen, zonder hun eerst de mogelijkheid te

geven, werkelijke revolutionairen te worden! In een algemeen-Russische krant, — gaat de schrijver voort, — zouden de beschrijvingen van de intriges van de fabrieksbezitters en de “bijzonderheden van het fabrieksleven in verschillende, vreemde steden” niet interessant zijn, terwijl “het een arbeider uit Orel niet verveelt over zijn eigen Orelse aangelegenheden te lezen. Hij weet dan steeds, wie wordt “aangevallen”, wie wordt “uitgescholden” en zijn hart wordt bewogen” (blz. 69). Ja, ja, het hart van de Orelse arbeider wordt bewogen, maar te bewogen is ook de gedachte van onze publicist. Is deze verdediging van het kruimels zoeken tactisch? — Ziedaar waarover hij zou moeten nadenken. Wij blijven bij niemand ten achter bij het erkennen van de noodzakelijkheid en belangrijkheid van fabrieksonthullingen, maar men moet er aan denken, dat wij reeds zo ver zijn gekomen, dat het voor de Petersburgers vervelend is geworden, de Petersburgse correspondenties van de Petersburgse “Rabotsjaja Mysl” te lezen. Voor fabrieksonthullingen in de afzonderlijke plaatsen hadden wij altijd vlugschriftjes en die zullen er ook in de toekomst blijven, — maar het type van de krant moeten wij op een hoger peil brengen, wij mogen ze niet tot een fabriekskrant degraderen. Voor een “krant” hebben wij onthullingen nodig, niet zo zeer van de “kleinigheden”, als van de grote, typische gebreken van het fabrieksleven, onthullingen, die aan de hand van bijzonder duidelijke voorbeelden worden gedaan, en die daarom in staat zijn, alle arbeiders en alle leiders van de beweging te interesseren, werkelijk hun kennis te verrijken, hun gezichtskring te verbreden en in een nieuw district, in een nieuwe vakgroep van de arbeiders de beweging tot leven te wekken.

“Verder kunnen in de plaatselijke krant alle schurkenstreken van het fabrieksbestuur of van andere autoriteiten terstond op heterdaad worden betrapt. En hoe lang duurt het, eer het bericht in de algemene, ver verwijderde krant komt; tot dan is men ter plaatse reeds lang vergeten, wat er is gebeurd: “Lieve hemel, wanneer was dat ook weer!” (l.c).

Zo is het “Lieve hemel, wanneer was dat ook weer!” In de loop van twee-en-een-half jaar verschenen dertig nummers en zij zijn, naar wij uit dezelfde bron vernemen, over zes steden verdeeld. Dan komt dus gemiddeld voor een stad één nummer van de krant in een half jaar! En zelfs wanneer onze lichtzinnige publicist in zijn veronderstelling de productiviteit van de plaatselijke arbeid verdriedubbelt (hetgeen ongetwijfeld met betrekking tot een gemiddelde stad onjuist zou zijn, want binnen het kader van het handwerkersgedoe is een beduidende uitbreiding van de productiviteit onmogelijk), — dan krijgen wij toch nog maar één nummer in twee maanden, d.w.z. iets, wat helemaal niet lijkt op een “op heterdaad betrappen”. En intussen is het voldoende tien plaatselijke organisaties te verenigen en hun gedelegeerden met actieve functies voor het inrichten van een algemene krant te belasten, — en dan ware het mogelijk, over geheel Rusland niet kleinigheden “te betrappen”, maar daadwerkelijke, in het oog springende en typische wantoestanden één keer in de veertien dagen te onthullen. Dit zal niemand in twijfel trekken, die de toestand in onze organisaties kent. Over het betrappen van de vijand op de plaats van de misdaad kan, wanneer men deze woorden ernstig neemt en niet als enkel schone woorden, een illegale krant in het algemeen niet denken: dit is alleen mogelijk voor een vlugschrift” want de uiterste termijn voor zulk een betrappen gaat meestal één of twee dagen niet te boven (men neme bv. een gewone korte staking, of een vechtpartij in de fabriek, of een demonstratie, enz.).

“De arbeider leeft niet alleen in de fabriek, maar ook in de stad”, — vervolgt onze schrijver, terwijl hij met een strenge consequentie, die Boris Kritsjevski zelf eer zou aandoen, van het bijzondere naar het algemene overgaat. Hij wijst op de vraagstukken van de stedelijke Doema's, van de stedelijke ziekenhuizen en scholen en hij eist, dat de arbeiderskrant stedelijke aangelegenheden in het algemeen niet stilzwijgend voorbij zal gaan. De eis is op zichzelf beschouwd uitstekend, maar zij illustreert bijzonder aanschouwelijk de inhoudsloze abstractheid, waartoe men zich bij de besprekingen over lokale bladen te dikwijls beperkt. Ten eerste, wanneer werkelijk “in ieder enigszins belangrijk arbeiderscentrum” kranten met

een zó uitvoerige stadskroniek, als de “Swoboda” wenst, zouden verschijnen/ dan zou dit in onze Russische verhoudingen onvermijdelijk tot een ware kruimels zoekerij ontaarden, — het zou leiden tot verzwakking van het begrip van de belangrijkheid van de algemeen-Russische revolutionaire aanval op het tsaristische absolutisme en tot versterking van de zeer levensvatbare kiemen (die zich eerder verborgen houden of neergedrukt worden, dan met de wortel worden uitgerukt) van de richting, die reeds beroemd is geworden door de befaamde uitspraak over de revolutionairen, die te veel over het niet aanwezige parlement en te weinig over de bestaande stedelijke Doema’s spreken. Wij zeggen “onvermijdelijk” en onderstrepen daarmee, dat de “Swoboda” dit niet bewust wil en juist het tegendeel wenst. Maar goede bedoelingen alleen zijn niet voldoende. Om de betekenis van de stedelijke aangelegenheden in een passend perspectief met ons gehele werk te brengen, is het vooreerst noodzakelijk, dat dit perspectief volledig wordt uitgewerkt en stevig vastgelegd en niet slechts met beweringen alleen, maar ook met talrijke voorbeelden, zodat het reeds de vastheid van een traditie verkrijgt. Zó ver zijn wij nog lang niet, dit is evenwel juist het eerst vereist, vóór het ons veroorloofd zal zijn over een brede plaatselijke pers te denken en te praten.

Ten tweede is het, om over stedelijke aangelegenheden werkelijk goed en belangwekkend te schrijven, noodzakelijk deze aangelegenheden nauwkeurig en niet slechts uit boeken te kennen. Maar sociaaldemocraten, die zulk een kennis bezitten, zijn er in geheel Rusland bijna niet te vinden. Om in een krant (en niet in een populaire brochure) over stads- en staatsaangelegenheden te spreken, moet men fris, veelzijdig, door een bekwaam persoon verzameld en bewerkt materiaal bezitten. Maar voor het verzamelen en bewerken van zulk materiaal is de “primitieve democratie” van een primitieve kring, waarin allen alles doen en zich met het referendumspel vermaken, niet toereikend. Hiervoor is een staf van schrijvers-specialisten, correspondenten-specialisten, een leger van sociaaldemocratische verslaggevers nodig, die overal verbindingen aanknopen, die in alle “staatsgeheimen” weten binnen te dringen (waarin de Russische ambtenaar zo gewichtig doet en waarover hij zo gemakkelijk aan het praten geraakt), die achter alle “coulissen” weten te kijken, een leger van mensen, die “uit hoofde van hun betrekking” verplicht zijn, overal te zijn en alles te weten. En wij, de partij van de strijd tegen elke economische, politieke, sociale, nationale onderdrukking kunnen en moeten zulk een leger van alleswetende mensen bijeenbrengen, opleiden, mobiliseren en in beweging zetten, — maar dit moet immers nog worden gedaan! En bij ons is in de geweldige meerderheid van de plaatsen niet alleen nog geen stap in deze richting gedaan, maar er bestaat zelfs over het algemeen ook niet het bewustzijn van de noodzakelijkheid dit te doen. Zoek maar in onze sociaaldemocratische pers levendige en interessante artikelen, correspondenties en onthullingen over onze diplomatieke, militaire, kerkelijke, stedelijke, financiële, enz., enz., aangelegenheden en zaken: gij zult bijna niets of zeer weinig vinden [24]. Ziehier “waarom ik mij altijd verschrikkelijk erger, wanneer iemand zeer schone en heerlijke dingen komt vertellen” over de noodzakelijkheid om “in ieder enigszins belangrijk arbeiderscentrum” een krant uit te geven, die de wantoestanden zowel in de fabriek, als in de stad en de staat onthult!

Het overwicht van de plaatselijke op de centrale pers is een teken òf van armoede òf van weelde. Van armoede wanneer de beweging nog niet voldoende krachten voor een grootbedrijf heeft opgeleverd, wanneer zij zich nog in het handwerkersgedoe bevindt en in de “kleinigheden van het fabrieksleven” bijna verdrinkt. Van weelde — wanneer de beweging de taak van de alzijdige onthullingen en de alzijdige agitatie, reeds volkomen onder de knie heeft, zodat naast het centraal orgaan talrijke plaatselijke kranten nodig worden. Laat iedereen het maar met zichzelf uitmaken, waarvan het overwicht van de plaatselijke bladen bij ons op het huidige ogenblik getuigt. Ik wil mij echter tot de nauwkeurige formulering van mijn gevolgtrekkingen beperken, om geen aanleiding tot misverstand te geven. Tot nu toe denkt bij ons de meerderheid van de plaatselijke organisaties bijna uitsluitend aan plaatselijke kranten

en wijdt bijna uitsluitend daaraan haar activiteit. Dat is niet normaal. Het moest omgekeerd zijn: de meerderheid van de plaatselijke organisaties moest in hoofdzaak aan een algemeen-Russische orgaan denken en in hoofdzaak daarvoor werken. Zolang dit niet geschiedt, zullen wij geen enkele krant kunnen uitgeven, die enigszins in staat zou zijn, de beweging werkelijk met een alzijdige agitatie in de pers te dienen. En wanneer dit geschiedt, — dan zal een normale verhouding tussen het noodzakelijke centraal orgaan en de noodzakelijke plaatselijke organen van zelf tot stand komen.

Op het eerste gezicht kan het de schijn hebben, dat de redenering, volgens welke het noodzakelijk zou zijn, het zwaartepunt van het plaatselijke naar het algemeen-Russische werk te verleggen, niet op de speciaal-economische strijd toepasselijk is: de rechtstreekse vijanden van de arbeiders zijn hier de afzonderlijke ondernemers of groepen van ondernemers, die niet in een organisatie zijn samengevat, die ook maar bij benadering herinnert aan de zuiver militaire, streng gecentraliseerde, tot in alle onderdelen door één wil geleide organisatie van de Russische regering, onze rechtstreekse vijand in de politieke strijd.

Maar dit is niet zo. De economische strijd — wij hebben er reeds dikwijls op gewezen, — is een vakstrijd en daarom eist hij de vereniging van de arbeiders naar beroepen en niet alleen naar de plaats van hun arbeid. En deze vereniging naar beroepen wordt des te dringender noodzakelijk, hoe sneller de vereniging van onze ondernemers tot allerlei maatschappijen en syndicaten voorwaarts schrijdt. Onze verbrokkeling en ons handwerkersgedoe belemmeren rechtstreeks deze vereniging, waarvoor één aaneengesloten Al-Russische organisatie van revolutionairen nodig is, in staat om de leiding van de Al-Russische vakbonden van de arbeiders op zich te nemen. Wij hebben hierboven reeds over het voor dit doel gewenste organisatietype gesproken en thans willen wij er alleen enkele woorden aan toevoegen, in verband met het vraagstuk van onze pers.

Dat in iedere sociaaldemocratische krant een rubriek voor de vak- (de economische) strijd moet voorkomen, — dat zal wel door niemand in twijfel worden getrokken. Maar de groei van de vakbeweging dwingt ons ook aan een vakpers te denken. Het schijnt ons evenwel toe, dat er in Rusland voorlopig, met geringe uitzonderingen, nog geen sprake kan zijn van een vakpers: dat is luxe en wij hebben bijna overal nog gebrek aan dagelijks brood. De vorm van vakpers, die aan de verhoudingen van de illegale arbeid beantwoordt en die reeds nu noodzakelijk is, zouden bij ons vakbrochures moeten zijn. Daarin zou men het legale^[25] en illegale materiaal over de arbeidsvoorwaarden in het betreffende bedrijf, over het verschil in dit opzicht tussen de verschillende plaatsen in Rusland, over de voornaamste eisen van de arbeiders in het betreffende vak, over de gebreken van de daarop betrekking hebbende wetgeving, over de bijzonder in het oog springende gevallen van de economische strijd van de arbeiders in deze werkplaats, over de kiemen, de huidige stand en de behoeften van hun vakorganisaties, enz., moeten bijeen brengen en systematisch groeperen. Zulke brochures zouden in de eerste plaats onze sociaaldemocratische pers bevrijden van de massa van vakbijzonderheden, die alleen de arbeiders van een gegeven plaats interesseren; ten tweede zouden zij de resultaten van onze ervaring in de vakverenigingsstrijd vastleggen, zij zouden het bijeengebrachte materiaal, dat nu letterlijk in een menigte van vlugschriften en fragmentarische correspondenties teloor gaat, bewaren en dit materiaal veralgemenen; zij zouden in de derde plaats als een soort leidraad voor agitatoren kunnen dienen, want de arbeidsvoorwaarden veranderen betrekkelijk langzaam, de fundamentele eisen van de arbeiders van een bepaalde bedrijfstak zijn buitengewoon stabiel (men vergelijk de eisen van de wevers van het Moskouse district in het jaar 1885 en van het Petersburgse district in het jaar 1896), en de samenvatting van deze eisen en noden zou voor lange jaren als een uitstekend leerboek voor de economische agitatie in achterlijke districten of onder achterlijke lagen van arbeiders kunnen dienen; de voorbeelden van succesvolle stakingen in één gebied, gegevens over de hogere levensstandaard, over betere arbeidsvoorwaarden, op één plaats,

zouden ook de arbeiders op andere plaatsen tot nieuwe en steeds nieuwe strijd aanvuren; in de vierde plaats zou de sociaaldemocratie, indien zij het initiatief voor het veralgemenen van de vakstrijd op zich zou nemen en op deze wijze het verband van de Russische vakbeweging met het socialisme versterken, er tegelijk voor zorgen, dat ons vakverenigingswerk nòch een te klein, nòch een te groot gedeelte van het algemeen totaal van ons sociaaldemocratische werk in beslag nam. Het is voor de plaatselijke organisatie, wanneer zij los staat van de organisatie in andere steden, zeer moeilijk, soms zelfs bijna onmogelijk, in deze een juiste verhouding in acht te nemen (en het voorbeeld van de “Rabotsjaja Mysl” toont, tot welk een monsterachtige overdrijving in de lichte van het trade-unionisme men daarbij kan komen). Maar een Al-Russische organisatie van de revolutionairen, die streng op het standpunt van het marxisme staat, die de gehele politieke strijd leidt en over een staf van beroepsagitatoren beschikt, zal in het bepalen van deze juiste verhouding nooit moeilijkheden hebben.

Noten:

- [1] Voorwerp dat bij een misdaad gebruikt is en als bewijs dient van schuld — *Noot van de redactie*
- [2] Het cursieve is overal van ons. — *Noot van Lenin*
- [3] De groep "Strijd van de arbeid tegen het kapitaal" bestond in het geheel ongeveer twee maanden. Zij werd door de geheime politie geliquideerd, zonder dat het haar gelukt was haar werkzaamheid te beginnen. — *Noot van de redactie*
- [4] "Rabotsjaja Mysl" en "Rabotsjeje Djelo", — in het bijzonder het "Antwoord" aan Plechanov. (34) — *Noot van de redactie*
- [5] De brochure "Wie zal de politieke revolutie volbrengen?" in de in Rusland uitgegeven opstellenbundel "Proletarskaja Borba" (De proletarische strijd. — Red.). De brochure werd door het Comité te Kiev opnieuw uitgegeven. — *Noot van de redactie*
- [6] "De wedergeboorte van het revolutionisme" en "Swoboda". — *Noot van de redactie*
- [7] Deze uitdrukking vindt men bij Plechanov in "Voorwoord tot het "Vademecum" voor de redactie van de "Rabotsjeje. Djelo". Plechanov's "Verzamelde Werken", Deel XII, blz. 17. — *Noot van de redactie*
- [8] S. Prokopovitsj — *Noot van de redactie*
- [9] De schrijver van deze brochure is A.A. Sanin — *Noot van de redactie*
- [10] Vier-zes maanden was ongeveer de duur van het werk der "handwerkers"-revolutionairen, die niet met de partijorganisatie en de conspiratie waren verbonden. — *Noot van de redactie*
- [11] "Los", bij Lenin in het Duits vermeld. Met "lose Organisation" — (een Duitse uitdrukking, die losse organisatie betekent) wordt een organisatie bedoeld, waartoe men betrekkelijk vrij kan toetreden, die zelf weinig vaste vorm heeft, bv. geen vast program en die in plaats van statuten zich tot enkele toetredingsformaliteiten bepaalt. — *Noot van de redactie*
- [12] Afanasi Ivanovitsj en Pulcheria Ivanovna, — een door Gogol geschilderd echtpaar, dat zijn leven tussen bloempotten en kookpotten doorbrengt. — *Noot van de redactie*
- [13] Verlegenheid uit overvloed. — *Noot van de redactie*
- [14] Hier zij slechts opgemerkt, dat alles, wat wij hier over de "stoot van buiten af" en over alle verdere redeneringen van de "Swoboda" ten aanzien van de organisatie hebben gezegd, ook ten voile van toepassing is op al de economisten, de "Rabotsjeje Djelo" daarbij) inbegrepen, want ten dele predikten en verdedigden zij actief dezelfde opvattingen over organisatiekwesities, ten dele stonden zij dicht bij zulke opvattingen. — *Noot van Lenin*
- [15] Deze term is misschien juister ten opzichte van de "Svoboda" dan de vooraf gaande, want in de "Wedergeboorte van het revolutionisme" wordt het terrorisme verdedigd en in het onderhavige artikel het economisme. De geest is gewillig, maar het vlees is zwak! — zou men van de "Svoboda" in het algemeen kunnen zeggen. De beste plannen en de prachtigste voornemens — en een warwinkel als resultaat; een warwinkel, hoofdzakelijk, omdat de "Svoboda" bij haar verdediging van de continuïteit van de organisatie niets wil weten van de continuïteit van het revolutionaire denken en de sociaaldemocratische theorie. Er naar streven de beroepsrevolutionair wederom in het leven te roepen ("Wedergeboorte van het revolutionisme") en daartoe ten eerste de exciterende terreur en ten tweede de "organisatie van doorsnee arbeiders" ("Swoboda", Nr. 1 blz. 66 e.v.) voor te stellen, "die zo min mogelijk van buitenaf worden aangedreven", — dat betekent werkelijk voor de verwarming van zijn huis het hout gebruiken, waarvan dit huis zelf is gebouwd. *Noot van Lenin*
- [16] De aan de beroemde Griekse mathematicus Archimedes toegeschreven uitspraak; "geef mij een steunpunt en ik beweeg de aarde". — *Noot van de redactie*
- [17] In militaire kringen bv. is in de jongste tijd ongetwijfeld een opleving van de democratische geest op te merken, gedeeltelijk ten gevolge van de zich ophopende gevallen van straatgevechten tegen zulke "vijanden" als arbeiders en studenten. En zodra de

voorhanden krachten het veroorloven, moeten wij onvoorwaardelijk zeer grote aandacht schenken aan de propaganda en de agitatie onder de soldaten en officieren, aan het stichten van “militaire organisaties”, die bij onze partij zijn aangesloten. — *Noot van Lenin*

[18] Ik herinner mij, hoe een kameraad mij vertelde, dat een fabrieksinspecteur, die de sociaaldemocratie wilde helpen en dit ook werkelijk deed, zich er bitter over beklaagde, dat hij niet wist, of zijn “inlichtingen” het revolutionaire centrum werkelijk bereikten, in hoever zijn hulp nodig was en in welke mate de mogelijkheid bestond van zijn kleine diensten gebruik te maken. Iedere practicus kent natuurlijk meer van zulke gevallen, waarin wij tengevolge van ons handwerkersgedoe bondgenoten hebben verloren. Zulke, elk op zich zelf “kleine”, maar alle bijeengenomen onschatbare diensten konden en zouden ons de kantoorbedienden en beampten niet slechts van de fabrieken, maar ook van de post, de spoorwegen, de douane, de instellingen voor de adel, de geestelijkheid en ieder ander regeringskantoor bewijzen, zelfs de politiebeampten en personen uit hofkringen daarbij inbegrepen! Wanneer wij reeds een werkelijke partij, een werkelijke strijdorganisatie van revolutionairen bezaten, dan zouden wij al dergelijke “helpers” niet voor de uiterste consequentie stellen, dan zouden wij ons niet haasten, hen steeds en onvoorwaardelijk in het binnenste der “illegaliteit” te betrekken, maar integendeel bijzonder op hen passen en zelfs speciaal mensen voor zulke functies opleiden, bedenkende dat vele studenten als “helpers” in ambtelijke posities voor de party veel nuttiger zouden kunnen zijn dan als revolutionairen “op korte termijn”. Maar, — ik herhaal het nog eens — slechts een reeds volkomen stevig gebouwde organisatie, die niet aan gebrek aan actieve krachten heeft te lijden, is gerechtigd tot het toepassen van deze tactiek. — *Noot van Lenin*

[19] De “Swoboda”, Nr. 1, artikel “Organisatie”, blz. 66: “Met zware tred voorwaarts schrijdend, zal de arbeidersmassa alle eisen sterk maken, die in naam van de Russische Arbeid worden gesteld” — “Arbeid” — onvoorwaardelijk met een hoofdletter! En diezelfde schrijver roept uit: “Ik sta absoluut niet vijandig tegen over de intellectuelen, maar” ... (dit is hetzelfde maar dat Ssjedrin vertaalt met de woorden: de oren kunnen niet boven het voorhoofd uitgroeien) ... “maar het ergert mij altijd verschrikkelijk, wanneer iemand een massa schone en prachtige dingen komt vertellen en eist, dat zij om hun (zijn?) schoonheid en andere goede eigenschappen zullen worden aanvaard” (blz. 62). — Ja, ook mij “ergert dit altijd verschrikkelijk” — *Noot van Lenin*

[20] “De taak van de Russische sociaaldemocraten” blz. 23. (Deel I van de Verzamelde Werken van Lenin. — Red.). Hier volgt overigens nog een illustratie van het feit, dat de “Rabotsjeje Djelo” of niet begrijpt, wat zij zegt, of haar opvattingen verandert “al naar gelang uit welke hoek de wind waait”. In Nr. 1 van de “Rabotsjeje Djelo” leest men, vet gedrukt: De uiteengezette Inhoud van de brochure komt met het redactieprogramma van de “Rabotsjeje Djelo” volkomen overeen (blz. 142). Werkelijk? Met “De taak” komt de opvatting overeen, dat men aan de massabeweging het ten val brengen van het absolutisme niet als eerste taak kan stellen? Komt de theorie van “de economische strijd tegen de ondernemers en de regering” daarmee overeen? Komt de stadiatheorie daarmee overeen? Wij laten het aan de lezer over, te beoordelen, of bij een orgaan, dat het begrip “overeenstemmen” zó origineel opvat, van beginseltrouw kan worden gesproken. *Noot van Lenin*

[21] Areopagus = Hoogste gerechtshof in het oude Athene; figuurlijk gebruikt: vergadering, college van geleerden, van wijze mannen. — *Noot van de redactie*

[22] Zie het “Verslag van het Congres te Parijs” (blz. 14) — “Sedert die tijd (1897) tot aan de lente van 1900 zijn in de verschillende plaatsen dertig nummers van verschillende kranten verschenen. Gemiddeld verscheen meer dan één nummer per maand”. In opdracht van de Bond van Russische sociaaldemocraten stelde de redactie van de “Rabotsjeje Djelo” een verslag van de toestand van de sociaaldemocratische beweging in Rusland samen, dat zij bij het Congres van de Ilde Internationale indiende. Het verslag (waaraan een verslag van de

Boend over de geschiedenis van de Joodse arbeidersbeweging was toegevoegd) verscheen als afzonderlijke brochure onder de titel: “Verslag van de Russische sociaaldemocratische beweging aan het Internationale socialistische Congres gehouden in Parijs in het jaar 1900” (Genève 1901). — *Noot van de redactie*

[23] Deze moeilijkheid is slechts schijnbaar. In werkelijkheid bestaat er geen enkele plaatselijke kring, die niet de mogelijkheid zou bezitten om de een of andere functie van het algemeen-Russische werk actief ten uitvoer te brengen. “Zeg niet: ik kan niet, maar zeg: ik wil niet”. — *Noot van Lenin*

[24] Uit dien hoofde wordt ons standpunt zelfs door het voorbeeld van buitengewoon goede plaatselijke organen volkomen bevestigd. Zo is bv. de “Joezjni Rabotsji” een uitstekende krant, waaraan men geen gebrek aan beginselvastheid kan verwijten. Maar hetgeen zij aan de plaatselijke beweging wilde geven, werd tengevolge van het feit, dat ze maar zelden uitkwam en dikwijls overvallen werd, niet bereikt. Hetgeen op dit ogenblik voor de partij het meest dringende is, — de principiële bespreking van de fundamentele vraagstukken van de beweging en de alzijdige politieke agitatie, bleek de kracht van de plaatselijke krant te boven te gaan. En wat er bijzonder goed in was, bv. de artikelen over het congres van de mijneigenaars, over de werkeloosheid enz., was geen zuiver plaatselijk materiaal, maar het interesseerde geheel Rusland en niet alleen het Zuiden. Zulke artikelen hebben wij in onze gehele sociaaldemocratische pers niet gehad. — *Noot van Lenin*

[25] Het legale materiaal is bijzonder belangrijk en wij zijn bijzonder achterlijk in de kunst het systematisch bijeen te brengen en er gebruik van te maken. Het zal niet overdreven zijn te zeggen, dat men aan de hand van legaal materiaal alleen nog op de een of andere wijze een vakbrochure kan schrijven, maar dat dit uitsluitend aan de hand van illegaal materiaal niet mogelijk is. Door bij de arbeiders illegaal materiaal over vraagstukken van de soort, die bv. de “Rabotsjaja Mysl” publiceerde, te verzamelen, besteden wij tevergeefs zeer veel kracht van de revolutionair (die in dit geval gemakkelijk door een legaal werkend persoon vervangen zou kunnen worden) en toch krijgen wij nooit goed materiaal, want de arbeiders die doorgaans slechts één afdeling van een grote fabriek en bijna altijd de economische resultaten, maar niet de algemene voorwaarden en normen van hun werk kennen, verkeren ook niet in de mogelijkheid zulke kennis op te doen, die fabriekskantoorbedienden, inspecteurs, artsen enz. bezitten en die in kleine krantencorrespondenties en in speciale industrie-, gezondheids-, Zemstvo- en andere uitgaven in massa zijn verstrooid. Ik herinner mij nog als vandaag mijn “eerste ervaring”, die ik nooit zal herhalen. Vele weken lang hield ik me bezig om een arbeider, die mij dikwijls bezocht, ijverig uit te vragen over alle mogelijke regelingen in de fabriek, waar hij werkte. Het is mij weliswaar, zij het dan ook met geweldige moeite, gelukt één soort beschrijving (slechts van deze ene fabriek!) samen te stellen, maar met het gevolg, dat de arbeider aan het slot, terwijl hij zich het zweet van het voorhoofd wiste mij glimlachend zei: “ik vind het gemakkelijker overuren te maken dan uw vragen te beantwoorden!” Met hoe meer energie wij de revolutionaire strijd zullen voeren, des te meer zal de regering gedwongen zijn, een deel van het “vakverenigings”-werk te legaliseren, waardoor zij ons een gedeelte van onze last zal afnemen. — *Noot van Lenin*

5. Het “plan” voor een algemeen-Russische krant

“De grofste fout van de “Iskra” in dit opzicht”, schrijft B. Krijsjevski (“Rabotsjeje Djelo”, Nr. 10, blz. 30), terwijl hij ons van de strekking beschuldigt “de theorie, door haar van de praktijk te isoleren, tot een dode leerstelling te maken”, — “is haar ‘plan’ van een algemeen Russische partijorganisatie” (d.w.z. het artikel “Waarmee te beginnen?”) En Martynov secondeert hem door te verklaren, dat “de strekking van de “Iskra”, om de betekenis van de voorwaarts strevende gang van de grauwe dagelijkse strijd vergeleken bij het propageren van meer schitterende en volmaakte ideeën naar beneden te halen... bekroond werd door het plan van een partij-organisatie, dat zij in Nr. 4, in het artikel “Waarmee te beginnen?” voorstelt” (l.c. blz. 61). Tenslotte sloot zich in de allerjongste tijd hij de mensen, die over dit “plan” (de aanhalingstekens moeten de ironische houding in dit opzicht tot uitdrukking brengen) verontwaardigd zijn, ook L. Nadjezdin aan en wel in de door ons pas ontvangen brochure “Aan de vooravond van de revolutie” (uitgegeven door de ons reeds bekende “revolutionair-socialistische groep *Swoboda*”), waarin wordt verklaard, dat “thans van een organisatie te spreken, welke draden van een Al-Russische krant uitgaan, betekent: het produceren van studeerkamer-ideeën en studeerkamer-werk’ (blz. 126); dat dit een verschijnsel is van “literatendom”, enz.

Dat onze terrorist solidair bleek te zijn met de verdedigers van de “voorwaarts strevende gang van de grauwe dagelijkse strijd”, dat kan ons niet verwonderen, nadat wij in de hoofdstukken over politiek en organisatie de wortels van deze verwantschap nagegaan. Maar wij moeten nu reeds opmerken, dat L. Nadjezdin en slechts hij alleen, heeft gepoogd, zich eerlijk in de gedachtengang van het artikel, dat hem heeft mishaald, in te denken, — dat hij heeft gepoogd het zakelijk te beantwoorden, — terwijl de “Rabotsjeje Djelo” absoluut niets zakelijks heeft gezegd, maar slechts moeite deed om de kwestie met behulp van een massa onbehoorlijke demagogische uitvallen te verwarren. En hoe onaangenaam ons dit ook moge zijn, wij moeten beginnen enige tijd te besteden aan het reinigen van deze Augiasstal.

b) KAN EEN KRANT EEN COLLECTIEVE ORGANISATOR ZIJN?[1]

Heel de kern van het artikel “Waarmee te beginnen?” is *juist* het stellen van deze vraag en het bevestigende antwoord daarop. De enige ons bekende poging om deze kwestie zakelijk te analyseren en de noodzakelijkheid van haar beantwoording in afwijzende zin te bewijzen, doet L. Nadjezdin, wiens argumenten wij hier ook in hun geheel zullen aanhalen: —

“Het bevalt ons zeer goed, hoe de “Iskra” (Nr. 4) de kwestie van de noodzakelijkheid ener algemeen-Russische krant stelt, maar wij kunnen het er geenszins mee eens zijn, dat men deze kwestie in een artikel onder het opschrift “Waarmee te beginnen?” behandelt, Het is ongetwijfeld één van de belangrijkste dingen, maar de grondslag van een strijdorganisatie voor het revolutionaire moment kan niet worden gelegd door een krant, niet door een gehele serie van populaire vlugschriften, niet door een berg van proclamaties. Het is noodzakelijk het vormen van sterke politieke plaatselijke organisaties aan te pakken. Wij hebben ze niet; wij hebben voornamelijk onder intelligente arbeiders gewerkt, maar de massa’s hebben bijna uitsluitend de economische strijd gevoerd. *Wanneer er geen sterke politieke plaatselijke organisaties worden gevormd, welke betekenis heeft dan een nog zo goed georganiseerde algemeen-Russische krant?*

Een onverbrandbaar brandend braambos, dat niet opbrandt, maar dat ook niemand in vuur zet! Daaromheen, terwille daarvan zal het volk bijeen komen, zich organiseren, — meent “de Iskra”. Maar het ligt voor hen veel meer voor de hand voor een concretere zaak bijeen te komen en zich te organiseren! Zulk een concretere zaak kan en moet het op brede wijze organiseren van plaatselijke kranten zijn, de onmiddellijke voorbereiding van de arbeiders voor demonstraties, het gestage werken van de plaatselijke organisaties onder de werklozen (onverpoosde verspreiding van vlugschriften en blaadjes onder hen, het houden van vergaderingen, van protestacties tegen de regering, enz.). Men moet ter plaatse een begin maken aan de levende politieke arbeid en wanneer op deze reële grondslag de noodzakelijkheid van de vereniging blijkt te bestaan, dan zal deze niet kunstmatig zijn en niet slechts op papier staan; niet door kranten kan zulk een vereniging van het plaatselijke werk tot een algemeen-Russische zaak in het leven worden geroepen!” (“Aan de vooravond van de revolutie”, blz. 54).

Wij hebben de plaatsen van deze welsprekende tirade onderstreept, die zowel de onjuistheid van de beoordeling van ons plan door de schrijver, als de onjuistheid van zijn standpunt in het algemeen, dat hij hier tegenover de “Iskra” plaatst, bijzonder plastisch aantonen. Wanneer er geen sterke plaatselijke organisaties worden gevormd — dan zal ook de meest uitstekende algemeen-Russische krant generlei betekenis hebben. Volkomen juist. Maar het wezen van de zaak ligt juist daarin, *dat er geen ander middel is om sterke positie te vormen dan een algemeen-Russische krant.*

De schrijver heeft de meest belangrijke verklaring van de “Iskra” over het hoofd gezien, die zij gaf, voor zij tot de uiteenzetting van haar “plan” overging:

“noodzakelijk is de oproep tot het scheppen van een revolutionaire organisatie, in staat om alle krachten te verenigen en de beweging niet slechts in naam, maar ook daadwerkelijk te leiden, d.w.z. steeds gereed te zijn tot het ondersteunen van elk protest en elke uitbarsting, om hiervan gebruik te maken ter vermeerdering en versterking van de voor de beslissende strijd deugdelijke strijdkrachten”.

Principieel, — vervolgt de “Iskra”, — zullen echter allen, na Februari en Maart het hiermee eens zijn, wij hebben echter geen principiële, maar een praktische beslissing in de kwestie nodig; het is noodzakelijk, terstond een bepaald plan van organisatie uit te werken, opdat terstond van verschillende zijden uit aan de opbouw daarvan kan worden begonnen. En nu wil men ons van de praktische beslissing weer naar een, weliswaar principiële juiste, onbetwistbaar grootse, maar voor de brede massa van de werkers volkomen onbegrijpelijke

waarheid achteruit trekken: “sterke, politieke organisaties vormen!” Daar gaat het al niet meer om, geachte schrijver, het gaat er om, hoe dit werk precies moet geschieden!

Het is niet waar, dat “wij voornamelijk onder intelligente arbeiders hebben gewerkt, terwijl de massa’s bijna uitsluitend de economische strijd hebben gevoerd”. In zulk een vorm vervalt deze zinsnede in de voor de “Swoboda” gebruikelijke en grondig verkeerde methode om de intelligente arbeiders tegenover de “massa” te plaatsen. Ook de intelligente arbeiders hebben bij ons in de laatste jaren “bijna uitsluitend de economische strijd gevoerd”. Dit enerzijds. En anderzijds zullen ook de massa’s nooit leren de politieke strijd te voeren, zolang wij er niet toe zullen bijdragen, dat voor deze strijd, zowel uit de kringen van de intelligente arbeiders, als ook uit de kringen van de intellectuelen, leiders worden opgeleid; zulke leiders kunnen echter uitsluitend worden opgeleid door een stelselmatige, voortdurende beoordeling van alle kanten van ons politiek leven, van alle pogingen tot protest en strijd van de verschillende klassen en uit verschillende aanleidingen. Daarom is het eenvoudig belachelijk, wanneer men van het “opbouwen van politieke organisaties” spreekt en gelijktijdig het “papierwerk” van de politieke krant tegenover het “levende, politieke, plaatselijke werk” stelt. De “Iskra” doet immers haar “plan” van de krant neerkomen op het ‘plan’ tot het scheppen van zulk een “strijdvaardigheid”, die in staat is, zowel de werkelozenbeweging als de boerenopstanden, de ontevredenheid van de Zemstvo-mensen en de “verontwaardiging van de bevolking over het te keer gaan van de tsaristische basjiboekoeks”, enz te steunen. Ieder, die de beweging kent, weet immers zeer goed, dat de overgrote meerderheid van de plaatselijke organisaties daar zelfs niet aan denkt, dat vele van de hier aangeduide perspectieven van het “levende politieke werk” nog geen enkele maal door enigerlei organisatie zijn verwezenlijkt, dat bv. de poging om de aandacht op het toenemen van de ontevredenheid en het protest onder de Zemstvo-intellectuelen te vestigen, zowel bij Nadjezdin (“lieve hemel, is dit soms een orgaan voor Zemstvo-mensen?” - “Aan de vooravond van de revolutie”, blz. 129) als bij de economen (Nr. 12 van de “Iskra”, brief) en bij vele mannen van de praktijk een gevoel van stomme verbazing veroorzaakt heeft. Onder zulke omstandigheden kan men slechts hiermee “beginnen”, dat men de mensen er toe brengt, over dit alles na te denken, — dat men hen er toe brengt alle mogelijke tekenen van gisting en actieve strijd samen te vatten en te veralgemenen. “Levend politiek werk” kan men in onze tijd van het naar beneden halen van de sociaaldemocratische opgaven uitsluitend met politieke agitatie beginnen, die zonder een algemeen-Russische, dikwijls verschijnende en op de juiste wijze verspreide krant onmogelijk is.

Mensen die in het “plan” van de “Iskra” een verschijnsel van “literatendom” zien, hebben het wezen van het plan absoluut niet begrepen, omdat zij datgene als doel beschouwen, wat op het huidige ogenblik als het meest passende middel op de voorgrond wordt geschoven. Deze mensen hebben zich niet de moeite gegeven Over de beide vergelijkingen na te denken, waarmee het voorgestelde plan aanschouwelijk werd geïllustreerd. Het organiseren van een algemeen-Russische politieke krant, — heette het in de “Iskra”, — moet de leidraad zijn, aan de hand waarvan wij deze organisatie (d.w.z. de revolutionaire organisatie, die steeds bereid is om elk protest en elke uitbarsting te ondersteunen) onverstoort kunnen ontwikkelen, verdiepen en uitbreiden. Zeg mij eens: wanneer de metselaars op verschillende plaatsen stenen metselen voor een reusachtig groot, nog ongekend bouwwerk, is het dan “papierwerk”, wanneer zij een koord spannen, dat hun de juiste plaats voor het metselen van de stenen helpt vinden, dat het einddoel van het algemene werk aanwijst, dat de mogelijkheid schenkt, om niet slechts van elke steen, maar ook van elk stukje van een steen een goed gebruik te maken, dat in verbinding met het voorafgaande en het volgende een afgesloten en alles omvattende lijn vormt? En beleven wij in ons partijleven soms niet juist zulk een ogenblik, dat wij stenen en metselaars bezitten en dat juist het voor allen zichtbare koord ontbreekt, waaraan allen zich zouden kunnen houden? Laat men maar schreeuwen, dat wij, door dit

koord te spannen, willen commanderen: indien wij zouden willen commanderen, mijne heren, dan zouden wij inplaats van de “Iskra Nr. 1” de “Rabotsjaja Gazeta Nr. 3” hebben geschreven zoals enige kameraden ons hadden voorgesteld en waartoe wij het volle recht zouden hebben gehad. Wij hebben dit evenwel niet gedaan: wij wilden de handen vrij houden voor de onverzoenlijke strijd tegen pseudo-democraten; wij wilden, dat ons koord, als het op de juiste wijze is gespannen, zou worden erkend, omdat het juist is en niet omdat een officieel orgaan het had gespannen.

“De kwestie van het samenvatten van de plaatselijke actie in centrale organen draait in een tovercirkel”, onderricht ons L. Nadjezjdin, — “de samenvatting eist de gelijksoortigheid van de elementen, maar deze gelijksoortigheid kan zelf slechts worden geschapen door iets dat verenigt; dit verenigende kan op zijn beurt het product van sterke plaatselijke organisaties zijn, die zich thans geenszins door een voor allen gelijkelijk geldend karakter onderscheiden”.

Een even respectabele en onbetwistbare waarheid als die, dat men sterke politieke organisaties moet opbouwen. En een even onvruchtbare waarheid. Iedere kwestie “draait in een tovercirkel”, want het gehele politieke leven is een eindeloze keten van een eindeloze reeks van schakels. De gehele kunst van de politicus bestaat juist hierin, dat schakeltje te vinden en met alle kracht vast te grijpen, dat hem het minst van al uit de hand kan worden geslagen, dat op het gegeven ogenblik het belangrijkste is, dat de bezitters van deze schakel het beheersen van de gehele keten het best waarborgt. Was er bij ons een groep ervaren metselaars, die zo goed op elkaar zijn ingewerkt, dat zij ook zonder koord juist daar de stenen leggen, waar het noodzakelijk is (dat is abstract gesproken volstrekt niet onmogelijk), dan konden we zeker ook een andere schakel grijpen. Maar dit is juist het ongeluk, dat wij nog geen ervaren en goed op elkaar ingewerkte metselaars hebben, dat de stenen maar al te vaak geheel verkeerd worden gelegd, niet volgens een gemeenschappelijk koord, maar zo verspreid, dat de vijand ze eenvoudig wegblaast, als waren het geen stenen, maar zandkorreltjes.

Een andere vergelijking:

“De krant is niet slechts een collectieve propagandist en een collectieve agitator, maar ook een collectieve organisator. In dit laatste opzicht *kan* ze worden vergeleken met een steiger die om een in aanbouw zijnd gebouw wordt opgetrokken; het laat de omtrekken van het gebouw zien, vergemakkelijkt de verbinding tussen de afzonderlijke bouwvakarbeiders, helpt hun, het werk te verdelen en de algemene resultaten te overzien, die door de georganiseerde arbeid zijn bereikt” [2]

Niet waar, dit lijkt op een literaat, een man van de studeerkamer, die zijn eigen rol overschat? Er is voor de woning zelf immers geen steiger nodig, de steiger wordt van het slechtste materiaal gemaakt; hij wordt slechts voor korte tijd opgetrokken en zodra de buitenbouw van het gebouw klaar is, wordt hij in de oven geworpen. Wat de opbouw van revolutionaire organisaties betreft, leert de ervaring dat zij soms, ook zonder steiger kunnen worden opgebouwd, — men denke bvb. aan de jaren ‘70. Maar thans kan men zich bij ons zelfs niet de mogelijkheid voorstellen om zonder steiger het voor ons noodzakelijke bouwwerk op te trekken.

Nadjezjdin is het hiermee niet eens en zegt:

“De “Iskra” meent, dat het volk zich om de krant heen, bij het werk en daarvoor, zal verzamelen, organiseren. Maar het ligt voor het volk veel meer voor de hand, zich om een meer concrete zaak te verzamelen en te organiseren!”

Zo, zo, “het ligt meer voor de hand... om een meer concrete zaak...” Een Russisch spreekwoord zegt: Spuw niet in de put, — men moet er water uit drinken. Maar er zijn mensen, die er niets op tegen hebben ook uit een put te drinken, waarin reeds gespuwd is. Tot wat voor minderwaardigheden zijn onze prachtige legale “critici van het marxisme” en de illegale aanhangers van de “Rabotsjaja Mysl” in naam van dit meer concrete al niet gekomen!

Hoe wordt onze gehele beweging teneergedrukt door onze benepenheid, door ons gebrek aan initiatief en durf, die door de traditionele argumenten van het “meer voor de hand liggen om een meer concrete zaak” worden gerechtvaardigd! En Nadjezjdin, die een bijzonder fijn gevoel voor het “leven” meent te bezitten, die de mannen van de “studeerkamer” bijzonder streng veroordeelt, die (uit zogenaamde geestigheid) de “Iskra” beschuldigt, overal slechts economisme te zien, die zich verbeeldt, dat hij verre boven die verdeling in orthodoxen en critici staat, — hij merkt niet, dat hij met zijn argumenten juist de benepenheid in de hand werkt, waarover hij verontwaardigd is, dat hij uit de put drinkt, die al flink volgespuwd is! Ja, de oprechte verontwaardiging over de benepenheid, de brandendste begeerte de mensen, die zich daarvoor buigen, te verheffen, zijn nog niet toereikend, wanneer hij zich in zijn verontwaardiging zonder stuur en zeilen laat drijven en even “elementair” als de revolutionairen der jaren ‘70 tot de “exciterende terreur”, de “agrarisches terreur” het “luiden van de stormklok”, enz., zijn toevlucht neemt. Men bezie dit “meer concrete”, waarom heen, — naar hij meent, — “het veel meer voor de hand ligt”, zich te verzamelen en te organiseren: 1. de plaatselijke kranten; 2. de voorbereiding tot demonstraties; 3. het werken onder de werklozen. Bij de eerste oogopslag ziet men, dat al deze dingen volkomen toevallig, lukraak, zijn uitgekozen, om maar het één of ander te zeggen, want hoe wij ze ook mogen bekijken, het is volkomen onzinnig, daarin iets speciaals te vinden, waarom heen men zich zou kunnen “verzamelen en organiseren”. Dezelfde Nadjezjdin zegt toch een paar bladzijden verder:

“Het wordt tijd, eenvoudig het feit vast te stellen: ter plaatse wordt erbarmelijk weinig gewerkt; de comité’s doen nog niet een tiende gedeelte van wat zij konden doen... de verenigde centra, die wij thans hebben, zijn een fictie, dat is revolutionair bureaucratisme, een elkaar bevorderen op generaalsposten, en zo zal het blijven, zolang er geen sterke plaatselijke organisaties zullen ontstaan”.

In deze woorden is ongetwijfeld, naast overdrijving, ook veel bittere waarheid vervat; maar ziet Nadjezjdin het verband tussen het erbarmelijk geringe werk ter plaatse en de benepen gezichtskring van de leiders, de beperkte omvang van hun actie, die bij het gebrek aan scholing van de binnen de plaatselijke organisaties opgesloten leiders niet zijn te vermijden? Heeft hij soms, evenals de schrijver van het artikel over organisatie in de “Swoboda”, vergeten, hoe de overgang tot een brede plaatselijke pers (sedert 1898) met de bijzondere versterking van het economisme en het “hand-werksergedoe” gepaard ging? Ja, zelfs wanneer een ietwat bevredigende organisatie van een “brede lokale pers” mogelijk ware (maar hierboven hebben wij aangetoond, dat zij, met uitzondering van zeer bijzondere gevallen, onmogelijk is), ook dan zouden de plaatselijke organen niet alle krachten van de revolutionairen voor *gemeenschappelijke aanval* op het absolutisme, voor het leiden van de éne strijd kunnen “verzamelen en organiseren”. Men vergete niet, dat het hier alleen gaat om de “verzamelende”, de organisatorische betekenis van de krant en wij zouden Nadjezjdin, die de verbrokkeling verdedigt, de ironische en door hemzelf gestelde vraag kunnen voorleggen: “Hebben wij soms ergens vandaan 200.000 revolutionaire organisatorische krachten geërfd?”

Verder: “de voorbereiding tot demonstraties” kan men niet tegenover het plan van de “Iskra” stellen, omdat dit plan als één van zijn doeleinden ook juist de meest brede demonstraties behelst; het gaat slechts om de keuze van het praktische middel. Nadjezjdin is hier weer in verwarring geraakt, omdat hij buiten beschouwing laat, dat demonstraties (die tot dusver in de grote meerderheid van de gevallen geheel elementair plaatsvonden) slechts door een reeds “verzameld en georganiseerd” leger kunnen worden “voorbereid”, maar dat wij juist niet weten te verzamelen en te organiseren.

“Het werk onder de werklozen”. Weer dezelfde warboel. want dit is ook één van de krijgsverrichtingen van een gemobiliseerd leger en niet een mobilisatie-plan. In welke mate Nadjezjdin ook hier het verderfelijke van onze verbrokkeling, van de ontstentenis bij ons van “200.000 krachten” onderschat, blijkt uit hetgeen volgt. Aan de “Iskra” hebben velen (onder

wie ook Nadjezdin) verweten, dat zij te weinig berichten over werkloosheid en slechts toevallige correspondenties over de meest gewone verschijnselen in het dorpsleven publiceerde. Het verwijt is gerechtvaardigd, maar de “Iskra” is hier “schuldig zonder schuld”. Wij trachten onze “koord” ook door het dorp te trekken, maar wij hebben daar bijna geen metselaars, en wij moeten iedereen aansporen, die ook maar een alledaags feit meedeelt, in de hoop, dat dit het aantal medewerkers op dit gebied zal vermeerderen en ons allen zal leren, tenslotte werkelijk slechts feiten van betekenis te kiezen. Maar er bestaat zó weinig materiaal voor zulk een scholing, dat zonder het veralgemenen daarvan voor geheel Rusland er volstrekt niets aanwezig is, waaruit men zou kunnen leren. Ongetwijfeld zou iemand, die slechts bij benadering zoveel agitatorisch talent bezit en het leven van de allerarmsten ook slechts bij benadering zo goed kent als bij Nadjezdin het geval is, door agitatie onder de werklozen aan de beweging onschatbare diensten kunnen bewijzen, — maar zulk een man zou zijn talent in de grond begraven indien hij er geen zorg voor droeg, dat alle Russische kameraden van iedere stap van zijn werk in kennis werden gesteld, om op deze wijze voor die mensen een les en een voorbeeld te zijn, die in hun massa nog niet de kunst verstaan om iets nieuws aan te pakken.

Over de betekenis van het aanéensluiten, over de noodzakelijkheid “om te verzamelen en te organiseren”, spreken thans allen zonder uitzondering, maar in de meeste gevallen vinden wij geen enkel duidelijk voorstel, waarmee men moet beginnen en hoe men deze aaneensluiting tot stand moet brengen. Allen zullen het er zeker over eens zijn, dat, indien wij de afzonderlijke kringen — laat ons zeggen, de wijkkringen van een stad “verenigen”, er gemeenschappelijke instellingen noodzakelijk zijn, d.w.z. niet alleen de algemene benaming “vereniging”, maar daadwerkelijk gemeenschappelijk werk, een uitwisselen van materiaal, ondervinding en krachten, een verdelen van de functies niet alleen maar over de wijken, maar ook naar de speciale gebieden van de gehele stedelijke actie. Iedereen zal het er over eens zijn, dat de kosten van een solied, conspiratief apparaat uit de “middelen” (zowel uit de materiële als de menselijke natuurlijk) van één wijk niet kunnen worden gedekt (als men een uitdrukking uit de handel mag gebruiken), dat op een zo eng gebied het talent van een specialist niet tot ontplooiing kan komen. Hetzelfde geldt evenwel ook voor de aaneensluiting van verschillende steden, want ook het strijdperk van een enkele stad blijkt te eng en is reeds in de geschiedenis van de sociaaldemocratische beweging veel te eng gebleken; dit hebben wij hierboven met een voorbeeld zowel van de politieke agitatie als van het organisatie-werk uitvoerig bewezen. Men moet dit strijdperk noodzakelijkerwijs en vóór alles uitbreiden, men moet een *daadwerkelijke* verbinding tot stand brengen tussen de steden door regelmatig *gemeenschappelijk* werk, want de verbrokkeling drukt de mensen neer, die “als in een kuil zitten” (volgens de uitdrukking van de schrijver van een brief aan de “Iskra”), zonder te weten, wat er in de grote wereld gebeurt, bij wien zij kunnen leren hoe zij ondervinding kunnen opdoen, op welke wijze het verlangen naar een brede actie te bevredigen is. En ik blijf volhouden, dat men slechts kan beginnen deze *daadwerkelijke* verbinding tot stand te brengen op de grondslag van een algemene krant, als de enige, regelmatige, algemeen-Russische onderneming die de resultaten van de meest veelsoortige vormen van actie samenvat en daardoor de mensen aanvuurt om steeds voorwaarts te schrijden op al de talrijke wegen, die leiden naar de revolutie, zoals alle wegen naar Rome leiden. Indien wij niet slechts met woorden een vereniging willen, dan is het noodzakelijk, dat iedere plaatselijke kring *onverwijld*, zeggen wij: een vierde van zijn *krachten* voor het actieve werk aan de *algemene zaak ter beschikking stelt* en de krant zal hem onmiddellijk de algemene lijnen, de omvang en het karakter van de zaak tonen, zal hem tonen, welke leemten zich in de gehele Al-Russische actie het sterkst laten gevoelen, waar geen agitatie is, waar de verbinding zwak is, welke raadjes van het geweldige algemene mechanisme de betreffende kring zou kunnen verbeteren of door betere zou kunnen vervangen. Een kring, die nog niet heeft gewerkt en pas

werk zoekt, zou reeds kunnen beginnen niet als een handwerker in een aparte kleine, werkplaats, die noch, de ontwikkeling van de “industrie” voor hem, noch de algemene stand van de gegeven industriële productiemethoden kent, maar als deelhebber in een grote onderneming, die de gehele algemeen-revolutionaire aanval op het absolutisme weerspiegelt. — En hoe volmaakter elk afzonderlijk raadge is bewerkt, hoe groter het aantal functionarissen is, die aan een onderdeel van de algemene zaak werken, des te dichter zou ons net worden en des te minder verwarring zouden de onvermijdelijke overvallen in de algemene rijen veroorzaken.

Een *feitelijke* verbinding zou alleen reeds de functie van de verspreiding van de krant tot stand brengen (als deze de naam van krant zou verdienen, d.w.z. regelmatig en niet slechts één keer per maand, zoals de dikke tijdschriften, maar vier keer per maand zou verschijnen). Thans zijn de verbindingen tussen de steden voor revolutionaire doeleinden een zeer grote zeldzaamheid en in ieder geval een uitzondering; dan zouden deze verbindingen reëel worden en zij zouden natuurlijk niet slechts het verspreiden van de krant, maar ook (wat veel belangrijker is) het uitwisselen van ervaring, van materiaal, krachten en middelen waarborgen. De omvang van het organisatorische werk zou onmiddellijk enige keren zo groot worden en het succes op de ene plaats zou bestendig bijdragen tot verdere volmaking, tot de wens om van de reeds aanwezige ervaring van een aan het andere einde van het land werkende kameraad gebruik te maken. Het plaatselijke werk zou zeer veel rijker en veelzijdiger worden dan nu: de politieke en economische onthullingen, in geheel Rusland verzameld, zouden aan de arbeiders van alle vakken en van alle *trappen van ontwikkeling* geestelijk voedsel geven, zij zouden materiaal en aanleiding geven voor gesprekken en besprekingen over de meest verschillende kwesties, die bovendien door toespelingen in de legale pers, door gesprekken in de beschaafde kringen en “bedeesde” regeringsmededelingen zouden worden opgeworpen. Iedere uitbarsting, iedere demonstratie zou in heel Rusland van alle kanten worden besproken en beoordeeld en zou zo de wens doen ontstaan, niet bij de anderen ten achter te blijven, het beter te doen dan de anderen (wij socialisten wijzen volstrekt niet iedere wedijver, iedere “concurrentie” in het algemeen af!), — doelbewust voor te bereiden hetgeen voor de eerste keer op de een of andere elementaire wijze tot stand kwam, de gunstige verhoudingen op een bepaalde plaats of op een bepaald ogenblik te benutten om het plan van aanval te veranderen, enz. Bovendien zou deze verlevendiging van het plaatselijke werk niet tot die wanhopige “laatste” inspanning van alle krachten en tot het op het spel zetten van alle mensen leiden, zoals het thans meestal bij iedere demonstratie of bij elk verschijnen van een plaatselijke krant het geval is: enerzijds zou het de politie veel moeilijker vallen om tot de “wortels” door dringen, aangezien het immers niet bekend is, op welke plaats men moet zoeken; anderzijds zou de geregelde gemeenschappelijke arbeid de mensen er aan wennen, de kracht van een bepaalde aanval aan te passen aan de bestaande kracht van een bepaald gedeelte van de troepen van het gehele leger (thans denkt aan een dergelijke aanpassing bijna niemand, want in negen van de tien gevallen hebben zulke aanvallen op elementaire wijze plaats) en zou hij het “transport” niet slechts van literatuur, maar ook van revolutionaire krachten uit een andere plaats vergemakkelijken.

Thans bloeden in de meeste gevallen deze krachten bij de eng begrensde lokale arbeid dood, doch dan ware de mogelijkheid aanwezig en zou er steeds aanleiding zijn om een enigszins begaafd agitator van het ene einde van het land naar het andere te werpen. Men zou met kleine reizen in partijaangelegenheden op partijkosten beginnen, om er aan te wennen geheel in dienst van de partij te leven, beroepsrevolutionair te worden, zich tot werkelijk politiek leider op te werken.

En indien het ons werkelijk zou gelukken te bereiken, dat alle, of een beduidende meerderheid van de plaatselijke comité's, plaatselijke groepen en kringen actief aan de

algemene zaak zouden meewerken, dan zouden wij binnen zeer korte tijd een weekblad kunnen uitgeven, dat geregeld in tienduizenden van exemplaren over geheel Rusland werd verspreid. Dit blad zou een onderdeel worden van de geweldige blaasbalg, die elke vonk van de klassenstrijd en de volksverontwaardiging tot een algemene brand aanwakkert. Rondom deze, op zichzelf beschouwd nog zeer onschuldige en nog zeer kleine, maar geregelde en in de volle betekenis van het woord algemene zaak, zou men een staand leger van beproefde strijders stelselmatig kunnen verzamelen en oefenen. Op de steiger van dit algemene organisatorische gebouw zouden zich uit onze revolutionairen sociaaldemocratische Zjeljabow's, uit onze arbeiders Russische Bebel's verheffen, die zich aan het hoofd van het gemobiliseerde leger zouden stellen en het gehele volk wakker schudden, om met Ruslands vloek en schande af te rekenen. Ziedaar, waarvan men moet dromen!

“Moet dromen!” Ik heb deze woorden neergeschreven en ben geschrokken. Ik stelde me voor, dat ik deelneem aan het “Verenigingscongres” en tegenover mij zitten de redacteuren en medewerkers van de “Rabotsjeje Djelo”. En daarstaat partijgenoot Martynov op en richt zich dreigend tot mij: — “Veroorloof mij, U te vragen heeft een autonome redactie nog het recht te dromen zonder daarvoor van te voren aan de partijcomité's verlof te vragen?” En na hem staat partijgenoot Kritsjevsk op en vervolgt (partijgenoot Martynov filosofisch verdiepend, die reeds sedert lang partijgenoot Plechanov verdiepte) nog dreigender: — “Ik ga verder. Ik vraag, of een marxist in het algemeen het recht heeft te dromen, wanneer hij niet vergeet, dat volgens Marx de mensheid zich steeds datgene tot taak stelt, wat zij kan verwezenlijken en dat de tactiek het groei-proces is van de taak, die samen met de partij groeit?”

Wanneer ik alleen maar aan die dreigende vragen denk, dan loopt mij een koude rilling over het lijf en ik denk er alleen aan, waar mij te verschuilen. Laat ik proberen mij achter Pisarev te verschuilen:

“Er is tweespalt en tweespalt”, [3] — schreef Pisarew over de tweespalt tussen droom en werkelijkheid. — “Mijn droom kan de natuurlijke loop van de gebeurtenissen achterhalen of hij kan geheel op zijwegen gaan, langs wegen, die de natuurlijke loop van de gebeurtenissen nooit kan gaan. In het eerste geval is het dromen helemaal niet schadelijk; het kan zelfs de energie van de werkende mens bevorderen en versterken... In zulke dromen is niets, dat de arbeidskracht bederft of verlamt. Zelfs geheel het tegendeel. Indien de mens in het geheel niet in staat was om zó te dromen, indien hij niet nu en dan vooruit kon snellen om in zijn verbeelding als een geheel het beeld van het voltooide werk te zien, dat pas in zijn handen begint te ontstaan, — dan kan ik mij absoluut niet voorstellen, welke aanvurende oorzaak de mens er toe zou brengen omvangrijke en vermoeiende werken op het gebied van de kunst, de wetenschap en het praktische leven te beginnen en ten einde te brengen... De tweespalt tussen droom en werkelijkheid is helemaal niet schadelijk, indien slechts de dromende persoonlijkheid ernstig aan haar droom gelooft, wanneer zij oplettend het leven beschouwt, haar waarnemingen met haar luchtkastelen vergelijkt en in het algemeen eerlijk aan het verwezenlijken van haar fantasie werkt. Wanneer er enigerlei contact tussen droom en leven bestaat, dan is alles goed”.

Ziedaar welk soort van dromen er, helaas, te weinig in onze beweging zijn. En schuld daaraan hebben bovenal de vertegenwoordigers van de legale kritiek en het illegale “chwoostisme”, die op hun nuchterheid en op hun “nauw contact” met het “concrete” pochen.

c) WELK ORGANISATIETIPE HEBBEN WIJ NODIG?

Uit het voorgaande kan de lezer zien, dat onze “tactiek als plan” bestaat in het afwijzen van de onmiddellijke *oproep* tot de stormaanval, in de eis, een “geregeld beleg voor de vijandelijke vesting” te slaan, of, anders gezegd, in de eis alle inspanning te richten op het bijeenroepen, organiseren en mobiliseren van een geregeld leger. Toen wij de “Rabotsjeje Djelo” uitlachten wegens haar plotseling overgaan van het economisme naar het geschreeuw over de stormaanval (dat in April 1901 in Nr. 6 van de “Listok” van de “Rabotsjeje Djelo” weerklonk), heeft ze ons natuurlijk met de beschuldiging van “leerstelligheid” aangevallen, ons verweten, dat wij onze revolutionaire plicht niet begrijpen, tot voorzichtigheid hebben aangemaand, enz. Ons hebben deze verwijten uit de mond van .mensen, die in het geheel geen vaste beginselen hebben en zich tot de scherpzinnige “tactiek als proces” bepalen, volstrekt niet verwonderd, evenmin als wij er ons over hebben verwonderd, dat Nadjezdin die in het algemeen een soevereine minachting heeft voor alle vaste beginselen in het program en in de tactiek deze beschuldigingen herhaalde.

Men zegt, dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Maar Nadjezdin tracht uit alle macht haar te herhalen; hij bootst ijverig Tkatsjow na, scheidt op het “revolutionaire cultuur-gedoe” en schreeuwt over “luiden van de stormklok”, over het bijzondere “standpunt van de vooravond van de revolutie” enz. Hij vergeet blijkbaar de bekende uitspraak, dat, wanneer het origineel van een historische gebeurtenis een tragedie is, zijn kopie slechts een kluchtspel is. De door de propaganda van Tkatsjow voorbereide en met behulp van de “vreesaanjagende” terreur, die ook werkelijk vrees heeft aangejaagd, ondernomen poging tot verovering van de macht was groots [4], maar de “exciterende” terreur van de kleine Tkatsjow is eenvoudig belachelijk en vooral belachelijk, wanneer men ze met het idee van de organisatie van doorsnee-mensen invult.

“Indien de “Iskra””, — schrijft Nadjezdin, — “buiten de sfeer van haar literatoren zou zijn getreden, zou ze hebben gezien, dat dit (verschijnselen als de brief be arbeider in de “Iskra”, No. 7 e.d.) symptomen zijn van het feit, dat de “stormaanval” zeer, zeer spoedig zal beginnen; en thans (sic!) te spreken over een organisatie, die langs de draden van een algemeen Russisch orgaan uitgaat, betekent studeerkamer-ideeën en studeerkamer-werk produceren”.

Ziet eens, wat een ongelofelijke warboel dit is: enerzijds de exciterende terreur en de “organisatie van doorsnee-mensen” naast de opvatting, dat het “veel meer voor de hand” ligt, zich om “concretere” dingen van het slag van de plaatselijke bladen te verzamelen, — en anderzijds noemt men “thans” over een algemeen-Russische organisatie spreken: studeerkamer-ideeën produceren, dat betekent — meer rechtstreeks en eenvoudiger gezegd, “thans” is het reeds te laat! En de “brede organisatie van plaatselijke kranten”, — daarvoor is het niet te laat, hooggeachte L. Nadjezdin? Men vergelijk hiermee het standpunt en de tactiek van de “Iskra”: de exciterende terreur is onzin; te spreken over een organisatie juist van doorsnee-mensen en over het op brede wijze organiseren van plaatselijke bladen, betekent de deur voor het economisme wijd openen. Men moet over een algemeen-Russische organisatie van derevolutionairen spreken, en daarover te spreken is zó lang niet te laat, zolang de werkelijke (niet de papieren) stormaanval nog niet begonnen is.

“Ja, wat de organisatie betreft, ziet het er bij ons werkelijk niet schitterend uit”, — vervolgt Nadjezdin, — “ja, de “Iskra” heeft volkomen gelijk, als zij zegt, dat de hoofdmassa van onze militaire krachten uit vrijwilligers en opstandelingen bestaat... Het is goed, dat gij U de toestand van onze krachten nuchter voorstelt, maar waarom daarbij te vergeten, *dat de menigte in het geheel niet voor is*, en dat *zij ons daarom niet zal vragen*, wanneer zij de krijgsverrichtingen moet openen en zelf tot miterij zal overgaan... Wanneer de menigte zelf met haar elementaire, vernielende kracht optreedt, dan *kan* zij immers “het geregelde leger” onder de voet lopen en terugdringen, waarin men wel altijd een buitengewoon systematische organisatie wilde brengen, maar waarin men niet meer *slaagde*”. (Cursief van ons).

Een wonderlijke logica! Juist omdat “de menigte niet voor ons is”, is het onverstandig en gaat het niet aan, over een directe “stormaanval” te schreeuwen, want de stormaanval is de aanval van een geregeld leger en niet een elementaire uitbarsting van de menigte. Juist omdat de menigte het geregelde leger onder de voet kan lopen en terugdringen, zijn wij noodzakelijk verplicht, met onze arbeid “een buitengewoon systematische organisatie” in het geregelde leger te brengen en niet bij de spontane opstand “ten achter te blijven”, want hoe sneller het ons gelukt zulk een georganiseerdheid brengen, des te waarschijnlijker is het, dat het geregelde leger niet door de menigte onder de voet wordt gelopen, maar dat het in de eerste rijen en aan de spits van van de menigte zal staan. Nadjezdin geraakt in verwarring, omdat hij zich verbeeldt, dat dit systematisch georganiseerde leger zich bezig houdt met iets, dat het van de menigte scheidt, terwijl het zich in werkelijkheid uitsluitend bezig houdt met de alzijdige en alles omvattende politieke agitatie, d.w.z. juist het werk, dat de elementair vernietigende kracht van de menigte en de bewust-vernielende kracht van de organisatie der revolutionairen *nader tot elkaar brengt en tot één geheel samensmelt*. Gij, mijne heren, wentelt uw eigen schuld op anderen af, want juist de groep “Swoboda”, die de terreur *in het programma* opneemt, roept daarmee tegelijk op tot een organisatie van terroristen en een dergelijke organisatie zou ons leger werkelijk van de toenadering tot de massa afleiden, die, helaas nog niet aan onze zijde staat, die ons, helaas, nog niet of slechts zeer zelden vraagt, wanneer en hoe zij de krijgsverrichtingen moet openen.

“Wij zullen voor de revolutie zelf te laat komen”, vervolgt Nadjezdin voort de “Iskra” schrik aan te jagen, — “zoals wij voor de huidige gebeurtenissen [5], een bliksemslag uit de heldere hemel troffen, te laat zijn gekomen”.

In verband met het hierboven aangehaalde toont deze zin ons aanschouwelijk het onzinnige van het door de de Swoboda verzonden bijzondere “standpunt van de vooravond van de revolutie” [6] Het bijzondere “standpunt” komt om duidelijk te spreken hierop neer, dat het “thans” reeds te laat is om te overleggen en zich voor te bereiden. Wanneer het er zó mee staat, zeer geëerde vijand van het “literatendom”, waarom was het dan noodzakelijk, op 132 bladzijden druks “over vraagstukken van de theorie [7] en de tactiek” te schrijven?

Geloof u niet, dat liet voor het “standpunt van de vooravond van de revolutie” passender zou zijn geweest, 132.000 vlugschriftjes met de korte oproep “Slaat ze neer!” uit te geven?

Te laat komen voor de revolutie riskeert hij het allerminst, die de algemene politieke agitatie aan het hoofd van zijn programma, zijn tactiek en organisatie werk plaatst zoals de “Iskra” doet. De mensen, die in geheel Rusland met het vastknopen van de draden, die van het algemeen Russische blad uitgaan, bezig zijn, zijn niet alleen voor de voorjaarsgebeurtenissen niet te laat gekomen maar hebben het ons integendeel mogelijk gemaakt, ze vooruit te zien, zij zijn ook niet te laat gekomen voor de demonstraties, die in Nr. 13 en 14 van de “Iskra” zijn beschreven; [8] integendeel, zij hebben er aan deel genomen, omdat zij levendig hun plicht gevoelde, de elementaire opleving van de menigte te hulp te komen waarbij ze tegelijkertijd door de krant alle Russische kameraden hielpen om een nauwkeurig begrip van deze demonstraties te krijgen en van de daaruit gewonnen ervaring gebruik te maken. En als zij dan leven, zullen zij ook voor de revolutie niet te laat komen, die van ons vooral en bovenal ervaring in de agitatie zal eisen, — die verlangt, dat wij ieder protest weten te ondersteunen (op sociaaldemocratisch wijze te ondersteunen) en aan de elementaire beweging richting te geven, haar zowel voor de fouten van de vrienden als voor de vaistrikken van de vijanden te behoeden!

Zo zijn wij genaderd tot het laatste argumenr dat onq dwingt, bijzonder stevig vast te houden aan het plan tot organisatie van een algemeen-Russische krant, door middel van het gemeenschappelijk werk aan deze algemene krant. Slechts zulk een rrganisatie zal de voor de sociaaldemocratisch strijdorganisatie noodzakelijke *elasticiteit* waarborgen, d.w.z. de

bekwaamheid om zich aan de meest veelsoortige en snel wisselende voorwaarden van de strijd onverwijld aan te passen, — de bekwaamheid

“enerzijds een open slag tegen een overmachtige vijand te ontwijken wanneer hij al zijn krachten op één punt heeft samengetrokken en anderzijds de logheid van de tegenstander uit te buiten en hem daar en dan aan te vallen, waar hij de aanval het minst verwacht.”^[9]

Het zou een zeer grote fout zijn, indien wij de partijorganisatie slechts met het vooruitzicht op een oproer of een straatfeucht of slechts op de “onafgebroken voortgang van de grijze dagelijkse strijd” wilden opbouwen. Wij moeten *altijd* ons dagelijks werk verrichten en altijd tot alles bereid zijn, want het is zeer dikwijls bijna onmogelijk, de afwisseling van tijdperken van uitbarsting door perioden van stilstand te voorzien; en in die gevallen, dat dit mogelijk is, zou men hiervan niet voor de ombouw van de organisatie gebruik kunnen maken, want zulk een afwisseling voltrekt zich in een absolutistisch land buitengewoon snel, omdat zij somtijds alleen van een nachtelijke overval van de tsaristische rabauwen afhankelijk is. Ook de revolutie zelf mag men zich geenszins voorstellen in de vorm van een enkelvoudige handeling (zoals het blijkbaar Nadjezdini voor ogen zweeft), maar in de vorm van enige snel opéénvolgende wisselingen van meer of minder sterke uitbarstingen en tijden van meer of minder diepe stilstand. Daarom moet de hoofdinhoud van de werkzaamheid van onze partijorganisatie het brandpunt van deze werkzaamheid, bestaan in een arbeid, die zowel in een periode van sterke revolutionaire uitbarsting als in periode van volledige stilstand mogelijk en noodzakelijk is en wel: de arbeid van de politieke agitatie, samengevat over geheel Rusland, die alle zijden van het leven belicht en op de breedste massa's moet zijn gericht. En deze arbeid is in het huidige Rusland zonder een zeer dikwijls verschijnend algemeen-Russisch blad *ondenkbaar*. De organisatie, die zich vanzelf om dit blad heen vormt, de organisatie van haar *medewerkers* (in de ruime zin van het woord, d.w.z. van allen, die daaraan werken), zal juist tot alles bereid zijn, te beginnen met het redden van de eer, het gezag en de continuïteit van de partij op het ogenblik van de ergste “onderdrukking” van de revolutionairen, tot aan het voorbereiden, het vaststellen en het doorvoeren van *de algemene gewapende volksopstand*.

Inderdaad: men stelle zich het bij ons zeer gewone geval van een volledige ineenstorting in één of in een aantal plaatsen voor. Bij het ontbreken van een gemeenschappelijk geregelde taak bij alle plaatselijke organisaties zal daarbij het werk dikwijls voor vele maanden worden onderbroken. Is evenwel zulk een gemeenschappelijke taak bij allen aanwezig, — dan zou, ook bij de ergste ineenstorting het werk van twee, drie energieke mensen voldoende zijn, om binnen een paar weken nieuwe kringen van jongeren, die, zoals iedereen weet, zelfs thans zeer snel ontstaan, met het algemene centrum te verbinden; — en wanneer deze gemeenschappelijke taak, die onder de ineenstorting heeft te lijden, allen voor ogen staat, dan zullen er nog sneller nieuwe kringen ontstaan en zullen zij zich nog sneller zelf met het centrum in verbinding kunnen stellen.

Anderzijds steile men zich een volksopstand voor. In de tegenwoordige tijd zullen allen het er wel over eens zijn, dat wij daaraan moeten denken en ons daarop moeten voorbereiden. Maar *hoe* voorbereiden? Het Centraal Comité kan toch niet voor alle plaatsen agenten ter voorbereiding van de opstand benoemen! Zelfs indien wij een CC hadden, zou het in de huidige Russische verhoudingen met zulke benoemingen absoluut niets bereiken. Daarentegen zou een net van agenten, dat bij het werk voor de organisatie en de verbreiding van het centraal-orgaan vanzelf wordt gevormd, niet op de leuze van de opstand behoeven “te zitten wachten”, maar het zou juist zulk een geregeld werk verrichten, dat in het geval van een opstand de grootste waarschijnlijkheid van succes zou waarborgen. Juist zo iets zou de verbinding zowel met de breedste massa's van de arbeiders, als met alle lagen, die met het absolutisme ontevreden zijn, versterken, hetgeen voor de opstand van zulk een groot belang is. Juist zo iets zou de geschiktheid ontwikkelen om de algemene politieke toestand op zijn

juiste waarde te schatten en bijgevolg ook de geschiktheid om het voor de opstand passende oogenblik te kiezen. Juist zo iets zou alle plaatselijke organisaties leren tegelijkertijd op één en dezelfde, geheel Rusland in beweging brengende, politieke kwesties en gebeurtenissen te reageren, op deze “gebeurtenissen” zo energiek, eenstemmig en doelmatig mogelijk te antwoorden; — de opstand is immers in wezen het meest energieke, eenstemmige en doelmatige “antwoord” van het gehele volk aan de regering. Tenslotte, zo iets zou juist alle revolutionaire organisaties in alle delen van Rusland leren bestendigen en tegelijkertijd streng conspiratieve verbindingen te onderhouden, die de *feitelijke* eenheid van de partij tot stand brengen, — en het is zonder zulke verbindingen niet mogelijk over het plan van de opstand collectief te beraadslagen en aan de vooravond van de opstand die noodzakelijke voorbereidingsmaatregelen te treffen, die ten strengste geheim moeten worden gehouden.

In één woord, het “plan van een algemeen-Russische politieke krant” is niet de vrucht van studeerkamerarbeid van mensen, die met leerstelligheid en literatendom zijn besmet (zoals het mensen toescheen, die er niet behoorlijk over hebben nagedacht), integendeel, het is het meest praktische plan om onmiddellijk aan alle kanten met de voorbereiding van de opstand te beginnen, zonder tegelijkertijd ook maar voor een oogenblik het dringende dagelijkse werk te vergeten.

Noten:

[1] Paragraaf a): “Wie heeft, het artikel “Waarmee te beginnen?” kwalijk genomen?” wordt hier weggelaten, omdat zij uitsluitend een polemiek bevat tegen het verwijt van de “Rabotsjeje Djelo” en de “Boend”, dat de “Iskra” tracht te ‘commanderen’ enz. In deze paragraaf wordt o.a. gezegd, dat de “Boend” zelf (1898-1899) de leden van de redactie van de “Iskra” had uitgenodigd om het centraal-orgaan van de partij weer in het leven te roepen en een “literair laboratorium” te organiseren. — *Noot van de redactie*

[2] Martynov, die in de “Rabotsjeje Djelo” de eerste zin van dit citaat heeft aangehaald (Nr. 10, blz. 62), heeft juist de tweede zin weggelaten, als wilde hij er daarmee de nadruk op leggen, dat hij op het wezen van de kwestie niet wil ingaan, of dat hij niet bij machte is dit te begrijpen. — *Noot van Lenin*

[3] D. J. Pisarew, “Fouten van onrijp denken”. — *Noot van de redactie*

[4] Dit heeft betrekking op de poging tot verovering van de macht door de partij van de “Volkswil”; zie “De taak van de Russische sociaaldemocraten”. Zie deel 1 van de Verzamelde Werken van Lenin. — *Noot van Lenin*

[5] De demonstraties in het voorjaar van 1901. — *Noot van de redactie*

[6] “Aan de vooravond van de revolutie”, l.c. blz. 62 — *Noot van Lenin*

[7] Overigens heeft L. Nadjezdin in zijn “overzicht van de vraagstukken van de. Theorie” ter verheldering van de theoretische kwesties bijna niets bijgedragen, indien men afziet van de volgende, van het “standpunt van de vooravond van de revolutie” uiterst belangwekkende zin: “De Bernsteiniaade als geheel verliest voor ons op dit ogenblik haar scherpe karakter, evenzeer als het er niet op aankomt of de heer Adamovitsj (V. Vorovski) aantoon, dat de heer Stroeve reeds een orde heeft verdiend, of wel omgekeerd, dat de heer Stroeve de heer Adaniovitsj weerlegt en zich niet wil terugtrekken, — dit komt er alles volstrekt niet op aan, want het uur van de revolutie heeft geslagen” (blz. 110). Het zou moeilijk vallen, de grenzenloze zorgeloosheid van L. Nadjezdin ten pppichte van de theorie nog plastischer voor te stellen. Wij hebben “de vooravond van de revolutie” verkondigd — daarom “komt het er volstrekt niet op aan”, of het de orthodoxen gelukt, het standpunt van de critici voor goed te weerleggen! En onze wijze man bemerkt niet, dat wij juist tijdens de revolutie de resultaten van de theoretische strijd tegen de critici voor de beslissende strijd tegen hun praktische posities nodig zullen hebben! — *Noot van Lenin*

[8] Bedoeld worden de studentendemonstratie van november-december 1901. — *Noot van de redactie*

[9] “Iskra”, nr. 4, “Waarmee te beginnen?” — “De revolutionaire cultuurdragers, die niet op het standpunt van de vooravond van de revolutie staan, laten zich door de lange duur van het werk in het geheel niet van de wijs brengen”, — schrijft Nadjezdin (blz. 62) Hierbij willen wij opmerken: Wanneer wij niet zulk een politieke tactiek, zulk een organisatieplan weten uit te werken, die onvoordelig op een zeer langdurige arbeid berekend zijn en tegelijkertijd door het proces van deze arbeid zelf de bereidheid van onze partij garanderen om op haar post te zijn en bij iedere onverwachte gebeurtenis, bij iedere versnelling van de loop der gebeurtenissen, te vervullen, dan zullen wij eenvoudig armzalige politieke avontiers blijken te zijn. Alleen Nadjezdin, die zich sedert gisteren sociaaldemocraat noemt, kan vergeten, dat het doel van de sociaaldemocratie bestaat in de radicale omvorming van de levensvoorwaarden der gehele mensheid, — dat zich de sociaaldemocraten dus door de lange duur van hun arbeid niet van de wijs mogen laten brengen. — *Noot van Lenin*

Slotwoord

De geschiedenis van de Russische sociaaldemocratie is ten duidelijkste in drie perioden gescheiden.

De eerste periode omvat om en bij de tien jaar, ongeveer de jaren 1884-1894. Dit was de periode van het ontstaan en het versterken van de theorie en het programma van de sociaaldemocratie. Het aantal aanhangers van de nieuwe richting in Rusland kon op de vingers worden geteld. De sociaaldemocratie bestond zonder arbeidersbeweging en doorliep als politieke partij het proces van haar embryonale ontwikkeling.

De tweede periode omvat drie tot vier jaar, de jaren 1894-1898. De sociaaldemocratie komt voor het voetlicht als sociale beweging, als opstandige beweging van de volksmassa's, als politieke partij. Dat is de leeftijd van de kinder- en jongelingsjaren. Met de snelheid van een epidemie verbreidt zich de algemene geestdrift van de intellectuelen voor de strijd tegen de richting van de narodniki, voor het werken onder de arbeiders, alsmede de algemene geestdrift van de arbeiders voor stakingen. De beweging heeft een geweldig succes. De meerderheid van de leiders zijn zeer jonge mensen, die nog op geen stukken na het "vijf-en-dertigste levensjaar" hebben bereikt, dat de heer N. Michailovski een soort natuurlijke leeftijdsgrens toescheen. Wegens hun jeugd blijken zij voor de praktische arbeid niet voldoende geschoold en verlaten zij weer met ontzettende snelheid het toneel. Maar het elan van hun werk was meestal zeer groot. Velen hunner begonnen revolutionair te denken als aanhangers van de partij van de "Volkswil". Bijna allen koesterden in hun vroege jeugd een grote verering voor de helden van de terreur. Het afstand doen van de betoverende indruk van deze heroïsche traditie kostte strijd, die begeleid werd door de breuk met mensen, die tegen elke prijs aan de partij van de "Volkswil" trouw wilden blijven en die door de jonge sociaaldemocraten zeer hoog geschat werden. De strijd dwong tot studie, tot het lezen van illegale werken van alle richtingen, om zich ijverig bezig te houden met de vraagstukken van het legale narodnikisme. De in deze strijd opgevoede sociaaldemocraten traden in de arbeidersbeweging, zonder "ook maar voor een ogenblik" de theorie van het marxisme, die zijn helder licht over hen uitstraalde, of de taak van het omverwerpen van het absolutisme te vergeten. De stichting van de partij in de lente van 1898 was de meest opvallende en tegelijkertijd de laatste daad van de sociaaldemocratie van deze periode.

De derde periode werd, zoals wij hebben gezien, in het jaar 1897 voorbereid en lost in het jaar 1898 (1898-?) de tweede periode voorgoed af. Dit is de periode van de verwarring, het verval, de weifelingen. In de jongelingsjaren heeft bij de mens de stemwisseling plaats. Ook de stem van de Russische sociaaldemocratie van deze periode begon te wisselen, vals te klinken, — enerzijds in de werken van de heren Stroeve en Prokopovitsj, Boelgakov en Berdjajev, anderzijds bij W.Ivansjin en R.M., bij Kritsjevski en Martynov. Maar slechts de leiders waren verbrokken en gingen achteruit: de beweging zelf bleef groeien en ging met geweldige stappen vooruit. De proletarische strijd maakte zich van nieuwe lagen van de arbeiders meester en breidde zich over geheel Rusland uit, terwijl hij tegelijkertijd indirect ook op de verlevendiging van de democratische geest onder de studenten en in andere lagen van de bevolking invloed uitoefende. Maar het besef van de leiders capituleerde voor de omvang en de macht van de elementaire opleving; onder de sociaaldemocraten overheerste reeds een andere laag, de laag van leiders, die bijna alleen uit de "legale" marxistische literatuur hadden geput, maar dit was des te minder toereikend, hoe meer besef de elementaire beweging van de massa's van hen eiste. De leiders bleken niet slechts theoretisch ("vrijheid van kritiek") en praktisch ("handwerkersgedoe") bij de massa's ten achter te zijn gebleven, maar zij poogden ook hun achterlijkheid met allerlei hoogdravende argumenten te verdedigen. Het sociaaldemocratische werd zowel door de Brentano-aanhangers van de legale als ook door de chvostisten van de illegale literatuur tot trade-unionisme gedegradeerd. Het programma van het "Credo" begon verwezenlijkt te worden, in het bijzonder toen "het

handwerkersgedoe” van de sociaaldemocraten een verlevendiging van de revolutionaire, niet-sociaaldemocratische richtingen veroorzaakte.

En wanneer nu de lezer mij verwijt, dat ik mij te overvloedig met de één of andere “Rabotsjeje Djelo” heb bezig gehouden, dan antwoord ik hierop: De “Rabotsjeje Djelo” heeft een “historische” betekenis gekregen, omdat zij de “geest” van deze derde periode het meest plastisch tot uitdrukking heeft gebracht.^[1] Niet de consequente R.M., maar juist de grillige Kritsjevski’s en Martynov’s konden de verwarring en de weifelingen, de bereidwilligheid tot tegemoetkomingen aan de “kritiek”, zowel als aan het “economisme” en het terrorisme zo bijzonder goed tot uitdrukking brengen. Niet de verheven minachting voor de praktijk bij de één of andere vereerder van het “absolute”, maar juist de vereniging van het benepen opgaan in de praktijk met de volledige theoretische zorgeloosheid is voor dit tijdvak karakteristiek. De helden dezer periode hielden zich niet zozeer bezig met het rechtstreekse afwijzen van de “grote leuzen”, als wel met de vervlakking daarvan: het wetenschappelijke socialisme hield op een gesloten revolutionaire theorie te zijn en werd tot een mengelmoes, waar naar vrije keuze verdunningen uit elk nieuw Duits leerboek werden bijgevoegd; de leuze van de “klassenstrijd” gaf niet de stoot tot steeds bredere en energieke actie, maar diende als kalmerend middel, omdat immers “de economische strijd onafscheidelijk met de politieke strijd verbonden is”; de idee van de partij diende niet als aansporing tot het stichten van een strijdorganisatie van revolutionairen, maar zij rechtvaardigde een soort “revolutionair bureaucratisme” en een kinderachtig spelen met “democratische” vormen.

Wanneer de derde periode ten einde zal zijn en de vierde periode zal beginnen (waarvan zich in ieder geval reeds vele tekenen voordoen), dat weten wij niet. Uit het gebied van de geschiedenis geraken wij hier op het gebied van het heden, ten dele van de toekomst. Maar wij hebben de vaste overtuiging, dat de vierde periode tot versterking van het strijdbare marxisme zal leiden, dat de Russische sociaaldemocratie versterkt en volwassen uit de crisis te voorschijn zal komen en dat de achterhoede van de opportunisten door de ware voorhoede van de meest revolutionaire klasse zal worden “afgelost”.

In de zin van een oproep tot deze “aflossing” en al het boven gezegde samenvattend, kunnen wij op de vraag: wat te doen? het korte antwoord geven: de derde periode liquideren.

Noten:

[1] Ik zou met het Duitse spreekwoord kunnen antwoorden: Den Sack schlägt man, den Esel meint man (men slaat de zak en bedoelt de ezel.), of in het Russisch: men slaat de kat en geeft daarmee zijn schoondochter een waarschuwing. Niet alleen de “Rabotsjeje Djelo”, maar ook de brede massa van de practici en de theoretici werd van geestdrift voor de tot mode geworden “kritiek” vervuld, raakte verward in de kwestie van de elementaire beweging, kwam van de sociaaldemocratische bij de trade-unionistische opvatting van onze politieke en organisatorische taak terecht. – *Noot van Lenin*